

Günümüz Basınında Kadın(lar)

Leyla Şimşek

Ö-inceleme

Günümüz Basınında Kadın(lar)

Leyla Şimşek

altkitap - inceleme 1

Günümüz Basınında Kadın(lar)

Leyla Şimşek

Eylül 2000

Yayına Hazırlayan: Prof.Dr.Nazan Aksoy

Düzeltilen: Prof.Dr.Nazan Aksoy

Tasarım: Faruk Ulay

Tasarım Uygulama: Murat Gülsoy

Kapak Resmi: P. Rothberg

© 2000 altkitap ve Leyla Şimşek

Yapıtın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.altkitap.com

editor@altkitap.com

Yazar Hakkında

Leyla ŞİMŞEK, 1968 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümünde, Yüksek Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlamıştır. Halen aynı üniversitede İngilizce Okutmanı olarak çalışmakta ve çevirmenlik yapmaktadır.

İçindekiler

ÖZET

I. TÜRKİYE'DE FEMİNİST HAREKETİN

KISA BİR TARİHÇESİ 3

II. KURAMSAL ÇERÇEVE 8

III. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM 14

IV. GİRİŞ 16

V. KATI HABERLERDE KADINLAR 20

V.1. SİYASET 21

V.1.1. BELİRLİ KADIN SİYASETÇİLER 24

V.1.2. KADIN SİYASETÇİLERE İLİŞKİN

MAGAZİNEL HABERLER 28

V.1.3. TESETTÜR 33

V.1.4. ŞEHİT VE KAYIP ANNELERİ 35

V.1.5. İDEOLOJİK GÖSTERGE OLARAK KADIN 37

V.1.6. SİYASİ İÇERİKLİ HABERLERDE YER ALAN

DİĞER KADINLAR 38

V.2. MAĞDUR VE KURBAN 39

V.2.1. KİŞİSEL ŞİDDETİN MAĞDURU 39

V.2.1.1. KİŞİSEL ŞİDDETİN NESNESİ 42

V.2.1.1.1. FİZİKSEL ŞİDDET 44

V.2.1.1.1.1. ÖLDÜRÜLME 44

V.2.1.1.1.2. TECAVÜZ 46

V.2.1.1.1.3. DAYAK VE YARALANMA 48

V.2.1.1.1.4. KAÇIRILMA 49

V.2.1.1.2. PSİKOLOJİK VE EKONOMİK BASKI 49

V.2.1.2. KİŞİSEL ŞİDDETİN ÖZNESİ 50

V.2.1.3. ŞİDDETİ KENDİNE YÖNELTEN 52

V.2.2. KADININ YAKINININ ÖLÜMÜ, HASTALIĞI, VB. 53

V.2.3. KADININ KENDİ ÖLÜMÜ VEYA HASTALIĞI 54

V.2.4. SAVAŞ VE DOĞAL AFETLER 55

V.2.5. SUÇUN ZANLISI 57

V.3. MESLEK SAHİBİ KADINLAR 58

V.4. BİR ERKEĞİN YAKINI OLARAK HABERİN

DOLAYLI KONUSU 63

V.5. GELENEKSEL ROL VE İLİŞKİLERİYLE HABERİN

DOĞRUDAN KONUSU 68

V.6. HAYIR İŞLERİNİN ÖZNESİ 72

V.7. TOPLUMSAL KURUMLAR VE BUNLARA YÖNELİK

REFORMLARIN KONUSU 74

V.7.1. YASALAR VE KADIN 75

V.7.2. EĞİTİM VE KADIN 78

V.7.3. DİN VE KADIN 81

V.8. SPOR HABERLERİ 84

V.9. CİNSELLİK 86

VI. MAGAZİN HABERLERİNDE KADINLAR 91

VI.1. MAGAZİN DÜNYASININ ÜNLÜ KADINLARI 93

VI.2. MODA 95

VI.3. SAĞLIK VE GÜZELLİK 100

VI.4. KÜLTÜR-SANAT 104

VI.5. ÜRÜN TANITIM HABERLERİ 107

VII. SONUÇ 109

KADINLIĞA VE DOLAYISIYLA ERKEKLİĞE

Prof.Dr.Nazan Aksoy

Kitle iletişim araçlarının gündelik yaşam üzerinde ne denli etkin olduğu bilinen bir gerçek. Kitle iletişim araçları, kullandığı söylem ve göstergelerle yaşam pratiği içindeki bireyi yeniden biçimlendirirerek, toplumsal olguları belli bir bakışa göre anlamlandırır, tanımlamaktadır. Her ne kadar medyayı toplumsal pratiklerden bağımsız bir güç olarak görmüyor, bireyleri de tamamiyle pasif ve medyanın yönettiği nesnelere olarak düşünmüyorsak da, egemen söylemlerin bireyler tarafından benimsenmesi ve içselleştirilmesinde medyanın oynadığı rolü göz ardı edemeyiz.

Günümüz Basınında Kadınlar-Gazete Haberlerinde Kadınların Temsiline Yönelik Analitik Bir Çalışma başlıklı inceleme temelinde, Türkiye'de son yirmi yıl içinde varlık gösteren feminist hareketin, toplumdaki kadınlık tanımlarına ilişkin bir değişime yol açıp açmadığını, basında yer alan haberlerdeki kadınlık tanımlarından yola çıkarak araştırıyor. İncelemede kadınların basında haber konusu olarak temsil edilme biçimleri analiz edilerek, kadınlığa ve dolayısıyla erkekliğe ilişkin süregelen toplumsal tanımlamaların ve bunların belirlediği toplumsal rollerin nasıl pekiştirildiğine, bu anlamda da medyanın, kadınlığın ideolojik inşasına nasıl iştirak ettiğine ışık tutuyor. Böylece gerçeklik iddiası taşıyan haberin de, edebiyat ve sanat eserleri gibi 'gerçeği' yeniden kuran bir inşa olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla kadınlığa (ve erkekliğe) atfedilen niteliklerin biyolojik olmaktan ziyade çeşitli söylemlerle kurulan toplumsal inşalar olduğuna işaret ediyor. Bu nedenle medya tüm dünyadaki feminist akademik çalışmaların başlıca mücadele alanını oluşturuyor.

İncelemede farklı ideolojik eğilimlere sahip beş gazetenin taranması, sonuç itibarıyla oldukça ilginç bir tablo ortaya çıkarmakta. İncelemenin sonuçlarına göre, farklı siyasal ideolojilerin hiçbirini,

kadınlığın, erkeklığın karşıtı olarak tanımlandığı hiyerarşik yapıya alternatif getirmiyor. Hatta süregelen hiyerarşik toplumsal cinsiyet sisteminin pekiştirilmesinde rol oynuyor. Haberlerdeki söylem analizleri incelendiğinde, ideolojik söylemlerin kendilerini meşrulaştırma aracı olarak yine kadınları kullanmakta olduğu sonucu çıkıyor. Ayrıca, medyanın, kadın haklarından söz ederken bile yapısal bir değişimi ya da kadınların özgürleşmesi yönünde bir sorunsal söz konusu etmediği, kadınların toplumdaki rollerinin dönüştürülmesinde ancak biçimsel, yüzeysel kalan bir noktadan baktığı ortaya konuluyor. Bu durumda da kadın hakları ve kadınların özgürleşmesi ayrı birer konu olarak karşımıza çıkmakta. Yani incelemeye göre, süregelen söylemler içinde kadın haklarının öne çıkarılması, pratikte kadınların özgürleşmesi anlamına gelmiyor.

Kültür ve medya araştırmaları çerçevesinde ortaya çıkarılan bu inceleme, tam anlamıyla sosyolojik bir çalışma değilse de, gerek kuramsal çerçevesi gerekse örneklemeleri açısından, farklı siyasal ideolojileri temsil eden gazetelere yönelik, yoğun ve kapsamlı bir araştırmanın ürünüdür. Günümüzde disiplinlerarası çalışmaların ne denli önem kazandığı da düşünülürse, Leyla Şimşek'in bu incelemesi, farklı bir alanda eğitim almış birisinin de ciddi bir araştırma ve çalışma temposuna girdiğinde ne kadar başarılı olacağına bir göstergesi. Çok genç yaşlardan beri kültürel konulara duyduğu ilgiyi yaşam boyu sürececek bir uğraşa dönüştüren Leyla Şimşek'in *Günümüz Basınında Kadınlar-Gazete Haberlerinde Kadınların Temsiline Yönelik Analitik Bir Çalışma* adlı incelemesinin değerli bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Geliştirdiği ilginç bakış açılarıyla düzeyli bir inceleme olarak, konuyla ilgili araştırmalara ve araştırmacılara katkıda bulunacağı inancındayım.

Gazete Haberlerinde Kadınların Temsili

Kadınlığa (ve/veya erkeklığe) ilişkin özellikler doğamızda içkin değildir. Bu özellikler, büyük ölçüde aile, okul, dini kurumlar gibi ideolojik devlet aygıtlarınca inşa edilmektedir. Medya da ideolojik devlet aygıtlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak, medya, kadınlığa (ve/veya erkeklığe) ilişkin normları toplumsal değer yargılarından bağımsız olarak yaratmaz; daha ziyade, kadın ve erkeği basmakalıp imgeler içinde defalarca göstermek suretiyle bu normları pekiştirir.

Medya içeriğinde yer alan kadınlara ilişkin temsillerin, bir toplumdaki kadınlığa ilişkin tanımlardan bağımsız olduğu düşünülemez. Bu bakımdan, medya analizi, bir toplumda kadınlığa ilişkin tanımları ve kavrayışı anlamının yollarından biri olabilir. Toplum ve medyanın karşılıklı olarak birbirlerini belirlediğini savunmak, birinin diğeri üzerinde belirleyiciliği olduğunu iddia etmekten daha uygun görünmektedir. Yani, bir toplumdaki kadınlık tanımları ile medya içeriğindeki kadın temsilleri karşılıklı olarak birbirine etki eder. Medya, toplumu birebir yansıtan bir ayna olarak değerlendirilemez. Yine de, kurgusal bir atmosfer olarak, toplumdaki 'gerçek' kadınlar hakkında belli bir ölçüde bilgi verebilir.

Medya içeriğinde kadınlar, yaygın bir biçimde, günlük ve sıkıcı işlerden sorumlu eşler, kendilerini bir erkeğin başarısı için adayarak ikincil planda kalan kişiler, çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalan kurbanlar olmak gibi basmakalıp imgelerle gösterilmektedirler. Öte yandan, medya içeriğinde, siyasetçiler, iş kadınları olmakla sıradışı örnekler olarak görünen az sayıda kadın ise ısrarla, çocuk bakmak, diyet yapmak gibi geleneksel rol ve meşguliyet çerçeveleri içine hapsedilmektedir.

Medya tarafından sunulan basmakalıp imgelerin 'gerçek' kadınlar tarafından kabul edilmesi de muhakkak dikkate alınmalıdır. Kadınların, kendi çıkarlarına karşı işleyen bir sisteme katılımı, Kandiyoti'nin "ataerkil pazarlık" olarak adlandırdığı tanımın genellenmesi ile açıklanabilir. Yani, kadınlar, ataerkil sistemi, aslında sıkı bir biçimde erkek çıkarlarına tabi olan kendi bir takım çıkarları için savunurlar.

Egemen bir ideoloji olarak ataerki şeffaflaşmıştır; bu sebeple,

toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sorgulanmasına engel olmaktadır. Toplum içinde yetişen herhangi biri, kadınlığa ilişkin toplumdaki tanımlarla birlikte medyada sunulan kadınlığa ilişkin basmakalıp imgeleri de yavaş yavaş kanıksar. Kadınlara ilişkin bu tür imgeler, bir toplumda, kadınlığa ilişkin değer ve normları yeniden üretir ve bunların devamına hizmet eder. Bu yüzden, medyaya yönelik araştırma ve eleştiriler, feminist hareketin önemli mücadele noktalarından birini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin feminist hareketle yaklaşık yirmi yıllık bir tanışıklığı vardır. Türkiye'de feminizm, çoğu entelektüel olarak tanımlanabilecek, sınırlı sayıda kadın tarafından desteklenen bir hareket olmuştur. Yine de bu hareket, belli bir ölçüde, toplumdaki kadınlığa ilişkin değerlerle birlikte, medyada yer alan kadın temsillerini de sorgulanmanın yolunu açmıştır.

Bu çalışma, geniş okur kitlesine ve birbirlerinden farklı ideolojik eğilimlere sahip beş gazetede kadınların temsillerini incelemek suretiyle, günümüz Türkiye'sinde kadınlığın kavranışına ve buna ilişkin tanımlara açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Bu gazeteler *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Şafak* ve *Türkiye*'dir. Bu gazetelerin analizi, medyada kadınların temsilinin oldukça basmakalıp olduğunu ortaya koymaktadır; kadınlar, politikacı, profesyonel meslek sahibi, vb. olsalar dahi ,büyük bir oranda, halen geleneksel temsillere odaklanan çerçeveler içinde tanımlanmaktadırlar.

Özet olarak, medyanın statükoyu devam ettiren bir araç olarak işlev gördüğü söylenebilir; genel olarak medya, toplumda kadınlığa ilişkin değer yargılarını dönüştürmeye katkıda bulunmamaktadır. Medyada kadın hakları konusunda çok sayıda argüman yer alsa da, kadınların özgürlüğü aslında dikkate alınmamaktadır.

I. TÜRKİYE'DE FEMİNİST HAREKETİN KISA TARİHÇESİ

Bu incelemenin asıl konusuna geçmeden önce Türkiye'de feminist hareketle ilgili gelişmeler konusunda kısa da olsa bir tarihçe verilmesi uygun görülmüştür. "Maalesef toplumsal cinsiyet ve kültür arasındaki ilişki, birkaç aydınlanmış yer dışında meşru ve bütünleşmiş bir akademik kaygı olmaktan oldukça uzak" olduğundan, feminist akademik çalışmalar "hala kaçınılmaz olarak siyasaldır" (van Zoonen, 1997, 332).

Feminizm, 70'li yıllardan itibaren Batıda ivmeli bir hareket olarak yeniden etkili olmaya başlamış ve "1980'lerden sonra Türkiye'de de" feminist bir hareketten söz edilmeye başlanmıştır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 7). Ancak, Türkiye'nin son yirmi yılda büyük bir ivme kazanan yüz elli yıllık değişme sürecine paralel olarak, 80'lerde yeşeren bu feminist hareketin kökleri neredeyse yüz yıllık bir süreci kapsamaktadır¹.

Ondokuzuncu yüzyıl sonları ve yirminci yüzyıl başlarında, Osmanlı toplumunda yaşanan reformlar ve savaşlar gibi sosyo-politik nedenler, kadınların 'kamusal' alanlarda varlık göstermelerini sağlamış, bu durum "kadın hakları ve kadınların statüsüne ilişkin tartışmalara" olanak sağlamıştır (Berktaş,1994, 19-20). Bugün sanılanın aksine,

...değerlerin sorgulanması, hak ve özgürlük taleplerinin gündeme getirilmesi, bunların kamuoyunda tartışılarak uygulamaya geçirilmesi açısından, Osmanlı toplumunda, dergileri ve dernekleriyle hayli eylemci bir kadın hareketi yaşanmıştır (Çakır, 313).

"Kadınların sesini duyurması konusunda en etkin rolü basın oynamış", "1880'li yıllarda ilk kez gazetelerde kadın köşeleri" açılmış ve bu dönemde "otuza yakın kadın dergisi" (Say, 177) yayın hayatında yer almıştır. 1895-1908 yılları arasında çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete* "kadınlar için bir bilgi ağı oluşturmayı amaçlamış", *Kadınlar Dünyası* dergisi ise bugünden bakıldığında feminist olarak adlandırılacak düşünceleri işlemiş, bunları hayata geçirmek için faaliyetlerde bulunmuş (Akkent, 15) ve yine 1872-1907 yılları arasında "Osmanlı Devletinde örgütlenen 50 grevin 9'u kadınların çalıştığı

1.Ayrıntılı bilgi için bkz:
Tekeli, 1995, s: 19-30.

işkollarında yapılmış," 50 kadın işçi "dönemin önemli sendikal mücadele örneklerinden biri olan Feshane Grevi'nde" örgütleyici ve yürütücü olarak faaliyet göstermişlerdir (Çakır, 13)².

1908'de başlayan anayasal dönem, kadın hareketinin hız ve yoğunluk kazandığı yıllar olarak özel bir öneme sahip. Ancak kadınların bu dönemdeki mücadelesi siyasal değildi. Yapılan mücadele daha ziyade aile yaşamının düzenlenmesi ve sosyal yaşama katılım yönündeydi. Kadınlar toplumda etkin bir hale geldikten sonra siyasal hakların alınacağı savunuluyordu. Türk kadını ancak 1920'li yıllarda siyasal haklar için örgütlenildi (Say, 177).

Savaşlar her zaman kadınların 'kamusal' alanlara girmelerinde önemli bir etken olmuş, paralel bir biçimde, İstanbul'un işgali ile birlikte, çeşitli sınıflardan kadınlar örgütlenerek siyasi faaliyetlere katılmışlar³ ve *Cumhuriyetle* birlikte yurttaş olma hakkını elde etmişlerdir. Ancak *Cumhuriyet* dönemiyle birlikte Osmanlı kadınlarının bu girişimlerinin gözardı edildiği anlaşılmaktadır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kadınların statü ve toplumsal haklarındaki değişimler daha çok eski rejimden kopuşun göstergesi olabilecek bir araç olarak erkekler tarafından belirlenen hukuksal çerçevelerde gerçekleştirilmiş, Kadınlar Halk Fırkası kurma gibi kadınların yürüttükleri siyasi talepler reddedilmiştir⁴. Öte yandan, "kadın tarihine, *Cumhuriyetle* birlikte başlama meşruluğu kazandırılmış" (Akkent,14), hatta 1935'de Türk Kadınlar Birliği adlı kadın örgütü, "Türk kadınlarının artık erkeklerle eşit haklara sahip oldukları için böyle bir örgüte gereksinimleri kalmadığı gerekçesiyle... kapatılarak tabandaki bağımsız kadın hareketine son" verilmiştir (Tekeli, 1995,31).

"Kemalist-ulusçu" ideolojinin kadınlar tarafından içselleştirilmesi, kadınların mücadele olanaklarını ortadan kaldırmış ve bu sebeple kadınların toplum içindeki cinsiyet ilişkilerini sorgulamaları ve değişim için mücadele vermeleri mümkün olamamıştır (Berktaş, 1994, 24-25). Milli mücadelede ve *Cumhuriyetin* ilk dönemlerinde milliyetçi hareketlerin aktörleri olan kadınlar ise "çok dar biçimde tanımlanmış rollerinden dışarı adım atışlarını vatanseverlik ve kendini ulus için kurban etme adına meşrulaştırmaya çaba göstermişlerdir" (Kandiyoti, 153).

Milliyetçi hareketler bir yandan kadınları 'ulusal' aktörler; anneler, eğitimciler, işçiler, hatta savaşçılar olarak toplum hayatına daha fazla katılmaya davet ederler. Öte yandan kültürel olarak kabul edilebilir kadın davranışlarının sınırlarını

2.Demekleri ve dergileriyle Osmanlı kadınlarının yürüttükleri faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için

bkz: Çakır, S., Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Y., İstanbul, 1996

3.Bkz: Tekeli, 1988, s: 71

4. Bkz: Berktaş, 1994, s: 23-24

tain eder ve kadınları kendi çıkarlarını milliyetçi söylem tarafından belirlenen terimler çerçevesinde ifade etmeye zorlarlar (Kandiyoti, 154).

"Her devletin tanımlanabilir bir 'toplumsal cinsiyet rejimi' oluşturduğu" ve yeni kurulan *Cumhuriyetin* de bundan bağımsız olmadığı söylenebilir (Kandiyoti, 151). Kandiyoti'ye göre *Cumhuriyet* döneminde kadınlar, etkin olarak katıldıkları bir projenin rehineleri haline gelmişlerdir (151). Nitekim kadınlara yasalar çerçevesinde birçok hakkın verildiği *Cumhuriyet* dönemi, kadın sorunlarını çözüme kavuşturamamış, "toplum laik bir karakter kazandıkça kadının toplumsal değersizleştiriminin ortadan kalkacağı iddiası" gerçekleşmemiştir (Küçük, N., 60).

1960'lı yıllarda, Batıda "Yeni Sol'dan birçok erkek, toplumsal cinsiyet konularının sınıf ve ırk gibi daha temel baskı tarzları altında özetlenebileceği gerekçesiyle bunların ikincil konular olduğunu" savunurlarken (Fraser, Nicholson, 27) Türkiye'deki 1980 öncesi sol hareketlerde de benzer durumlarla karşılaşmıştır. Kadınların nasıl davranmaları gerektiği, yine hareketin erkekleri tarafından belirlenmiş, hareket içindeki kadınlar için "cinsiyet ve bireyliği bastırılmış" olmayı içeren *bacı* ifadesi kullanılarak, "devrimci birliği ve dayanışmayı bozma potansiyeli taşıyan 'fitne'⁵ unsurundan korunmaya" çalışılmıştır (Berktaş, 1995, 314-6). Dahası feminizm 1980 öncesi solunda "bir tehdit olarak algılanmış" ve kadın hareketi "bir burjuva ideolojisi" olarak değerlendirilmiştir (Sayılan, 60). 1980'lerden önce

Türkiye'deki değişimler toplumsal cinsiyet ilişkilerinin en canalcı kısımlarına, örneğin cinselliğe ilişkin çifte standarda ve kadınların rolünün tanımlanması gibi konulara neredeyse hiç dokunmamıştır. Bu anlamda Türkiyeli kadınların "kurtulmuş" fakat "özgürleşmemiş" olduğunu söylemek gerekir; çünkü kadınların durumlarını değiştirme yolunda belirgin bir siyasal eylemliliğe girdikleri söylenemez (Kandiyoti, 71-2).

1980'li yıllarla birlikte, " 'mahrem' kabul edilen, adı konmamış birçok alan" kamuoyunun gündemini oluşturmaya başlamış, cinsellik ısrarlı bir biçimde söze dökülmüş ve " 'özel' hayat denen alan ilk kez bir kamu meselesi olarak, kuşatıcı ve kışkırtıcı bir söz düzeni içinde tarif" edilmiştir (Gürbilek, 17). Kadınlar yine bu dönemde "kendilerine ait bir dil geliştirmeyi" denemişler, "ama kadınlık denen bölge de en çok bu dönemde bir söz siyasetinin kuşatması altına" girmiş, keşfedilip adlandırılmaya çalışılmıştır (Gürbilek, 9).

İyi eğitim görmüş ve feminist literatüre ulaşabilmiş kadınların girişimleriyle feminist bir hareketin Türkiye'ye de ulaşması yine bu

5.Fitne, kargaşa ve yakıp yıkma anlamlarını içermektedir (Memissi, 81).

6.Ancak, 1980 öncesinde de kadın konusunu ele alan bazı faaliyetlerden söz edilebilir. Bunlara örnek olarak, TSİP bünyesinde kurulan Devrimci Kadınlar Birliği ve *Kadın Dayanışması* adlı yayını, Şirin Tekeli'nin, *Toplum Bilim'in* Güz 1977 sayısında yayımlanan "Siyasal iktidar karşısında kadın" adlı makalesi verilebilir.

dönemde gerçekleşmiştir (Demir, H., 24-5). Bundan sonra kadın sorunu, *Somut*, *Gösteri*, *Yapıt*, *Yeni Gündem* gibi dergilerde daha sıklıkla işlenmeye başlamış⁶, 1984'de feminist bir yayınevi olan Kadın Çevresi kurulmuş, daha sonra sosyalist bir çizgi izleyen *Feminist* (1987), *Kaktüs* (1988) gibi feminist yayın organları çıkmaya başlamıştır. Bu girişimleri pratik mücadeleler izlemiş, kadınlar "Dayağa karşı dayanışma" (1987), "Sarkıntılığa son" gibi bir takım eylemler yürütmeye başlamışlar, Kadın Kültür Evi (1989), Kadın Dayanışma Derneği (1989) gibi kurumlaşmalar gerçekleşmiştir (Ovadia, 55-7).

Kadın hareketinin büyük ölçüde sol çevreler içinde gelişim kaydetmesinden bir süre sonra sağcı çevreler de kadın konusunu gündemine almaya başlamış, 1986'da dönemin Başbakan eşi Semra Özal tarafından Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı kurulmuştur.

Görüldüğü gibi 1980'li yıllar, hem teorik hem de pratik anlamda feminist hareketin büyük bir ivme kazandığı, kadın konusunun hem resmi hem de sivil yapılarda giderek daha fazla gündem belirlemeye başladığı bir dönem olmuştur. Türkiye'de, yine bu dönemde sosyalist, liberal, radikal ve İslamcı feministlerden söz edilir olmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde kadın hareketinin akademik gelişimine katkıda bulunacak önemli iki kuruluş olan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi (Nisan, 1990) ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde Kadın Araştırmaları Merkezi (Kasım, 1990) kurulmuştur. Aynı dönemde bir yandan da Mor Çatı gibi kadın sığınma evleri kurulmaya başlanmıştır. Türkiye'de bugün bir çok üniversitenin bünyesinde, feminist akademik çalışmalar yürütmek amacıyla kurulmuş Kadın Araştırmaları Merkezleri bulunmaktadır.

Adım adım gerçekleşen bu girişimler, Türkiye'de feminist bir siyasetin gelişimini sağlamış, daha çok kadınları ilgilendirdiği ve siyasi olmadığı düşünülen 'özel' alanın siyasi platforma taşınmasına olanak sağlamıştır. Çünkü "özel olan siyasidir" sloganını benimseyen feministlere göre 'kişisel' ve 'mahrem' olarak tanımlanarak siyaset dışında tutulan "ezilme ilişkisi hiç de 'kişisel' değildi" (Köker, Bora, 52). Feministlerin bu yaklaşımı, "kamusal alanın özel alandan kesin biçimde ayrılmasını" varsayan "burjuva kamu modeli" (Habermas, 302) ve bu modelin kadınları kamusal alandan dışlayarak özel alanın mahrem kabul edilen merkezine yerleştirme eğiliminin ciddi biçimde sorgulanmasına yol açmıştır.

1980 sonrası feminizmi, yalnızca eşit haklar için mücadeleye girişmekle kalmamış, aynı zamanda kendi kendini tanımlama ve ataerkil sisteme meydan okuma görevini de üstlenmiştir (Berktaş,1994,26-7).

1990'lara gelindiğinde, 1980'li yıllarda oluşturulan grup ve yayınların çoğu sona ermiş, ancak "bir düzeyde popülerleşen, yaygınlaşan ve ifadesini kitle örgütlerinin kadın komisyonları ve popüler kadın dergilerinde bulan feminist bir yayılmadan söz etmek mümkün" olmuştur (Sayılan, 61).

Yaşanan bu değişimlerden bir süre sonra kadın konusu devlet yapısında da yerini almış ve 1991 yılında Kadın ve Aile Bakanlığı kurulmuş, yasal düzlemde bazı kazanımlar söz konusu olmuştur. Mesela tecavüze uğrayan kadının fahişe olması durumunda cezanın indirimini öngören TCK'nın 438. maddesi 1990'da kaldırılmış ve kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan 159 sayılı medeni kanun hükmü iptal edilmiştir. Halen, yasal düzlemde kadınların lehine sayılabilecek önemli değişiklikler yapılmaktadır.

Bugün Türkiye'de "antagonist ilişkiler içinde bulunan çeşitli grupların birbirlerine karşı verdikleri kavgaların odak noktasında" yine kadınlar yer almakta ve "her grup kendi kimliğini, yeniden üretiminin başlıca ajanı olarak gördüğü kadınlara giydirdiği kostümle ortaya koymaya" çalışmaktadır (Tekeli, 1995, 29). Diğer bir ifadeyle, "toplumsal cinsiyetin gün geçtikçe 'politikleştigi'ne' tanık olmaktadır" (Kandiyoti, 172). Yuval-Davis ve Anthias

kadınların ve kadınların cinselliğinin denetiminin ulusal ve etnik süreçlerin merkezinde yer aldığını inandırıcı bir biçimde öne sürerler. Kadınlar, etnik ulusal gruplar arasındaki farkların yeniden üretiminde önemli bir rol oynarlar, kültürü taşırlar ve ulusal farkların ayrıcalıklı belirleyicisidirler; ayrıca 'ulusun anneleri' (resmi önceliklere uygun biçimde ideolojik olarak tanımlanan bir görev) olma yükünü de taşırlar. 'Ulus'un talepleri bu yüzden tıpkı soy, aşiret ya da akrabalarla ilgili temel sadakat bağları kadar zorlayıcı olabilir; fark, bu tür taleplerin tek tek erkekler tarafından değil, devlet tarafından ve devletin yasal yönetim aygıtınca dayatılmasıdır (Heckman-van Gelder, 26).

Günümüzde kadın sorunu, hem devlet hem de sivil toplum örgütlerinin önemli konularından birini oluşturmaktadır. Kadın konusuyla ilgili tartışmalarda basın yayın organları önemli bir role sahiptirler. Kadın sorunu, pek çok yönüyle, farklı biçimlerde Pazartesi, Kim, Kadınca gibi çeşitli kadın dergilerinin ve kadın derneklerinin bünyesinde işlenmesinin yanı sıra, farklı ideolojik eğilimleri temsil eden gazete, televizyon, radyo gibi basın yayın organlarının gündeminde önemli bir yer teşkil etmektedir.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çoğulcu demokratik sistemlerde yasama, yürütme ve yargı organlarından sonra 'dördüncü kuvvet' olarak kabul edilen kitle iletişim araçlarının "dışında yaşamak olanağından söz etmek fazlasıyla hayalcilik olur" (Oktay, 160). Modern toplumlar, televizyon, radyo, reklam panosu, gazete gibi medyalarla, insanlara belli mesajların ve bilgilerin gönderildiği, bu mesaj ve bilgiler aracılığıyla bireylerin belli yaşam tarzlarına davet edildiği, bireylerin de bu çağrıyla *kabul etmeleriyle* günlük hayatlarının biçimlendirildiği toplumlardır.

Kitle iletişim araçları... kullandığı sözel ve göstergesel dil ile tüm gündelik pratikleri, spordan siyasete, sanattan eğlenceye bireyin içinde biçimlendiği, kendini yeniden-ürettiği toplumsal olguları anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır. Bu anlamlandırma ise iktidarın, yani egemen sınıf ve kesimlerin söylemi içinde kurgulanmakta, sözel ve göstergesel tüm teknikler, bağımlı sınıf ve kesimlerin rızasının üretimine yarayacak biçimde kullanılmakta ve sistemin sarsılmazlığı, teklifi konusunda genel oйдаşma (konsensus) yaratmayı öngörmektedir (Oktay, 169).

Ancak, adeta bir bombardıman gibi toplumdaki tüm bireyleri her yönüyle sarıp sarmalayan bu mesaj ve bilgilerin kitle iletişim araçlarında üretilmesi, iletilmesi ve bireylerce kabul edilmesinin çok da bilinçli bir süreç olduğu söylenemez. Bireylerle kitle iletişim araçları arasında yaşanan bu iletişim popüler kültür alanında gerçekleşir.

1960'lı yılların sonlarında, başta Marksist ve feminist yaklaşımlar ve ardından 70'li yıllarda Raymond Williams ve Richard Hoggart'ın çalışmaları kültür kavramını ele alıfta radikal bir dönüşüme yol açmıştır⁷. "Williams'ın gösterdiği gibi 'sanat' ve 'kültür', toplumsal hayatın yeniden üretiminden kopmuş bir alan olarak modern anlamlarını 18. yüzyıla borçludurlar" (Habermas, 107). Bu dönemden başlayarak kültür, estetik bir mükemmelliğin ölçüsü olarak ele alınmış ve tiyatro, bale, opera gibi ürünler kültürün en rafine biçimleri olarak düşünülmüştür. Ancak, özellikle 1970'li yıllarda ileri sürülen yeni yaklaşımlar, kültürü 'sıradan' insanların günlük yaşamını kapsayacak şekilde tanımlamaya başlamışlardır. Williams'ın tanımına göre kültür, sadece klasik estetik biçimlerde ortaya çıkan bir şey olmaktan öte, daha genel bir anlam taşır. Williams'a göre kültür,

7.Bkz: O' Sullivan, T., Hartley, J., Saunders, D., Montgomery, M., Fiske, J., s:70-71 ve Docker, s: xix-xx.

8.Günümüzde, kendini ifade olanağı bulduğu en önemli yerlerden biri kitle iletişim araçları olan popüler kültür yerine kitle kültürü tanımının kullanılması büyük ölçüde ideolojik bir tercihtir. " 'Kitle' ve 'kitleler' sözcükleri 'yığın'dan 'kalabalık'a 'ayaktakımı'na kadar çeşitli anlamlara gelen modern sözcükler...kitle kültürünün gerçek kurumları modern medyadan önceki bir tarihe aittir" (Heath, Skirrow, 23-4). 'Popüler'in en önemli anlamlarından biri ise "bir iktidara, bir hükümete politik olarak muhalif olan halk kitlesi anlamındaki ısrarlı kullanım. Popüler kültür bugün bu terimi kullanan bazı kişiler için var olan kültürün biçimlerine ya da bir iktidara karşı belli bir çıkar ya da deneyimi temsil eden şey anlamına gelir" (Heath, Skirrow, 25).

9.Mouffe, feminist literatürde tercih edilen "ataerki" ve Marksist literatürde tercih edilen "toplumsal yeniden üretim ilişkileri" kavramları yerine, cinsiyet sistemi kavramını önermektedir. Ona göre "cinsiyet sistemi kavramı, feminist teori için vazgeçilmez bir kavramdır; yapılması gereken de bu sistemin üretildiği ve yeniden üretildiği kurum, pratik ve söylemlerin çözümlenmesidir" (107).

sadece sanat ve eğitimde değil, aynı zamanda kurumlar ve sıradan davranışlarda içerilen belli anlam ve değerleri ifade eden belirli bir yaşam biçimidir. Böyle bir tanımdan yola çıkan kültür analizi, belli bir yaşam biçiminde, belli bir kültürde, gizli ve aşkar anlamlar ve değerlerin açıklık kazanmasıdır (Hebdige, 6).

Bu tanım, insanları başat ideoloji tarafından uyutulan pasif tüketiciler olarak değerlendiren yaklaşımların kültür tanımını reddeder, popüler kültürün⁸ ve dolayısıyla medyanın yeni bir şekilde tanımlanması ve değerlendirilmesine olanak sağlar.

Popüler kültür, kadın ve erkek 'gerçek' ilişkilerinin, toplumun, kısacası gündelik yaşamın tüm alanlarının sürekli olarak tanımlandığı, üretildiği ve yeniden üretildiği bir söylem alanıdır. Ne yazık ki, toplumsal ve kültürel iktidarın kurulduğu, ataerki⁹ sistemin sürekli yeniden kurulduğu bu alan uzunca bir süre 'akademik ilgi'nin dışında kalmış, önemsiz görülmüştür (Binark, İrvan, 7).

Bu tutum bazı feminist yaklaşımlarda da kendini göstermiş, kendilerini 'aydınlanmış' bireyler olarak gören feministlerle, popüler kültür ürünlerini tüketen "gerçek" kadınlar arasında yüksek bir duvar inşa edilmiştir.... kadınların anlatıda ataerki ile karşılaşma anında sahip oldukları karşı koyma potansiyeli gözardı edilmiştir. Feminist araştırmacılar çoğu ataerki olan popüler kültür düşlemlerini feminist bir siyasa için nasıl kullanabileceklerini tartışmak yerine, kendilerini 'popüler kültürün kıskaçlarından' uzak tutmayı yeğlemişler, hatta eril bir söylem tarafından kurulan kitle kültürü eleştirileri ile ittifak yapmışlardır (Binark, İrvan, 8).¹⁰

Kültür sosyolojisinin "önemli ve zor" (Williams, 25), bir alanını oluşturan ideoloji "daima toplumsal ve siyasal bir boyuta sahip" "bir anlam üretme yolu" olarak salt bir fikir sistemi değil, aynı zamanda "toplumsal bir pratiktir" (Fiske, 221). Diğer bir ifadeyle toplumsal ilişkileri inşa eden 'maddi' bir etkinliktir. İdeolojinin bu yeni tanımı Marksist düşünür Althusser tarafından yapılmıştır. Ona göre "ideoloji, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin bir 'tasarım'ıdır" (51). Bu tanıma göre ideoloji bilinç düzeyinde ortaya çıkan ve 'doğru' ya da 'yanlış' olarak nitelenebilecek bir *bilgi* olmaktan çok, yaşanan ilişkilerden yola çıkarak, bireylerin kimliğini oluşturan bilinçdışı bir *kurgudur*. Bireylerin ideolojik süreçlerle kurgulanması, onlar hakkında *tanımlar* üretilmesi ve bu tanımların onlara kabul ettirilmesiyle olasıdır.

İdeoloji, kişiyi kuran, kişinin benliğini mümkün kılan ve dil gibi, iletişim sistemleri gibi maddi terimleri olan bir üretim alanı... bireyin insanlığın özüne tekabül eden bir özü yoktur. Dil ve daha başka toplumsal pratikler sonucu belli bir mekan ve zamanda üretilen özneler vardır sadece (Sirman, 9).

10.Ancak, 1980'li yıllarda Tania Modleski, Janice Radway, Len Ang gibi feminist eleştirmenlerin çalışmalarıyla birlikte feminist kültür eleştirisi yeni bir boyut kazanmış, popüler kültür ürünlerine farklı bir açıdan bakılmaya başlanmıştır (bkz: Binark - İrvan, 8). Bu araştırmacılar feminist bir dönüşümün yaşanabilmesi için, gereksinimlerimizi çarpıtarak karşılıyor olsa dahi, medya ürünlerinin oluşturulduğu süreci anlamaya çalışmak gerektiğini savunmuşlar, örneğin Janice Radway, popüler kültür ürünlerinden pembe diziler üzerine yaptığı Reading the Romance adlı araştırmasında, kadınların bu okumalarının, "daha iyi bir dünya özlemiyle ütopyik bir karşı koyuş ögesi barındırdığını" (Storey, 137), yani bu ürünler aracılığıyla empoze edildiği düşünülen anlamların basit bir şekilde alınmadığını, bu ürünlerin ataerlik içeriğinden alternatif bir kadın söylemi geliştirilebileceğini göstermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Radway, 62-79.

Bu inceleme açısından daha da önemli olan nokta, doğrudan doğruya bireylere seslenerek onları belirli tipte *özneler* olarak kuran ideolojilerin, yaşanan ilişkilerin 'doğallaştırılması' işlevini de yerine getiriyor olmalarıdır.

İdeoloji, bir taraftan, hiçbir şekilde bir soyut öğretiler kümesi değil, bizi biz yapan, gerçek kimliğimizi oluşturan temel maddedir; diğer taraftan ise kendini, 'herkesin bildiği bir şey', bir tür anonim evrensel hakikat gibi sunar (Eagleton, 43).

Ücret karşılığı bir işyerinde çalışmak, bir aile içinde doğmak ve yaşamak, bir anne ve babaya sahip olmak, öğretmenin anlattığı dersi dinlemek, yaşanan ilişkiler oldukları sürece 'doğal' karşılanacaklardır. Kimi zaman bu ilişkilerin görsel bir özellik kazandığı, mimariye dahi yansdığı görülür.

Kadınların bakıp büyütme ve koruma işini erkeklerden 'doğal olarak' daha iyi yaptıklarına ve bu yüzden onların doğal mekanlarının ev olduğuna, evde çocuk yetiştirmek ve kocalarına bakmak işini üstlendiklerine ve erkeğin de yine 'doğal olarak' ekmek parası kazanma rolünü üstlendiğine ilişkin bir mit söz konusudur. Bu roller böylece en 'doğal' toplumsal birimi -aileyi- yapılandırır. Mit bu anlamları doğanın bir parçası gibi sunarak tarihsel kökenlerini gizler ve böylece bu anlamları evrenselleştirir, bunların yalnızca değişmez değil aynı zamanda adil görünmelerini de sağlar: bu anlamların eşit düzeyde hem erkeklerin hem de kadınların çıkarlarına hizmet eder görünmelerini sağlar ve böylece siyasal etkilerini gizler (Fiske, 120).

Burada, toplumsal yaşamdaki bazı pratiklerin 'norm' kabul edilmesi, buna karşın alternatif pratiklerin 'anormal' tanımına yerleştirilerek daha baştan inkar ve reddedilmesi, böylece, değişim yönündeki dinamiklerin ortadan kaldırılması, yani statükonun kayrılması söz konusudur.

Ancak, bir yönüyle yaşanan ilişkilerin devamını sağlayan ideolojiler, mevcut anlamları kullanarak yeni anlamlar da üretirler. Diğer bir ifadeyle ideoloji ile yaşanan ilişkiler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Dolayısıyla ideolojiler tarafından üretilen anlamlar/kimlikler toplumda *yaşanan ilişkiler* hakkında bilgi verme potansiyeline sahiptirler. Şimdi, ideolojik söylemler tarafından üretilen kimliklerin bireylerce kabul edilmesi sürecini ele alalım. İdeolojinin

en yaygın ve en görünmez pratiklerinden birisi Althusser'in deyimiyle 'çağırma' ya da 'seslenme'dir... Kendimizi seslenen olarak gördüğümüzde ve iletişime yanıt verdiğimizde kendi toplumsal ve dolayısıyla ideolojik inşamıza katılırız (Fiske, 223-4).

İdeolojik pratiklerin bireylere seslenmesi çok değişik biçimlerde gerçekleşir:

Tüm iletişimlere bize bir biçimde çağrı yapar ya da seslenir: örneğin bir çift topuklu ayakkabı, kadını (ya da erkeği) çağırır ve bu çağrıya

ayakkabıları severek ya da giyerek yanıt verenler kendilerini ataerkil bir özne olarak konumlandırırlar. Ayakkabıları giyerek kendisini seslenilen olarak gören kadın, kendisini *gönüllü olarak* toplumsal cinsiyet ilişkileri içine yerleştirir; kadının bu ayakkabıları giymesinden hoşlanan erkek de kendisini eşdeğer ancak farklı biçimde konumlandırır -ona, iktidara sahip biri olarak seslenilmektedir (Fiske, 224, vurgular bana ait).

Görüldüğü gibi ideolojinin belirli kimlikleri bireylere kabul ettirmesi zorla değil, onları *ikna* etmek suretiyle gerçekleşmektedir. İdeoloji bireylere bir özgürlük sunar gibidir. Gücü de buradan kaynaklanır. Ancak bireyleri bütünüyle ideoloji tarafından belirlenmiş edilgen özneler olarak düşünmemek gerekir. Çünkü tarih, öznelerden bağımsız bir süreç değildir. Toplumsal özneler ne onlardan "istenen rollerin itaatkar toplumsal oyuncularına indirgemeli" ne de olduklarından daha özgür bireyler gibi ele alınmalıdır (Hirst, 128). Diğer bir ifadeyle, "özne elbette verili bir kendilik değildir. Özneler elbette iktidar/bilgi tarafından kurulur, ama yine aynı öznelerin bu kurulma işlemine direnme yetenekleri de vardır" (Küçük, M., 223). Bu yüzden, "kadınların kitle iletişim araçlarınınca yönlendirilmek suretiyle aldatıldıklarını veya erkek iktidarına pasif bir biçimde maruz kaldıklarını" söylemek pek ikna edici görünmemektedir (Smith, D., 39). Kimliğin oluşum sürecine, özneler de bizzat iştirak eder.

Kimliğin önemli bir parçası da cinsel kimliklerdir. Ancak genel anlayışın tersine cinsel kimlikler, biyolojik olarak değil, toplumsal olarak kurulmuşlardır ve bu nedenle "toplumsal cinsiyet ilişkileri siyasaldır" (Fiske, 204-5). Diğer bir ifadeyle "cinsellik, ... kişinin kimliği ile iç içe olup, bastırılan bir içgüdü, yani doğadan gelen bir güç olmaktan çok toplumun kurallar ve düzenlemesi sonunda ortaya çıkan bir kurgudur" (Sirman, 11).

Kadınların ikincil kılındığı fallosentrik kültür analizinde, Kadın Hareketini alttan destekleyen feminist teoride anahtar bir kavramsallaştırma, bir yandan biyolojik cinsiyet, öte yandan toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımdır. Bu kavramsallaştırma, bireyin biyolojik cinsiyetinin anatomiye dayanırken toplumsal cinsiyetin kültürel olarak kurulan yapay bir şey olduğunun kabulünü gerektirir (Palmer, 13).

Toplumda yürürlükte olan cinsiyet söylemi tarafından üretilen kadınlık ve erkeklik tanımları, kadın ve erkeği birbirinin karşısına koymakla kalmaz, aynı zamanda kadını ikincil bir konuma da yerleştirir. Kadınların "zayıf, hassas, bağımlı, itaatkar ve sıklıkla cinsel nesnelere olarak resmedilmesi" (van Zoonen, 1994, 66) erkekler hakkında bu sıfatların 'olumlu' karşıtlarının üretilmesini sağlayarak kadını erkeğe tabi kılar. Medyada özellikle kadınlar ve kadınlık hakkında tanımlar üretilmesinin çok da bilinçli olmayan nedeni budur.

Birkaç istisna dışında, medya araştırmalarında erkekler ve erkeklik görünmez olmayı başarmıştır: Bu, erkeklerin iktidarı ellerinde tutabilmek için başvurdukları bir hiledir. Erkeklik, kendisini normal ve evrensel göstererek görünmez kalmaya çalışır. Eğer erkeklik kendisini normal olarak gösteriyorsa, otomatikman kadınlığın aykırı ve farklı görünmesine yol açacaktır (van Zoonen, 1997, 328).

İletişimin, bir kültürün "yaşamının merkezinde yer aldığı" ve "onsuz herhangi bir kültürün ölmek zorunda" olduğu şeklindeki görüşler (Fiske, 16) kültürel araştırmalarda iletişim araçlarına yönelik incelemelerin hayati önemini göstermektedir. Fiske'e göre iletişim çalışmalarında iki temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bu yaklaşımlardan birini temsil eden "süreç okulu"na göre iletişim, iletilerin aktarılmasıdır; iletişim çalışmasının konusu ise gönderici ve alıcıların nasıl kodlama yaptıkları, etkililik ve doğruluk gibi temalardır. "Göstergebilim okulu" ise iletişimi anlamların üretimi ve değişimi olarak ele alır ve metinlerin kültür üzerindeki rolü üzerinde yoğunlaşır, yani iletişim araştırmasını metin ve kültür araştırması olarak görür ve iletişim ürünleri üzerinde odaklanır. Süreç okulu ile göstergebilim okulu "iletiler aracılığıyla toplumsal etkileşimi" farklı biçimde yorumlarlar (Fiske, 16). Süreç okulu

toplumsal etkileşimi, bir kişinin kendisini diğerleri ile ilişkilendirme ya da diğerlerinin davranışlarını, zihinsel durumunu veya duygusal tepkilerini etkileme süreci olarak tanımlar... Göstergebilim ise toplumsal etkileşimi, bireyi belli bir kültürün ya da toplumun bir üyesi olarak inşa eden etkileşim biçimi olarak tanımlar (Fiske, 17).

Süreç okulunun yaklaşımında, bireye, kendi ideolojik inşasında edilgen bir konum atfedilmesi söz konusudur. İletişim ürünleri üzerinde duran göstergebilimsel yaklaşım ise, bireylerin medya ürünleri aracılığı ile kendi ideolojik inşalarına *katıldıkları* yaklaşımına uygun düşer. Ayrıca Saussure ve Peirce'ın çalışmalarından yola çıkan "bu okul, iletişimde bozulma diye bir kavrama sahip değildir, etkililik ve doğrulukla ilgilenmez. İletişim mutlaka gerçekleşir" (Fiske, 239). Dolayısıyla anlam, "ileti içinde olduğu kadar kültür içindedir" (Fiske, 23). Göstergebilimsel yaklaşımda, medyalar, basit bir şekilde belli anlamları üreterek topluma empoze etmezler. Gerbner'e göre de

...medya bir kültürdeki tutumları ve değerleri yetiştirir. Medya bu değerleri yaratmaz -değerler önceden varolmak zorundadır; ancak bu değerleri besler, yayar ve kendi değerlerini sürdürmesi, üyeleri arasında yayması ve böylece üyelerini herkesin paylaştığı bir oydaşma, bir öznelerarasılık etrafında tutabilmesi için kültüre yardımcı olur. İçerik çözümlenmesi bir kültürün tüm ileti sistemi içerisinde gömülü olan değerleri açığa çıkarır (Fiske, 194).

Toplumsal cinsiyet, medya ürünlerinden önce, başta aile olmak üzere toplumsal kurumlar, dil ve cinsler arası ilişkiler, kısaca diğer

toplumsal pratikler aracılığıyla kurulur. Ancak toplumsal cinsiyetin kuruluşunda toplumsal pratiklerin medyaya göre önceliği kronolojik bir öncelik değil, asıl belirleyici etken olması bakımındandır. Medyanın fonksiyonunun daha çok bu kimliklerin dayandığı tutum ve değerlerin, yeniden üretmek, pekiştirmek ve yaymak suretiyle devamını sağlamak olduğu söylenebilir.

Bugün, özellikle medyada, kadınlık hakkında sözel ve görsel söylemlerde büyük bir artış yaşandığı açıktır. Ancak bunlar "toplumda kadınların ikincil konumlarını dönüştürücü farklı değer ve normların yerleştiğine işaret" etmemektedir (Saktanber, 213). Gerbner de kitle iletişim araçlarında kadın imgelerinin görünüşte bir değişim yaşadığını, ancak yapısal bir değişimin söz konusu olmadığını, böyle bir değişimin ancak "toplumsal ilişkilerin yapısı işlemediğinde, kurumsal ilişkiler yıkıldığında" mümkün olacağını savunmaktadır (46).

Toplumsal cinsiyetin farklı etkenler tarafından sürekli kurulması ve kurgulanması iç içe geçen, karşılıklı etkileşimlerle gerçekleşen bir süreçtir. Kültürel normların oluşturulma, pekiştirilme ve yaygınlaştırılması basitçe belirli kurumlarca *aktarılmakla* gerçekleşmez. Bunlar çok daha karmaşık bir sürecin ürünüdür.

Stuart Hall, izleyicilerin düşünce ve duygu yapıları, geniş alan yayıncılığı iletilerinin kodlanmış yapısı ve yayın kurumlarının yapıları arasında gizli ama belirleyici bir ilişki olduğunu ileri sürer. Bunların hepsi birbirlerine bağımlıdır ve birbirlerini karşılıklı belirlerler (Fiske,104).

Ancak medya, kadın ve erkek arasında sabit ve kolaylıkla tanımlanabilir bir ayırım olduğunu varsayar ve kültüre içkin anlamların belli bir tarihin ürünü oldukları, dolayısıyla toplumsal ve siyasi boyutları olduğu, bu nedenle sabit ve değişmez olmadıkları, tersine sürekli bir değişime maruz oldukları gerçeğini gizler. Oysa durağan bir özellik taşımayan toplumsal cinsiyet, "kategorize edilmek ve tanımlanmaktan sürekli" kaçmaktadır (van Zoonen, 1995, 327). Harding'e göre toplumsal cinsiyetin anlamı "süregiden toplumsal mücadele ve müzakerelere" maruzdur (van Zoonen, 1997, 321).

Toplumsal cinsiyet bireylerin sabit bir özelliği olarak değil, sayesinde öznelerin çoğunlukla paradoksal bir şekilde kuruldukları daimi bir sürecin parçası olarak anlaşılmalıdır... kimlik daima bir süreç içindedir; asla tamamlanmış, sabit ya da hakiki değildir. Medyayı kabul etme, kimliğin (toplumsal cinsiyetin) kuruluşunun gerçekleştiği pratiklerden biridir (van Zoonen, 1994;123).

Medyada sunulan kadınlık tanımları, erkeklik tanımlarından bağımsız olamayacağı gibi, bu tanımların zaman içinde yaşadığı dönüşüm de, toplumda yaşanan çeşitli biçimlerdeki mücadelelerden bağımsız değildir.

III. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Bu incelemede, 80'li yıllarla birlikte Türkiye'de de varlık gösteren feminist hareketin, toplumdaki kadınlık tanımlarına ilişkin bir değişime yol açıp açmadığını, eğer açtıysa bunun ne ölçüde ve ne şekilde bir değişim olduğunu, basında yer alan haberlerdeki kadınlık tanımlarından yola çıkarak ortaya koymak amaçlanmıştır. Elbette basının, toplumdaki kadınlık tanımlarını, kadınların toplumsal koşullarını bire bir yansıttığını söylemek mümkün değildir.

Genel olarak kabul edilen tanımlara göre haber olarak düşünülen, sorunlardan/mevzulardan (issues) ziyade olaylardır... Dramatik olaylar basının ilgisini çekmeyi başarırken, kadınların her gün yaşadığı zorluklar ve sürekli maruz kaldıkları mahrumiyet ve zulme ayrılan yer ve zaman, basında çok daha az yer almaktadır (Kaul, 255).

İncelemeye dahil edilecek gazetelerin seçiminde öncelikle 'gerçeği' temsil ettiği daha az şüphe götürür gazetelerin seçimi uygun görülmüştür. Kurgusal temsillere çok fazla yer verdikleri genel kabul gören bulvar gazeteleri inceleme kapsamına alınmamıştır. Daha ziyade, 'gerçek haber' verdikleri iddiasında olan gazetelerde kadınların nasıl temsil edildiklerini ortaya koymak amaçlanmıştır. İncelemeye dahil edilen gazetelerin, birbirlerinden farklı ideolojik eğilimlere ve geniş okur kitlesine sahip olmaları dikkate alınmıştır. İncelemeye *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinin Eylül, Ekim ve Kasım 1997 dönemine ait üç aylık sayıları dahil edilmiştir. Bu gazetelerin, reklam, röportaj, köşe yazıları gibi bölümleri dışlanarak, kadınları konu alan yurtiçi ve yurtdışı her tür haberi araştırmaya dahil edilmiştir.

İncelemeye dahil edilen gazetelerden, liberal bir çizgide yer alan *Hürriyet*, reel siyaset haberleri kadar, hatta daha çok, gündelik yaşama ilişkin ve cemiyet haberleri gibi magazin basınında önemli ölçüde yer alan haberlere ağırlıklı olarak yer veren bir gazetedir. *Yeni Yüzyıl* gazetesi neo-liberal sol çizgide yer alan bir gazete olarak nitelendirilebilir. *Cumhuriyet* gazetesi, laik ve Atatürkçü bir çizgiye yaptığı vurguyla daha resmi bir sol görüşü yansıtmaya ve ağırlıklı olarak reel siyasete ilişkin haberlere yer vermesiyle *Yeni Yüzyıl* gazetesinden ayrılmaktadır. *Yeni Şafak* gazetesi İslami bir eğilimi temsil eden, *Cumhuriyet* gazetesi gibi haber anlayışına daha çok reel siyaseti dahil eden, ancak *Cumhuriyet* gazetesinden farklı olarak

haberleri laik ve Atatürkçü bir çizgiden değil, İslami bir çizgiden bakarak ele alan bir gazete olarak nitelendirilebilir. *Türkiye* gazetesinin ise, milliyetçi, muhafazakar sağ eğilimi temsil ettiği söylenebilir. Gazetelerin üç aylık dönemde verdikleri her tür ek araştırmaya dahil edilmiştir. Ancak, bağımsız bir gazete iken inceleme yapılan dönemde *Hürriyet* gazetesine birlikte verilen *Meydan*, ayrı bir gazete olduğu düşüncesiyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu gazetelerden *Hürriyet*, her gün *Kelebek* adında ayrı bir kadın gazetesi veren tek gazetedir. *Türkiye* gazetesinde ise "Bizim Sayfa" başlığıyla yer alan sayfalarda gerek "Kadın ve Ev" adında bir köşenin bulunması gerekse bu sayfalarda sağlık, tefrika romanlar, ev hayatına dair pratik bilgilerin yer alması, bu sayfaların kadınlar okurlar için düzenlendiğini göstermektedir. İncelemeye alınan diğer gazetelerde kadın (ve dolayısıyla erkek) okur için oluşturulan ayrı bölümlere rastlanmamıştır.

İnceleme kapsamına alınan üç aylık sürede, *Hürriyet* gazetesi, 38'den 48'e çıkabilen sayfa sayısı ile, *Kelebek* eki ise 4 sayfa halinde çıkarılmıştır. *Yeni Yüzyıl* 20-24, *Cumhuriyet* 16-18, *Yeni Şafak* 16, *Türkiye* gazetesi ise 24 sayfa halinde yayımlanmıştır. Bu gazetelerden, sadece *Yeni Yüzyıl*, 4 sayfa halinde Kale Arkası adında bir spor eki vermiştir.

Öncelikle gazetelerin içerik açısından incelenmesi yapılmış, kadınların haberlere hangi biçimlerde konu oldukları tespit edilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategorilerin birbirine oranı, gazeteler arasında nicelik açısından önemli farklar olduğu için, her gazetenin kendi içinde tespit edilmiştir. İçerik analizinde, bir gazetede yer alan bir konunun, o gazetede yer alan diğer konulara oranı hesaplanmış, gazetelerin içerik açısından birbirleriyle karşılaştırılmasında, her gazetenin konularının kendi içindeki yüzdeleri dağılımını gösteren oranlar esas alınmıştır.

Gazetelerin kadınları konu alan haberlerinde, ideolojik eğilimlerinin ne ölçüde belirleyici olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, haberlerde kadınları tanımlamakta kullanılan dilin söylemsel analizini yapmak amaçlanmıştır. Söylem analizinde, farklı gazetelerin aynı haberi ne şekilde verdiklerini incelemek, bunları birbiriyle karşılaştırmak amaçlanmıştır. Ancak, haberlerin çoğu zaman incelemeye alınan her gazetede yer almadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan, gazetelerin bir haberi ele alış biçimlerinden önce, o habere yer verip vermeme konusunda ideolojik eğilimlerinin belirleyici olduğu gözlenmiştir.

IV. GİRİŞ

Modern toplumlarda kitle iletişim araçlarının gördüğü işlev, "mitlerin ilkel toplumlarda gördüğü işlevle" eşdeğerdir (Fiske, 162). Yani, her ikisi de toplumdaki egemen ideolojinin aktarımı ve devamının sağlanmasına hizmet ederler. Ancak, bireylerin kitle iletişim araçlarıncı aktarılan mesajları pasif bir biçimde aldıkları söylenemez. Bir mesajın anlamlandırılma sürecine bireylerin yaşam pratikleri, hayat görüşleri, ideolojik eğilimleri gibi pek çok faktör de etki eder. Bu yüzden aynı mesajın, bireysel farklılıklara bağlı olarak, değişik yorum ve tepkilerle karşılanması söz konusudur. Bireysel faktörlerin kitle iletişim araçlarını seçme konusunda belirleyiciliği vardır. Kitle iletişim araçlarıyla *iletişim* süreci içinde bireyler, kendi inisiyatiflerini de kullanarak kimliklerinin oluşumuna katkıda bulunurlar.

"Hegel gazetelerin modern insan için sabah dualarının yerini tuttuğunu" söylemiştir (Anderson, 50). Gazete okuma edimi, aynı zamanda, tek tek çok sayıda modern insanın yerine getirdiği kitlesel bir ayin olarak değerlendirilebilir. Modern dünyada bu derece önemli bir yere sahip olan gazetelerde yer alan haberlerde, kadınların temsilinin, yani haberlerde sunulan kadınlığa ilişkin imgelerin, toplumda mevcut olan kadınlığa ilişkin tanımlardan bağımsız olduğu düşünülemez. O halde, bunlara yönelik bir inceleme, toplumdaki kadınlık tanımına dair bir bilgi verecektir.

Kültüre içkin toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, sembolik bir mücadele alanı yarattığından söz etmek mümkündür. Bu mücadelenin gerçekleştiği en önemli ortamlardan biri de medyalardır. Özellikle 1980'li yıllarla birlikte, Türkiye'de feminist hareketin, mevcut toplumsal cinsiyet ilişkilerinin devamını sağlamak yönünde eğilim gösteren egemen ideolojiye karşı belirli mücadeleler yürüttüğü söylenebilir. Bunların, gerek kadınlığın toplumda var olan tanımlarına, gerekse medyada yer alan kadınlığa dair imgelere ilişkin bazı değişimlere yol açtığı söylenebilir.

Kadınların toplumdaki rolünün ve aile yapısının değişmesi,... mitlerin başat konumlarının (ve dolayısıyla doğal görünmelerini sağlayan statülerinin) bir meydan okumayla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Bu yüzden reklamcılar ve medya üreticileri, meslek sahibi kadın, yalnız yaşayan anne ve "yeni" duyarlı erkeklere uyum sağlamak için geliştirilmesi gereken yeni toplumsal cinsiyet mitlerini kullanmaya başlamak zorundadırlar. Bu mitler elbette eski mitleri tümüyle reddetmezler, ama kavramlar zincirinden bazı halkaları atarlar ve yerine yenilerini koyarlar: mitlerdeki değişim devrimsel değil evrimseldir (Fiske, 121).

Ancak, söz konusu sembolik mücadelede muhalif kesimin oluşturduğu alternatiflerin, çoğu zaman egemen ideolojiye eklenerek, dahil etmek suretiyle etkisiz kılınması ve böylece değişim yönündeki dinamiklerin ortadan kaldırılması mümkündür. Cinsel özgürlük taleplerinin ardından özellikle kadın bedeninin, tüketimin en önemli araçlarından birine dönüştürülmesi bu durumun en açık göstergelerinden biridir. Siyasetçi ya da meslek sahibi olmak bir kadını, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin nispeten dışında konumlandırır. Kadınların, geleneksel-toplumsal cinsiyet rollerini dışlayan kimlikleriyle 'kamusal' alanda ve medyada görünürlük kazanması feminist mücadele açısından bir kazanım olarak görülebilir. Ancak, medyada yer alan haberlerde bu kadınların -çoğu zaman haber açısından gereksiz de olsa- aynı zamanda, annelik ve ev kadınlığına ilişkin kimliklerine yapılan vurgu, onların ısrarla geleneksel tanımlar içine hapsedilme ve egemen cinsiyet ilişkileri içinde konumlandırılmalarına yönelik çabayı göstermektedir. Böylece bir kadın, mesela bir siyasetçi olarak kabul edilse de, egemen kadınlık tanımları içine yerleştirilebildiği ölçüde görünürlük olanağı kazanmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin ikili bir karşıtlık ilişkisi içinde kuruluşunda, toplumsal cinsiyet rol ve ilişkilerinin pekiştirilerek devamını sağlamada medya önemli bir işleve sahiptir. Zayıf, hassas, edilgen olmak gibi kadınlarla ilgili basmakalıp imgeler sinema, edebiyat ve drama gibi alanlarda da kullanılmakta olmasına karşın, bunlar daha çok kurgusal temsillerle ilgili olduklarını iddia ederler. Ancak

...gazeteler 'gerçeklerle' meşgul olduklarını vurgulamaktadırlar. Bu yüzden, gazetelerde yer alan karakter ve durumların ne kadar gerçekçi oldukları konusunda çok az şüphe söz konusudur -bunlar tanım gereği gerçekçi bir biçimde sunulmuşlardır (Smith, 360).

Aslında gazetelerin de reklam ve kadın sayfaları gibi kadınla ilgili en basmakalıp imgeler kullanan bölümlerinin kurgusal nitelikte oldukları açıktır. Ancak "katı haberlerde kadınların ele alınmasında da bir dizi basmakalıp imge kullanılmakta... fiziksel görünüş, gerçek ya da potansiyel ev içi rolü gibi" haberle ilgisi olmayan etmenlere büyük ölçüde yer verilmektedir (Smith, 358). Katı haberlerde 'katı gerçekliğin' bir parçası olarak sunulan basmakalıp kadın imgelerini okuyucular "gerçek kadın imgeleri" olarak yorumlayacaklardır. Bu nedenle "gazetelerin kadın öznelliğine uygun ideolojik modeller sunması rolünün" çok önemli olduğu (Smith, 360), ancak, bunu pek gerçekleştirmedikleri söylenebilir.

Kadınların (gençken cilveli olma ve yaşlıyken analık duygusunu tatma) hazları bunları gerçekleştirmede kullanılan ürünler, kadınların ikincil konumunu garanti altına alan ataerkil kapitalist sistem tarafından üretilmektedir. Kadınlar bu metalaşmış hazların ve deneyimlerin gerçek olduklarını kabul ettikleri sürece kendi çıkarlarına karşı olan bir ideolojiyi etkin biçimde ilerletmektedirler: yani hegemonyaya katılmaktadırlar. Kadın... kendisi ve geleceği ile ilgili temsilleri ortak duyu olarak kabul ederek, kendisinin ve kendisi gibi olanların sisteme olan rızalarının kazanılmasına yardımcı olmaktadır (Fiske, 233).

Elbette medya ürünlerinde kadınlarla ilgili basmakalıp imgelerin dışına çıkan kadınlara da rastlanmaktadır. Ancak bunlar işleniş biçimleri nedeniyle mevcut kadınlık tanımlarını dönüştürmekten ziyade bunları pekiştirici bir işlev görürler. Mevcut kadınlık tanımlarının dışına çıkan kadınlar, türlerinin tekil ve adeta 'sapkın' örnekleri olarak sunulmaktadırlar. Bu örneklerin tekil ve 'anormal' olarak ifade edilmesi, 'normal' ve 'doğal' olduğu varsayılan basmakalıp tanımları pekiştirme işlevine yarayacaktır.

...medya toplumun 'normlarını', makbul ve doğru davranış sınırlarını nelerin teşkil ettiğini belirler ve aynı zamanda, bu 'normlara' 'aykırı' olduğu düşünülen her şeyi mahkum eder ...

Popüler kitle iletişim araçları, nihayetinde sağ duyu ve 'doğal' olarak görülen toplumsal normların tekrarlanan gösterimi yoluyla, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımı ve devamında önemli bir rol oynarlar. Ancak, küreselleşen medya dünyası bağlamında şimdi tehlikede olan basitçe temsili imgenin kendisinden ziyade toplumsal dünyada ifade ettiği şeydir; kamu imgeleminde, daha da önemlisi toplumsal düzendeki anlam ve değeridir. İçinde, kadın imgelerinin, tarihsel olarak bir erkek

bakışıyla, dahası, düşündürücü ölçüde egemen bir pozisyondan kurulma biçiminin, medyanın gerçek olmayan dünyasında, kadınların algılanması açısından açık sonuçları vardır (Ross, Dakovic, Derman, 13).

Somut/yaşayan kadınlar ve onlar hakkında üretilen tanımların onlara "nasıl mal edildiğini" anlamının bir yolu da üretilmiş 'kadınlık' tanımlarını incelemekten geçer (Sirman, 8). Medyalar bu açıdan başlıca kaynaklardan biridir. Kadınlar medyada genellikle "toplumsal ahlak, iffet, namus konuları etrafında ele alınarak buna uygunlukları veya çoğunlukla da bundan sapmaları dahilinde haber konusu" olabilmektedirler (Saktanber, 227). Medyalarda "ev kadınları, meslek sahibi iş kadınları, sahne ve sinema yıldızları, köylü ve gecekondu kadınlar, İslamcı türbanlı kadınlar" şeklinde çok çeşitli kadınlara rastlanmaktadır. Türkiye'de toplum, bu çeşitli kadın tiplerine rıza gösterse dahi makbul olan bir tek kadınlık tanımı vardır: "salonda hanımefendi, mutfakta ahçı ve yatakta orospu" (Saktanber, 228).

Kadınların medyada temsili, başta ABD olmak üzere pek çok ülkede feminist eleştiriye hedef olmuş, eşit haklar ve fırsatlar için maddi mücadelenin yanısıra kadınlığın tanımları ve temsillerine karşı sembolik bir çatışma yaşanmıştır. "Çağdaş feminizm için temsil/yenidensunum daima önemli bir mücadele alanı olmuştur" (van Zoonen, 1994, 12). Feminist medya çalışmalarının, anlam ve iletişimin yeniden kavramsallaştırılmasında etken olduğu, hatta iletişimin aktarma modeline feministlerce yöneltilen şiddetli eleştirilerle, "akademik iletişim çalışmalarının bir paradigma değişimine" maruz kaldığı söylenebilir (van Zoonen, 1994, 27).

Ancak, feminist medya çalışmalarında, uzun süre "haberler ve spor gibi türler ihmal edilerek, sabun köpüğü dizileri, pembe diziler, kadın dergileri gibi kadınlar arasında popüler olan türler" (van Zoonen, 1994, 9). ve bunların okur tarafından nasıl algılandığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'de ise kadın konusunu ele medyaya yönelik çalışmalarda yine daha çok kadınların okuduğu dergiler ve izlediği programlara yönelik incelemeler yapılmıştır¹¹.

11. Medyaya yönelik, Türkiye'de yapılan bu tür çalışmalara örnek olarak bkz: *TV'da Kadınlara Yönelik Programlar "Hanımlar Sizin İçin" ve "Çalışan Hanımlar Sizin İçin" Programlarının İncelenmesi*, Öztürk, S., Anadolu Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1987, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri*, Özen, H., İstanbul Ü., Basın Yayın Yüksekokulu, 1990 (Yüksek lisans tezi olan bu çalışma, Aralık 1990'da Tempo dergisinin ilavesi olarak yayımlanmıştır. ISBN-975-7783-02-1), *1990'lar Türkiye'sinde Yayımlanan Kadın Dergilerinin İçeriğine Analitik Bir Bakış*, Çıdam, Z., Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 1992.

V. KATI HABERLERDE KADINLAR

Bugün, iletişim araştırmacıları arasında, tam olarak kavramsallaştırılmış olmasa da, sıklıkla katı/sert ve yumuşak haber ayırımından söz edilmektedir. Katı haberden kastedilen, 'gerçeği' yansıttığı daha az şüphe götürür nitelikte, güncel, daha çok siyaset, toplumsal hayat, iş dünyası, spor gibi konuları ele alan haberlerdir. Yumuşak olarak nitelenen haberleri ise, daha çok magazin öğesi içeren, bugün, bir hafta sonra ya da bir yıl sonra yayınlanması mümkün olan, moda, sağlık, ev yaşamı, ünlülerin özel yaşamı gibi çeşitli konuları içeren haberler olarak nitelenmek mümkündür.

Bu incelemede haberler, öncelikle katı haber ve magazin haberi olmak üzere iki temel sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Kadınları konu alan katı haberlerin önemli bir kısmında magazin haberciliğini ilgilendirilen temaların da işlendiği gözlenmiştir. Ancak, asıl haber değeri taşıyan öğe haberin katı olarak nitelenen yönü olduğundan, mesela bir kadın siyasetçiyi haber konusu yapan asıl etken onun siyasi faaliyetleri olduğundan, bu tür haberlerde magazin öğeleri yer alsa dahi bu haberler katı haber sınıflamasında ele alınmıştır. Benzer şekilde, bazı haberlerde, kadınları haber içindeki değişik konularından dolayı birden fazla kategori içinde ele almak mümkün olsa da, bu durum, incelemede sağlıklı sonuçlar elde edilmesini engelleyeceği için, bir haberi sadece bir kategoriye dahil etmek uygun görölmüştür. Mesela, bir siyasetçi eşi olup, kimsesiz çocuklara yardım eden bir kadınla ilgili haber, bir erkeğin yakını değil, hayır işlerinin öznesi sınıflamasına dahil edilmiştir. Bu kişiyi haber konusu yapan etkenlerden biri siyasetçi eşi olması ise de, haberde 'yardımseverliğe' yapılan vurgudan dolayı hayır işlerinin öznesi sınıflaması daha uygun bulunmuştur. Benzer şekilde, kadınların genellikle erkek olan bir yakınının ölümu, hastalığı gibi durumlarla işlendiği haberleri, bir erkeğin yakını sınıflamasına da almak mümkünken, bu haberlerde kadınların mağduriyetine yapılan vurgu sebebiyle bunlar, mağdur ve kurban sınıflaması içinde ele alınmıştır.

V.1. SİYASET

Kamusal konular, bugün halen büyük oranda erkekler tarafından işgal edilmektedir. İktidar ve otoritenin en aşikar olduğu siyaset arenasını ise erkeklerin ağırlıklı olarak yer aldığı alanların başında gelmektedir. Fiske bu konuda 'doğal' olduğu kanıksanan mitlerin fonksiyonuna değinmektedir:

Birbiriyle ilişkili erillik, dişillik ve aile mitlerini oluşturan kavramlar zinciri çoğaltılmıştır, ama bu çoğaltma rastlantısal ya da doğal değildir; bu mitler daima ekonomik sistemin ve bu sistemin avantajlı hale getirdiği sınıfın -orta sınıf erkeğinin- çıkarlarına hizmet etmiştir. Bu sistem, çekirdek ailenin 'doğal', temel toplumsal birim olmasını gerektirmiştir; dişilliğin bakıp büyütme, evcillik, duyarlılık, korunma gereksinimi gibi 'doğal' anlamlar kazanmasını ve erillğe güçlü olma, hakkını arama, bağımsızlık ve kamusalılık gibi anlamların verilmesini gerektirmiştir. Dolayısıyla, erkeklerin toplumumuzdaki kamusal konuları aşırı derecede orantısız bir biçimde işgal etmeleri doğal görünmektedir, ama bu aslında doğal değil tarihsel bir süreçtir (121).

18 Nisan 1999 seçimlerinden önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev alan 550 milletvekilinden sadece 13'ü kadındı. Seçimler yaklaşırken, kadın siyasetçilerin sayısını artırmak yönündeki bazı girişimlere rağmen, son seçimleri, ancak 23 kadın milletvekili adayı kazanabilmiş, bunlardan, Fazilet Partisi milletvekili olarak seçilen Merve Kavakçı'nın milletvekilliği, Meclis'e girerken başörtüsünü çıkarmayı reddettiği ve ABD vatandaşı olduğu gerekçesiyle onaylanmamıştır. Seçim döneminde, kadınların siyaset arenasında bu derece düşük bir oranda yer alışı, ülke gündeminde önemli bir konu olarak sunulmuş, bir yandan bizzat kadınlar tarafından kurulan ve yönetilen KADER, kadınların siyasi partilerde daha çok ve daha etkin rollerde yer almaları için çeşitli girişimlerde bulunmuş, öte yandan kendileri erkek olan, çoğu parti lideri siyasetçiler kadınları siyaset arenasına davet etmişlerdir. (Mesela bkz: "Kadınları siyasete çağırıyorum" *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1997 ve "Yalova'yı kadınlar yönetsin" *Hürriyet*, 2 Kasım 1997 başlıklı haberler). Kadınların bu konudaki girişimleri daha anlaşılabilir görünürken, erkek siyasetçilerin bu çağrısını daha eşitlikçi, daha sağlıklı bir siyaset yapma arzusundan ziyade partileri bünyesine alacakları kadın siyasetçiler aracılığıyla bir imaj oluşturma çabası olarak algılamak mümkündür. Çünkü kadınlar çoğu zaman bir ideolojik hareket içinde fillileriyle değil o hareketin

sembolü olarak tasarlanagelmişlerdir. İster laik-liberal, ister islami, ister milliyetçi-muhafazakar olsun bir partinin ideolojik çizgisini bünyesine aldığı kadın siyasetçilerin salt görünüşleri, giyim tarzları itibariyle dahi deşifre etmek mümkün olagelmiştir. Bugün ise, karşıt görüşlerce, İslami ideolojiyi temsil eden partilerin anti-demokrat ve *Cumhuriyet* karşıtı olduklarının ispatı için kadın temsilcilerinin olup olmadığı bir ölçüt olarak kullanılmakta ve böylece kadınların yer aldığı partilerin daha demokrat ve *Cumhuriyetçi* olduğu yolunda bir kanaat oluşturulmaktadır. Böyle bir durumda ise, partilerin, bünyelerindeki kadın siyasetçi oranını artırmak yolundaki girişimlerini vitrin oluşturmak şeklinde algılamak mümkündür. Ancak, bu şekilde sembol olarak kullanıldıkları, iktidar mekanizmalarında yer almadıkları, erkek siyasetçiler tarafından siyaset yapmaya çağırılmakla başlayıp, erkek siyasetçiler tarafından yönlendirildikleri sürece kadınların, siyasetçi olarak sayısal artışları pek de önemli olmasa gerektir. Öte yandan, kadınların çoğu da, "egemen toplum ideolojisini sorgulamak yerine... kendi koşullarını değiştirmek ve kendi konumlarını güçlendirmek istemektedirler" (Tekeli, Koray, 151).

Kadın sorunları konusunda yeterli duyarlılık ve bilinç geliştirmemiş kadınların siyasete katılımı, kadınlar açısından bir şey değiştirmeyeceği gibi, önerilen politika ve uygulamaları da anlamsızlaştıracaktır. Kadının yalnızca sayısal olarak siyasal yaşamda temsil edilmesi değil, koşulları, sorunları ve zorluklarıyla toplumdaki tüm konumunun temsil edilmesi amaçtır. Yani yalnız niceliksel değil, niteliksel temsil istenmektedir (Tekeli, Koray, 151).

'Kadının asıl yeri evidir' şeklindeki basmakalıp düşünce, pek çok alanda olduğu gibi, siyasette de kadınların erkekler kadar 'doğal' karşılanarak yer aldıkları bir geleneğin oluşmasına engel olagelmiştir. Siyasete katıldığında dahi kadınların ya karar mercilerinde yer almaktan ziyade, "sadece para toplamak, ayak işlerini yapmak, propaganda çalışmalarını yürütmek için siyasete girdikleri düşünülmüş" (Aldoğan, 4) ya da çoğu zaman kendi adlarına değil ailelerinden bir erkek adına faaliyette bulduklarına tanık olunmuştur. Kadının kendi adına siyaset yaptığı durumlarda ise, en azından, olumsuz değerler atfedilen kadınlık durumundan ya tümüyle uzaklaşarak 'erkeksi' bir üslup kazanması veya 'anne', 'baci' gibi cinsel ilgi duyulması yasaklanan bir model oluşturması beklenegelmiştir.

...ailesindeki erkek adına politika yapan kadın, kadınlararası ilişkiler açısından yararlanırken kendi adına, bağımsız politika yapan ve seçilme şansı çok sınırlı olan kadınların ancak ya cinsiyetlerini gizleyen 'ana' modelini ya da çok daha kesin bir cinsiyetsizleştirmeyi öngören 'erkekleşme' modelini benimseyerek başarılı olabildikleri görülmüştür (Tekeli, 1995, 46).

Basında kadının erkeğe oranla siyaset konulu haberlerde daha az temsil ediliyor olması kısmen sayı itibariyle kadın siyasetçilerin az

olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak, TBMM'de erkeklere oranla çok düşük bir sayıda yer alan kadın milletvekillerinin basında yer alma oranlarının düşük olmadığı gözlenmiştir. İncelemede, siyasi açıdan farklı eğilimleri temsil eden gazetelerin hepsinin sadece birkaç kadın milletvekiliyle ilgili haberlere büyük oranlarda yer verme konusunda aynı, siyasetle ilgili diğer konulara yer verip vermeme konusunda ise ideolojik eğilimlerine göre birbirlerinden farklı tutumlar sergiledikleri gözlenmiştir.

Genel olarak siyaset haberlerinde kadınlar erkeklere oranla daha az yer almaktadırlar. Ancak, konuya kadınların yer aldığı diğer haber kategorilerini ele alarak bakıldığında ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Üç aylık dönemde incelenen haberler içerisinde kadınların, yer aldıkları diğer haber kategorileriyle mukayese edildiğinde, siyasetçi olarak basında yer alma oranlarının pek de düşük olmadığı gözlenmiştir. Ten Boom ve Michielsens'in basında kadının temsili üzerine yaptıkları bir çalışmanın sonuçları "bilim ve siyasetle mukayese edildiğinde kurban rolünde kadınların orantısız sayıda" (189) yer aldığı yönündedir. Türk basınında da bilim söz konusu olduğunda kadınların yer aldığı haberlerin, başta mağdur ve kurban olarak resmedildikleri haberlerle mukayese edilemeyecek derecede düşük olduğu tespit edilmiştir. Siyaset konusunda ise önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada kadının siyaset haberlerinde yer alma oranının pek de düşük olmadığı, hatta *Cumhuriyet*, *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde, kadınların siyasete ilişkin haberlerde yer alma oranının mağdur ve kurban olarak yer alma oranından daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Ancak, kadınların siyasette temsil oranının yüksekliğini sağlayan asıl etken, belli başlı bir kaç kadın siyasetçiyle ilgili, önemli bir kısmı siyasetle birlikte, bu kişilerin özel yaşamlarına ilişkin, magazin niteliğindeki konuları da ele alan haberlerdir. Bu birkaç kadın siyasetçinin yer aldığı haberler sayesinde ki kadınların siyasete ilişkin haberlerde temsili *Cumhuriyet*, *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde birinci, *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetesinde ise ikinci sırada yer almaktadır. *Yeni Şafak*, %60'lık bir oranla kadınların yer aldığı siyasete ilişkin haberlere en çok yer veren gazetedir. Ancak, *Yeni Şafak* gazetesinde kadınların siyaset konulu haberlerde temsil oranının yüksekliğini sağlayan bir diğer faktör, bu gazetenin üniversitelere tesettürlü girilebilmesi için yapılan eylem ve girişimlere karşı duyarlı olması ve bu konudaki haberlere büyük oranda yer vermesidir. *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinin ise basında sık sık yer alan bir kaç kadın milletvekilinin dışında, çeşitli şekillerde siyaset yapan, ya da sivil toplum hareketlerinde faaliyet gösteren kadınlarla ilgili haberlere diğer gazetelere oranla daha sık yer verdikleri gözlenmiştir.

V.1.1. BELİRLİ KADIN SİYASETÇİLER

Kadının siyasette temsili sayı itibariyle olduğu kadar içerik itibariyle de önemli olsa gerektir. İçerik açısından yapılan araştırmada, incelenen haberlerin büyük bir kısmının başta Tansu Çiller olmak üzere, Meral Akşener, İmren Aykut gibi dönemin sayılı kadın siyasetçilerini ele aldığı gözlenmiştir. Mesela *Yeni Şafak* gazetesi hariç diğer dört gazetede sadece Tansu Çiller ile ilgili haberler (*Hürriyet*: 133, *Cumhuriyet*: 81, *Yeni Yüzyıl*: 70, *Yeni Şafak*: 95, *Türkiye*: 95), siyasetle ilgili diğer bütün haberlerden daha fazladır. *Yeni Şafak* gazetesinde ise Tansu Çiller'i konu alan haberler, üniversitelere tesettürlü girebilmek için yapılan eylemlerin yer aldığı haberlerden sonra ikinci sırada gelmektedir. Yine *Yeni Şafak* gazetesinde Tansu Çiller başta olmak üzere belli başlı bir kaç kadın siyasetçinin yer aldığı haberlerin oranı tesettür konusu dışındaki siyasete ilişkin haberlerin tümünden altı kat daha fazladır. Yani, *Yeni Şafak* gazetesinde kadınların yer aldığı siyaset konulu haberlerin birkaçı hariç neredeyse hepsi ya tesettür yasağına karşı yürütülen eylemleri ya da belli başlı kadın siyasetçileri konu almaktadır. Belirli kadın siyasetçileri konu alan haberlere %70'lik bir oranla en çok yer veren gazete *Hürriyet*, %49'luk bir oranla en az yer veren gazete ise *Yeni Şafak*'tır.

Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'nin siyasette yaşadığı önemli deneyimlerden biri ilk defa kadın bir başbakanının olmasıdır. Muhtemelen bu tecrübenin de etkisiyle, başta başbakan Tansu Çiller olmak üzere dönemin sayılı kadın siyasetçilerinin, hem siyasetteki icraatları hem de zayıflama rejimlerine kadar özel yaşamlarına ilişkin pek çok nokta, basının başlıca konularından birini oluşturmaktadır. Gazeteler, siyasi eğilimleri doğrultusunda çeşitli partilerin mensubu olan kadın siyasetçilere yönelik olumlu veya olumsuz yaklaşımlar sergilemektedirler. Ancak, incelenen bütün gazetelerin, ister olumlu ister olumsuz açıdan olsun sayıları çok az olan bir kaç kadın siyasetçiyle ilgili haberlere büyük oranda yer verdikleri gözlenmiştir.

Ross, İngiliz basınına yönelik bir incelemesinde, "lider seçme sürecindeki önemli rolünün çok iyi farkında" olan basının, kadın adayın özel yaşamına odaklanarak, siyasi parti lideri olarak bir kadın profili çizmek yerine menapozuyla, erkeklerle ilişkisi bağlamında bir kadın olarak siyasetçiye yıpratmayı hedefleyen olumsuz değerlendirmeler yapma eğilimi taşıdığını tespit etmiştir (176-187). Türkiye'de de kadın siyasetçilerin erkek rakiplerinden farklı ölçütler içerisinde değerlendirilmeleri söz konusudur. 1994 seçimleri sırasında Türk basınında Tansu Çiller'i tanımlamak için kullanılan dil kodlarında "Çiller'in dış görünüşü ve özellikle (görel olarak genç) yaşının" vurgulandığı, hatta Çiller'in erkek rakiplerinden daha fazla yer almakla "medyanın manipülatörü" olarak görüldüğü tespit edilmiştir (Ross, Dakovic, Derman, 26). Ancak İngiltere'de yapılan araştırmanın

sonucundan farklı olarak, Tansu Çiller'in bir kadın siyasetçi olarak hiç de yıpratılmadığı gözlenmiştir. İnceleme kapsamına alınan üç aylık haberlerde ise nispeten farklı gözlemlere ulaşılmıştır. Bu haberlerde, Çiller'le ilgili oldukça fazla olumsuz değerlendirmelere rastlanmıştır. Bu durumun bir ölçüde Çiller'in siyasetine, siyasi sansasyonlara adının karışmasına yönelik yoğun tepkilerden kaynaklandığı söylenebilir. Heckman ve van Gelder'a göre

kırsal ve geleneksel kadınlarla eski kadın başbakanın aslında temsil ettiği şehirli, eğitilmiş, meslek sahibi kadınlar arasındaki uçurumu kapatmak için, Çiller'in 'imajı' kuvvetli bir vurguyla - bilhassa iki oğul sahibi oluşuyla- anne rolüne dayandırılmıştır. Özellikle geleneksel ortamlarda kadınlara hep ana ve bacı olarak hitap etmiştir. Bunun ötesinde, kadınların görevinin 'gelenek' ile 'modernlik' arasındaki yarığı kapatarak uzlaştırmak ve böylece Türk milletini 'muazzam geleceğine' taşımak olduğunu vurgulamıştır...

Çiller politik kariyerini sürdürürken Türk halkı içindeki 'köklerini' kayda geçirmek zorundaydı, bu nedenle 'analar-bacılar' imajları ona çok uygun geldi. Bu imajlar onun, 'İstanbul' politikası ile 'Anadolu' politikası arasındaki sembolik mesafeyi kapatmasına yardımcı olacak ve Anadolu'daki daha geleneksel ve muhafazakar çevreler nezdinde daha iyi kabul görmesini sağlayacaktı (22-3).

Çiller'in zaman zaman annelik, bacılık gibi kadının özellikle kırsal kesimde onay gördüğü rolleri benimseyen, bazı zamanlarda ise 'erkeksi' olarak nitelenen bir üslupla rakiplerine meydan okuyan biri olarak basında sıklıkla yer aldığı gözlenmiştir. Bir yandan "Bacı cesur, Hoca korkak" (*Yeni Yüzyıl*, 18 Kasım 1997), "Çiller bayanlara Sizler bu bacınıza destek verin. Allah sizden razı olsun dedi" (*Hürriyet*, 29 Eylül 1997), "Çocuk sevgisi...bir çocuğu kucağına alıp sevdi" (*Türkiye*, 10 Ekim 1997) şeklindeki örneklerde annelik, bacılık gibi rollerle toplumun karşısına çıkmanın, hem Tansu Çiller'in kendisi tarafından benimsendiği, hem de haber yapımcılarınca benimsenen bu rollerin vurgulandığı, öte yandan "Silahı onlar seçsin" (*Türkiye*, 12 Ekim 1997) gibi ifadelerle siyasi rakiplerine meydan okuyan bir düellocu olarak yer alabildiği gözlenmiştir.

Anneliğiyle, bacı olarak, teyzesinin elini öpmesiyle (*Türkiye*, 9 Ekim 1997), gaflarıyla (*Cumhuriyet*, 2 Kasım 1997, *Hürriyet*, 28 Eylül 1997)), sataşmalarıyla (*Yeni Yüzyıl*, 16 Ekim 1997), alınganlığıyla (*Yeni Yüzyıl*, 6 Eylül 1997) haber konusu olup, rakiplerince "küçük hanımefendi" (*Hürriyet*, 4 Ekim 1997), "siyasi menapoz" (*Yeni Yüzyıl*, 10 Ekim 1997) gibi ifadelerle tanımlanan bir kadın siyasetçi olarak Çiller, erkek siyasetçilerden farklı bir şekilde bağımlı, patavatsız, duygusal tepkiler veren, zayıf, agresif biri olarak çizilmekte, yani, 'kadınsı' olduğu düşünülen nitelikler içerisine hapsedilmektedir.

Bu haber örneklerinde, bir yandan 'kadınsı' olduğu düşünülerek olumsuzluk atfedilen nitelikler aracılığıyla Çiller'in, öte yandan olumsuzluk yüklenen bu niteliklerin, Çiller aracılığıyla, tekrar kadınlara mal edilerek, kadınlığın olumsuzlanması söz konusudur. Burada önemli olan nokta başarısızlık ya da olumsuzluk atfedilen özelliklerin birey olarak Tansu Çiller'e değil, kadın olmaya mal edilmesidir. Çünkü, söz konusu siyasetçi bir erkek olduğunda aynı ölçütler içinde değerlendirilmediği gözlenmektedir. Siyaset zaten 'doğal' olarak erkeklerin yaptığı bir iş olarak görüldüğünden bir erkeğin siyasetteki başarısızlığı norma uymayan bir istisna olarak o erkeğe mal edilirken, bir kadın siyasetçinin başarısızlığı tüm kadınlara mal edilmesine resmedilmektedir. Çünkü 'kadınsı' niteliklerden yola çıkılarak yapılan eleştirilerde asıl mahkum edilen birey olarak bir kadın değil, bu nitelikleri taşıdığı düşünülen tüm kadınlar olmakta, yani bir kadının 'başarısızlığı' adeta bütün kadınların başarısız olacağı şeklinde bir genellemenin gerekçesine dönüştürülmektedir.

Kamusal alanda en güçlü pozisyonlar erkekler tarafından işgal edilmiştir. 'Erkek' nesnellik ve iktidar ile ilişkilendirilirken, 'kadın' bu durumda ikincil ve sıklıkla itaatkar pozisyonlara yerleştirilir. Rutin bir biçimde ataerkil olan bir sistem içinde erkek ayrıcalıklıdır ve 'norm' olarak görülür, kadın sıklıkla kendi cinsiyetinin tüm diğer üyelerini temsil etmeye zorlanan 'öteki' olarak düşünülür (Ross, Dakovic, Derman, 12).

Kamusal olarak nitelenen alanda erkeğin 'norm' kabul edilmesine iyi bir örnek siyasetçilerin bulunduğu bir toplantıda kadın bir bakanın 'bay' ifadesiyle çağırılmasıdır (*Yeni Şafak*, Pazar eki, 23 Kasım). Bu durum, toplumda pratikte var olan örneklerin çokluğunun zihinsel genellemelere varmadaki belirleyiciliğini ortaya koymaktadır. Bu tür genellemelere daha çok cinsiyete göre rollerin dağılımı konusunda rastlanmaktadır. "Bayan başkan, etrafındaki erkek ordusu arasında kurtlar sofrasında bir kuzuyu andırıyordu" (*Türkiye*, 13 Kasım 1997) şeklinde verilen bir diğer haber ise siyaset yapan bir kadına bakış kalıplarının haber yapımcıları tarafından da kullanılmak suretiyle pekiştirilmesi ve yeniden üretilmesini göstermesi açısından çok daha önemlidir. Bu örneğin de gösterdiği gibi medya, "güçlü bir kaynak, (potansiyel) kontrol, etki ve değişim/müdahale aracı" (Ross, Dakovic, Derman, 12) olarak değişen değerleri ifade olanağı sağlayabilecekken, bunu pek de gerçekleştirmemektedir. Hatta tersine, mevcut değerleri tekrarlayarak pekiştirmek suretiyle devam ettirmek şeklinde bir yol izlemektedir. Yukarıdaki örnekte, kuzunun, kendisini yok edebilecek ölçüde güç sahibi olduğu şüphe götürmeyen kurtlar arasında yer alması ölçüsünde bir kadının siyasette yer almasının şaşırtıcı bulunmasının yanı sıra, cinsel açıdan kışkırtıcı bir üslup da kullanılmaktadır. Hem kurt hem de kuzunun dişi ve erkek cinslerinin olmasına rağmen bu metaforla kurt gücü elinde bulunduran

taraf olmakla 'doğal olarak' erkeği, kuzu ise kurda göre zayıf ve pasif olmasıyla yine 'doğal olarak' kadını temsil etmede kullanılmaktadır. Kurt ve kuzu arasındaki yiyen ve yenilen olma ilişkisi ise kadın ve erkek söz konusu olduğunda cinsel ilişkiyi temsil edecektir.

Belirli kadın siyasetçilerle ilgili haberlerin önemli bir kısmını bu kişilerin yaptıkları siyasetten ziyade magazin niteliğinde haberlerin oluşturduğu veya haber siyasi içerikli dahi olsa söz konusu siyasetçi eğer bir kadınsa, habere magazin niteliğinde bir boyutun eklenmiş olduğu gözlenmiştir. Hatta, kadın siyasetçilerle ilgili haberlerin bir kısmının sadece magazin niteliğindeki haberler olduğu tespit edilmiştir.

V.1.2. KADIN SİYASETÇİLERE İLİŞKİN MAGAZİNEL HABERLER

İncelemede dikkate değer noktalardan biri, kadın siyasetçilerin, erkek siyasetçilerden farklı olarak siyasi faaliyetlerinden ziyade magazin niteliği taşıyan yönleriyle sıklıkla haber konusu olmalarıdır. Bu kadınların habere konu olmalarını sağlayan siyasi kimlikleri olsa da, burada ele alınan haberlerde, siyasi kimliklerine değil, özel yaşamlarına ilişkin konulara yer verilmektedir. Bu tür haberlere, en çok *Hürriyet* (%11) ve *Türkiye* (%7), en az *Yeni Şafak* (%1) ve *Cumhuriyet* (%2) gazetelerinde rastlanmaktadır.

Aykut'un diyetini bozması (*Hürriyet*, 10 Kasım), "Bakan'dan aerobik dersi" (*Hürriyet*, 25 Ekim), Aykut'un "kendisine ikram edilen simiti afiyetle" yemesi (*Türkiye* 2 Eylül) şeklindeki haber konuları *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinin yaklaşımlarını gösterecek örneklerden bir kaçıdır. Siyasi kimliğiyle basının gözdesi olan bu kadınlar daima erkek siyasetçilerden farklı biçimlerde -bir erkek siyasetçinin zayıflama rejimi ile haber konusu olması hemen hemen hiç mümkün değildir, zaten siyasetçi dahi olsa bir erkeğin görüntüsünü estetik normlara uygun hale getirmeye çalışmak gibi bir gereksinimi en azından bugün için pek söz konusu değildir- temsil edilmektedirler.

İncelenen haberler içerisinde haber yapımcılarının kullandıkları ifadeler kadar bizzat kadın siyasetçilerin kullandıkları ifadeler de dikkate değerdir. Mesele 17 Ekim tarihli *Yeni Yüzyıl* gazetesinde çıkan bir haber, dönemin Çevre Bakanı İmren Aykut'un, Doğan Güreş'e "etek giysin" demesi üzerine dava açan Güreş'in bu davayı kaybetmesini ele almaktadır. Bir erkeği aşağılamanın, küçük düşürmenin en çarpıcı biçimi ona 'kadınsı' nitelikler atfetmek yoluyla yapılagelmektedir. Kendisi de bir kadın olan Aykut burada "etek giysin" şeklinde bir ifade kullanmakla Güreş'i kadın gibi olmakla eleştirirken, kadın olmanın olumsuz ve aşağılayıcı nitelikleri barındırdığı kanısını devam ettirmektedir. Benzer bir diğer örnek 22 Kasım tarihli *Hürriyet* gazetesinde yer almıştır. Bu haber Ayseli Göksoy'un "evliyen fingirdedi diye erkekleri de partiden atacak olsalar politikacı kalmazdı" şeklindeki ifadesine yer vermektedir. Siyasette kadınların erkeklere

eşit oranda yer almaları söz konusu olmadığı gibi, zaten mevcut olan bir eşitsizlik bir diğer eşitsizliğin yaşanmasının gerekçesi olabilmekte, siyasetçi dahi olsa kadınlar, özellikle ahlaki normlar açısından baskıya en çok maruz kalan kesim olmaktadır. Çok az sayıda olan kadın siyasetçilerin ahlaki normlara uymayan davranışları partilerden ihraç sebebi olabilirken, erkekler için zaten 'doğal' karşılanagelmiş aynı davranışlar, sayıca üstün olmaları gerekçe gösterilerek göz ardı edilebilmektedir.

25 Eylül tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan "Saygın'dan Küçük İbo'ya aferin" başlıklı haber, 17 Kasım tarihli *Hürriyet* gazetesinde yer alan DTP'nin mitingiyle ilgili haberde Aysel Göksoy'un "Ben dansöz değilim. Kesinlikle (para) yapıştırmam" şeklindeki ifadesine yer veren haber, 2 Ekim tarihli *Cumhuriyet*, 3 Ekim tarihli *Hürriyet*, *Yeni Yüzyıl* ve *Türkiye* gazetelerinde yer alan siyasetçi Işıl Saygın ve şarkıcı Hülya Avşar arasındaki dargınlığın bittiği yolundaki haberler, incelenen beş gazetede de dönemin Şişli Belediye Başkanı Gülay Atığ'ın boşanması ve kısa bir süre sonra yeniden evlenmesinin sık sık konu edildiği haberler, kadın siyasetçilerin erkek siyasetçilerden farklı bağlamlarda haber değeri taşıdıklarını gösteren örneklerden bir kısmıdır. Gülay Atığ'ı konu alan haberler içerisinde, 27 Eylül tarihli *Türkiye* gazetesinin, "Aile meclisinden 'Aile' kararı çıktı. Gülay Başkan evlendi" başlıklı haberi ile aynı tarihli *Yeni Şafak* gazetesinin Gülay Atığ'ın "evlenmemizi ailemin ve çocuklarımin da uygun bulduğu" şeklindeki ifadesine yer veren haber, siyasetçi dahi olsa kadının ailesinin kararına bağlılığını, veya toplumca yadırganabilecek bir evliliğin, belki de toplumsal normlara uygun olduğunu ispatlama çabasını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

V.1.3. TESETTÜR

İnceleme yapılan dönemde basında sıklıkla yer alan haberlerin önemli bir kısmını Yüksek Öğretim Kurumu'nun üniversite öğrencilerinin tesettürlü olarak üniversitelere girmelerini yasaklayan kararı üzerine yapılan eylemler oluşturmaktadır. Memurların kıyafet yönetmeliğine aykırı olan tesettüre yönelik yasaklama, kamu kuruluşlarında da söz konusudur. Ancak bu yasak, "1983 sonrasındaki dönemde üniversite öğrencilerinin başlattığı örtünme hareketleri"nin ardından ortaya çıkmış, "örtünme meselesi İslamcı hareketin radikalleşmesinde belirleyici bir güç haline gelerek örtünen öğrencilerin seferber olmalarına, örgütlü oturma eylemlerine ve gösteri yürüyüşlerine katılmalarına yol" (Göle, 12-13) açmış ve basında daha çok bu haliyle işlenmiştir.

İslami bir giyim tarzı olan tesettürü ifade etmek için, farklı çevrelerce başörtüsü veya türban kelimesini kullanmak konusunda bir anlaşmazlık söz konusudur. Bu durum incelenen gazetelerdeki

haberlerde de kendini göstermektedir. Göle, geleneksel bir giyim tarzının sembolü olagelmiş, "kuşaktan kuşağa aktarılmış ve kadınlar tarafından edilgince benimsenmiş" (16) başörtüsünden farklı olarak "Türkçe'deki 'tül(i)bend' ve Farsça'daki 'dülband'dan gelen, başa çepeçevre sarılan ve ketenden, pamuklu bezden ya da ipekten yapıma uzun bir eşarptan ibaret, müslüman kökenli bir başlığı ifade etmekte" (18) olan türbanın, "yaşamın geleneksel alanlarından modern alanlarına geçişi ve siyasi bir duruşu içeren, kadınlarca gerçekleştirilmiş etkin bir sahipleniş" (16) olduğuna değinmektedir. Başörtüsünün geleneği temsil edişi konusunda aynı fikirde olan İlyasoğlu ise türban konusunda farklı bir açıklama getirmektedir. Bu konudaki resmi eğilimi destekler nitelikte haberlere yer veren gazetelerin başörtüsü yerine türbanı tercih etmeleri İlyasoğlunun değerlendirmesi ile örtüşmektedir:

türban kelimesi daha önceleri çoğunlukla kentli seçkin ailelerin yaşlı kadınlarına özgü bir baş örtme biçimini tanımlamak için kullanılırdı. İzlenimler düzeyinde, denebilir ki, çoğunlukla *Cumhuriyet* kuşağından bir kadının yaşlılıkla birlikte dış giyimine kattığı bir öge olarak ortaya çıkardı türban. Burada genel olarak yaşla gelen bir muhafazakarlık veya dinsel inanç özelliğinin de bulunduğu rastlanabilirdi; ancak bu, laik *Cumhuriyetçi* etik ile bir karşıtlık olarak algılanmazdı. Belki de bu tür bir simgeciliğin zihinlerin arkasında bir yerde varlığını sürdürüyor olması nedeniyle türban, tesettür mücadelesi veren üniversite öğrencilerine bir 'çözüm' olarak resmi yönetimler tarafından öne çıkarıldı (107).

Bu eylemlere katılan öğrencilerin ise, belki de siyasi kimliklerini gizlemek amacıyla, Göle'nin değindiği anlamda türban yerine, siyasi otoriteyle ve toplumsal duyarlılıkla uzlaşımı daha kolay görünen başörtüsünü kullandıkları anlaşılmaktadır.

Bedenin -ve cinselliğin- toplumsal denetiminin en temel biçimi olarak örtünme, yaratılış mitinde dahi yerini almış, insanın toplumsal yaşama katılımının ön koşulu olagelmiştir. Ancak bu konuda, kadınlar üzerinde erkeklerden daha katı yaptırımlar uygulanagelmiştir. Asurlular'da "kadının bir erkeğin koruması altında" olup olmadığını ayırtmaya yarayan bir uygulama olan "örtünme ve peçe, İslamiyet'ten çok önce Yahudilerde, Yunanlılarda ve Bizans'ta, yani tüm Doğu Akdeniz uygarlığında özellikle üst sınıflar arasında yaygın" (Berktaş, 1996, 84) bir uygulamayken, bugün neredeyse İslamiyet'le özdeşleşen bir simgeye dönüşmüştür. Kadının bedeni üzerinde dini ve toplumsal bir yaptırım olarak ortaya çıkan örtünme geleneği bugün özellikle İslami ideoloji içinde yer alan erkekler kadar kadınlar tarafından da özgürlük adına siyasal bir talep olarak sunulmakta, öte yandan kadınlar "başörtüm namusumdur" gibi ifadelerle eylemlere katılmaktadırlar.

Berktaş, günümüzde gerek Batı gerekse Doğu'da dini akımların yükselişini ve kadınlar için çekiciliğini, geleneksel ortamlarda yaşayan insanların, "politik ve toplumsal yeniliklere, kargaşa ve kaos yaratan şeyler olarak bakıyor ve hem aile yaşamında, hem de dinsel alanda düzen ve istikrar ihtiyacı duyuyor" olmaları ile açıklamaktadır (1996, 174). Marx'ın "kalpsiz bir dünyanın kalbi" şeklinde nitelediği din, "kapitalizmin kalpsiz dünyasına duygu katarken, kadınlar da kendi geleneksel rollerini oynayarak, kamusal alanda aklın işleyişinin yarattığı yabancılaşma ve soğukluğa karşı, özel alanda duygunun sıcaklığını yaşatma görevlerini" sürdüreceklerdir, ancak burada önemli olan nokta "dinsel canlanmanın ve köktendinciliğin her iki versiyonunun da gündeminde birinci sırayı yine kadının konumunun ve -özellikle bedensel- denetiminin almasıdır" (Berktaş, 1996, 176-7)

Kadınlar bedenleri ve cinsellikleriyle kimlik ve cemaat arasında bir rabita haline geldikleri ölçüde İslami düzen için bir mihenk taşı durumundadırlar. Bu İslami cemaatin bütünlüğünün, (zorla örtünme, kısıtlanmış kamusal görünürlük ve cinsiyetler arasındaki ilişkilerin sınırlandırılması gibi) kadının siyasi olarak düzenlenip sınırlanan iffeti ve kimliğiyle ölçüleceği ve güvenceye alınacağı anlamına gelir. Bu yüzden, İslami yetkenciliğin temelinde geleneksel cinsel kimlikler ve roller yatar (Göle, 40).

İlyasoğlu, İslami ideolojinin kadınları 'ideoloji aktarıcılığı' göreviyle yönlendirdiği şeklindeki görüşün bir yandan "kadınların sınırlı toplumsallaşma imkanlarına işaret" ettiğine, ancak öte yandan bu görüşün, kadınların "kendini tanımlama düzeyinde toplumsal cinsiyet özelliğini oluşturan dinamikleri" görmemize engel olacağına değinmektedir (118). Ona göre tesettür, Batıya yönelik bir karşı duruşu ifade etse de, basitçe, modern/geleneksel kutuplaşmasıyla tanımlanamayacak bir olgu olup, kendi modernliğini kendisi yaratması bakımından "*femininite*'nin özgün bir yaşanma biçimi"dir: Tesettür,

alışlageldik çizgiden bir ayrılmayı kapsamakla birlikte, *femininite*'nin tümüyle reddini içermiyor görünmektedir. Örtüyü ve hicabı kabul etmekle İslam'a yönelen kadınlar kendilerine ayırım getirirler ve kadın olmanın üzerine yüklenen kültürü yadsırlar. Bu durumda 'kadın olmak', İslami olmayan nitelikleri dışarı atarak ve reddedilen Batı kültürü yerine dinin doğrularını koyarak tanımlanır. Eğer modernliğin kodladığı haliyle *femininite*'nin kamusal tezahür biçimlerinin dışından bakarsak, İslam'a yönelen kadınların durumunda *femininite*'nin özgün bir yaşama biçiminden, kapalı kapılar arkasında, iç dünyalarda yaşanan bir *femininite*'den söz edebiliriz (İlyasoğlu, 76-7).

Gerek İslami değerler gerekse çağdaşlaşma adına olsun, kadının toplum içinde örtünme biçimini belirleyenler çoğunlukla erkekler olmuştur. Erkekler tarafından kadınlar üzerinde uygulanan bir yaptırım olarak örtünme biçiminin kadınlar tarafından nasıl olup da

benimsenmiş olduğu önemlidir. Farklı, hatta birbirine karşıt olarak kurulan biçimler olsa dahi, hem İslami değerleri hem de çağdaşlığı savunan çevrelerce onay gören örtünme biçimi, en azından aynı eğilimi taşıyan çevreler içinde kadının saygınlık görmesi ile yakından ilgilidir. İslami tarzda örtünme biçimine kadınların gönüllü katılımı konusunda benzer yaklaşımlar söz konusudur:

Kimileri, bu gönüllü katılımın öznel bir ezilme duygusu üretmekten çok, kadınların denetim ve değer kazanma duygusunu artırdığını öne sürüyorlar... Gerçekte burğa (peçe), hareketlerin kısıtlanması, cinsel ayırım gibi kadınlara dayatılan kısıtlamalar ve sınırlamaların çoğu, kadınlarca kendi güvenlik ve değer duyguları için bir temel oluşturan erkeklerin saygısı ile yakından bağlantılı görülür. Bu kısıtlama ve sınırlamalar, kadınlarca boyun eğmenin yansımaları değil, gurur kaynağı ve saygınlığın onaylanması olarak kabul edilir (Kandiyoti,124).

Yani, kadınların örtünmesinin, dayatmadan ziyade rızalarını (consensus) kazanmak suretiyle sağlandığından söz edilebilir. Kandiyoti'nin kadınların oğulları aracılığıyla gelinleri üzerinde iktidar sahibi olma şeklindeki beklentilerini ve böylece aslında kendi aleyhlerine olan bir sistemin -ataerki- devamına bizzat katılımlarını açıkladığı "ataerki pazarlık" terimini din konusuna uyarlayan Berktaş da kadınların dini gerekleri yerine getirmek karşılığında "güvenlik ve saygı" elde ettiklerine değinmektedir (1996, 189). "Özellikle İslami bir bağlamda, sözkonusu katılım, inancın kendisi tarafından da onaylanıp kutsandığı için, kadınların aslında kendi çıkarlarına aykırı olan bu döngüyü kırmaları daha da zorlaşmaktadır" (Berktaş, 1996, 162). Bu bağlamda, kadınların erkekler tarafından yaratılan imgeleri içselleştirdikleri ve bunun "kadınları kendi yerlerinde tutmaya yarayan çok çeşitli mekanizmalar içinde, büyük bir olasılıkla en etkili"si olduğu da söylenebilir (Berktaş, 1996, 213). Yani, dini gerekliliklerin başında gelen kadınların bedeni üzerindeki yaptırımların, onlar üzerinde iktidar sahibi olmanın bir aracı olduğu düşünülebilir. Nitekim, Havva ve Adem mitosundan başlayarak günümüze dek dini söylemlerde kadın, erkeği baştan çıkararak 'fitne' olarak görülmüş buna dayanılarak kadının mahrem alanda tutulması, dışarı çıktığında ise örtünmesi öngörülmüştür.

İslami ideolojinin en somut göstergesini kadın bedeni üzerinde ortaya koyması sebebiyledir ki, Yüksek Öğretim Kurumu'nun üniversitelerdeki İslami yapılanmaya karşı bir tedbir olarak aldığı karar -tesettür yasağı-, ancak kadınlar için geçerli olabilmekte, aynı ideolojiyi benimseyen erkek öğrencilere hiçbir yaptırım uygulanmamaktadır. Bu yasağın temel gerekçelerinden biri ise tesettürün siyasi bir sembol olarak kullanıldığı yolundaki görüştür. İlyasoğlu ise bu olguya farklı bir perspektiften bakmakta, tesettürün, eğer bir simgeyse, "her şeyden önce iki alan -kamusal ve özel- arasındaki geçişliliğin/geçişsizliğin bir simgesi" olduğuna, "özel alanın değerlerinin kamusal alana"

taşındığına (İlyasoğlu, 111-2) dolayısıyla İslamcı kadının kimliğinin, "kamusal ve özel alanın sınırlarında dolayımılarak" oluştuğuna değinmektedir (İlyasoğlu, 114).

Tesettürlü öğrencilerin eylemleri konusundaki haberlerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında, gazeteler arasında oldukça farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. *Yeni Şafak* gazetesinin, inceleme yapılan dönemde hemen hemen her gün bu konuya sayfalarca yer verdiği gözlenmiştir. *Yeni Şafak* %43, *Türkiye* %19 oranla bu konuya en çok yer veren gazetelerdir. *Hürriyet* ise haberlerinde, %5'lik bir oranla bu konuyu en az işleyen gazetedir. Bu tür haberler, *Yeni Yüzyıl* gazetesinde %8, *Cumhuriyet* gazetesinde %7 oranında yer almaktadır.

İslami ideolojiyi temsil eden bir gazete olarak *Yeni Şafak*'ın kadınlarla ilgili diğer pek çok konudaki haberlere hemen hemen hiç yer vermezken, islami bir giyim tarzı olan tesettürün üniversite ve kamu kuruluşlarında yasaklanması konusunda büyük bir duyarlılık göstermesi pek de şaşırtıcı değildir. Oran olarak bir karşılaştırma yapıldığında, *Yeni Şafak* gazetesinin İslami konular dışında kadınların yer aldığı ister toplumsal isterse özel konulardaki haberlere karşı duyarsız kaldığı söylenebilir. Tesettür yaşama karşı yürütülen eylemleri destekleyen ve *Yeni Şafak* gazetesine kadar olmasa da bu konudaki haberlere ikinci sırada en çok yer veren bir diğer gazete ise milliyetçi ve muhafazakar sağ ideolojiyi temsil eden *Türkiye* gazetesidir. Ancak, *Yeni Şafak* gazetesinden farklı olarak, *Türkiye* gazetesinin temsil ettiği ideolojik eğilim açısından kadınların örtünmesi, öncelikle geleneği temsil etmesi bakımından önem kazanmaktadır. Gazetenin "Bizim Sayfa" başlığıyla çıkan bölümlerinde yer alan dini öyküler ve tefrika romanlarda işlenen dini yaşam tarzı da, kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı rol dağılımını desteklemesi ve 'ideal Türk geleneğine' dönüşe gerekçe teşkil etmesi bağlamında önem kazanmaktadır. Bu öykü ve tefrikalar, ailede "hiyerarşinin kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık seçik olduğu -çocukların ana-babaya, karının da kocaya itaat ettiği- ideal bir geçmiş zamana dönüşü kapsar. O 'eski güzel günlerde', aileler parçalanmamıştı, kadınlar ev dışında çalışmıyorlardı" (Berktaş, 1996, 182). *Türkiye* gazetesinde yer alan tefrikalarda betimlenen kadın ise yoksul, çilekeş, ama son derece sabırlı, dindar ve iffetli bir kadındır. Gazetenin bu bölümünde kadın, dindar ve özverili bir anne ve eş olması ölçüsünde yüceltilmektedir.

...kadına, ailesel ve dinsel değerlerin taşıyıcısı rolünün verilmesi, geçici bir süre için onun statüsünü ve saygınlığını artırabilir. Ne var ki, son çözümlemede, 'gerçek kadınlığın', ailenin ve kadının 'doğal' rolünün yüceltilmesi; kadınları kapalı, dar bir alana hapseder ve daha kötüsü, onları erkekler tarafından tanımlanmış imgeler/kalıplar içinde dondurarak, kendilerini özgürce tanımlama olanağından yoksun kılar (Berktaş, 1996, 213).

Yeni Şafak ve *Türkiye* gazetesinde yer alan haberlerde tesettür yasağı sıklıkla 'zulüm' (*Yeni Şafak*, 7 Ekim, *Türkiye*, 26 Eylül, vb.), bunun yanı sıra 'çile' (*Türkiye*, 7 Ekim), 'kıyım' (*Yeni Şafak*, 2 Eylül), trajedi (*Yeni Şafak*, 15 Ekim), "yüzyılın ayıbı" (*Yeni Şafak*, 16 Ekim), "kahreden tablo" (*Yeni Şafak*, 19 Ekim) olarak, bu yasağa karşı eylem yapanlar ise "mağdurlar" (*Yeni Şafak*, 8 Kasım) olarak nitelenmektedir.

Öte yandan *Yeni Şafak* gazetesinin bu tür haberlere yer verirken eylemcilerle uyumlu bir şekilde daima başörtüsünü kullandığı, *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinin türban kelimesini tercih ettiği, *Türkiye* gazetesinin ise her iki ifadeye de yer verdiği gözlenmiştir.

Tesettürlü öğrencilerin eylemleriyle kendini gösteren İslami harekette, mahrem, yani özel olanın, Batılı ve modern sınırlar içinde öznel bir ifadesinin söz konusu olduğuna daha önce değinilmişti. Oysa İslami hareket, kendini, tam da Batılı ve modern olmanın karşısında konumlandırmaktadır. *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan ve örtünme yasağını yürürlüğe koyan kişilere yönelik eleştirel bir tutum sergileyen "Mösyö, burası Türkiye" (4 Kasım 1997) başlıklı haber bunu doğrulamaktadır. Bu haberde yer alan "mösyö" ifadesi yasağı uygulayanların Batı kutbuna, dolayısıyla karşı çıkanların Doğu kutbuna yerleştirildiğini, böylece klasik Doğu-Batı çatışmasının kadınların bedenleri üzerinde uygulanan yaptırımlardan yola çıkarak sürdürüldüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Hem *Yeni Şafak* hem de *Türkiye* gazetesinde yer alan haberlerin önemli bir kısmında tesettür yasağına karşı yürütülen eylemleri destekleyen siyasi parti ve kişilere sıklıkla değinildiği gözlenmiştir. Bu gazetelerde yer alan haberlerden, "BBP'li Kırış'tan başörtüsü sorusu" (*Yeni Şafak*, 15 Ekim), "RP'li Baş, başörtüsü zulmünü sordu" (*Yeni Şafak*, 17 Ekim), "Türbanlı öğrencilere RP ve MHP'den destek" (*Türkiye*, 28 Kasım), "ANAP'tan YÖK'e çağrı: Başörtüsüne dokunmayın" (*Türkiye*, 21 Ekim) gibi çok sayıda örnek verilebilir. Bu tür haberler tesettür yasağına karşı gerçekleştirilen eylemlerin toplumda geniş bir kesim tarafından desteklendiği gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Ancak, bu şekildeki haberlere diğer gazetelerde nadiren rastlanmaktadır. Yine *Yeni Şafak* gazetesinde "RP'den başörtüsü eylemine destek" (18 Kasım) şeklinde verilen bir haberle *Cumhuriyet* gazetesinde "RP destekli türban eylemi (14 Ekim 1997) şeklinde verilen bir başka haberde başörtüsü ve türban kelimelerinin tercihi dışında aynı kelimeler kullanılmış olsa da aralarında önemli bir anlam farkı olduğu tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan "RP destekli" ifadesi olumsuz bir anlamda kullanılırken, *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan "RP'den destek" ifadesi olumlu olarak kullanılmıştır. *Hürriyet* gazetesinde "RP'den türban dilekçesi" (12 Kasım) şeklinde verilen bir haber ise Refah Partisi'nin bu konudaki girişimlerine nispeten daha 'nötr' bir biçimde yer vermiştir. *Yeni Yüzyıl*

gazetesinin ise "Yazıcıoğlu'ndan türbana destek" (23 Ekim), "Türban eylemine MHP desteği" (28 Ekim) gibi haberlerin yanı sıra, "Türban treni yalnız kaldı" (16 Kasım) gibi bu eylemlerin pekala desteksiz de kalabildiğini gösteren haberlere de yer verdiği tespit edilmiştir.

Öte yandan *Yeni Şafak* gazetesinin "ABD'de tesettür güvencesi" (15 Kasım) şeklinde verdiği bir haberle eylemlerin 'haklılığını' diğer ülkelerden emsaller göstererek ifade etmesine karşılık *Hürriyet* gazetesinin "İsviçre'de türbanlı öğretmene yasak" (21 Kasım) başlıklı haberiyle tam tersi bir duruma, yasaklamaların diğer ülkelerden emsallerine işaret ettiği tespit edilmiştir. Bu örneğin de açıkça gösterdiği gibi gazeteler, haber konusunda seçici davranmakta ve bu seçimde ideolojik farklılıklar rol oynamaktadır. Benzer bir örnek, *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinin "zulüm", "çile", "kıyım" şeklinde ifade ettikleri tesettür yasağı üzerinde odaklandıkları sırada, *Yeni Yüzyıl* gazetesinin "Başhemşireye 'laiklik' cezası Vakıf Gureba Hastanesi türbanlı hemşireleri uyarın başhemşireyi geri almıyor" (7 Ekim) şeklinde bir habere yer vermesidir. *Cumhuriyet* gazetesinin "Kıyafet genelgesi uygulanmıyor" (3 Eylül) başlıklı haberi ise açıkça *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinin eğilimlerinin karşısında olup, olaya kanun ve nizamlar açısından bakıldığını göstermektedir. Yukarıda değinilen bütün haber örneklerinin temelde ortaya koyduğu, iddia edilenin aksine haberin tarafsızlığının söz konusu olmadığıdır.

Tesettür yasağına karşı eylem yapanların polisle yaşadıkları gerilimi konu alan "Kadınlara da cop" (*Türkiye*, 11 Ekim) başlıklı haber, pek çok konuda olduğu gibi polisin tutumunda da cinsiyete göre -en azından daha önceleri- farklılıklar olduğunu ya da öyle olması bekleniyormuş gibi bir kanıyı ifade etmesi bakımından önemlidir. Özellikle 'özel' olarak nitelenen alanda şiddete en çok maruz kalan cinsin kadınlar olduğu açıkken, kamusal alanda gerçekleşen kadına yönelik şiddetin yadırganması ise bir hipokrisi örneği olarak yorumlanabilir.

Özet olarak, *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinin üniversitelere tesettürlü girilebilmesi için gerçekleştirilen eylemleri destekleyen bir yaklaşım sergiledikleri, diğer gazetelerde benzer bir tutuma rastlanmadığı, hatta zaman zaman resmi eğilimi destekler nitelikte haberlere yer verildiği, *Cumhuriyet* gazetesinde karşıt olduğunu gösterir türde, *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde ise başka açılardan alternatif haberlere yer verildiği gözlenmiştir. Nitekim *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan ve bu gazetenin eylemlere gösterdiği duyarlılığı ifade eden "Yeni Şafak'a teşekkür" (2 Ekim) başlıklı haber bu gazetenin eylemleri desteklediğinin açık göstergesidir.

Ancak *Türkiye* ve *Yeni Şafak* gazeteleri arasında bu konuda önemli farklar olduğu tespit edilmiştir. *Türkiye* gazetesi açısından örtünme, kadının kamusal görünürlük kazanırken dahi 'iffetli' Türk kadını oluşunun göstergesi olması bakımından ve geleneği temsil etmesiyle, *Yeni Şafak* gazetesi açınsındansa daha çok kadının 'islami ideolojinin

aktarıcısı' olma rolüyle önem kazanmaktadır. Ayrıca *Yeni Şafak* gazetesi öğrencilerin gerçekleştirdikleri eylemleri zaman zaman 'direniş' (8, 9, 23 Ekim ve 19 Kasım) olarak tanımlarken, *Türkiye* gazetesinin 'eylem' kelimesine dahi hemen hemen hiç yer vermediği, 'protesto'yu tercih ettiği tespit edilmiştir. Bu ise kadınlara, geleneğin vurgulandığı *Türkiye* gazetesince daha pasif, ama İslami dahi olsa ideolojik bir karşı koyuşun vurgulandığı *Yeni Şafak* gazetesince daha aktif bir rolün biçildiğini göstermektedir.

V.1.4. ŞEHİT VE KAYIP ANNELERİ

İnceleme yapılan dönemde basında çok fazla yer almasa da gazetelerin farklı yaklaşımlarını vermesi bakımından şehit anneleri ve kayıp annelerinin işlendiği haberler önem kazanmaktadır. Her ne kadar şehit ve kayıp annelerinin talepleri ve eylemleri arasında önemli farklar bulunsa ve kendileri de "Şehit anaları ile terör analarını karıştırmayın" (*Türkiye*, 29 Kasım 1997) gibi beyanlarla farklılıklarını dile getirsel de konumuz açısından her iki durumda da yitirdikleri yakınları nedeniyle mağduriyetleri vurgulanan ve daha önemlisi her ikisi de bu veya şu şekilde politize olan, aktif bir biçimde kamusal alanda görünürlük kazanan bu kadınları aynı kategori içinde ele almak uygun görülmüştür. Ayrıca, her iki durumda da asıl belirleyici olan annelik konumudur.

Ece Temelkuran... annelerin protesto eylemlerinin anneliği yüceltmeye, ama aynı zamanda patriyarkal devlet altındaki ilişkilerin onaylanmasına yaradığını gösterir. 'Kendini feda eden anne' resmi büyütülmektedir. Öte yandan, Temelkuran, bu protesto eylemlerinde cinsiyet ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına dönük özgürleştirici bir veçhe görmektedir, zira kadınlar kamusal alanda yeni roller üstlenmekte ve kocaları onları engelleyemedikten sonra kimin engelleyebileceğini sormaktadırlar (Heckman-van Gelder, 29).

Bu gruba giren haberlerin, ölenlerin çoğu erkek olduğu için bir erkeğin yakını olarak kadınların temsil edildiği, veya ölen yakınlarının ardında kalan dolaylı kurbanlar olmalarıyla kurban ve mağdur olarak kadınların temsil edildiği haberler kategorisine alınmayıp, bu kategoride ele alınmasının nedeni, bu kadınların nihai olarak farklı biçimlerde de olsa örgütlenerek aktif olarak bir hareket içinde yer alarak politize olmaları, bu şekilde siyasi gündeme dahil olmalarıdır. Nitekim bu kadınlar, artık kendi çocukları ve yakınlarının hayatlarının ötesinde bir şeylerin mücadelesinde de yer almaktadırlar.

Şehit anneleri vatan uğruna oğullarının ölümüyle gurur duyduklarını hatta diğer oğullarını dahi bu uğurda seve seve feda edeceklerini söylerlerken,

1995'ten beri İstanbul'da bir oturma eylemini yürüten -ve bu nedenle "Cumartesi Anneleri" olarak da bilinen- "Kayıp Anneleri", Kürtlerle ilgili özgül bir yanı olmayan bir protesto

eylemini ortaya koymaktadırlar. Bu, barıştan yana anneler gibi, protesto hareketinin daha geniş kesimleri bağlayan bir biçimdir. En azından protestocu anneler imajı böyle kabul edilerek tanınmıştır, öyle ki artık arı-duru bir protesto biçimi ve sivil toplum muhalefetine bir kanıtı olarak görülmektedir. Sadece muhalif gruplar bir protesto eylemi olarak 'kendi' anneler grubunu oluşturmaya yönelmemektedir, hükümetin desteğiyle, PKK'yla savaşta ölen Türk (ve Kürt ve başka etnik gruplardan) askerlerin anneleri 'Cuma Anneleri' adı altında örgütlenmiştir (Heckman-van Gelder, 24).

Savaş ve çatışmada oğullarını kaybeden asker ve polislerin yakınları olarak şehit anneleri, devletin de desteğiyle örgütlenip dernek kurarak faaliyet göstermekte, kendilerine madalya verilmesi (*Yeni Yüzyıl*, 3 Ekim), yardım amacıyla sergi, kermes gibi faaliyetler düzenlenmesi (*Türkiye*, 27 Eylül) ile haber konusu olmaktadır. Bazı araştırmalar "'millet' ve 'anne' kavramları arasındaki bağıntının neredeyse evrensel denebilecek kadar yaygın olduğunu göstermektedir" (Heckman-van Gelder, 26).

Kadınlar bir yandan cemaatlerin, kurumların veya gruplaşmaların mensupları ve özel bir toplumsal ve tarihsel bağlamda devletin politik projelerini belirleyen toplumsal güçlere dahil unsurlar olarak ele alınırlar. Diğer yandan özgül bir role sahip (özellikle insani yeniden üretimle ilgili) bir toplumsal kategori olarak devlet çıkarının özgül bir nesnesidirler (Heckman-van Gelder, 25).

İncelenen gazetelerde, şehit anneleri ile ilgili haberlerin, sadece Türkiye'de gerçekleşen olayları, kayıp anneleriyle ilgili haberlerinse bir kısmının, Türkiye dışında başka ülkelerde de gerçekleşen eylemleri konu edindiği gözlenmiştir. Kayıp anneleriyle ilgili haberlerin büyük bir kısmını, siyasi nedenlerle izleri bulunamayan insanlar için, Türkiye'de üç yılı aşkın bir süredir her Cumartesi sürdürülen eylemler ve bu eylemlerin polis tarafından engellenmesi konu almaktadır. Bugün ise bu kadınlar, taleplerini daha çok başta İnsan Hakları Derneği olmak üzere çeşitli kuruluşlar aracılığıyla dile getirmektedirler.

Şehit ve kayıp annelerini konu edinen haberlere %7'lik bir oranla en çok *Cumhuriyet*, ardından %6'lık bir oranla *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer verildiği gözlenmiştir. Bu tür haberlere %2'lik bir oranla en az yer veren gazete *Hürriyet*'tir. *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinin bu haberlere yer verme oranı %3'tür.

Bu gruba giren haberlerin dağılımına bakıldığında gazeteler arasında önemli farklar ortaya çıkmaktadır. *Hürriyet* gazetesi hem şehit hem de kayıp anneleri'ne dair haberlere eşit oranda en az yer veren gazete olup, bu tür haberlere yer verirken annelerin ağlaması, baygınlık geçirmesi gibi durumları hem görsel hem de yazılı malzeme ile haberin merkezine oturtmaktadır. "Ağlatan tören"(19 Ekim),

"Sanıklara duvar" (10 Ekim) başlıklı haberler, annelerin daha çok mağduriyetlerinin vurgulandığı haberleri oluşturmaktadır. Bu konuyu en çok işleyen *Cumhuriyet* gazetesinde ise, en çok hemen hemen her hafta Kayıp Anneleri'nin gerçekleştirdiği ve basında Cumartesi Anneleri şeklinde de yer alan eylemler konu edilmekte ve bu eylemlerde dile getirilen siyasi talepler ele alınmaktadır. Bunun dışında *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan bir haber, ABD başkanı Bill Clinton'a karşı kayıp anneleri'nin düzenlediği bir eylemi (17 Ekim), "Şehit annelerinin gösterisi" (10 Eylül) başlıklı bir diğer haber ise şehit annelerinin "politikacılar oy kavgasını bırakıp ülke sorunlarıyla ilgilensin" şeklindeki açıklamalarını konu almaktadır. Hem şehit hem de kayıp anneleriyle ilgili haberlere eşit ölçüde yer veren ve *Hürriyet* gazetesi gibi "anne fenalık geçirerek bayıldı" (10 Ekim), "görenleri göz yaşlarına boğdu" (15 Ekim) gibi ifadelerle yer veren bir diğer gazete ise *Yeni Yüzyıl*'dır. Ancak diğer ülkelerdeki kayıp annelerinin eylemleriyle ilgili haberlere hiç yer vermeyen *Hürriyet* gazetesinin tersine, *Yeni Yüzyıl* gazetesi bu eylemlere en çok yer veren gazetedir. *Yeni Şafak* gazetesinde ise Türkiye dışında sadece bir İslam ülkesi olan Cezayir'deki kayıp yakınlarının eylemleri konu edilmiş, Türkiye dahilindeki haberlerde ise şehit ve kayıp yakınlarıyla ilgili haberler eşit oranda işlenmiş ancak, "Ben bir şehit kızıyım, madalyam soğuk" (7 Ekim) başlıklı yazıda olduğu gibi, şehitlik kavramını sorgulayan yazılara yer verilmiştir. *Türkiye* gazetesinde, gerek Türkiye gerekse diğer ülkelerdeki kayıp yakınlarının gerçekleştirdikleri eylemleri konu edinen hiç bir habere rastlanmamıştır. Bu gazetede yer alan bütün haberlerin şehit anneleri ile ilgili olduğu gözlenmiştir. Şehit anneleri Derneği Başkanı tarafından *Türkiye* gazetesine plaket verilmesini konu alan "Anlamlı bir ödül" (21 Ekim) başlıklı haber, Türkiye gazetesinin şehit annelerini destekleyen bir tutum sergilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu gazetenin, *Yeni Şafak* gazetesinden farklı olarak, şehitlik kavramını yüceltici yönde haberlere yer verdiği tespit edilmiştir.

V.1.5. İDEOLOJİK GÖSTERGE OLARAK KADIN

Diğer bazı haber türlerinde olduğu gibi, siyaset konulu, ancak doğrudan kadınlarla ilgili olmayan bazı haberlerde, görsel malzemede kadınların pasif bir biçimde anlamın taşıyıcıları olarak yer aldıkları gözlenmiştir. Siyaset kategorisi içinde, kadınların bu şekilde yer aldıkları haberlere %3'lük bir oranla en çok *Yeni Yüzyıl* gazetesinde rastlanmaktadır.

İstanbul'un Fatih semtindeki siyasi yapılanmayı ele alan "Fatih'te değişen bir şey yok" (*Cumhuriyet*, 27 Eylül) başlıklı bir haberde kullanılan, çarşafli kadınların yer aldığı görsel malzeme yazılı metinden daha çok anlamın taşıyıcılığını üstlenmekte, İslami

yapılanmayı gösteren bir sembol olmaktadır. 10 Kasım Atatürk'ü Anma gününe katılıma dair *Yeni Yüzyıl* ve *Türkiye* gazetelerinde yer alan haberlerde kullanılan görsel malzemelerde ise kameranın kadın katılımcılara odaklandığı tespit edilmiştir. Erkeklerin akıl, kadınlarınsa duyguyla özdeşleştirildikleri bir düşünme geleneği içinde, Atatürk'e *sevgiyi* anlatmak için özellikle kadınların kullanılması pek şaşırtıcı değildir. Ayrıca bu haberlerde yer alan modern giyimli kadın görüntüleri, *Türkiye Cumhuriyeti*'nin çağdaşlığını da sembolize etmektedirler. *Yeni Şafak* gazetesi ise Atatürk'ü Anma Günü'ne ilişkin haberinde, diğer gazetelerden çok farklı bir fotoğrafa yer vermekle dikkati çekmektedir. Diğer gazetelerde yer alan modern giyimli kadınların aksine, bu gazetede Atatürk'ün arkasında çarşafı bir kadın (Bu kadın Latife Hanım'dır. Ancak, haberde ona ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır.) görüntüsüne yer verilmiştir.

V.1.6. SİYASİ İÇERİKLİ HABERLERDE YER ALAN DİĞER KADINLAR

Tanınmış az sayıda kadın siyasetçi ile ilgili, önemli bir kısmı magazin ögesi barındıran haberlerle karşılaştırıldığında, kadınların yer aldığı çeşitli siyasi faaliyetleri konu alan haberler incelenen gazetelerde oldukça küçük bir oranı teşkil etmektedir. Siyaset kategorisi içinde bu tür haberler, %18'lik bir oranla en çok *Cumhuriyet*, daha sonra %16'lık bir oranla *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yer almaktadır. *Yeni Şafak* %4'lük, *Türkiye* ise %6'lık bir oranla bu tür haberlere en az yer veren gazetelerdir. *Yeni Şafak* gazetesinde tesettür yasağına karşı girilen eylemler hariç, kadınların katıldığı sivil toplum hareketleri konusunda hiç bir habere yer verilmemekte, *Türkiye* gazetesinde ise bu tür haberlere çok az oranda yer verilmektedir. Kadınların siyasete katılımlarını artırmak amacıyla kurulan KADER adlı kuruluş veya çeşitli kadın dernekleri hakkında haberlere *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde rastlanırken, bu ve buna benzer türde bir habere *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetesinde hiç rastlanmamaktadır. Hepsi 20 Ekim tarihli, "KADER'e yoğun ilgi" (*Hürriyet*) "Kadınlara siyaset çağrısı" (*Cumhuriyet*) "Siyaset'in KADER'i kadınların elinde" (*Yeni Yüzyıl*) başlıklı haberler bu tür örneklerdendir. *Türkiye* gazetesinin yaklaşımını sergilemesi bakımında önemli sayılabilecek bir haber "Ekmek zammına ilginç protesto" (1 Eylül) başlıklı örnektir. Bu haberde, özneleri "anneler" olan ve protesto biçimi de ekmek yapmak olan bir eyleme değinilmektedir. Kadınların hem anne hem de yiyecek hazırlayan olarak geleneksel rolleri içinde yer aldıkları bu protesto, muhtemelen *Türkiye* gazetesinin muhafazakar eğilimi ile örtüştüğü için haber yapılabilen, ancak kadınların gerçekleştirdikleri başka protesto biçimlerine bu gazetede rastlanmamaktadır.

Cinsiyete göre rollerin dağılımının siyaset arenasında dahi geçerliliğini sürdürdüğünü göstermesi bakımından yine *Türkiye* gazetesinde, "Kalpler Kırım için Çaptı...soydaşlarımıza kadın kolları yardımı" (17 Ekim) şeklinde verilen haber dikkate değerdir. Bu haberin de, *Türkiye* gazetesinin milliyetçi yönüyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu örnekte de olduğu gibi, partiler içinde faaliyet gösteren kadın kollarının yaptıkları yardım ve hayır işleri aslında annelik rolünün bir devamıdır. Evinde çocuklarının annesi olan kadının siyaset yapma biçimi vatanına veya bu örnekte görüldüğü gibi soydaşlarına yardım elini uzatan anneye dönüşmektedir. Bir parti bünyesinde veya bağımsız olarak kadınların yürüttükleri çeşitli hayır işlerine değinen haberler için de aynı durum söz konusudur. Siyasetçi, bürokrat ve işadami eşleri, sanatçı kadınlar, kermeslere, çeşitli vakıf faaliyetlerine katılmakta, yoksul, hasta ve çocuklar başta olmak üzere insanlara ve hayvanlara yardım faaliyetlerinde bulunmakta, eğitime katkı girişimlerinde yer almaktadırlar. Erkeklerle ise bu tür faaliyetlerde hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.

V.2. MAĞDUR VE KURBAN

Basında yer alan haberlerin hem metin içeriği hem de görsel malzeme açısından analizi, kadınların çok çeşitli biçimlerde gerçekleşen olayların kurbanı ya da mağduru olarak önemli bir oranda resmedildiğini göstermiştir. Kadınlar özellikle ev içi ve çevresinde, bunun yanı sıra çoğunlukla işyerleri olmak üzere 'kamusal alan' olarak nitelenen yerlerde büyük ölçüde tanıdıkları erkekler tarafından kişisel şiddet biçimlerine maruz bırakılarak doğrudan kurban olabildikleri gibi, savaş, sel, yıkım, yangın, açlık gibi çeşitli felaketlerin hem doğrudan hem de dolaylı kurbanı olabilmektedirler.

Kadınların doğrudan kurban olmaları, çeşitli felaketlerden bizzat etkilenenler olarak haberde yer almalarıyla ilgilidir. Katliamlarda öldürülen kadınlar bu tanıma girmektedir. Özellikle afetlerde, çoğu zaman erkek olan yakınlarını kaybetmiş, mücadele edemeyen, aciz, çaresiz, edilgen kişiler olarak resmedilen kadınlar ise, hem-felaketi bizzat yaşayanlar olarak- doğrudan hem de - ölen yakınlarının ardında, hayatta kalanlar olarak- dolaylı kurban olmaktadır. Öte yandan çoğu erkek olup çeşitli nedenlerle ölen, yaralanan ya da hapse düşen kişilerin geride kalan yakınları olarak -başta anneler olmak üzere- kadınlar, mağdur olarak basında sıkça yer almaktadırlar¹². Hatta kadınların mağdur olarak resmedildikleri haberlere, bizzat suç işlediği için haber konusu olan kadınları dahi almak mümkündür. Çünkü haberlerin içerik analizi, bu kadınların çoğunun yasa dışı eylemde bulunurken dahi kendi iradeleri dışında bir irade tarafından yönlendirildiklerini göstermektedir. Basında, kadınların mağdur olarak resmedildikleri haberlere, haber yapımcılarınca olayın dramatize edilerek işleniş biçiminin de etkisiyle, çeşitli nedenlerle ölen, çoğunluğu genç olup bu durumları haberde özellikle vurgulanan kadınları da dahil etmek mümkündür.

Haberlerde kadınların mağdur ve kurban olarak en çok temsil edildiği gazete %34'lük bir oranla *Türkiye*'dir. Bu tür temsillere *Hürriyet* gazetesinde %18, *Yeni Yüzyıl* Gazetesinde %16, *Yeni Şafak* gazetesinde %14 oranında yer verildiği tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* ise, %10'luk bir oranla, kadınlara mağdur ve kurban olarak haberlerinde en az yer veren gazetedir.

V.2.1. KİŞİSEL ŞİDDETİN MAĞDURU

Şiddet "bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir

12. Şehit ve kayıp anneleri, örgütlenerek siyasi taleplerde ve faaliyetlerde buldukları, siyasi kimlikleri mağdur kimliklerinden daha belirleyici olduğu için, onları siyaset sınıflaması içinde ele almak uygun görülmüştür.

şekildeki hareket, davranış veya muamele" olarak tanımlanabilir (Öztunalı, 20). Şiddete kişilerin farklı zaman ve mekanlarda, birbirlerinden bağımsız bir şekilde maruz kalmaları nedeniyle kişisel şiddet adı altında bir alt kategori yapmak mümkündür. Ancak, sosyolojik araştırmalar ve basında yer alan haberler bu şiddet biçiminin yaygınlığını ortaya koyduğundan, buradaki 'kişisel' tanımı 'istisnai' anlamına gelmemektedir. Büyük oranda tek tek kişilerce kadına yöneltilen bu şiddet biçimleri "toplumun toplumsal, hukuksal, ekonomik, geleneksel, siyasal ve eğitimsel yapısı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmakta" (İlkkaracan, Gülçür, 25) ve bu mekanizmalarca beslenmektedir.

Şiddet; kültürel, ekonomik ve sosyal kuralların sürmesi ve korunmasını sağlayan, aynı zamanda kadınları bastırılmış konumda tutma ve ailenin ataerkil düzenin belirlediği biçimde sürmesini sağlama aracı (Öztunalı, 23).

Kişisel şiddete ilişkin haberlere *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetesinde büyük oranda, *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet* gazetesinde ise çok daha az yer verilmektedir. *Yeni Yüzyıl* ise diğer gazetelerle karşılaştırıldığında bu tür haberlere yer verme bakımından ortalama bir konumda yer almaktadır. *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet* birbirine karşıt iki ideolojik eğilimi temsil ediyor olmalarına rağmen kişisel şiddet olaylarına yer verme bakımından aynı tutumu sergilemektedirler. Kişisel şiddet olaylarının, fikir gazetesi olarak nitelenen bu iki gazete açısından haber değeri taşımadığını söylemek mümkündür. Hatta bu durum, bu gazetelerin siyasete bakışlarını çözümlenmek açısından da önemlidir. Her iki gazetenin de reel politika ile ilgili haberlere sıkça yer verirken, büyük ölçüde aile içinde gerçekleşen kişisel şiddetle ilgili haberlere pek yer vermemesi siyasetin eski ve dar bir anlamıyla yorumlandığının ve "kişisel olan siyasaldır" şeklinde ifade edilen görüşe uzaklığın açık göstergesidir. Diğer bir ifadeyle, aslında sosyolojik olmaktan çok "ideolojik" bir nitelikle 'toplumun en küçük ve temel birimi olan aile', söz konusu gazetelerin haber pratiği açısından politika-dışı bir alan olarak görülmekte ve böylece toplumsal değişim sürecinin dışında tutulmuş olmaktadır. Burada vurgulanmaya değer bir nokta gazetelerin kadınlarla ilgili 'niyet'leri ile pratikleri arasındaki farktır.

Öte yandan ağırlık sırasına göre *Yeni Yüzyıl*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde kadın ve şiddet konusunu içeren bilimsel çalışma ve incelemelere yer verildiği görülmüştür. Şiddet olaylarına en çok yer veren *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinde ise bu türde bir inceleme ya da araştırmaya rastlanmamıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi, *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin şiddet konusunda kadınların lehine sayılabilecek incelemelere yer vermelerine rağmen, kadınlarla ilgili somut haberlere aynı duyarlılıkla yaklaşmadıkları söylenebilir. Bu noktada *Yeni Yüzyıl* gazetesinin bir istisna oluşturduğu gözlenmektedir. Çünkü bu gazete hem kadınlara yönelik şiddetle ilgili incelemelere hem de aynı konuda günlük/somut haberlere yer

vermektedir. Ayrıca *Yeni Yüzyıl*'ın, bu haberleri verirken daha 'nötr' bir dil kullandığı söylenebilir.

Hürriyet ve *Türkiye* gazetelerinin diğer gazetelerden farklı olarak çoğu aile içinde yaşanan şiddet haberlerine yer veriyor olmaları siyasete bakışlarının diğer gazetelerden farklı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü bu gazeteler toplumsal bir olgu olarak şiddet konusunda yapılan araştırma ve incelemelere yer vermedikleri gibi, kişisel şiddetle ilgili olaylara yer verirken kullanmış oldukları haber dili de "basmakalıp" imgeler barındırmaktadır. Bu nedenle söz konusu gazetelerde yer alan kadınlara yönelik şiddete ilişkin haberlerde, olayların nedenlerinden biri olan yaygın ideoloji, haber dili içerisinde kullanılan 'basmakalıp' imgeler yoluyla yinelenmektedir.

Gerçekten de *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinde bu tür haberlerin veriliş biçiminde diğer gazetelere göre önemli farklılıklar gözlenmektedir. Bu iki gazetenin konuyla ilgili haber başlıkları, popüler bir dil aracılığıyla ve değer yargısı içerecek bir şekilde verilmektedir. Mesela *Yeni Yüzyıl* gazetesinde "Anne ikinci kez evlat katili" (22 Kasım) şeklinde verilen bir haber aynı gün *Türkiye* gazetesinde "Canavar anne" başlığıyla verilmiştir. Yine *Türkiye* gazetesinde "Çıldırktan fotoğraf" (28 Kasım) başlığıyla çıkan bir haberde "1,5 yıldır ayrı yaşadığı eşini bir başka erkekle aldatan, bu da yetmiyormuş gibi ihanetini yarı çıplak fotoğraflarla sergileyen..." şeklinde değer yargıları içeren ifadeler yer almakta, kurbanın öldürülmesini haklı kılan bir üslup sergilenmektedir. *Hürriyet* gazetesinde de aynı tür haberlerin değer yargısı içeren bir biçimde sunulduğu gözlenmektedir. Buna örnek olarak da *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Katil kadına sapık koca" (1 Eylül) ve "İthal sapık yakalandı" (27 Eylül) başlıklı haberler verilebilir.

Hürriyet ve *Türkiye* gazetelerinin bu tür haberlerde popüler imgeleri kullanmalarına ilişkin olarak "17'lik kızın dramı" (*Hürriyet*, 6 Kasım) veya "14'lük kızı delik deşik ettiler" (*Türkiye* 7 Ekim) gibi haber başlıkları ilgi çekici örnekler olarak gösterilebilir. Bu başlıklarda ayarı ölçüsünde değer kazanan altını çağrıştıran bir metafor vardır; ancak kadın bu defa yaşının küçüklüğü ölçüsünde değer kazanmaktadır. Bu tür ifadeler, haberin okur üzerindeki etkisini artırır. Çünkü kadınlara yaşının küçüklüğü ve evli olmaması durumunda saf, temiz ve masum olmak atfedilir. Sanki kurbanın yaşının büyüklüğü ya da evli oluşu ölümünün veya tecavüze uğramasının daha kabul edilebilir bulunmasını sağlayacaktır. *Yeni Yüzyıl*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin, bu tür haberlerde popüler ifadelerden uzak bir dil kullandıkları gözlenmiştir.

Hürriyet ve *Türkiye* gazetelerinin söz konusu haberlerde popüler imgeleri kullanmaları, sadece haber başlıklarında ya da haber metninde değil, bu haberlerde kullanılan görsel malzemede de ortaya çıkmaktadır. Mesela *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinin, bu tür haberlerle ilgili çok sayıda görsel malzeme kullanırken, erkeklerin tersine, kadın kurbanların yaralı veya ölü fotoğraflarının yerine,

muhtemelen aile albümlerinden alınmış fotoğraflarını kullanıldığı gözlenmiştir. Taylor, haber yapımcısının kadının güzel bir resmini kullanmayı açıkça tercih etmesini, okurlara kurbanın bir "zamanlar sahip olduğu" şeyleri yitirmesini anımsatmakta bu fotoğrafların "ölü veya yaralı beden fotoğraflarının yarattığı şoktan daha etkili" olduğu ile açıklamaktadır. (Ten Boom ve Michielsens, 193). Bu haberlerde kadınlar, erkek kurbanların tersine "temiz kurbanlar" olarak resmedilmekte ve böylece adeta kaybedilen en önemli şeyin hayat değil, gençlik ya da güzellik olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü "kadınlar ölmüş olsalar dahi bu şekilde hemen hemen hiç gösterilmezler" (Ten Boom ve Michielsens, 192).

Kurban ve mağdur olarak kadınların haber konusu olma değeri kazandığı durumlar içerisinde ev içi veya işyerleri gibi ortamlarda gerçekleşen kişisel şiddetle ilgili haberler, incelemede en büyük alt kategoriyi oluşturmaktadır. Bu haberlerde kadınların, büyük oranda şiddete maruz kalan kurban ve mağdurlar olmanın yanı sıra, şiddeti bizzat hem kendilerine hem de başkalarına uygulayanlar olarak da yer aldıkları gözlenmiştir. Bu sebeple, bu bölümde yer alan haberleri üç alt başlıkta incelemek uygun olacaktır:

Kişisel Şiddetin Nesnesi

Kişisel Şiddetin Öznesi

Şiddeti Kendine Yönelten.

V.2.1.1. KİŞİSEL ŞİDDETİN NESNESİ

Şiddet konusunda yapılan araştırmalar, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de şiddete maruz kalanların çok büyük oranlarda kadınlar, faillerin ise erkekler olduğunu göstermektedir. Mesela Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre faillerinin %95'inin erkek olduğu aile içi şiddetin kurbanlarının %90'ını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır¹³. Bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Başka ülkelerde yapılan çalışmalar, şiddete maruz kalan kadınların oranının, Türkiye'de yapılan çalışmaların ortaya koyduğundan çok farklı olmadığını göstermektedir¹⁴. Konu üzerinde yapılan sosyolojik araştırmalara paralel bir şekilde, inceleme kapsamına giren haberler içinde kişisel şiddetle ilgili haberlerde kadın, en çok şiddete maruz kalan mağdur ya da kurban olarak yer almaktadır. Bu haberler, kadınların hem ev içi ve çevresinde hem de iş yeri gibi kamuya açık yerlerde şiddete maruz kalabildiğini göstermektedir. Ancak kadınların ev içinde şiddete maruz kalma oranının, ev dışından oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Yani evin kadını koruyan güvenli bir ortam, buna karşın ev dışının kadınları tehdit eden potansiyel tehlikelerle dolu bir alan olduğu şeklindeki yaygın görüşün tersine, İngiliz ruhbilimci Anthony Storr'un aileyi "dünyada şiddete en çok başvuran kurum" (Seidenberg, Decrow, 29) olarak tanımlamasına uygun bir şekilde, kadınlar ev içi ve çevresinde yakınları, bunların içinde de en çok eş ve sevgilileri tarafından şiddete maruz bırakılmaktadırlar.

13.Bkz: Güneri, s: 87

14.Mesela Ten Boom ve Michielsens'in yaptıkları bir çalışmaya göre kişisel şiddete maruz kalanların %71'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu bulgu kişisel şiddet üzerine dokuz İngiliz gazetesinde yapılan ve cinsiyeti tespit edilebilenler içinde kurbanların % 66'sını kadınların oluşturduğu araştırmanın sonuçlarıyla da uyumludur (bkz: Ten Boom and Michielsens, 190).

Aile içinde demokrasi yoksa, geriye evin kadına verebileceği tek şey kalır: Güven. Ne var ki, evin, vaat ettiği denli güvenli bir yer olmadığı artık anlaşılmıştır. Kadınlar için en tehlikeli yer, evleridir. Gazete okuyan hiç kimse sokaktaki tehlikeleri algılamamazlık edemez; gene de toplumbilimciler, en büyük tehlikelerin 'sevilenlerden' ve tanıdığımız öteki kişilerden geldiğini insanların görmemekte direndiklerini yıllardır bilirler (Seidenberg, Decrow, 28).

Basında yer alan haberlerin toplumdaki şiddetin boyutlarını yansıttığını elbette düşünemeyiz. Şiddet olayları cinayet ile sonlanmıyorsa, ve daha önemlisi polis teşkilatı ya da yasalara intikal etmiyorsa, bunların basında yer alma olasılığı da hemen hemen mümkün değildir. Dahası kadınlar özellikle yakınları tarafından şiddete maruz bırakıldıklarında büyük ölçüde ekonomik sebeplerle ve geleneksel değerlerin baskısıyla durumdan şikayetçi olmamakta, kendilerini suçlamakta, şiddet karşısında çaresiz kalmaktadırlar¹⁵. "Polis ifademi sabah yırttı. 'Evine git düşün, ortada kalıyorsun' dedi" (Yüksel, 100) şeklindeki ifade sorunu çözmek için yasal mercilere başvurmanın dahi işe yaramayabileceğinin göstergesidir.

Polise ve karakola başvuran kadınlara karakollarda olumsuz davranılıyor. Polisler, 'Kocandır, döver de, sever de...' söylemiyle kadınları kocalarıyla barıştırıp eve geri göndermeye çalışıyorlar. Aile içi şiddetin özel alana giren bir olgu olduğunu savunarak görevlerini yapmıyorlar. Şiddete uğramış kadınları kovuyorlar, alay edip küçümsüyorlar ya da 'kocanı içeri atarız, ortada kalırsın' tehdidiyle korkutuyorlar. Tutanak tutmayı reddediyor, şikayetlerini ciddiye almıyorlar (Mor Çatı Kolektifi, 1998, 31).

İncelemede yer alan kişisel şiddet haberlerinde kadına yöneltilen şiddetin faillerinin % 69.93'ünü ev içi ve çevresinde şiddeti uygulayan yakın ve akrabalar, %30.06'sını ise ev dışı ortamlarda şiddet uygulayan tanıdık ve yabancılar oluşturmaktadır. İkinci gruba giren şiddet olaylarında faili bilinenlerin büyük bir kısmını patron gibi kadının iş ilişkisi içinde olup, tanıdığı kişiler oluşturmaktadır. İncelenen haberlerde, ABD ve Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Türkiye'de kadınların hiç tanımadıkları kişiler tarafından kişisel şiddete maruz kalmalarına daha az rastlanmamaktadır. Bu durum, Kandiyoti'nin de bahsettiği gibi Türkiye'de kadınların talep ve hakları konusunda "siyasal eylemlilik"te (72) söz konusu ülkelerdeki kadınlar kadar faal olmamaları, dolayısıyla, Türkiye'de kadınların, erkek hakimiyetini tehdit etmiyor olmasıyla açıklanabilir. Kadına yönelik kişisel şiddetin failleri sırasıyla ev içi ve çevresinde birlikte veya ayrı yaşanılan eş, boşanılmış eş, sevgili, baba, kayınbirader, erkek torun, erkek arkadaş, erkek çocuk, erkek kardeş, damat, üvey baba, komşu, ev dışında ise patron ve amir konumundaki erkekler ve yine erkek olan yabancılarıdır.

15.Bkz: İlkaracan,
Gülçür, s: 28 ve Öztunalı,
s: 18.

Yukarıdaki veriler ışığında, Türkiye'de kadının, ev dışında yabancılardan ziyade ev içinde yakını olan erkekler tarafından şiddete maruz bırakıldığı söylenebilir. İncelenen haberler, toplumsal statü, ekonomik durum gibi faktörler fark etmeksizin her durumda kadının şiddete maruz kalabildiğini ve şiddetin çeşitli biçimlerde ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

Devletler tarafından insan hakları ihlali olarak görülmeyen bir başka şiddet örneğinde, yine üstünlük kurmuş bir grubun bir diğerine karşı oluşturduğu şiddet söz konusudur. Erkeklerin kadınlara sistematik olarak uyguladıkları ve psikolojik baskı, dayak, tecavüz, cinsel taciz, cinayet gibi çok çeşitli biçimler alabilen bu şiddet, en sık evde, aile içerisinde olagelmekte. Dünya çapında yapılmakta olan çalışma ve araştırmaların sonuçları, pek çok kadının sürekli olarak birlikte yaşadıkları erkekler veya kocaları tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını ve bu şiddetin sınıf, etnik köken, veya sosyo-ekonomik düzey gözetmeksizin uygulandığını ortaya çıkarmaktadır (İlkkaracan, Gülçür, 21).

Araştırma kapsamına giren haberler içerisinde yer alan şiddet haberlerinin birkaçı dışında hemen hemen hepsi öldürme, dayak ve yaralama, kaçırma gibi fiziksel şiddet biçimlerini içermektedir. Bu biçimlerin beraberinde psikolojik ya da ekonomik baskı biçimlerini de içerdiği durumlar mevcuttur. Fiziksel şiddet biçimlerinden bağımsız olarak basında yer alan az sayıda psikolojik ya da ekonomik baskı şeklindeki şiddet biçimleri diğerlerinden ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Kadınların, kişisel şiddetin nesnesi, yani şiddete maruz kalan taraf olarak yer aldığı haberlere %33 oranla en çok *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinde rastlanmaktadır. Bu oran *Yeni Yüzyıl*'da %24, *Cumhuriyet*'te %9 ve *Yeni Şafak*'ta %7'dir. İncelenen haberlerde yer alan kadına yönelik şiddet biçimleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

A: Fiziksel Şiddet

- 1- Öldürülme
- 2- Tecavüz
- 3- Dayak ve Yaralanma
- 4- Kaçırılma

B: Psikolojik ve Ekonomik Baskı

V.2.1.1.1. FİZİKSEL ŞİDDET

V.2.1.1.1.1. ÖLDÜRÜLME

Kadına yönelik şiddetin basında yer alan biçimleri arasında en yaygın olanı kadının ölümüyle sonuçlanan haberlerdir. Bu gruba giren haberlerin bir kısmında öldürme eyleminin dayak ve tecavüzü de içerdiği gözlenmiştir. Bu haberlerden kadınların büyük çoğunluğunun

ev içi ve çevresinde öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Faillerin hemen hemen hepsi kadının yakını olan erkeklerdir.

"8,5 aylık hamile yengesini vurdu" (*Hürriyet*, 24 Eylül), "Esenler'deki katliam sanıklarına tahliye yok" (*Türkiye*, 25 Kasım) başlıklı haberlerde olduğu gibi, failer çok yaygın bir şekilde kadını öldürmelerinin gerekçesi olarak 'namus' konusunu öne sürmekte, bunların bir kısmı pişman olmadıklarını, namuslarını temizlediklerini ileri sürmekte ve bir anlamda toplumsal değer yargılarına dayanarak haklılıklarını beyan etmektedirler. "Ablaya dört kurşun" (*Hürriyet*, 1 Kasım), "Hastane infazı namus yüzünden" (*Hürriyet*, 23 Kasım) başlıklarıyla verilen haberler, failerin "Namusum için yaptım, pişman değilim" şeklindeki ifadelerinin yer aldığı örneklerdendir.

Evli veya bekar olsun, kadının bir erkekle birlikte olduğu şüphesi dahi öldürme gerekçesi olabilmekte, fail kadının akraba çevresinden herhangi bir erkek olabilmektedir. Namus gerekçesiyle gerçekleştirilen öldürme olayları sadece kadını değil, kadının birlikte olduğu düşünülen erkekleri de hedef alabilmektedir. "Yasak aşk cinayeti" (*Türkiye*, 26 Ekim), "Hastane cinayetine tatbikat" (*Yeni Yüzyıl*, 24 Kasım), "Katiller yakalandı" (*Türkiye*, 23 Kasım) başlıklı haberler, kadının birlikte olduğu düşünülen erkeğin de şiddete maruz kaldığı örnekleri oluşturmaktadır. Bunun dışında kadınlar eşlerinden boşanmak istedikleri, boşanmış oldukları eşlerinin yeniden evlenme teklifini reddettikleri, erkeğin aşkına karşılık vermedikleri, boşanmış olsalar dahi başka bir erkekle yaşadıkları veya 'genç kızlar' erkek arkadaşları ile gezdikleri için, evli oldukları ya da ayrıldıkları eşleri, sevgilileri, babaları, erkek kardeşleri, kayınbiraderleri gibi yakınları olan bir erkek tarafından öldürülebilmektedirler. "Eski kocası öldürdü" (*Türkiye*, 20 Kasım), "Karısını 538 parçaya kesmiş" (*Hürriyet*, 11 Ekim), "Evden kaçan kızını boğdu" (*Hürriyet*, 4 Ekim), "Cinayetin sebebi karşılıksız sevgi" (*Türkiye*, 13 Kasım) başlıklı örnekler, bu tür haberlerin bir kısmını oluşturmaktadır. İnceleme yapılan dönemde basında geniş bir biçimde yer alan ve dikkate değer bir başka olay, işinde başarısız olan bir erkeğin intihar etmeden önce eşini ve kızını öldürmesidir. "Çıldırta borç" (*Türkiye*, 18 Kasım), "Müteahhidin dehşeti" (*Yeni Yüzyıl*, 18 Kasım), "Müteahhidin kızı kurtarılamadı" (*Hürriyet*, 19 Kasım) gibi örnekler, bu olayı işleyen çok sayıda haberin bir kısmını oluşturmaktadır.

Bu haberler, kadının kültürel olarak erkeğe tabi kılındığının, kendi hayatı konusunda karar alma hakkından mahrum bırakıldığının açık göstergeleridir. Kadınlar burada erkeklerin kararlarını ve edimlerini üzerlerine uyguladıkları pasif nesnelere konumundadır. Fail durumundaki erkek birlikte olmak istediği kadını seçmekte ve kadına seçme hakkını vermemektedir. Kadın bu hakkını kullanmak istediğinde ise sonu ölüm olabilmektedir. Bu haberlerin çoğu, kendisi hakkında verilen kararı reddederek kendi kararını verme özgürlüğünü kullanan kadına failin tahammül edemediği şekilde yorumlanabilecek niteliktedir. Çünkü toplum ve kültür tarafından erkeğe sunulan güç ve

yetke sahibi olma vaadi kadın, kendi kararı doğrultusunda yaşamını yönlendirmek istediğinde tehdit edilmektedir. Erkeğin bu algılama biçimi Türkiye'de oldukça yaygın olan ve 'romantik' olduğu düşünülerek popüler şarkılarda dahi işlenen "ya benimsin, ya kara toprağın" ifadesiyle örtüşmektedir. Kısacası bu kategoride yer alan haberler kadının, eşi, babası, sevgilisi, kardeşi gibi erkekler tarafından sahip olunan bir nesne, bir mal olarak algılandığını göstermekte, gazetelerin haberi verirken kullandığı üslup ise bu tür bir kavrayış biçimini yeniden üretmektedir. "Dedikodu cinneti" (Türkiye, 5 Kasım), "Kıskançlık cinneti" (Türkiye, 26 Kasım), "Çıldırtan poz" (Hürriyet, 26 Eylül) şeklindeki başlıklar, failin psikolojik durumundan bakılan ve kadının öldürülmesini gerekçelendiren örneklerdir.

V.2.1.1.1.2. TECAVÜZ

"Tüm erkeklerin tüm kadınları korku içinde tutmalarını sağlayan bilinçli bir sindirme süreci" (Connell, 87) olarak tanımlanabilecek tecavüz olgusuna ilişkin haberler, şiddet haberleri içerisinde cinayetten sonra ikinci büyük kategoriye oluşturmaktadır. Bu haberlerde failler hem akrabalar - amca, kayın birader, erkek arkadaş, komşu gibi kurbanın daha önceden tanıdığı bir erkek- hem de yabancılar olabilmektedir.

Tecavüz, dünyada, muhtemelen en az rapor edilen, en hızlı büyüyen, ve en az mahkumiyet verilen suçtur... Artık, bir şiddet ve iktidar suçu ve kadın haklarının ihlali olarak algılanmaya başlamıştır.

...Kadınlar, başta kendi evleri olmak üzere her yerde tecavüz tehdidi altında yaşamaktadırlar. Aile içi tecavüz artık bir giz değildir: Eşe tecavüz, artık Avrupa'nın bazı yerlerinde ve ABD'nde kovuşturmaya tabi tutulmakta ve başka yerlerde, yavaş yavaş bir suç olarak tanınmaktadır... Fakat, pek çok ülkede tecavüz, kadınlar için ciddi bir sorun olarak halen tam olarak tanınmamaktadır (Seager, Olson, 37).

İncelemede evlilik kurumu içerisinde gerçekleşen tecavüz olaylarına bir haber dışında rastlanmamıştır. "İrzina geçen kocasından 4 milyar tazminat aldı" (Hürriyet, 11 Eylül) başlığıyla verilen bu haber ise İngiltere'de yaşanan bir durumu konu almakta, "İngiltere'de hukuk tarihinde ilk kez bir kadın, ırzına geçen kocasını dava ederek 14 bin sterlin tazminat aldı" şeklindeki açıklamalara yer vermektedir. Ancak gazetelerde, Türkiye'ye ilişkin bu tür haberlere rastlanmaması, Türkiye'de evlilik kurumu içerisinde tecavüzün yaşanmadığını göstermemektedir. Sevişme isteği eşi tarafından reddedildiği için eşini öldürmeye teşebbüs eden bir erkeği konu edinen "Yatakta çıldırdı" (Hürriyet, 11 Eylül) başlıklı bir haber bu açıdan dikkate değerdir. Kadının her anlamda erkeğe tabi kılındığı ve bunun evlilikle en somut biçimini aldığı bir kültürde hem erkekler hem de kadınlar tarafından evlilik içi tecavüzün tecavüz olarak algılanmaması, böylece yasalara

ve dolayısıyla basına yansımaması pek de şaşırtıcı değildir. Ayrıca, basında evlilik kurumu içinde tecavüz haberlerinin yer almaması da bu durumun toplumda ve basında 'normal' ve dolayısıyla haber değeri taşımayan bir olgu olarak algılanıyor olması ile açıklanabilir.

Ailenin mahremiyeti ilkesinin, tüm toplumsal değerlerin özüne işlenmişliği ve kadınlara benimsetilmişliğidir ki, evlilik birliği içerisinde gerçekleşen tecavüzlerin, yasa uygulayıcılarının önüne gelmesine engel olmaktadır (Kaya, 142).

Öte yandan evlilik içi tecavüz Yargıtay tarafından da kabul edilmemektedir (Mor Çatı Kollektifi, 1998, 146). Gerek eşleri gerekse başkaları tarafından tecavüze uğrayan kadınların toplumsal normlar nedeniyle şikayetçi olmadıkları da düşünülecek olursa - bugün hâlâ tecavüze maruz kaldığı için şikayette bulunan kadınlar, söze dökülmemesi gereken bir konuya dokunabildikleri için toplumdan yoğun tepkiler almakta, utanıp saklamak yerine şikayette bulunma 'rahatlığını' gösterdiklerine göre faili de tahrik etmiş olabilecekleri gerekçesiyle suçlanmaktadırlar- gazetelerde yer alan haberlerin bu konunun çok küçük bir kısmını işlediği varsayılabilir.

Nitekim, tecavüz konusunda yapılan bazı istatistik çalışmaları tecavüz olaylarının ancak %10'unun yasal kurumlara intikal ettiğini, hatta fail, akraba ya da tanıdık bir erkeğe bu oranın %1'e kadar düşebildiğini göstermektedir¹⁶. Bunun bir nedeni toplumda tecavüze uğrayan kadının davranışlarıyla bunu hak etmiş olduğu kanısının yaygın kabul görmesidir. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsünce, altı değişik meslek grubunda bu konuda yapılan bir çalışma polislerin %64'ünün, stajyer hakim ve savcılarında %54'ünün "kadınlar dış görünüşleri ve davranışları ile ırza geçmeyi kışkırtır" şeklindeki görüşü onayladıklarını göstermiştir¹⁷. Oysa, "şiddet eylemlerinde kadınlara atfedilen 'kışkırtma' ya da erkeklere atfedilen 'cinsel dürtülerini gemleyememe' nitelendirmelerinin toplumlarda cinsiyetçi bakış açısını meşrulaştırma girişiminin ötesinde bir anlam taşımadığı" ortaya konmuştur (Aziz, vd., 8-9).

"Canavarlar" (*Türkiye*, 19 Eylül), "Sapık enişteden duruşmada tehdit" (*Hürriyet*, 27 Ekim), "Tecavüz zanlıları linçten kurtuldu" (*Yeni Yüzyıl*, 26 Kasım), "Tecavüzcü korucular yakalandı" (*Yeni Şafak*, 31 Ekim) gibi örnekler kadınların tecavüz mağduru olarak yer aldıkları haberlerin bir kısmını oluşturmaktadır.

"Müdürden öğrencisine imam nikahı" (*Yeni Yüzyıl*, 25 Kasım) başlıklı haberde olduğu gibi, haber yapımcılarının, tecavüz sözcüğü yerine "sahip olma" ifadesini kullanılmaları, kadının mal olarak görülmesinin dile ne ölçüde işlemiş olduğunun göstergesidir. "Bana bıçak tehdidiyle döve döve sahip oldu" (*Hürriyet*, 20 Ekim) başlıklı, tecavüze ilişkin bir diğer haber ise, kadınların da "sahip olunma" ifadesini benimsediklerini göstermektedir.

16.Bkz: "1996'da tecavüze 15 bin dava Cinsel suçta büyük artış" başlıklı haber, *Yeni Yüzyıl*, 26 Eylül.

17.Bkz: "Cinsel saldırgan yanıtınızda" başlıklı haber, *Cumhuriyet*, 12 Ekim.

V.2.1.1.1.3. DAYAK VE YARALANMA

Üç aylık süre içinde incelenen haberlerde kadınların hangi sosyal sınıf, yaş ve meslekten olurlarsa olsunlar dayak, yaralama gibi fiziksel örseleme biçimlerine maruz kaldıkları gözlenmiştir. Ekonomik bağımsızlığı olan, yüzündeki morluklarla görüntülenen bir öğretmeni konu edinen "Dayakçı kocaya suç duyurusu" (*Hürriyet*, 28 Eylül) başlıklı haber, her açıdan kocasına bağımlı yaşamak zorunda olanların dışındaki kadınların da pekala şiddete maruz kalabileceğini göstermektedir. Kadınlar dayağın yanı sıra kesici aletler, kaynar su gibi maddelerle yaralanma, işkence edilme gibi şiddet biçimlerine yine en çok ev içinde maruz kalmaktadırlar. Bu gurupta yer alan haberlerde, gerekçesi açıklananlar içerisinde, şiddete en çok kıskançlık sebebiyle başvurulduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir erkekle kıskançlığa sebep olacak bir ilişkisi olsun ya da olmasın, eşinden şüphelenen erkek şiddete başvurabilmektedir. Yaşlı bir erkeğin kendisinin ölmesi durumunda, eşinin başka bir erkekle evlenebileceği olasılığını düşünmesi dahi bu guruba giren şiddet olaylarının gerekçesi olabilmektedir. "Kıskanç dede eşini haşladı" (*Hürriyet*, 25 Kasım) başlıklı haber, sık sık "ben öldükten sonra sen kocaya gidersin" dediği karısına kaynar su döken bir kişiyi konu edinmektedir. Burada, haber yapımcısının tercih ettiği "kıskanç dede" ifadesi, şiddet eyleminin dahi sempatische edilerek verilebildiğini göstermektedir. "Kocasını 40 gün işkence yaptı" (*Hürriyet*, 19 Kasım) başlıklı bir diğer haber, berdel usulüyle evlendirilen bir kadının, kocasının uzun süre uyguladığı şiddetin ardından hastanelik olmasını işlemektedir.

Kadınların işyerlerinde de başta dayak olmak üzere, bu tür şiddet biçimlerine maruz kalabildikleri gözlenmiştir. "MHP adayı başhekim hemşire dövdü" (*Yeni Yüzyıl*, 7 Kasım), "Kadın başkana dayak" (*Hürriyet*, 13 Kasım) başlıklı haberler, kadınların evleri dışında da şiddete maruz kalabildiklerini gösteren örneklerdir.

Şiddete ilişkin olayların haber konusu olabilmesi, şikayette bulunmakla doğrudan orantılıdır. Oysa "eşlerinin uyguladığı şiddete maruz kalan Türk kadınları, Avrupalı hemcinslerinin aksine, kol kırılır, yen içinde kalır anlayışı ile adli sağlık kuruluşlarına başvurmamaktadırlar" (*Yeni Şafak*, 24 Ekim)¹⁸. İncelenen haberler kadınların toplumsal normlar ve özellikle ekonomik sebepler yüzünden dayak gibi şiddet biçimlerine uzun süre katlandıklarını, şiddet ancak tahammül edemeyecekleri boyutlara vardığında şikayetçi olduklarını göstermektedir. Aksi taktirde, aşağıdaki örneğin de gösterdiği gibi bu tür haberlerin boyutlarının çok daha fazla olacağı açıktır.

Öğretmenim. Üç yıllık evliyim. Bir oğlum var. İlk geceden beri dayak yiyorum. Hiç kimseye söyleyemiyorum, utanıyorum. Her gece tekme, tokat, hakaret (Mor Çatı Kolektifi, 1996, 6).

Öte yandan yine Türkiye'de yapılan bir araştırma, kadınların %44.9'u, erkeklerinse %45'inin, kadın kocasına itaat etmediği takdirde kocanın karısını dövme hakkı olduğu görüşünü savunduklarını

18. "Dayak yiyen kadın suskun" başlıklı haber.

19.Bkz: "Şiddet kadının yazgısı mı?" başlıklı haber, *Yeni Şafak*, 21 Eylül.

göstermiştir¹⁹. Bu araştırmanın sonuçları, "kadın çıkarlarının erkek çıkarlarına tabi kılındığı güç ilişkisi" (Springer, 21) olarak tanımlanabilecek ataerkil düzenin, kadınlar tarafından ne ölçüde içselleştirilebileceğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

V.2.1.1.1.4. KAÇIRILMA

Bu tür haberler basında az sayıda yer almasına rağmen kadının toplumdaki konumunu deşifre etmesi açısından önemlidir. Kadınlar babanın rızasının olmadığı bir evlilik durumunda kendi rızaları ile, kendi rızaları olmadığı zorla, mafya içi çatışmalar gibi durumlar söz konusu olduğunda ise kadının tabi olduğu baba, erkek kardeş gibi yakınlarına göz dağı vermek amacıyla zor kullanılarak kaçırılmaktadır. İlk iki durum kadının baba ile sevgili arasında paylaşılmayan, kendi yaşamı hakkında karar vermektan mahrum bırakılan, son durum ise anlaşmaya varmak için taraflar arasında takas edilebilen bir mal olarak görülmesi ile açıklanabilir. Bu tür olaylar ve bunların haberlerde yer alışı kadının bir kez daha erkeğe tabi bir mal ve her durumda pasif, zayıf ve kendini korumaktan aciz bir varlık olarak algılanmasını pekiştirmektedir. "Sardinyalı çetenin elinden kurtuldu" (*Yeni Yüzyıl*, 13 Kasım), "Alıkoyma davası" (*Türkiye*, 1 Ekim), "Manken kaçırın çete" (*Hürriyet*, 1 Ekim), "Kız kaçırma davasında yumruklar konuştu" (*Yeni Şafak*, 22 Ekim) başlıklı haberler, kadınların kendi iradeleri dışında, anlaşma veya çatışmalara konu oldukları örneklerdir.

V.2.1.1.2. PSİKOLOJİK VE EKONOMİK BASKI

Fiziksel şiddet haberleriyle karşılaştırıldığında, incelenen haberler içerisinde psikolojik baskı konusunu içeren haberler oldukça azdır. Bu grupta yer alan haberler taciz, bekaret kontrolüne zorlama ve çocuğundan uzaklaştırmak suretiyle kadınlara uygulanan baskı biçimlerini içermektedir. Bu konuyu içeren olaylarla ilgili istatistikler göz önüne alındığında, bu tür olayların azlığı, bunların, hem mağdur hem de daha genel olarak toplum tarafından, fiziksel şiddet biçimleri kadar önemsenmemesi ile açıklanabilir. Haber yapımcıları açısından da, bunların diğer şiddet biçimleri kadar haber değeri taşımadığı düşünülebilir. Çünkü psikolojik baskının haberlerde yer alma oranı istatistiklerle örtüşmemektedir. Mesela, Ankara'da yapılan bir çalışma kadınların %89'unun en azından bir defa ev içinde psikolojik baskıya maruz kaldığını göstermektedir (Gülçür, 50).

"Kıskanç koca eşini rehin aldı" (*Yeni Yüzyıl*, 11 Ekim), "Sendikacıya kızlık zarı muayenesi" (*Yeni Yüzyıl*, 6 Kasım), "Tacizci amcaı küçük kızın şiiiri ele verdi" (*Hürriyet*, 5 Ekim), "Şule de 'komplo' dedi" (*Hürriyet*, 23 Ekim) başlıklı haberler, fiziksel şiddet biçimlerinden bağımsız, psikolojik şiddete ilişkin örneklerdendir. "3 kez doğum yaptı diye eşini boşuyor" (*Hürriyet*, 3 Ekim) başlıklı örnek, yine bu sınıflama içinde ele alınabilecek haberlerden biridir. Bu haberde ""Benim için 3

çocuk doğuran kadın ölmüştür' diyerek ilk eşinden ayrılan koca, üç kez doğum yapan ikinci eşinden de boşanmak için dava açtı" şeklindeki açıklamalara yer verilmiştir.

İncelenen haberlerde fiziksel şiddet biçimlerinden bağımsız olarak ekonomik baskı biçimine rastlanmamıştır. Ekonomik baskıya ilişkin bilgi içeren haberlerin hepsinde kadının şiddeti kendine yönelttiği gözlenmiştir. Bu haberlerde kadınları haber konusu yapan intihar etmeleri olduğundan, bunlar şiddeti kendine yönelten kadınlar sınıflaması içinde değerlendirilecektir.

Fiziksel şiddeti, biçimlerine göre yukarıdaki şekilde sınıflandırarak ele almak mümkün olsa da, incelenen haberler, bu şiddet biçimlerinin içiçe geçtiğini, habere konu olan pek çok olayda, birden çok şiddet biçiminin söz konusu olduğunu göstermektedir.

Özetle, aile ideolojisinin iddia ettiğinin tersine ev içi, kadın için güvenli bir mekan olmaktan ziyade, kadının en çok şiddete maruz kaldığı ortamdır. Ancak ev dışının da kadın için pek güvenli bir ortam olduğu söylenemez. Kadınların evleri dışındaki mekanlarda da şiddete, yine çoğu zaman tanıdıkları erkekler tarafından maruz bırakıldıkları gözlenmiştir.

V.2.1.2. KİŞİSEL ŞİDDETİN ÖZNESİ

Mağdur ve kurban kategorisi içinde, kadınların kişisel şiddetin faili olarak yer aldığı haberler *Hürriyet* gazetesinde %14, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde %13, *Türkiye* gazetesinde %12 ve *Yeni Şafak* gazetesinde %7'dir. Buna göre kadınlar *Cumhuriyet* gazetesinde, şiddetin nesnesi olmaktan çok öznesi olarak resmedilmektedirler. *Yeni Şafak* gazetesinde ise, kadınların şiddetin nesnesi ve öznesi olarak yer aldıkları haberlerin oranı birbirine eşittir. Diğer gazetelerde ise, şiddetin faili olan kadınların oranı, şiddete maruz kalanlara oranla oldukça düşüktür. Bu kategoriye ilişkin haberlerin önemli bir kısmı, ABD'de bakıcılığını yaptığı bir bebeği öldürdüğü gerekçesiyle mahkum olan bir dadıyı konu edinmektedir. "ABD ve İngiltere ayakta" (*Hürriyet*, 5 Kasım), "İngiliz dadıya müebbet hapis" (*Yeni Yüzyıl*, 1 Kasım), "Bebek bakıcısına ömür boyu hapis" (*Cumhuriyet*, 1 Kasım) "Dadı Amerika'yı karıştırdı" (*Yeni Şafak*, 14 Kasım), "Amerika'yı sarsan dava" (*Türkiye*, 1 Kasım) başlıklı haber örneklerinden de görüleceği gibi bu konu, Türkiye'deki basının gündeminde de önemli bir yer tutmuştur. Yurtdışından haberlerde kadınların, şiddetin failleri olarak basında büyük oranda yer alabildikleri, ancak, şiddete maruz kalanlar olarak hemen hemen hiç yer almadıkları gözlenmiştir. Bu durum, genel haber anlayışının sıradışı konuları içermesi, kadınlarının şiddete maruz kalmalarının sıradan bulunurken -zaten bu tür haberlere Türkiye'den yeterince örnek verilebilmektedir-, şiddetin failleri olmalarının istisnai bir durum olarak değerlendirilmesi ile açıklanabilir. Bu yüzden, yurtdışından

haberlerde, şiddet uygulayan bir kadın mutlaka haber konusu olurken, şiddete maruz kalan bir kadın, eğer haber çarpıcı bir nitelik taşıyorsa, haber konusu edilmemektedir.

Bu kategoriye giren haberlerin neredeyse hepsindeki şiddet biçimi öldürmedir. Türkiye'den örneklerde, kurbanların hemen hemen hepsi failin eşi veya daha önce yakın ilişkide bulunduğu bir erkektir. Kurbanın kadın ve çocuk olduğu haberler çok azdır. Bazı haberlerde failin, olayın ardından kendisinin de intihar ettiği gözlenmiştir. Failerin haberlerde yer alan öldürme gerekçeleri arasında kendi hayatını kurtarmak, kendini tecavüz ve cinsel tacizden korumak, evliliğini kurtarmak, kurban tarafından evlenme vaadiyle aldatılmak, çocuklarını şiddetten korumak, yakını olan bir kadını şiddetten korumak ve hakkında dedikodu yapılmasını önlemek yer almaktadır.

"Katil, savcının karısı çıktı" (*Hürriyet*, 4 Kasım) başlıklı bir haberde failin, kocasının dayacağından kurtulmak için eski sevgilisini öldürdüğüne değinilmekte, "Yuvam için öldürdüm" şeklindeki açıklamalarına yer verilmektedir. "Sibel'i bitiren öfke" (*Hürriyet*, 2 Kasım) başlıklı bir başka haber, failin, "erkeklerle düşüp kalktığı" yönünde dedikodu yapan bir kadını öldürmesini konu edinmektedir. "Koca katiline müebbet" (*Türkiye*, 28 Kasım) şeklinde verilen haberde ise, failin, kocasını, annesine bıçakla saldırırken öldürdüğü anlaşılmaktadır. Kocasını, ders çalışan oğlunu dövdüğü için öldüren bir kadını konu alan haber "Kocasını öldürdü 12.5 yıl hapis yedi" (*Hürriyet*, 16 Kasım), kendini tecavüzden korumak isterken bir erkeği öldüren bir kadını konu alan haber "Sevinç gözyaşları" (*Türkiye*, 6 Ekim) başlığıyla verilmiştir. "Sevgilisinin boğazını kesti" (*Hürriyet*, 17 Kasım) başlıklı haber ise, sevgilisini, evlenme vaadiyle aldatıldığı için öldüren bir kadını konu edinmektedir.

Yukarıda sıralanan örneklerde öldürme gerekçesini, namus, annelik konumu ve evlilik kurumu gibi özellikle kadınlar için toplumca olumlu ve önemli değerler atfedilen durumların tehdit altında olması oluşturmaktadır. Namus, çocuklar ve evliliğin tehdit altında bulunması gibi durumlar söz konusu olduğunda kadınlar da erkekler kadar şiddete başvururlar. Kadının şiddete başvurduğu bu durumlar, toplum tarafından kadının hapsedildiği üçgeni kadınların içselleştirmiş olduklarını ve bu üç şey uğruna her şeyi göze alabildiklerini göstermektedir.

Kendini ölüm ve tecavüzden kurtarmak için cinayet işleyen kadınların durumu ise erkeklerin durumunda olduğu gibi bir güç/iktidar sahibi olma ifadesi taşımaktan ziyade tıpkı köşeye sıkıştırılmış, saldırmaktan başka alternatif kalmayan bir kedinin durumuna benzemektedir. Kadın, erkekte farklı olarak şiddete saldırma amacıyla değil, kendini savunma amacıyla başvurur. Şiddetin faili olduğu durumlarda dahi kadın, olaylar kendi iradesi dışında meydana geldiği için edilgendir ve bir anlamda kurban olma durumundan sıyrılamamaktadır. Bu durum şiddeti kendisine yönelten kadınlarla ilgili haberlerde daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, bu kategoriye giren haberlerin bir kısmında özellikle kurbanın yakınları, kadının suçu tek başına işlemiş olmasının mümkün olmadığını vurgulayarak, suçu kocası, sevgilisi gibi bir erkeğin yardımıyla işlemiş olacağını vurgulamaktadırlar. Mesela *Hürriyet* gazetesinde 5 Kasım günü işlenen bir haberde, "...öldürülen üniversiteli gencin ailesi, cinayeti savcıyla karısının birlikte işlediklerini ve ceseti sahile attıklarını ileri sürdü... Tek başına öldüremez" gibi ifadeler yer almaktadır. Yani kadının birini öldürdüğü zaman dahi güç ve iradesini kullanan bir kişi olabilme olasılığı göz ardı edilmekte, suçu mutlaka bir erkeğin yardımıyla işlemiş olabileceği üzerinde durulmaktadır.

Kadının suç işleme gücü de yoktur. Kocası yanındayken kadın suç işlerse, suça kocasının azmettirdiği düşünülür ve suçlardan dolayı koca sorumlu tutulur (Seidenberg, Decrow, 208).

Yukarıdaki örnekte kadının, irade sahibi bir kişi olarak görülemediği için toplum tarafından, dolaylı olarak aşağılandığından söz etmek mümkündür.

V.2.1.3. ŞİDDETİ KENDİNE YÖNELTEN

Mağdur ve kurban kategorisi içinde, kadınların şiddeti kendine yöneltenler olarak haberlerde yer alma oranı *Türkiye* gazetesinde %10, *Hürriyet* ve *Yeni Şafak* gazetesinde %5, *Yeni Yüzyıl* gazetesinde %2'dir. *Cumhuriyet* gazetesinde ise kadınların, şiddeti kendine yöneltenler olarak hiç bir haberde yer almadıkları gözlenmiştir. Bütün gazetelerde, başkalarına şiddet uyguladıktan sonra intihar girişiminde bulunan kadınlar (%5.36) bu kategoriye dahil edilmemiştir. Bu kategoride yer alan haberlerin hemen hemen hepsinde kadınların intihara teşebbüs ettikleri, bunlardan bir kısmı kurtarılırken bir kısmının da öldüğü tespit edilmiştir. İntihar dışında, "Sinirden dilini kopardı" (*Yeni Şafak*, 31 Ekim) başlıklı haberdeki türden şiddet biçimlerine çok az rastlanmıştır. Haberlerin yaklaşık 1/3'ünde kadınların intihar gerekçeleri bilinmemektedir. İntiharın bilinen sebepleri arasında ise ilk sırayı eşin kadına yönelik davranışları oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla baba, erkek arkadaş, erkek kardeş, üvey anne ve diğer insanlar gelmektedir. Kadınların intihar sebeplerinin başlıcaları arasında ekonomik sıkıntılar, mutsuz evlilik, çocuğunun ölümü veya çocuğundan ayrı olmak ve erkek arkadaşı tarafından aldatılmak gelmektedir.

"Liselinin çaresizliği" (*Hürriyet*, 22 Kasım), "1 aylık gelinin fakirlik intiharı" (*Türkiye*, 1 Eylül), "İstanbul'da intihar gecesi" (*Yeni Yüzyıl*, 3 Eylül), "Yine kumar faciası" (*Türkiye*, 3 Eylül) gibi haber örnekleri, babanın dersane için, kocanın doktora gitmek için para vermemesi veya kocanın altınları kumar oynamak için zorla alması gibi ekonomik baskı biçimlerini içermektedir. Bu olayların ardından kadınların hepsinin intihar ettiği gözlenmektedir.

Evliliğinden mutsuz olan bir kadını konu edinen "6. Kattan atladı, üçüncü katta takıldı" (*Türkiye*, 26 Ekim), sevgilisi terk eden bir kadını konu edinen "Polisin aşk intiharı" (*Türkiye*, 6 Ekim), oğlunun intihar etmesinin ardından intihar eden bir kadını ele alan "Köprüde trajedi" (*Hürriyet*, 21 Ekim) başlıklı haberler yine bu tür haberlerden başlıca örnekleri teşkil etmektedir.

Şiddeti başkalarına yönelten kadınların durumunda olduğu gibi bu durumda da kadınlar çoğunlukla namus, evlilik ve çocukları söz konusu olduğunda intihara teşebbüs etmektedirler. Kadının başka insanlarla olan sorunlarını kendi hayatına son vererek noktalama girişimi, kadının zayıf ve aciz olduğu görüşünün içselleştirilmesinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Böylece kadın, şiddeti dahi başkalarına değil, ancak zayıf olduğunu düşündüğü kendi bedenine yöneltmektedir. Burada intihar, başta kocaları olmak üzere kadınların kendilerine zarar verenlere karşı kullandıkları bir tepki biçimi gibidir. Kadınlar erkekler için güç ve iktidarı temsil eden şiddete başvurdukları zamanlarda dahi şiddeti uyguladıkları an -bir olaya tepki olarak- ve yönelttikleri nesne -kendi bedenleri- göz önüne alındığında öncelikle çaresizliklerini dile getirmekte ve böylece kurban ya da mağdur olmaktan kurtulamamaktadırlar.

Bu sınıflamaya giren dikkate değer bir örnek "Rüya köprüde bitti" (*Hürriyet*, 20 Eylül) başlıklı haberdır. Bu habere konu olan kişinin ailesini kaybettiği, abisi de yardım etmeyince sokakta kaldığı, "saldırlardan korunmak için saçlarını kazıtıp, erkek gibi" giyindiği anlatılmaktadır. Bu habere konu olan kişinin 'erkek kılığına' girmesi, sokakların bir erkek için bir kadından daha az risk taşıyor olduğunu göstermektedir.

V.2.2. KADININ YAKINININ ÖLÜMÜ, HASTALIĞI, VB.

Haberlerde sevgilisi, eşi ve çoğunlukla erkek olan kardeşi, çocuğu gibi yakınlarının ölümü, hapse düşmesi, eşi tarafından terk edilme sonucunda kadının mağduriyetinin vurgulanması, kadının kendi başına eksik bir varlık olduğu şeklindeki kanaati destekler niteliktedir. Bu haberlerin bir kısmında, ancak bir erkeğin varlığıyla kendini tamamlanmış ve güvende hissedecek olan kadının, bu erkeği yitirmesiyle olabilecek en büyük felaketle karşı karşıya olduğu yönünde bir yaklaşım söz konusudur. "100'er milyona tahliye edildiler" (*Türkiye*, 21 Kasım) başlıklı haberde, yakınının tahliye edilmesi üzerine "şükür duası eden", "Öğretmenin yaptığı sünnet acı bitti" (*Hürriyet*, 19 Kasım) başlıklı haberde, oğlunun ölümü üzerine feryat ederek ağıtlar yakan, "Ümraniye'de korkunç infaz" (*Yeni Yüzyıl*, 21 Ekim) başlıklı haberde ise fenalık geçiren kadınlar konu edilmekte, bu kişilerin fotoğraflarına görsel malzemede mutlaka yer verilmektedir. Kadınların, özellikle ölen bir erkeğin ardından, acı çekip ağıt yakanlar olarak haber değeri taşıdıklarını göstermesi bakımından "Öğretmene gözyaşı" (*Türkiye*, 24 Ekim) başlıklı haber dikkate değerdir. Bu haber fotoğrafının çekimi sırasında kameranın, öldürülen öğretmenin kız öğrencilerine odaklanarak, onları ağlarken resmettiği gözlenmektedir.

Kadınların, yakınları olan erkekleri birincil derecede ilgilendiren olaylardan dolayı mağdur olarak yer aldıkları haberlere %9'luk bir oranla en çok *Türkiye* gazetesinde rastlanmaktadır. Bu haberlere en az yer veren gazeteler %2'lik bir oranla *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl*'dır. Özellikle *Türkiye* ve *Hürriyet* gazetelerinde bu tür haberlerde kullanılan görsel malzemelerde çok sayıda ağlayan, feryat eden, sinir krizleri geçiren kadın görüntülerine rastlanmış, bu kadınların duygusal tepkilerinin yazılı materyallerde de ayrıca vurgulandığı gözlenmiştir. Bu haberler toplumdaki cinsiyete göre rol dağılımını göstermesi açısından önemlidir. Erkek, aktif bir biçimde bir eylemde bulunarak kurban olurken, kadın hiç bir şey yapmazken erkekten dolayı mağdur olarak resmedilmektedir. Ayrıca, herhangi bir nedenle ölen bir kadınının görüntüsüne haberlerde çok büyük fotoğraflarla yer verilirken, bu haberlerde, ölen erkeklerin görüntülerine ya küçük bir fotoğrafla yer verildiği veya hiç yer verilmediği, buna karşın yakını olan kadınların görüntülerine çok daha büyük fotoğraflarla yer verildiği gözlenmiştir

V.2.3. KADININ KENDİ ÖLÜMÜ VEYA HASTALIĞI

Kaza veya hastalık sonucu ölen genç kadınların yine, önemli bir ölçüde haber değeri taşıdıkları gözlenmiştir. Ölümle ilgili haber konusu olan bu genç kadınların bir kısmının organlarını bağışladıkları, haberlerde, bu kadınların organlarıyla, başka insanlara hayat verdikleri işlenmektedir. Kadınlar, sadece çocuk doğurarak değil, ölümle ilgili dahi insanlara hayat verebilmektedirler. Ölümüyle dahi başka insanlara yardım eli uzatan bu kadınlarla ilgili haberler yardımseverlik ve hayır işleri biçimindeki kadınlık rolünün uzantısı olarak da yorumlanabilir.

Kadının genç ve güzel oluşuna yapılan vurgu ölümü dramatize ederek daha çarpıcı kılmaktadır. Çünkü genç ve güzel olmanın daha değerli olduğu kanısı, yitiminin de daha acınası olduğu düşüncesine yol açacaktır.

Mağdur ve kurban kategorisi içinde kadınların ölüm veya hastalıkları ile konu oldukları haberlere %45'lik bir oranla en çok *Yeni Şafak*, %23'lük bir oranla en az *Türkiye* gazetesinde rastlanmaktadır. *Yeni Şafak* gazetesinin, diğer gazetelerden farklı olarak, organ naklini olumlar nitelikte herhangi bir habere yer vermediği gözlenmiştir. "Küçük Ayşe'de hayat verecek" (*Hürriyet*, 29 Kasım), "Anıl'da 7 kişide yaşıyor" (*Türkiye*, 11 Kasım), "Ölen İngiliz kız 70 hayat kurtardı" (*Yeni Yüzyıl*, 21 Ekim), "Gazeteci Çakıroğluna karaciğer bulunamadı" (*Cumhuriyet*, 8 Ekim), "Gazeteci Nurcan'ın yaşam savaşı" (*Yeni Şafak*, 10 Ekim) başlıklı örnekler, kadınların ölümleri, hastalıkları ve organlarını bağışlamalarıyla haber konusu oldukları haberlerden bir kısmıdır.

İnceleme yapılan dönemde, bu kategoride yer alan çok sayıda örneği, İngiltere prensesi Diana'nın ölümünü işleyen haberler oluşturmaktadır. Yardımseverliği, barış elçiliği, güzelliği, İngiltere

Prensi Charles ile evliliği gibi yaptığı hemen hemen her şeyle özellikle magazin haberciliği olmak üzere basının ilgisini yoğun bir biçimde üzerine toplayan Diana'yı, inceleme yapılan dönemde haber konusu yapan asıl etken ölümüdür. Daha önce, magazin basınının gözdesi olan Diana'nın ölümünün basında işleniş biçimi de onun mağdur ve kurban kategorisi içinde ele alınmasını doğrulamaktadır. *Hürriyet*, *Yeni Yüzyıl* ve *Türkiye* gazetelerinin Diana'nın ölümünü işleyen haberlerinde, onun güzelliği, zerafeti, masumiyeti, mahsunluğu, yardımseverliği gibi özelliklerine büyük ölçüde vurgu yaptıkları gözlenmiştir. "İngiltere ağladı" (*Türkiye*, 7 Eylül), "Mahzun prensesin trajik sonu" (*Yeni Yüzyıl*, 1 Eylül), "Ölüm ona yakışmadı" (*Hürriyet*, *Kelebek* eki, 2 Eylül) başlıklı örnekler bu tür haberlerden bazılarıdır. Ayrıca, *Hürriyet* gazetesinin konuyu ele alırken Diana'nın fotoğraflarından birine yer vererek bu fotoğrafın erotikliğini vurguladığı gözlenmiştir. *Türkiye* gazetesinde ise, Diana'nın Müslüman olmak istediği için öldürülmüş olabileceği yönünde spekülatif sayılabilecek değerlendirmelere rastlanmıştır. Öte yandan, *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinde zaman zaman, Diana'nın ölümüne gösterilen ilginin yoğunluğuna yönelik eleştirel yaklaşımlara yer verilmiştir. "Ünlüler turizmi" (*Yeni Şafak*, 15 Eylül), "Diana endüstrisi" (*Türkiye*, 1 Ekim), "Prens Diana azize oluverdi" (*Cumhuriyet*, 3 Eylül) başlıklı haberler bu tür örneklerdendir.

V.2.4. SAVAŞ VE DOĞAL AFETLER

Bu gruba giren haberleri savaşlarda yapılan katliamlar ve sel, açlık, kasırga, yangın, yıkım, çökme gibi olayların yer aldığı haberler oluşturmaktadır. Katliam haberlerinde ölen kişi sayısı verilirken, cinsiyete göre dağılımları da belirtilmektedir. Ancak bu dağılımda erkek olanlar değil, kadın olanlar vurgulanmaktadır. Cezayir'de yaşanan katliamlarla ilgili haberlerde yer alan "5 kadının öldürüldüğü" (*Yeni Yüzyıl*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak*, 22 Ekim), "öldürülenlerden en az 7'sinin kadın olduğu" (*Türkiye*, 14 Ekim), "içinde kadınların ve çocukların da olduğu 14 kişiyi öldürdükten sonra..." (*Hürriyet*, 14 Ekim) şeklindeki ifadeler bu konudaki örneklerden sadece bir kaçıdır. Burada, kadın ve çocuk kurbanlara yapılan vurgu, savaşın temelde erkekler arasında geçen bir mücadele biçimi olduğu, kadın ve çocukların bu mücadelede arada kalan kurbanlar olduğu çağrışımını yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle katliam haberlerinde ölen kadın sayısına yapılan vurgu aynı zamanda aktif bir şekilde savaşa katılacakların erkek olacağı düşüncesiyle, erkeklerin tehdit olarak algılanarak öldürülmelerini kabul edilebilir kılarken kadın ve çocukların zaten 'eylemde bulunma' kabiliyetinden yoksun görüldüklerinden öldürülmelerinin de ahlaki olarak yargılanmasını içermektedir.

Bu gruba giren haberlerde kadınların iki ayrı şekilde yer aldığı görülmektedir: Kendileri katliama uğramış doğrudan kurbanlar olarak ve katledilen erkek kurbanların geride kalan yakınları, yani dolaylı

kurbanlar olarak.

"Şatilla hala yas tutuyor" (*Yeni Şafak*, 16 Eylül), "Yangının ekolojik boyutlar" (*Cumhuriyet*, 8 Ekim), "Pauline kasırgası 400 kişiyi yuttu" (*Yeni Yüzyıl*, 12 Ekim), "Yıkım ve gözyaşı" (*Türkiye*, 17 Ekim), "İstanbul yağmura teslim oldu" (*Hürriyet*, 5 Ekim) başlıklı haberler, savaş ve doğal afetleri konu alan ve kadınların tek başlarına veya çocuklarıyla resmedildikleri örneklerdendir. İncelenen gazetelerde, erkekler gibi savaşın doğrudan kurbanları olabilen kadınlara, görsel malzemede hiç yer verilmediği, buna karşın, yakınlarını kaybederek dolaylı kurban olan kadınlara çok sık yer verildiği tespit edilmiştir. Kadınların dolaylı kurbanlar olarak daha çok haber değeri taşıdıkları söylenebilir. Hatta, bu kadınların, mutlaka bir yakınlarını kaybetmiş olmaları da gerekmemektedir. Savaşın yarattığı tahribat ve mahrumiyet bazen yanında çocuğu da olan bir kadının gösterge olarak kullanımıyla aktarılmaktadır. Çünkü haber yapımcısı için "kadın kurban, özellikle kamusal olayların yol açtığı insan acılarını resmetmek için uygundur" (Ten Boom, Michielsens, 190).

Öncelikli olarak erkek öykülemesi, yani erkek bakış açısının ürünü olarak haber, erkeklerin kamusal eylemlerinin özel sonuçlarını göstermek için kadını gösterge olarak (women-sign) kullanır. Kadınlar, politikacı veya bilim insanı olmaktan çok kurbanlar olarak haber değeri taşırlar... Kadın kurban büyük ölçüde erkek çocukların ağlamayıp sadece öldüğü ya da yaralandığı ataerkil ideolojinin ürünüdür (Ten Boom, Michielsens, 197).

Hem savaş hem de doğal afetlerin yer aldığı haberlerde kadınlar, bir yandan doğrudan olaydan etkilenen kurban olarak yer alabilirken, öte yandan özellikle yakınları olan erkekleri kaybetmekle dolaylı kurban olarak da resmedilebilmektedir. Hem Türkiye hem de dünyadan bu gruba giren haberlerin görsel malzemeleri incelendiğinde felaket sonrasında elde edildiği anlaşılan bu malzemelerin hepsinde viran olmuş bölgelerde çocuklu veya yalnız olan kadın görüntülerinin yer aldığı gözlenmiştir. Doğanın tahribi karşısındaki çaresizlik haber fotoğrafında resmedilen kadın göstergesinde cisimleşmektedir. Bu haberlerde kadınlar "konuşan özneler olarak değil, anlamın taşıyıcısı göstergeler olarak işlev " görmektedirler (ten Boom ve Michielsens, 188). Ten Boom ve Michielsens'in bulgularıyla uyumlu bir şekilde anlamın taşıyıcısı olarak kullanılan bu kadınların yüzlerinin "bağlamdan uzaklaştırılarak, basitçe, pasif ve ilgisiz" kılındıkları da gözlenmiştir (193).

Tipik bir kadın haber öznesi, kendi kontrolü dışındaki durumların edilgen kurbanıdır... Cinayet, felaket, kamu politikası ya da ailelerinin eylemlerinden etkilenen bu kadınlar özel alandırlar (Ten Boom ve Michielsens, 188).

Hem Türkiye hem de dünyadan savaş ve afetlerin mağduru olarak kadınların yer aldığı haberler inceleme kapsamına alınan tüm

gazetelerde birbirine yakın oranlarda yer almaktadır. Kadınların, daha çok görsel malzemede ya acılı bir ifadeyle ağlarken, ya da bütün olanlara rağmen pasif ve ilgisiz bir biçimde resmedildiği gözlenmiştir. Kadınların mağdur ve kurban olarak resmedildiği haberler içerisinde bu tür haberlere %18'lik bir oranla en çok *Cumhuriyet*, %3'lük bir oranla en az *Hürriyet* gazetesi yer vermektedir.

V.2.5. SUÇUN ZANLISI

Kadınların işlediği suçlar sırasıyla hırsızlık ve kapkaççılık, cinayet, kuryelik, zina ve yasa dışı örgüt üyeliğidir. Kadınların çeşitli suçların zanlısı olarak resmedildikleri haberlerin çoğunda, başkaları tarafından yönlendirilme sonucu suça meylettikleri anlaşılmaktadır. İncelenen haberlerde yer aldığı şekliyle bu suçları işleyen kadınların çoğunun ya bir erkekle işbirliği yaparak suçu işlediği, ya da yine bir erkeğin yol açtığı mağduriyetten suça yöneldiği anlaşılmaktadır.

Bu haberlerin büyük bir kısmı, kara para aklamakta kullanılan bir kadını konu almaktadır. Haberlerin içeriğinden, suçun arka planında üç erkeğin yer aldığı, kuryelik yapan kadının bu kişilerin aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. "Kurye kıza sürpriz tahliye" (*Yeni Şafak*, 18 Eylül), "Kurye Dilek'e 1 davadan tahliye" (*Cumhuriyet*, 18 Eylül), "Dilek Örnek'e tahliye yok" (*Yeni Yüzyıl*, 11 Ekim), "Dilek'e tahliye yok" (*Türkiye*, 6 Kasım) başlıklı örnekler bu konuya ilişkin haberlerden bir kısmıdır. Ayrıca, kadınların, kocaları veya sevgililerinin yürüttükleri yasa dışı faaliyetlerde de yer aldıkları anlaşılmaktadır. "Topal'ın krupiyer sevgilisi İnce ve gazeteci Şehirli tutuklandı" (*Yeni Şafak*, 1 Ekim), "Topal'ın sevgilisi tutuklandı" (*Hürriyet*, 14 Ekim), "Müthiş intikam" (*Hürriyet*, 21 Eylül) başlıklı örneklerde, kadınların, yakınları olan erkeklerle birlikte yasa dışı eylemlerde yer aldıkları anlaşılmaktadır. Yukarıda değinilen örneklerin hepsindeki rol dağılımında, erkeklerin, eylemde beyin, kadınların ise, beynin yönlendirdiği beden işlevini yerine getirdikleri söylenebilir. Yani, erkekler, eylemin planlarını yapmakta, kadınlara ise bu planları uygulamaya geçirmek düşmektedir.

Bazı haberlerde ise kadınların hayat koşullarının zorlaması sonucu suça meylettikleri anlaşılmaktadır. Kocasının evin ihtiyaçları için para vermemesi üzerine hırsızlık yaptığını söyleyen bir kadını konu edinen "Soyguncu kadına suçüstü" (*Hürriyet*, 8 Kasım), "dayakçı kocasından boşandıktan sonra", kalacak yeri olmadığı için özellikle suç işleyip hapse giren bir kadını konu edinen "Ebru'nun seçimi" (*Hürriyet*, 23 Kasım) başlıklı haberler bu tür örnekleri oluşturmaktadır.

Özetle, kadınların suç işlerken dahi, kendi iradeleri dışında bir irade tarafından yönlendirildikleri söylenebilir. Kadınların suçun zanlısı olarak yer aldıkları haberlere %16 oranıyla en çok *Yeni Şafak*, %6 oranıyla en az *Hürriyet* gazetesinde rastlanmaktadır.

V.3. MESLEK SAHİBİ KADINLAR

Kadınların mağdur ve kurban olarak resmedildikleri haberlerle karşılaştırıldığında, meslek sahibi kişiler olarak haberde yer alma oranlarının oldukça düşük olduğu gözlenmektedir. Yine de kadınların, meslek sahibi kişiler olarak haberde yer alma oranlarının çok düşük olmadığı ve bunun ilk bakışta olumlu olacak bir görüntü çizdiği söylenebilir. Ancak bu tür haberlere içerik açısından bakıldığında durumun kadınlar açısından çok da iç açıcı olmadığı ortaya çıkmaktadır. İncelenen haberlere konu olan kadınların büyük bir kısmının başta öğretmenlik, hemşirelik ve dadılık olmak üzere kadınlar için uygun görülmüş meslekleri icra eden kişiler oldukları gözlenmektedir. Günümüzde, kadınların, daha önceleri ağırlıklı olarak erkeklerin bulunduğu iş alanları ve konularda yer almaları konusunda eşit şansa sahip olduklarını söylemek teoride daha kolay görünse de, pratikte yaşananlar ve bu incelemenin ortaya koydukları farklı sonuçlara işaret etmektedir. İncelemenin ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri, kadınların en çok yer aldıkları meslekleri, toplumsal cinsiyete göre rollerin dağılımının belirlediğidir.

Toplumda egemen cinsiyetçi ideolojiye göre, kadının yeri evi, hayattaki asli görevi de ev işi yapmak, kocasına ve çocuklarına bakmaktır. Bu da, genellikle evdeki işlerin uzantısı olan mesleklerde ve çalışma alanlarında istihdam edilmelerine yol açmaktadır. Kadın, kendisine benimsetilen toplumsal cinsiyete göre, küçük yaştan itibaren kendine belletilen düşünce, ve davranış kalıplarına göre bir takım beceriler ediniyor ve çalışma hayatına girince de bu becerilerinin uzantısı olan alanlarda çalıştırılıyor. Hizmet, sağlık, eğitim ya da hazır giyim sektörlerinde daha yoğun olarak istihdam edilmeleri bu yüzdendir (Ansal, 55).

Toplumsal cinsiyete göre kadın ve erkek arasındaki rollerin dağılımı pek çok konuda olduğu gibi, meslek konusunda da oldukça önemli bir belirleyiciliğe sahip görünmektedir. Kadın ve erkeklerin farklı iş alanlarında istihdamında belirleyici rol oynayan eğitim konusunda ise yine en büyük etken toplumsal cinsiyettir.

Tıp yetkilileri, kadının gerçek yeri görüşünü yerleştirmişlerdir. Doktorlar, biyolojik özelliklerinin kadınlara ancak belli etkinliklerde bulunma olanağı tanıdığına direnmişlerdir. Kadının aşırı inceliğinin ve ahlaksal duyarlılığının kadınlara özgü yaygın hastalıkların temel nedenleri olduğunu söylemişlerdir. Bu hastalıkları, evin dışındaki dünyayı tehlikeli, hatta olanaksız hale getirmişlerdir (Seidenberg, DeCrow, 49).

Bugün evin dışına çıkmayı belli bir ölçüde başarmış olsalar dahi²⁰, kadınların ancak belli etkinliklerde bulunmaları gerektiği yolundaki görüşler bu kez de ev dışındaki etkinliklerde varlığını sürdürmeye devam ediyor olmalıdır ki, kadınların büyük oranda yer aldıkları başlıca mesleklere bakıldığında, bunların kadınların evdeki rollerini devam ettirmelerini gerektiren meslekler olduğu ortaya çıkıyor. Diğer bir ifadeyle, kadınların istihdam edildikleri meslekler, çoğu zaman kadınların toplumsal rollerinin sınırları içinde kalmaktadır. Burada önemli olan bir nokta, kadınların 'erkek işlerini' yapma becerisinden yoksun olduklarının çoğu yerde kendilerine dahi benimsetilmişliği.

Kadınlara öğüt veren kitaplar yazan Catherine Beecher, onları evin kahyası, çocuk bakıcısı, hastabakıcı, çocuk eğitimcisi, hizmetçilerin yetiştiricisi ve hayır işlerinin yöneticisi olarak tanımlanabilecek esas mesleklerinde yeterli bilimsel ve uygulamalı eğitim görmeye dürtüyordu (Seidenberg, DeCrow, 48-9).

Öte yandan, Connell'a göre, günümüzde "ayrı alanların ortadan kaldırılması, kontrol altına alınma anlamına gelmektedir, çünkü kadınlar bir yandan erkeklerle doğrudan doğruya kıyaslanmaya maruz kalırken, bu kıyaslamada daha en baştan itibaren dezavantajlı bir konumda tutulurlar" (299). Her ne kadar bugün kadınlar daha önce kapılarını sadece erkeklere açan pek çok meslekte yer almaya başlamış olsalar da, kadın ve erkek için uygun görülen meslekler arasındaki kutuplaşma hâlâ varlığını sürdürmektedir. Ayrıca kadınların, askerlik, polislik gibi 'erkek işi' olarak nitelenegelmiş bazı mesleklerde çok az da olsa istihdam edilebilmeleri, kadınların da pekala bu tür işleri yapabilecekleri şeklindeki bir görüşün oluşmasına katkıdan ziyade, kaideye uymayan, ama kaideyi bozmayan, sadece birkaç kadının kendi bireysel farklılıklarıyla -diğer bir ifadeyle 'erkek gibi' olmalarıyla- elde ettikleri bir durum olarak anlaşılmaktadır. Bu istisnalar, toplumsal cinsiyete göre rol ve mesleklerin dağılımının keyfililiğini ispatlayacak yerde, 'erkek işlerini' ancak kendi türüne uymayan bir kaç kadının yapabileceği, ama bunun dışında kadınların yapamayacağı kanaatine hizmet etmektedir.

Kadınların yoğun olarak yer aldıkları mesleklere bakıldığında, temel olarak iki sonuca varılabilir. Bunlardan birincisi, bu mesleklerin önemli bir kısmının, kadının toplumdaki annelik rolü ile örtüşen, bir anlamda annelik rolünün devamı niteliğinde meslekler olmasıdır. Devlet tarafından "sosyal yardımların kısıtlanması ve hastaların, yaşlıların ve sorunlu insanların bakımının cemaate veya aileye iade edilmesi, aslında kadınlar üzerine fazladan ücretsiz emek yüklenmesi anlamına gelir. Böylelikle, cinsiyete dayalı işbölümü ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri pekiştirilir" (Connell, 302). Evde çocukları eğiten, yaşlı ve hastaların bakım, beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılayan kadınların, kamusal alanda hemşirelik, hasta bakıcılık, öğretmenlik gibi mesleklerde yer almaları tesadüf olmasa gerektir. Diğer bir nokta ise kadınların icra ettikleri mesleklerin daha düşük gelir sağlayan ve toplumda itibarı düşük meslekler olmasıdır. İster kadınlara uygun görüldükleri için gelir ve itibar açısından düşük olsunlar, ister gelir ve

20. "Türkiye'de 1950 sonrası işgücüne katılım sürekli olarak kadınlar aleyhine ... azalmaktadır" (Lordoğlu, 101). O halde, modernleşme projesinin, iddia edilen tersine, kadınların lehine sonuçlar üretmeyebileceği söylenebilir.

itibar olarak düşük olduklarından kadınlar için uygun görülsünler, her iki durumda da hem kadınların hem de onların yer aldıkları mesleklerin 'değersizleştirilmesi' söz konusudur. Öte yandan, kamusal alanda erkek ve kadınların istihdam edildikleri alanların farklılığı, "eşit işe eşit ücret talebini geçersiz kılmaktadır" (Ansal, 56). Daha önemlisi, 'kadın işi' şeklindeki bir sınıflamanın ve bu sınıflamaya giren işlerin düşük itibarlı oluşunun 'doğal' kabul edilmesidir.

Kadınların meslek sahibi kişiler olarak yer aldıkları haberlerin incelemeye dahil edilen gazetelerdeki dağılımına bakıldığında, *Cumhuriyet* gazetesinin %7'lik bir oranla bu tür haberlere en çok yer veren gazete olduğu, onu %6'lık bir oranla *Yeni Yüzyıl* ve *Türkiye* gazetelerinin izlediği, *Hürriyet* ve *Yeni Şafak*'ın ise %4'lük bir oranla bu tür haberlere en az yer veren gazeteler olduğu gözlenmektedir. *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde meslek sahibi olarak habere konu olan kadınların oranı bir erkeğin yakını olarak habere konu olan kadınlardan fazladır. İncelemeye alınan diğer gazetelerde ise kadınların, meslek sahibi kişiler olmaktan çok bir erkeğin yakını olmakla haber konusu edildikleri tespit edilmiştir. Bu haberlerin çoğu yukarıda belirtildiği gibi, geleneksel biçimde kadın mesleği olarak nitelenen, özellikle öğretmenlik ve hemşirelik gibi mesleklerde yer alan kadınlara yer vermektedir. Ayrıca, özellikle öğretmenlerle ilgili haberlerin görsel malzemesinde kameranın objektifinin kadın öğretmenlerde odaklandığı tespit edilmektedir. Bunun dışındaki haberlerin bir kısmı iş çevrelerinde ve basında tanınmış az sayıda iş kadınına, bir kısmı ise erkeklerin yer aldıkları meslek alanlarında yer edinebilmiş az sayıda 'sıradışı' kadını konu almaktadır.

"Nermin Hoca'nın ardından" (*Türkiye*, 19 Kasım), "Bu lokantada yemekleri hanımlar pişiriyor" (*Yeni Şafak*, Pazar eki, 14 Eylül), "Hanımların el emeğine yoğun ilgi" (*Yeni Şafak*, 18 Ekim) gibi örneklerde olduğu gibi kadınların geleneksel meslek ve rollerde temsiline *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinde daha sık rastlanmaktadır. Yine *Türkiye* gazetesinde "Fedakâr öğretmenler" (24 Kasım) başlığıyla yer alan bir haberde "bir çok erkeğe taş çıkartırcasına öğretmenlik yapan iki genç kız" şeklindeki ifade dikkate değerdir. Bu haberin çağrışımları, zor işleri ancak erkekler yapabilir; şayet bir kadın zor bir işi üstlenecek olursa bu onun 'fedakarlık duygusuyla' açıklanabilecek bir şeydir şeklinde özetlenebilir. Haberin ortaya koyduğu düşünce, bir kadının, ancak bir erkek gücüyle başedebilecek görevlerin üstesinden, ancak üstün bir fedakarlık duygusuyla gelebileceğidir. Kadınların güçlüklerle başedebilmeleri onların da pekala erkekler gibi güce sahip olabilmelerine değil, fedakarlıklarına mal edilmektedir. Yani, kadınlar, takdir edileceklerse dahi, bu erkeklerinkinden farklı standartlar içinde yapılmaktadır. Öte yandan habere konu olan kişilerin mesleki icraatleri ile pekala insiyatif sahibi kişiler olarak resmedilmeleri mümkün olabileceken, haberde kullanılan "iki genç kız" ifadesi tam tersi bir etki bırakmakta, bu insanları, kendi insiyatiflerini kullanma olasılığını gözardı edici ve -ne yaparlarsa yapsınlar-, 'çaresizliklerini' vurgulayıcı bir tanım içine hapsetmektedir.

Yeni Şafak gazetesinde dikkat çekici noktalardan biri, meslek sahibi kadınların yer aldığı haberlerde ya büyük oranda tesettürlü kadınlara yer verilmesi, ya da bu tür haberlerde yaygın olan tutumun tersine, habere konu olan kadına görsel malzemede yer verilmemesidir. "İlaçta fiyat kargaşası" (29 Kasım) başlıklı haberin görsel malzemesinde yer alan tesettürlü eczacı birinci duruma, "Mesaj'ın sembolik dili..." (5 Eylül) başlıklı bir diğer haber ise habere konu olan kadının görüntüsüne yer verilmemesine örnek teşkil etmektedir.

"Kıraç: Kârı, zararı tartışmayı bırakalım" (*Hürriyet*, 13 Kasım), "Suna Kıraç: Koç'un sözleri çarpıtıldı!.." (*Türkiye*, 13 Kasım 1997), "Nur Akgerman işinin patronu oluyor" (*Yeni Yüzyıl*, 26 Kasım 1997), "İran'da kadın yönetici modası" (*Yeni Şafak*, 2 Eylül 1997), "Banka kârları gerçekçi değil" (*Cumhuriyet*, 20 Kasım, 1997) başlıklı haberler yüksek mevkilerde yer alan az sayıdaki iş kadınlarını konu olmaktadır. Bu tür haberlere daha çok *Hürriyet* gazetesinde yer verilmektedir. Yine bu gazetede, meslek sahibi kadınlarla ilgili haberlerin önemli bir kısmında, kadınların mesleklerinden ziyade 'cinsel çekiciliklerine', 'güzelliklerine' yapılan vurgunun ön planda olduğu gözlenmiştir. "Böyle hakeme böyle izleyici" (3 Eylül) başlıklı bir haberde yer alan "birbirinden güzel mini etekli yarış hakemleri", "ANAP'a 'güzel' koruma" (11 Kasım) başlıklı bir diğer haber başlığı ve içeriğinde güzel ve genç oluşa yapılan vurgular, kadınların meslek sahibi kişiler olsalar dahi haberde ısrarla bugüne dek tanımlanageldikleri normlar içine yerleştirilmelerini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Öte yandan kadınlar, artık erkeklere ait olduğu düşünülen meslek alanlarına el atmış olsalar dahi bu, erkeklerle eşit ve aynı görevlerde iş bölümü yaptıkları sonucunu doğurmamaktadır. *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Karakollara 'Güzin Abla" (17 Eylül) başlıklı haber bu durumu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Haber, karakollarda oluşturulacak psikolojik destek amaçlı yeni hizmet birimlerinde kadın polislerin görevlendirileceğine değinmektedir. Bu haber, empatiyi, dolayısıyla duygu boyutu olan bir iletişim kurmayı gerektirecek bir görev söz konusu olduğunda bu görevin kadınlara verildiğini, yani, aynı meslekte dahi kadın ve erkekler arasında cinsiyete göre görev dağılımı yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

Kadınların nadiren yer aldıkları mesleklerle ilgili haberlere *Yeni Şafak* hariç incelenen diğer gazetelerin hepsinde rastlanmıştır. "11bin asker arasında tek" (*Hürriyet*, 26 Eylül) başlıklı haber subayın kadın olmasının onun erkek olan askerler arasında görev yapmasını engellemesi gerektiği şeklinde bir anlamlandırmaya yol açmaktadır. Bu defa kadının "kurtlar sofrasındaki kuzu" oluşu daha örtük bir biçimde dile getirilmektedir. "4 çocuklu kadın kamyon şöförü" (*Türkiye*, 8 Ekim) başlıklı bir haber ise geleneksel kıyafetler içerisinde bir köylü kadının konu almakta, kadının bu işe ailesi ve çocukları için kalkıştığına değinilmektedir. Bu haber kadının kendini başkaları için feda eden olması durumunu bir kez daha ortaya koymaktadır. *Türkiye* gazetesinde yer alan "Harbiyeli'nin günü" (1 Eylül) başlıklı bir haberin görsel malzemesinde askeri bir törende kucağında bebeğiyle çekilmiş

subay olan bir kadına, haberin içeriğinde ise, "Subay anne... kucağındaki bebeğine ilgi gösterdi" ifadesine yer verilmektedir. Kadınlar, kendileri için 'sıradışı' sayılan mesleklerde yer alabilmiş olsalar dahi, bu onların geleneksel rolleri içine hapsedilmelerine yönelik çabaları engellememektedir. "Tarih içinde en direngen ideolojik süreklilik, kendisini, kadınlara ilişkin ataerkil anlayış ve tutumlarda ortaya koymaktadır" (Berktaş, 1996, 212).

Benzer türde haberlere daha 'nötr' ifadelerle *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde de rastlanmaktadır. Bu tür haberlere örnek olarak "Astronom büyükanne" (*Yeni Yüzyıl*, 30 Eylül), "Kadın subaylara yeni haklar" (*Cumhuriyet*, 6 Ekim) başlıklı haberler verilebilir.

Büyük bir iş yükünü sırtlanmalarına rağmen şikayetlerini sadece "körolası heriflerine" söylenmekle dile getiren köylü kadınlarını konu alan "Anadolu'nun çilekeşleri" (*Yeni Şafak*, 22 Eylül 1997) başlıklı haber bu kadınların kendilerini feda edercesine çalışmalarının ezeli, dolayısıyla ebedi bir durum gibi algılanmasına katkıda bulunmaktadır. Adeta kaderleriymiş gibi sunulan çilekeşlikleri karşısında kadınların tek yapabildikleri söylenmektedir. Seidenberg ve DeCrow kadının "varlığını duygularıyla sınırlandırmak zorunda" oluşuna gerekçe olarak kadının tarih boyunca "kendi malını dahi denetlemekten yoksun" bırakılması, bu işin onların yerine babaları veya eşleri olan erkeklerce yürütülmüş olmasına bağlarlar (202). Bu haberde dikkate değer bir diğer nokta, zorlu bir hayat yaşayan pek çok erkek de olabileceken, "çilekeş" tanımının kadınları anlatmak için kullanılmasıdır. Bu tür ifadelerde kadınların fedakarlıklarının bir yandan yüceltilmesi, öte yandan fedakarlıkta bulunmalarının kaçınılmazlığının vurgulanması -çünkü Anadolu kadını 'hep' böyleydi- yoluyla kadınlara bu tür bir yaşam biçiminin belki de daha kolay benimsetilmesi ve buna mahkumiyetlerinin yeniden üretilmesi söz konusu olabilir. Bu haberde yer alan "Onlar bizim analarımız..." ifadesi, bir yandan da bu kadınların başka bir şekilde değil, ama 'annelik' rolü ile yüceltildiklerini göstermektedir. Bu örneğin de gösterdiği gibi, gazete haberleri, zaten var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerini sadece aktarmakla kalmamakta, bunların, tekrarlanmak suretiyle meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır.

İncelenen gazetelerde zaman zaman kadınların işgücüne katılımını konu alan inceleme türünde yazılara rastlanmıştır. Kadın yöneticilerin bulunduğu iş yerlerinde daha olumlu gelişmelerin kaydedildiğini konu alan bir haberi *Türkiye* gazetesi "Yönetimde 'hanım eli'" (11 Eylül) başlığıyla vermiştir. Kadınların iş alanlarına girişinin modern bir olgu olmasına karşın *Türkiye* gazetesinde yer alan "hanım eli" ifadesi geleneksel bir kullanımdır. "Kadınlar daha az ücret alıyor" (*Cumhuriyet*, 14 Ekim), "Kadının işgücüne katılımı düşüyor" (*Hürriyet*, 15 Ekim), "İşyerleri, erkekleri koruyor" (*Yeni Yüzyıl*, 4 Kasım), "Kadın yöneticiler daha katılımcı" (*Yeni Şafak*, 10 Eylül) başlıklı haberler yine bu tür incelemelere yer veren başlıca örneklerdir.

V.4. BİR ERKEĞİN YAKINI OLARAK HABERİN DOLAYLI KONUSU

Kadınlara basında en çok rastlanan haber kategorilerinden bir diğeri ise, çoğu tanınmış siyasetçi ve iş adamı olan, bir kısmı ise sanatçı, futbolcu, yasal suçlular gibi geniş bir yelpaze oluşturan erkeklerin eş, sevgili, kız çocuk ve anneleri olarak yer aldıkları haberlerdir. Ten Boom ve Michielsens'in basın üzerine yaptıkları bir çalışmada kadınların yer aldığı haberlerde en büyük kategoriyi aile üyeleri olan kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir (188). Basında, sayıları çok az da olsa, görüş bildirme ve karar alma gücünü elinde bulunduran -başta siyasetçi- kadınların dahi sürekli basmakalıp kadınlık imgeleriyle sınırlı bir çerçeve içinde resmedilmelerinin yanısıra, bir erkeğin yakını olarak haberde yer almak şeklindeki basmakalıp bir temsilin önemli ölçüde yer alması söz konusudur. Aslında bütün bu temsiller, temelde kadının 'doğal yeri' ve 'doğal rolü' kanısını pekiştirme işlevine yaramaktadır. Bu yer ise çoğu zaman aile üyesi olarak, bir erkeğin yanında, kendisi için değil, onun için var olmaktadır.

İçerik çözümlenmelerinden mütemadiyen ortaya çıkan, fiziksel görünüş, gerçek ya da potansiyel ev içi rolü gibi tümüyle ilgisiz etmenlere duyulan ilginin yüksekliğidir. Ev içi roller oldukça sık işlenmektedir -kadınlar bir ailenin içinde gösterilmekte ya da bir erkekle ilişkileri açısından tartışılmaktadırlar. Bunun etkisi, kadınları ebedi bağımlılar olarak sergilemek şeklinde ortaya çıkmaktadır ve kadınlar nadiren bireyler olarak haberlere konu olabilmektedirler (Smith, 358).

Van Zoonen pek çok nicel içerik çözümlemesinin "kadınların medyada nadiren görüldüğünü ortaya koyduğu"na (1997,306), medya içeriğinde görünen kadınlarınsa "genç ve uyuşmuş olarak hoş olma eğiliminde, kocaları, babaları, oğulları, patronlar veya başka bir erkekle ilişkileri bağlamında tanımlanmakta ve edilgen, belirsiz, itaatkar, bağımlı, vs. olarak resmedilmekte" (1994,17) olduklarına değinmektedir. Bu açıdan bakıldığında medyanın, toplumda mevcut olan 'uygun' cinsiyet rollerinin süregitmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Bilişsel psikoloji geleneği içinde yapılan deneysel araştırmalar, medyanın -aile ile birlikte- toplumsallaştırma aktörü olarak hareket

ettiği varsayımını desteklemektedirler. Medya ve aile çocuklara, özellikle kendilerine uygun cinsiyet rollerini öğretmekte ve uygun davranışlar karşılığında da onları simgesel olarak ödüllendirmektedirler. Medyanın cinsiyet rolleriyle ilgili stereotipleri sürekli kullanmasının, bu stereotiplerin egemen toplumsal değerleri yansıtmamasından ve erkek medya yapımcılarının da bu stereotiplerden etkilenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (van Zoonen, 1997, 306).

Özetle, kadınların medyada çoğu zaman kendileri adına değil, bir erkeğin parçası olarak, o erkek adına yer aldıkları söylenebilir. Nadiren de olsa tanınmış bir kadının yakını olan bir erkeğin de haber konusu olduğu durumlar elbette mevcuttur. Ancak bu tür haberlerde erkek tanınmış kadını tamamlayıcı bir unsur olarak yansıtılmaz ve haberin de bu şekilde yorumlanması mümkün değildir. Erkek bir tanınmış kadınla ilişkisi bağlamında haberde yer alsa dahi, kadından bağımsız eylem ve kararları olan bir bireydir. Onun kendi 'bireysel' edimlerinden dolayı ve kendi adına haberde yer alması söz konusudur. Mesela Özer Çiller basında, Tansu Çiller'in eşi -dolayısıyla destek ve tamamlayıcısı- olmaktan ziyade, kendi icraatlarının aktörü olarak yer alabilmektedir. Oysa, özellikle siyaset ve iş dünyasında yer alan erkekler 'asıl' faaliyetleri yürütenler olurken, yakınları olan kadınlar bu erkeklerin faaliyetlerinden bağımsız sayılamayacak çoğu yardım ve reklam niteliğinde sayılabilecek 'tali' faaliyetler yürütürler. "Başarılı bir profesyonelin veya başarılı bir işadaminin karısı, kocasının mesleğiyle bütünleşerek gelirini ömür boyu pekala en üst düzeyde tutabilir" (Connell, 169).

Medya ve toplumsal normların karşılıklı olarak birbirine etkisinden söz etmek mümkündür. Türkiye'de bir erkeğin toplumsal itibar kazanması daha çok askerlik yapmış olmak ve iyi bir işe sahip olmakla ilişkilendirilirken, kadının, en çok da diğer kadınlar arasındaki itibarını evlenerek, 'eş' olmakla, yani bir erkekle ilişkisi bağlamında kazanması söz konusu olagelmıştır; kadının bu itibarı anne -özellikle de erkek çocuk annesi- olmakla daha da pekişmiştir. Kadın, meslek sahibi dahi olsa, asıl rolü eş, ev kadını ve anne olmaktır.

"Dersane sahibi ve eşi kazada öldü" (Türkiye, 17 Kasım) şeklindeki bir haberin içeriğine hiç bakılmadığında dersane sahibi ve eşinden hangisinin erkek, hangisinin kadın olduğu belirsiz görünmektedir. Ancak bu türde bir haber başlığının uyandıracığı yaygın kanı dersane sahibinin erkek, eş olan kişinin ise kadın olacağı şeklindedir. Nitekim haberin içeriğine bakıldığında erkeğin iş sahibi, kadının ise eş olduğu doğrulanmaktadır. Bu konuda haber yapımcıları ile okurlar arasındaki anlamlandırmada ortaklık söz konusudur ve bu durum haber başlığında isim gibi cinsiyeti belirtebilecek herhangi bir bilgiye yer vermeyi gereksizleştirmektedir. "Şerif Kayacan'ın eşi vefat etti" (Türkiye, 28 Ekim), "Ersin, eşini toprağa verdi" (Hürriyet, 22 Ekim)

başlıklı haberler daha açık bir biçimde kadının sırf eş olma konumuyla haber konusu olabilmesini örneklemektedir. Diğer bir ifadeyle bu gibi haberlerde yer alan kadınlar, kendi adlarına yaptıklarından dolayı haberde yer almış değildiler. "Erbakan savunmada eşi alışverişte" (*Hürriyet*, 20 Kasım) başlıklı haber ise kadının, salt eş olma konumundan dolayı haber konusu olabilmesinin yanı sıra cinsiyete göre toplumsal iş bölümünü göstermesi bakımından önemlidir. Erkek, toplumsal itibarı olan kamusal alanda mücadele ederken, karısı değişim değeri olmadığı için tarihsel olarak değersizleştirilgelmiş, bir anlamda 'işin hamallık kısmı' olarak algılanan yeniden üretim görevini üstlenmiştir.

Zaten toplumda mevcut olan cinsiyete göre rol dağılımının medyada yeniden, ısrarla ve daimi sunumu ise değişim olanağını sınırlandırmaktadır. Ve ne yazık ki, bu haberlerin de gösterdiği gibi, bugün halen pek çok kadının kendini ifade olanağı bulunduğu tek ya da en geçerli kimlik, eş ve anne kimliğidir. Yukarıda da değinildiği gibi, eş ve anne olarak kadınların yeniden üretimdeki yerlerinin bir yandan değersizleştirilmesi ve hatta görünmez kılınması, öte yandan kadınların bu kimliklerinin aşırı yüceltilmesi söz konusudur. Bu kimliklerin yüceliğine yapılan vurgular ise, kadınların bu kimliklerin sınırları içinde tanımlanmayı içselleştirmelerine yol açabilir. Ancak, bu yüceltmenin kadınların statülerini yükseltmediği açıktır. Mesela,

...bütün tektanrılı dinler kadınlara ana olarak saygı gösterilmesini öngörürler. Ancak, kadınların ana olarak yüceltilmeleri, otomatik olarak onların statüsünün ve saygınlığının daha yüksek olması anlamına gelmez. Nitekim, kadınların ana olarak en fazla yüceltildikleri Latin Amerika kültürleri, aynı zamanda erkek egemenliğinin çok güçlü, kadınların statüsünün ise çok düşük olduğu kültürlerdir (Berktaş, 1996, 96).

Kadınların hem toplumsal ilişkilerde hem de medyada bir erkekle ilişkileri bağlamında kendilerini ifade olanağı bulmaları, temelde felsefe geleneğince inşa edilen ikili karşıtıklarda kadının erkeğe göre ikincil konumda olmasıyla yakından ilgilidir. Bu ikili karşıtıklardan en temel olanı akıl-beden/cisim karşıtığıdır. Batı felsefesinde "erkek akıl, kadın madde ile ilişkilendirilmiştir. Maddenin hareketsiz olduğu inancı kadınların edilgen, masum, cinsel açıdan pasif ve uysal olarak kurgulanmasının felsefi desteğini sağlamıştır" (Mendus, Rendal, 8). Böylece, tıpkı bedenin akla itaat eden bağımlı bir unsur olarak değerlendirilmesi gibi, kadın da erkeğe bağlı bir unsur olarak görülecektir. Berktaş, kadın-erkek dikotomisinin düşünce geleneğinde yer alan ikili karşıtıkların başlıcası olduğuna değinmektedir:

...cinsler arası biyolojik farklılığın, otomatik olarak iki cins arasında eşitsizlik yaratması sözkonusu değildir. Sorun, bu biyolojik farklılığın nasıl olup da toplumsal alanda bir eşitsizliğe,

yani bir cinsin diğerinden daha aşağı sayılmasına yol açtığıdır. Daha da önemlisi, Françoise Héritier'nin işaret ettiği gibi, erkeğin üstünlüğünü dile getiren bu ilk dikotomiye sonradan ideoloji tarafından el konup hayatın her düzeyine ve bilginin bütün alanlarına yayılmış olmasıdır... *cinselleşmiş düalizm, bütün düalizmlerin paradigmasıdır; dünya tarihinin paradigmasıdır* (1996, 129-30).

Kadın ve erkek arasında hiyerarşiyi de içeren bu karşıt kutuplu ilişki, iş hayatı, cinsellik, toplumsal statü gibi pek çok durumda varlığını sürdürmektedir. İş hayatını örnek alırsak, hiyerarşik düzende erkekten sonra gelen kadınlara uygun görülen meslekler de, erkekler için uygun görülen mesleklerden aşağıda yer alırlar. Dahası, 'nesnel' bir bakışla, bu durum çok 'doğal' karşılanır.

Feministler, nesnellik, değer yargılarından bağımsızlık ve tarafsızlığın, nesnelliğin öznelliğe, aklın duyguya, uzman bilginin yalan yanlış bilgiye, soyutun somuta karşı olduğu ikili karşıtlıkları içeren maskülinist düşünme biçimlerinin hegemonyasının tamamlayıcıları olduğunu iddia etmişlerdir (van Zoonen, 1994, 14).

Öyleyse, nesnel ve doğal olduğu ifade edilen pek çok şeye şüpheyle bakmak mümkündür. Özel-kamusal ayrımı da dahil olmak üzere doğa-kültür, duygu-mantık, pasif-aktif gibi esasen hiç de birbirlerinden keskin bir şekilde, kolayca ayrılamayacak bir dizi ikili karşıtlıkta birinci öğeler 'kadınsı', ikinciller ise 'erkeksi' olarak nitelendirilmiştir. Dahası, bunlardan kadınsı olanlara olumsuzluk, erkeksi olanlara ise olumluluk atfedilmiş ve kadınsı öğelerin erkeksi olanlara bağımlı olduğu tasarlanagelmiştir. Diğer bir ifadeyle, doğanın kültüre, duygunun mantığa, pasif olanın aktif olana 'itaat ettiği' varsayımından hareket etmek, birincillerle özdeşleştirilen kadının ikincillerle özdeşleştirilen erkeğe itaat etmesi görüşüne zemin hazırlamıştır. Katı ve sabit kategorileriyle işleyen bu mantıkta bütün kadınların ve bütün erkeklerin birbirine karşıt ve sadece iki grup içine yerleştirilmesi söz konusudur. Ayrıca bu düşünme biçimi, kadın ve erkeklerin benzerliklerinin tümüyle gözden çıkarılıp, sadece ayrışan noktalarının üzerinde odaklanması üzerine kurulmuştur. Toplumda 'erkek gibi' davranan kadınların takdir, 'kadın gibi' davranan erkeklerin ise aşağılama ile karşılanması söz konusudur. Bu tür örneklerin varlığı, öncelikle, kadın ve erkek arasında keskin ayrımların pek de kolay yapılamayacağına ispatıdır. Bu durum bir yandan da, kadın ve erkek niteliklerinin ve bunlara atfedilen değerlerin keyfiliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Medya'da sürekli olarak sunulan belirli kadınlık tipleri bunların genel geçer oldukları yolunda bir kanı uyandırarak model oluşturması bakımından önemlidir. Bir yandan "din, özellikle de tektanrılı dinler" toplumsal cinsiyet kalıplarının "mutlak ve değişmez, bir başka deyişle

"kutsal" olduğunu vazeder"ken (Berktaş, 1996, 17), öte yandan bu kalıpların medya'da sürekli yer alması bunların 'normal' ve 'doğal' olduğu şeklinde bir kanı oluşturma fonksiyonu görmektedir.

İncelenen gazetelerde kadınların erkeklerle ilişkileri bağlamında yer aldıkları habere bakıldığında, *Türkiye* gazetesinin %8'lik bir oranla bu tür haberlere en çok yer veren gazete olduğu, onu, %6'lık bir oranla *Hürriyet* gazetesinin izlediği tespit edilmiştir. Ayrıca, *Türkiye*, *Hürriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin kadınları konu alan haberleri içinde, bir erkeğin yakını olarak haber konusu olan kadınlar 3. ağırlıklı konuyu oluşturmaktadır. *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetesinde ise bu tür haberler 8. sırada yer almaktadır.

Bu bölümde incelenen haberlerde yer alan kadın profiline bakıldığında, bunların çoğunun toplumda yaygın olarak tanınan erkeklerin yakınları olduğu gözlenmiştir. Bu kadınları büyük ölçüde iş adamı ve siyasetçilerin yakınları oluşturmaktadır. "Suzan Sabancı'ya Akbank'ta yeni koltuk" (*Hürriyet*, 30 Eylül), "O doğuştan First Lady" (*Hürriyet*, 30 Kasım), "Ayşegül Tecimer O, tarihten yargılandı" (*Cumhuriyet*, 22 Kasım), "Seval Türkeş, MHP'nin 23 Kasım'daki kongresi için 3 adaya çağrı yaptı" (*Yeni Yüzyıl*, 15 Kasım), "Seval Türkeş'ten çocuklarına dava" (*Yeni Şafak*, 29 Ekim), "Erbakan'ın kızı tekrar Bilkent'te" (*Türkiye*, 19 Ekim) gibi örneklerde görüldüğü üzere bu kategoride incelenen haberlerin pek çoğunda, basında hatırı sayılır bir yere sahip olan siyasetçi ve iş adamlarının yakını olan kadınlar yer almaktadır. Bu kadınların haber konusu olmalarını sağlayan, her yaptıklarının haber değeri taşıması değil, Mesut Yılmaz, Sakıp Sabancı gibi ünlü siyasetçi ve iş adamlarının yakınları olmalarıdır.

İletişim araştırmacıları gazetelerin toplumsal kontrolü sağladığını ifade ederler.... Genel haber sayfalarında haber konusu olan birkaç kadın, toplumda başat olan gruplardan gelmektedir... Kadınlar temelde ünlü erkeklerin eşleri olarak görülmektedirler; kendi adlarına siyasi ve toplumsal ilgilerinin özneleri olarak değil. (Tuchman, 28).

Sayıları daha az olmakla beraber, spor, sanat dünyası, adli davalarla ilgili haberlerin yer aldığı pek çok örnekte, yine kadınların yakınları olan erkeklerden dolayı ve onlar adına haberde yer aldıkları gözlenmiştir. "Semih üçüz babası oldu" (*Hürriyet*, 4 Kasım) başlıklı bir haber, futbolcu Semih'in eşinin doğum haberini vermekte, kadın tanınmış futbolcunun baba olmasının aracı olarak haberde yer almaktadır. "Levent, başarısında en büyük payın ailesine ait olduğunu söylüyor" (*Yeni Yüzyıl*, Kalearkası, 18 Ekim) başlıklı bir diğer haber ise kadınların emeklerini kendileri adına değil, yakınları olan erkeklerin başarısı için harcadıklarını gösteren bir örnek olması bakımından dikkate değerdir. "Güldal Mumcu'ya para cezası" (*Cumhuriyet*, 14 Kasım), "Şerife Anne vefat etti" (*Yeni Şafak*, 3 Kasım), "Lütfü Topal'ın eşine gözaltı" (*Türkiye*, 26 Eylül) gibi diğer gazetelerden örneklerde de yine eşlerinden, oğullarından dolayı haber konusu edilen kadınlar söz konusudur.

V.5. GELENEKSEL ROL VE İLİŞKİLERİYLE HABERİN DOĞRUDAN KONUSU

Kadınların, haberlerde bir erkeğin yakını olarak, haberin dolaylı konusu olarak resmedilmelerine benzer bir diğer basmakalıp temsil biçimi, ev, aile ve çocuklara ilişkin haberlerin doğrudan konusu edilmeleridir.

Bir erkeğin yakını olarak haberde yer alan kadınlar, haberde ancak söz konusu erkekten sonra, ikincil ve adeta erkeği tamamlayan bir unsur olarak ele alınmakta iken, bu gruba alınan haberlerde kadınlar haberin asıl konusunu oluşturmaktadırlar. Bu kategoriye giren haberleri temel olarak anne-çocuk ya da karı-koca ilişkileri, 'sıradışı' hamilelik, doğum ya da evlilik konuları oluşturmaktadır. Haberde ele alınan durum bir erkeği ilgilendiriyorsa dahi, haberin çoğunlukla kadınların perspektifinden ele alınarak işlendiği tespit edilmektedir. Kadınları konu edinen haberlerin içerik çözümlenmeleri, "gerçek ya da potansiyel ev içi rolü gibi tümüyle ilgisiz etmenlere duyulan ilginin yüksek" (Smith, 357) olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tür haberlere %4'lük bir oranla en çok *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer verildiği gözlenmektedir. *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinde kadınların geleneksel rol ve ilişkileriyle temsil oranı %3 iken, bu tür haberlere en az yer verilen *Cumhuriyet* gazetesinde bu oran %1'dir. Ancak, *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinin, kadınların geleneksel rollerine yoğun bir biçimde vurgu yapan bazı bölümleri haber niteliği taşımadıkları için inceleme kapsamına alınmamıştır. *Hürriyet* gazetesinin Kelebek ekinde düzenli bir biçimde yer alan "Şirin alışverişte" ve "Püf noktası" köşeleri, ev kadınlığı, çocuk bakımı , alışveriş gibi çeşitli konularda kadınlara hitaben yazılmış bilgiler içermekte, yine aynı gazetenin "Güzin Abla" köşesi, daha çok kadın okurların gönderdiği mektuplara cevap niteliği taşımakta, bu köşede, kadınlara daha çok kişiler arası ilişkiler konusunda önerilerde bulunmaktadır. *Türkiye* gazetesinin "Bizim Sayfa" başlıklı sayfalarında da kadınlar sıklıkla geleneksel rol ve ilişkileri içinde tanımlanmakta, "Kadın ve Ev" köşesinde dantel modelleri, yemek tarifleri gibi bilgiler içermektedir. İncelenen diğer gazetelerde, kadınların geleneksel rollerine vurgu yapan ve kadınlar için ayrıca oluşturulmuş herhangi bir köşeye rastlanmamaktadır. Tuchman'a göre ayrı kadın sayfaları, "cinsiyet rollerine katı yaklaşımları" beslemektedir (25).

Kadın haberlerinin orijini, gazetelerin geleneksel olarak ne kadar uzun zamandan beri kadın ilgilerinin erkeklerinkinden farklı ve kadınların ilgilendiği öğelerin neredeyse saçma, haber dışı şeyler olarak tanımladıklarını açığa çıkarır. Genel haberler, spor ve ekonomi sayfaları gibi erkeklerin ilgi alanları olarak değerlendirilen bölümlerden farklı olarak, kadın sayfaları için ayrılan bütçe, bu sayfaları güncelleştirmekte nadiren yeterli olur (Tuchman, 26).

Evlenmek, boşanmak, çocuk sahibi olmak, çocuğunun velayetini almak gibi konularla haberde yer edinmek, kadınları varolagelmiş sınırları içinde resmetmekte, öte yandan bu haberlerin, erkekleri de ilgilendirebildiği halde çoğu zaman kadınların açısından aktarılması, bu konuların 'kadınların konusu' olarak tanımlanmasının devamına katkıda bulunmaktadır. "Operacı kocaya nafaka davası" (*Hürriyet*, 20 Kasım), "Kocasıyla ikinci defa evlendi" (*Yeni Şafak*, 24 Eylül), "Hamileyken hamile kaldı" (*Hürriyet*, 11 Kasım), "Ölü anne bebeğini doğuracak" (*Hürriyet*, 28 Eylül), "Sokak ortasında doğurdu" (*Yeni Yüzyıl*, 25 Ekim), "Anne yediz, baba dokuz doğurdu!" (*Türkiye*, 21 Kasım) gibi haberler kadınların evlilik, boşanma, hamilelik, doğum gibi durumlarda haber konusu oluşunu gösteren örneklerden bir kısmıdır. Bu haberlerin ortak noktası kadınların haberin asıl konusu olmalarıdır. Bu tür haberler içerisinde 'nötr' sayılabilecek olan tek haber olaya babanın, yani bir erkeğin de dahil edildiği "Yediz bebekleri oldu" (*Yeni Yüzyıl*, 21 Kasım) başlıklı haberdır. *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde hamilelik veya doğum nedeniyle habere konu olan kadınlara rastlanmamıştır.

Yeni Yüzyıl ve *Cumhuriyet* gazetelerinin evlilik ve boşanma haberlerinin başlıklarında daha 'nötr' ifadelerle yer verdikleri, ancak bu haberlerin içeriklerine bakıldığında konunun yine daha çok kadınları ilgilendirdiğini ima eden bir biçimde ele alındığı tespit edilmiştir. Mesela, *Cumhuriyet* gazetesinin "55 yıl sonra gelen mutluluk" (7 Kasım) başlıklı bir haberinin içeriğinde "12 yaşında âşık olduğu erkekle 67 yaşında evlendi" ifadesi yer almaktadır. Aynı haber aynı tarihli *Yeni Yüzyıl* gazetesinde "Huzurevinde film gibi aşk" başlığıyla verilmiştir. "Hastanede nikah töreni" (*Yeni Yüzyıl*, 12 Ekim) başlıklı haberin içeriğinde ise "hasta yatağındaki Gökçe Basan, Selçuk Günalçin'le evlendi" ifadesi yer almaktadır. Başlık itibarıyla bir kadın ve bir erkeği ilgilendirdiği anlaşılan bu türdeki haberlerin içeriğine bakıldığında kadının haberin merkezi, dolayısıyla evlenme eyleminin asıl öznesi olarak resmedildiği anlaşılmaktadır. Haber yapımcıları ve okurlar arasındaki anlamlandırma ortaklığını gösteren bir örnek ise "35 yıl sonra gelen evlenme teklifi" (*Yeni Yüzyıl*, 5 Kasım) başlıklı haberdır. Burada, evlenme teklifini alan kişinin bir kadın olduğunu hem haber yapımcısı hem de okurlar bilirler; aksi halde haber bu şekilde verilmezdi.

Tuchman'ın analizi, işlevsel bir medya teorisinin temel öğelerini içerir: Medya toplumun başat toplumsal değerlerini yansıtır ve

ya hiç göstermeyerek veya basmakalıp rollerde göstererek kadınları sembolik olarak olumsuzlar (van Zoonen, 1994,17).

Bebeklerin sıkıntıda olduğunu duyuran bir alıcının geliştirilmesini konu alan bir haber *Yeni Yüzyıl* gazetesinde "Bebeğinizin sesine kulak verin" (4 Kasım) başlığıyla işlenmiştir. Bu başlık hem anne, hem de babayı ilgilendiriyor görünmekteyken haberin içeriğinde yer alan "annenin yanında bulunan kuvvetli alıcı" şeklindeki ifade, çocuk bakımının annenin görevi oluşunun çok 'doğal' bir biçimde kabulünü içermektedir. Haberlin içeriğinden anlaşılan, bu haber başlığıyla seslenilen kişilerin anneler olduğudur. Aynı haberin *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Bebeğiniz ağlıyor Ayşe hanım" başlıklı biçimi ise çok daha dikkate değerdir. Burada Ayşe bütün kadınları kapsayan bir isim olarak kullanılmıştır. "Ayşe hanım" ifadesi ile bütün annelere, aynı zamanda, tek tek bireyler olarak seslenilmektedir.

Toplum, yalnızca evli kadınlara asıl görevlerinin ev halkına hizmet etmek olduğunu emretmekle kalmaz. Anne, eş ve kadın olarak uzmanlıklarını her zaman ve sürekli kanıtlamalarını da ister. Cebinde her zaman telsiz taşıyan bir doktor gibi annenin ister evin öteki ucundaki odada, ister uzak bir kentte olsun, çocuğunun sıkıntıda olduğunu duyumsayacağı bir altıncı duyusunun varlığına inanılır (Seidenberg, DeCrow, 88).

Görsel malzemede okula başlayan bir çocuğun yanında annesinin yer aldığı "8 Yıl'a merhaba" (*Hürriyet* 16 Eylül) ve bir bebeğin annesinin kucağında görüntülediği "Süper bebek" (*Türkiye*, 10 Ekim) başlıklı haberler anne-çocuk ilişkisini örneklemekte, bu tür haberlerde babalara rastlanmamaktadır. "Bilyeler otomobili solladı" (*Cumhuriyet*, 30 Ekim), "AIDS çocukları vuruyor" (*Hürriyet*, 30 Kasım) şeklindeki haber örneklerinde de görülebileceği gibi, ilgisiz pek çok haber fotoğraflarında dahi sıklıkla anne-çocuk görüntülerine yer verildiği tespit edilmiştir. Anne ve babanın ayrı olduğu anlaşılan bazı haberlerde, annelerin çocuklarının velayetini almak için hukuk mücadelesi verdikleri gözlenmekte, yine bu tür haberlerde aynı mücadeleyi veren, haberin öznesi konumundaki baba örneklerine rastlanmamaktadır. "Çocuklarına kavuştu" (*Türkiye*, 31 Ekim), "Norveçli annenin hukuk zaferi" (*Yeni Yüzyıl*, 28 Kasım), "İrlandalı Sophia karara direniyor" (*Yeni Şafak*, 24 Ekim), "Kaddafi'nin izniyle çocuklarını görecektir" (*Hürriyet*, 21 Kasım) başlıklı haberlerde çocuklarının velayetini almak için mücadele edenlerin hep anneler olduğu gözlenmektedir. "Acılı anne oğlunu arıyor" (*Yeni Yüzyıl*, 17 Eylül) başlıklı bir haber yine anne-çocuk ilişkisini örneklemektedir. Çocuklarına olan sorumluluklarını ihmal etmeleri durumunda ise kadınların pekala cezalandırılabilir olduklarını göstermesi bakımından "İnternet tutkunu anneye ceza" (*Yeni Şafak*, 11 Eylül) başlıklı haber dikkate değerdir.

Karı-koca, anne-çocuk ilişkisi dışındaki kişiler arası ilişkiler söz konusu olduğunda yine haberin daha çok kadınları konu aldığı

gözlenmektedir. *Hürriyet* gazetesinde yer alan "En yakın anne-kız en uzak gelin-kaynana" (29 Ekim) başlıklı haber bu açıdan dikkat çekicidir.

Daha çok *Türkiye* gazetesinde yer alan "Bir İngiliz-Türk aşkı daha" (28 Eylül) gibi haberlerde ise Türk olanın erkek, yabancı uyruklu olanın ise kadın olduğu gözlenmiştir. *Türkiye* gazetesinin bu konuda asıl dikkate değer bölümü, bizim sayfa başlığıyla sunulan sayfalarda yer alan dini ve geleneksel değerlere sıklıkla yer verilen tefrika niteliğindeki romanlarda resmedilen kadın tipidir. Bu kadınlar, büyük ölçüde kocası çalışmasına izin vermediği için ekonomik yönden bağımlı, yoksul, itaakar ama erdem ve inanç sahibi, çocukları ve çevresindeki kadınlarla sürekli diyalog halinde olan ev kadınlarıdır.

Benzer biçimde, *Hürriyet* gazetesinin özellikle kadınlara mahsus Kelebek ekinde kadınların, modern olmasına karşın daha çok geleneksel 'kadın' temaları içerisinde resmedildiği gözlenmektedir. "Dişilik silahları" (2 Eylül), "Kavgadan yararlanın" (2 Ekim), "Eviniz kişiliğinizi yansıtın" (19 Ekim), "Çocuklarla anlaşmak zor değil" (17 Eylül) gibi pek çok haber örneğinde, gerek görsel malzeme, gerekse içerik açısından kadınlara geleneksel anne ve ev kadını rolleri içinde yer verildiği ve onlara bir takım nasihatlerde bulunulduğu gözlenmiştir. Basında yer alan pek çok kadın sayfası kadın ilgileri konusunda geleneksel görüşü sürdürmekte, "çalışan kadınlara ilişkin konulara çok az yer vererek, ev ve aileyi vurgulamaktadırlar" (Tuchman, 29).

İdeolojik işlevi ve sergilediği 'imgelerin' erişilebilirliği açısından medyaya atfedilen önem göz önüne alındığında, medya örgütlerinin de yakın incelemeye alınması şaşırtıcı değildir. Araştırmacılar arasında ortaya çıkan genel oydaşmaya göre, medya kurumları kadınlarla ilgili ideolojik açıdan çarpıtılmış oldukça sınırlı sayıda basmakalıp imgeler kullanmaktadırlar. Bu imgeler, kadınların bağımlılığını ve ikincil konumunu pekiştiren bir ideolojiye hizmet etmekte ve kadınların eve ve aileye ilişkin rollerinin önceliğini vurgulamaktadırlar. Bu tür bir ele alış tarzının cinsiyet eşitliğinin gelişimini engelleyici bir işlev gördüğü yaygın bir biçimde kabul edilmektedir (Smith, 338).

Yeni Yüzyıl gazetesinde yer alan "Yaşını kocasından 80 yıl sakladı" (11 Ekim) başlıklı haber, kocasından yaş olarak büyük olduğu için bunu saklayan bir kadını konu almaktadır. Bu haber, kadının toplumsal bir norm olarak erkekte yaş olarak büyük olmasının münasip görülmeişinin kadın üzerinde yaratabileceği baskıyı göstermesi bakımından dikkate değerdir.

İncelenen gazetelerde zaman zaman kadınların geleneksel rollerine ilişkin araştırma niteliğinde haberlere rastlanmıştır. "Ev kadınları depresif" (*Yeni Yüzyıl*, 4 Kasım), "Geleneksel aile çözülüyor" (*Yeni Şafak*, 18 Ekim), "Sevgi stresi öldürüyor" (*Hürriyet*, 21 Ekim) gibi örnekler bu tür haberlerin bir kısmını oluşturmaktadır. *Cumhuriyet* ve *Türkiye* gazetelerinde bu konuyu ele alan incelemelere rastlanmamıştır.

V. 6. HAYIR İŞLERİNİN ÖZNESİ

Başta yoksullara, çocuklara, hayvanlara, sakat ve hastalara yönelik maddi ve manevi destek ve yardımları konu alan haberlerde, bu tür faaliyetleri organize edip destek verenlerin daima kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların aklı temsil eden erkeklerin karşısına duyguyu temsil edenler olarak yerleştirilmesi ile örtüşmektedir. Haberlerde erkekler, savaşların, siyasi, ekonomik pek çok kararların aktörü olarak karşımıza çıkarken, bir kısmı bu erkeklerin yakını olan kadınlar ise barışın, iyilik ve yardımın öznesi olarak yer almaktadırlar. Bu tür haberlere *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde %2, diğer gazetelerde %1 oranında yer verildiği tespit edilmiştir.

İnceleme yapılan dönemin, bu gruba giren önemli konularından birini, yoksulların annesi olarak tanımlanan, Nobel Barış ödülü sahibi Rahibe Teresa'nın ölümü oluşturmaktadır. Başta *Yeni Yüzyıl* ve ardından *Cumhuriyet* gazetesinin Rahibe Teresa'yı konu alan haberlere incelemeye alınan diğer gazetelere oranla çok fazla yer verdikleri gözlenmiştir. "Yoksullar 'analarını' uğurluyor" (*Yeni Yüzyıl*, 13 Eylül), "Dünyadan bir melek uçtu gitti" (*Cumhuriyet*, 7 Eylül), "İyilik Meleğine son görev" (*Hürriyet*, 10 Eylül), "Rahibe Teresa toprağa veriliyor" (*Yeni Şafak*, 13 Eylül), "Rahibe Teresa öldü" (*Türkiye*, 6 Eylül) başlıklı haberler Rahibe Teresa'nın ölümünü konu alan başlıca örneklerdir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinde Rahibe Teresa dışında bu gruba giren tek haberin "Liz'den AIDS'lilere 17 milyar" (9 Eylül) başlıklı haber olduğu tespit edilmiştir.

Bu gruba giren haberlerin bir kısmında, siyasi partilerin kadın kollarında faaliyet gösteren kadınların, siyasetçi, diplomat ya da işadama eşlerinin hayır işlerinin özneleri olarak haberde yer aldıkları tespit edilmiştir. "ANAP'lı kadınlardan yardım" (*Cumhuriyet*, 10 Ekim), "Bakan eşi gönüllü öğretmen" (*Hürriyet*, 14 Kasım), "Büyükelçi eşlerinden yardım kermesi" (*Yeni Şafak*, 17 Kasım), "Çeçen çocuklar

için yardım istedi" (*Türkiye*, 27 Kasım) başlıklı haberler bu tür örnekleri oluşturmaktadır.

"Barış için el ele vermeliyiz" (*Cumhuriyet*, 1 Eylül), "Devlet Ana'dan 5 katlı hastane" (*Hürriyet*, 4 Kasım), "Nilüfer, UNICEF'in iyi niyet elçisi" (*Hürriyet*, 2 Ekim), "Sanatçı hanımlar hizmet yarışında" (*Türkiye*, 27 Kasım) başlıklı haberlerde ise kadınların, çeşitli biçimlerde yürüttükleri hayır ve yardım işleri konu edilmektedir. Bu gruba giren haberlerde kadınlar -27 Ekim günü *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Arafat, UNESCO meleğiyle" başlıklı haberde görüldüğü gibi- zaman zaman 'melek' olarak nitelendirilmektedirler. Tanrının buyruklarının aracı olan meleklerin durumunda olduğu gibi, kadınların yürüttükleri bu tür faaliyetlerin de erkeklerin eylemlerinden bağımsız olduğu söylenemez.

Hürriyet gazetesinde Uludağ Tarzanı olarak tanınan bir kişinin evlenmek için dönemin başbakan eşi Berna Yılmaz'dan yardım istemesini konu edinen "Evlenmek için yardım istedi" (13 Kasım) başlıklı haber, birini evlendirmenin dahi bir hayır işi olarak görülmesi, ve hayır işlerinin 'kadın işi' oluşunun benimsenmişliği ile açıklanabilir.

V.7. TOPLUMSAL KURUMLAR VE BUNLARA YÖNELİK REFORMLARIN KONUSU

İncelemeye alınan gazetelerde az bir oranda da olsa, hukuk, din, eğitim gibi toplumsal kurumlarının ve bu kurumlara yönelik reformların kadınlar açısından ele alındığı yazılara yer verildiği gözlenmiştir. Toplumsal düzenlemelerin sağlandığı hukuk, eğitim, din gibi alanlarda da egemen söylemin kurucularının erkekler olageldiği ve bu durumun yine kadınlar aleyhinde sonuçlar ürettiği açıktır. Gazetelerde, bu kurumların uygulamalarının, bunların yarattığı sonuçların, resmi nitelikli beyanların, kadınların lehine olabilecek düzenlemelere gidilmesine yönelik girişimlerin ve bu konulardaki araştırma ve incelemelerin, kadınlar açısından ele alındığı gözlenmiştir.

V.7.1. YASALAR VE KADIN

Türkiye'nin, yasal açıdan kadın hakları konusunda diğer pek çok ülkeden ilerde olduğu söylenegelmektedir. Mesela, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işıl Saygın'ın açıklamalarına yer veren "Kadın haklarında ilerdeyiz" başlıklı haber bu duruma örnek teşkil etmektedir (*Yeni Yüzyıl*, 19 Eylül). Gerçekten de yasal açıdan bakıldığında kadın haklarını güvenceye alan bazı düzenlemelerin pek çok ülkeden daha önce, Türkiye'de yürürlüğe konduğu görülmektedir. Ancak, bu, hukuk alanının ataerkil izler taşımadığı, yapılan düzenlemelerin kadınların statüsünde otomatik bir iyileşme sağladığı anlamını taşımamaktadır. Yasalardaki belirsizliklerin uygulamalarda kişisel insiyatiflere, bunun ise geleneksel normlara dayanan yargılara olanak sağlaması mümkün görünmektedir. Diğer bir nokta ise, kadın ve erkeğin yasalar önündeki eşitliğiyle pratikte yaşananların örtüşmemesidir.

Modern projenin en önemli vaatlerinden biri de kadınların geleneksel ilişkiler dünyasındaki ikincillikten kurtarılması ve kadın erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasıdır... Modernizmin en popüler ve destek bulan bu hedeflerine birçok ülkede yasal olarak ulaşılmasına karşın fiilen sorunların devam ettiği bilinmektedir (Demir, Z., 26-7).

Yasal ve toplumsal düzenlemeler konusunda kadınlarla ilgili haberlere *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde %2, incelemeye alınan diğer gazetelerde ise %1 oranında yer verilmektedir. Bu gruba giren haberlerin başlıca konularını eşitlik, bekaret, resmi nikah-imam nikahı, evlilik soyadı ve ailenin korunmasına yönelik girişimler oluşturmaktadır.

İnceleme yapılan dönemin, gazetelerde en çok yer alan konularını, TCK'nun zinaya ilişkin maddelerine ve kız yurtlarında zorunlu olarak yapılan bekaret kontrollerinin, intihar girişiminde bulunan öğrencilerle açığa çıkmasından sonra, bekarate ilişkin tartışmalar oluşturmaktadır. Oran olarak bu tür haberlere en çok yer veren gazetelerden biri olmasına rağmen bu kategoride, diğer bütün gazetelerde en çok yer alan zina ve kız yurtlarına ilişkin bekaret tartışmalarına *Yeni Şafak* gazetesinde yer verilmediği gözlenmiştir.

Zina konusunun işlendiği haberlere örnek olarak "Zina, erkeğe de suç" (*Hürriyet*, 4 Ekim), "Zinada çifte standart kalkıyor" (*Hürriyet*, 9 Eylül), "Zina ceza yasasından çıkarılsın" (*Cumhuriyet*, 28 Ekim), "Zinada kadın-erkek eşitliği" (*Yeni Yüzyıl*, 3 Eylül) ve "Zinacı kocaya da hapis cezası" (*Türkiye*, 9 Eylül) başlıklı haberler verilebilir.

İnceleme kapsamına alınan dönemde, basında da yer alan zinaya ilişkin tartışmaların nihayetinde, TCK'nun zinaya ilişkin hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Daha önce kadının zinada bulunması cezai hükme bağlanırken, erkeğin zinada bulunması "karısı ile birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı-koca gibi geçinmek için başkasıyla evli olmayan bir kadını tutmakta olan koca" (Önder, madde: 440-444) şeklindeki ifadelerde görüldüğü gibi bir takım koşullara bağlanmışken, 440. ve ilgili diğer maddelerin TCK'ndan kaldırılmasıyla zina hem kadın hem de erkek için suç olmaktan çıkmıştır.

Kız yurtlarında zorunlu bekaret kontrolünden geçirilen öğrencilerden intihar girişiminde bulunanlar olmasının ardından yapılan tartışmaların yer aldığı haberler "Bekaret kontrolüne son" (*Hürriyet*, 17 Ekim), "Kızlık zarı Şûra'da görüşülecek" (*Hürriyet*, 3 Kasım), "Devlette bekaret seferberliği" (*Hürriyet*, 15 Kasım), "Bekaret kontrolüne adli zorunluluk" (*Cumhuriyet*, 20 Ekim), "Bekaret kontrolü için sınırlama" (*Yeni Yüzyıl*, 18 Ekim), "İntihar girişimine soruşturma" (*Türkiye*, 9 Ekim), "Yurt müdürlerinin bekaret kontrolü suç" (*Türkiye*, 18 Ekim) şeklinde örneklenebilir. Bekaret konusunda sürdürülen tartışmalar, yasal alanda sağlanan eşitlik zemininin, kadınların baskı altında tutulan kesim olmalarını önlemediğinin göstergesidir. Bu konuda yer alan haberler, sınırlamalar da getirilse, bekaret kontrolü uygulamasının sürdürüleceğini göstermektedir.

Neşe Düzel'in, dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işıl Saygın ile yaptığı bir röportajda, Saygın'ın, kız yurtlarında zorunlu olarak yapılan bekaret kontrollerinin ardından intihar eden öğrencilere ilişkin açıklamaları, takip eden günlerde belli bir kesimin tepkisini toplamış, bu tepkiler gazete ve televizyonlarda yer almıştır. Bu röportajda Saygın'ın tepki toplamasına yol açan, intihar eden öğrenciler için "Bence o kadar önemli bir şey değil o. Üç tane, beş tane. Caydırıcı olsun diye bazı kurallar koymak, terbiye vermek lazım. Böyle bir diyaloga girmesin erkekle." (Düzel, 7) ifadelerini kullanması olmuştur. "Turner ...bedenin disiplin altına sokulmasının amacının, ekonomik ve politik iktidarı korumaya yönelik bir önlem almak olduğunu savunmaktadır" (Berktay, 1996, 23). Akal, "siyasi iktidarı belirleyen bir cinsellik değil, cinselliği belirleyen bir siyasi iktidar"dan söz etmektedir (157). Ona göre

yasayı belirleyen de siyasettir... insanlığı yasa değil, yasayı insanlar yaratır. Bu insanların bir kesimi de, temsilcileri oldukları kurallar sayesinde, diğerleri karşısında belirleyici konuma geçer. Belirleyiciler, dönemlere göre değişik adlar alabilir, ama sonuçta hepsinin her dönemde ortak bir adı vardır: Erkekler...(159).

Cinsel olanın siyasal olandan bağımsız olmadığına değinen Berktaş'a göre de "kadın-erkek ilişkisinin, toplumdaki otorite ilişkisinin simgeleyip örneklediği kültürlerde ... erkeğin gücü ve kimliği, kadını denetleme gücüyle eşdeğerdir" (1996, 114).

21. Bu haber, Çağdaş Hukukçular Derneği Kadın Komisyonu'nun, ailede erkeğin soyadının kullanılmasına ilişkin düzenlemenin kaldırılması yönündeki girişimini konu almaktadır. Halen, evlenen kadınlar eşlerinin soyadını almakta, kendi talepleri durumunda, eşlerinin soyadıyla birlikte, bekarlık soyadlarını da kullanabilmektedirler.

22. Kimliklere dul yazılmasının yürürlükten kaldırılmasına yönelik girişimlere yer veren haberlerde, mevcut uygulamanın kadınları mağdur ettiği, bu uygulamanın kaldırılması durumunda, söz konusu mağduriyetin giderileceği yönünde açıklamalara yer verilmektedir. Toplumda dulluğa yüklenen anlamlar değişmedikçe, kimlik kartlarında, şekil itibarıyla yapılacak bir değişimin 'kadınların mağduriyetini' gidermekte yeterli bir uygulama olacağı şüphelidir.

Hukukun adaleti güven altına alan nötrlük ve tarafsızlık iddiaları toplumsal, ekonomik ve ideolojik öğelerin etkisiyle varolan yapısal eşitsizlikleri yok sayar. MacKinnon'un işaret ettiği gibi, anayasal hükümlerde ilkesel tanım gereği bulunan tarafsızlıkla ilgili sorun, bunun yapısal güçsüzlükle yapısal iktidarı eşitlemesi ve her ikisine de aynı 'eşitlik'le muamele etmesini istemesindedir. Bir başka deyişle, Simone de Beauvoir'in dediği gibi, norm standartları erkeklerin hayatını yansıtır; kadınlar ve kadınların hayatlarının yapısı, toplum tarafından olduğu gibi, yasa tarafından da sapkın olarak görülür (Donovan, 364-5).

"Aile reisi değil diye dullara konut verilmiyor" (*Hürriyet*, 3 Ekim), "Kadın hakları yasada, yargıda ve toplumda uygulanmıyor" (*Cumhuriyet*, 7 Ekim), "Aile içinde demokrasiyi oluşturmalıyız" (*Cumhuriyet*, 6 Ekim), "Namus kurtarma Anayasa mahkemesinde" (*Yeni Yüzyıl*, 24 Eylül), "Doğunun beşte biri imam nikahlı" (*Hürriyet*, 17 Kasım) başlıklı haberler kadın haklarının yasal ve toplumsal açıdan yetersizliğini gösteren örnekler olması bakımından dikkate değerdir.

İncelenen haberlerde, kadın hakları açısından yetersiz ya da olumsuz bulunan bazı konularda düzenlemelere gidilmesi olarak yorumlanabilecek girişimlere de yer verildiği tespit edilmiştir. "12 bin çiftte resmi nikah" (*Hürriyet*, 9 Kasım), "Kimliklere dul yazılmayacak" (*Yeni Şafak*, 12 Kasım), "Nüfus kağıtları değişiyor" (*Yeni Yüzyıl*, 20 Kasım), "Ailede kadın soyadı" (*Cumhuriyet*, 9 Ekim)²¹, "Kimlikte dulluk kalkıyor" (*Hürriyet*, 20 Kasım)²², "Aileyi koruyalım" (*Yeni Yüzyıl*, 2 Eylül) başlıklı haber örnekleri kadınlar açısından gerekli bulunan yasal girişim ve değişimleri konu almaktadır. Kadın haklarına ilişkin bu türde haberlere en çok *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer verildiği gözlenmiştir. İnceleme yapılan dönemde, benzer türde haberlere *Türkiye* gazetesinde rastlanmamıştır.

V.7.2. EĞİTİM VE KADIN

Basında kadınlarla ilgili haberlerin bir kısmında, kadınların eğitim olanaklarından erkeklerden daha az yararlanıyor olmaları konu edilmektedir. Bunun dışında, bu gruba giren haberlerin bir kısmı ise, kadınlara yönelik çoğu beceri kazandırma amaçlı eğitim faaliyetlerini konu edinmektedir. Kadınların eğitimini konu alan haberlerin oranı *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde %2, *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde %1, *Türkiye* gazetesinde ise %0'dır.

Bu konudaki haberlerin incelenmesi, pek çok konuda olduğu gibi, bu konuda da kadınların hayatları konusundaki kararların, kadınlara rağmen, kadınları cehaletten kurtarmak adına başkalarınınca verildiğini göstermektedir. Kadınlar burada, talep bile etmeyen etkisiz elemanlardır.

Belirgin bir özellik olarak ortaya çıktığı haliyle 'kadınların durumlarının iyileştirilmesi' ve 'kadınların eğitimi' gibi temalar, öncü erkeklerin pro-feminizminde, kendilerini 'çağdaş erkeklere' dönüştürme yönelişi ve buna eşlik eden toplumsal yeniden inşa, vizyonu içinde ortaya çıkan geç ondokuzuncu yüzyıl ve erken yirminci yüzyıl temalarıdır (Ilyasoğlu, 119).

Eğitim konusunu içeren haberlerde *Cumhuriyet* gazetesinde kız çocukların ihmal edildiği, kadınların okuma yazma oranının düşüklüğü vurgulanmaktadır. "İstanbul'da her yedi kadından biri ismini dahi okuyup yazamıyor" (23 Eylül), "Kız çocukları ihmal ediliyor" (21 Eylül), "Pervari'de kız öğrenci yok" (23 Kasım) başlıklı haberler bu konuyu ele alan başlıca örneklerdir. Bu gazetede yer alan haberlerde, kadınların okumalarının çağdaşlığın koşulu olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. "Bütün kadınlar okuyacak" (7 Eylül), "Öğrencilere Mustafa Ekmekçi bursu" (8 Eylül) başlıklı haberler ile dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işıl Saygın'ın açıklamalarına yer veren "*Türkiye*'de 2000'e kadar okuma-yazma bilmeyen kadın kalmayacak" (9 Eylül) başlıklı haberler ise Devlet Bakanlarının, başta Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği olmak üzere çeşitli dernek ve kuruluşların kadınların eğitimi yönündeki beyanat ve girişimlerine yer veren haberlere örnek teşkil etmektedir. Bu gazetede yer alan "Kadın

Araştırmaları Derneği" (29 Ekim) başlıklı haber kadınlara yönelik ücretsiz kurslar düzenleneceğini, "Anne babalar da eğitilecek" (5 Kasım) başlıklı haber ise Milli Eğitim Bakanının "kadınların eğitimini yükseltme" girişimini ele almaktadır.

Benzer türde haberlere *Yeni Yüzyıl* gazetesi de yer vermektedir. "Saygın: Kadınların üçte biri okur-yazar değil" (9 Eylül), "Kocaları ikna edeceğim" (15 Ekim), "GAP kızları uyanıyor" (17 Ekim) gibi haberler kadınların okuma-yazma oranlarını yükseltme yönündeki girişimlere yer vermektedir. Bu gazetede yer alan "Kız öğrencilere yurt müjdesi" (7 Ekim) başlıklı haber ise yetiştirme yurtlarında kalan kız öğrencilere Refahyol hükümeti döneminde konan dışarı çıkma yasağının kaldırılacağını konu edinmektedir.

Yeni Şafak gazetesinde ise bu gruba giren haberleri, görsel malzemelerde hep tesettürlü kadın ve kız çocuklarının yer aldığı haberler oluşturmaktadır. "Akabe'nin yaz eğitimi sona erdi" (7 Eylül) başlıklı haberde, kuran kursuna gittikleri izlenimini uyandıran tesettürlü kız çocuklarının fotoğrafları yer almaktadır. Bu haber de dahil olmak üzere, "Cuma'ya polis kuşatması" (13 Eylül), "Dışarıdan bitirmeye de izin yok" (9 Eylül) başlıklı haber örnekleri ilk okulların 8 yıllık ilköğretim okullarına dönüştürülmesiyle Imam Hatip Okulları'nın orta kısımlarının kaldırılmasına yönelik eleştirel yaklaşımlara yer vermektedir. *Cumhuriyet* gazetesinde ise, "*Türkiye*'nin eğitilmiş insana ihtiyacı var" (4 Eylül) başlıklı haber örneğinde yer alan "ÇYDD, çağdaş fikirlerle sahip emekli öğretmenleri 8 yıllık kesintisiz eğitim için göreve çağırdı" ifadesi, yeni uygulamayı destekleyen bir yaklaşıma yer vermektedir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yer alan "8 Yıl mağduru kız öğrenciler" (3 Ekim) başlıklı haberde ise duruma farklı bir perspektiften yaklaşılmakta, haberde, yeni uygulamanın, muhafazakar ailelerin kız çocuklarının okuma şansını tümüyle tehlikeye attığına değinilmektedir. *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan bir diğer konu ise annelere düzenlenen kurslara yer veren "Anneler eğitiliyor" (30 Ekim) başlıklı haberdir.

Hürriyet gazetesinde ise kadınların eğitimini konu alan haberlerin başlıcalarını "Anaçev'ler artsın" (5 Eylül, Kelebek), "Ka-De-Fe kolları sıvadı" (26 Eylül, Kelebek) "Bayanlara İngilizce eğitimi" (25 Eylül, Kelebek) başlıklı haberlerde de görüleceği üzere kadınların eğitimi konusu oluşturmaktadır. Bu gazetede yer alan "Imam hatip reformu" (2 Eylül), "Din öğretmenine, harem selamlık soruşturması" (14 Kasım), "8 yıl bedduacıları" (15 Eylül), "Ayıplı çocuk köyü" (5 Ekim) başlıklı haberler ise, kız öğrencilerin erkek öğrencilerle birlikte eğitim görüp görmemesine yönelik yaklaşım ve uygulamalara, Imam Hatip Liselerini etkileyen yeni uygulamalara ilişkin tepkilere yer vermektedir. Bunun

dışında *Hürriyet* gazetesinde bu gruba giren haberleri "Galatasaray'ın ilk şampiyonu" (7 Ekim) başlıklı haber örneğinde olduğu gibi okullarını birincilikle bitiren kız öğrenciler ve "Iran'da çarşafli öğrenciyi laboratuardan attılar" (24 Eylül) başlıklı örnekler oluşturmaktadır. Iran'la ilgili haberin *Yeni Yüzyıl* gazetesinde de aynı gün "Iran'da çarşafli kız sınıftan atıldı" başlığıyla verildiği tespit edilmiştir.

Bu konuya ilişkin olarak *Türkiye* gazetesinde yer alan tek haber "Yeni nesil bilgisayarla yetişiyor" (11 Kasım) başlıklı haberdır. Bu haberde yer alan görsel malzemede bilgisayar kullanan küçük bir kız çocuğuna yer verilmektedir. Teknik alanlarda erkeklerin hakimiyetinin kanıksanması söz konusu olduğundan, haber fotoğrafında kız çocuğuna yer verilmesi sıradışılığıyla dikkate değerdir.

Kadınların hayatlarına ilişkin pek çok karar gibi eğitimlerine ilişkin kararların da beraber oldukları erkekler tarafından verildiğini göstermesi bakımından *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yer alan "Otacı Harvard'a 'ders' oldu" başlıklı haber dikkate değerdir. Bu haberde asıl konu olan erkeğin "çocuklar okul çağına gelince eşimi de okutmaya karar verdim" şeklindeki ifadesi, içinde, çocukların büyütülmesi sorumluluğunun kadına verildiğini, kadının öncelikli işinin bu olduğu görüşünü barındırmaktadır. Kadın, ancak 'asıl sorumluluğu' olan çocuk büyütme görevini yerine getirdikten sonra ve ancak kocasının 'duyarlılığı' ve kararı ile okuma olanağını elde etmekte, kendi tercih ve kararlarının öznesi olamamaktadır.

Kadınların bilim, üniversite ve akademilere erişmeleri kimseleri rahatsız etmiyor, yeter ki bu olay siyasete sığmasın, oraya taşmasın. İnsanları rahatsız eden bir kadının bağımsız bir irade olarak varolabilme kararıdır. Ve iradeyle zekâ arasında büyük fark vardır. Bir kadının zekâsı, ona sahip kişinin her zaman hizmetine girebilir, ama iradesi, asla! Irade, vardır ya da yoktur. Ve eğer varsa, bir başkasının, özellikle de kendisine itaat etmek zorunda olduğu erkeğinki ile yarışmaktan başka bir şey yapamaz (Mernissi, 197).

Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Mutfak kadının, kitap erkeğin..." (22 Kasım) başlıklı haber ise ders kitaplarındaki cinsiyetçiliği inceleyen bir araştırmayı konu edinmesiyle, eğitim kurumları ve sistemine yönelik eleştirel bir yaklaşıma yer veren tek haberdır.

V.7.3. DİN VE KADIN

Din, kadınların toplumdaki statüsünü etkileyen en önemli kurumlardan biridir. Berktaş, dinin, son derece güçlü bir meşrulaştırma aracı olarak, "kadınları tek bir 'kadınlık' kalıbı içine hapsederek bağımlılıklarını içselleştirmelerinde" oldukça etkili olduğuna değinmektedir (12). Ona göre

...tektanrılı dinlerin somut içeriğinde yansıyan nesnel anlamı ele alarak *-dinsel ideolojinin, farklı tarihsel/toplumsal koşullarda farklı biçimlerde eklenilebileceğini ve dolayısıyla değişik uygulamalara yol açabileceğini göz ardı etmeksizin-* dini, bir baskı ve iktidar söylemi olarak çözümlenmek mümkün... dinsel metinler bize, kadınlar arasındaki ayrımları göz ardı eden ve kadınların özgün bireyselliğini tanımayan bir 'kadın' kalıbı sunarlar ve dahası, bunun kabul edilebilir tek tanım olduğunu öne sürerler (Berktaş, 1996, 9).

İncelemede bu gruba giren haberlerin hepsinin İslam dini açısından kadınları konu aldığı görülmüştür. Mernissi'ye göre "İslam, cinsiyet farklılıklarını sosyal bir mimari biçiminde yapılandıran ender dinlerden biridir" (81). Berktaş'a göre

...her söylem, dünyayı kendi öncelik ve amaçlarına uygun olarak yeniden "yaratır" ve biçimlendirir. Bu bağlamda, her söylem, kadın ve erkek bedenlerini de kendi amaçları doğrultusunda yeniden "yaratıp" biçimlendirir. Beden ise, Foucault'nun belirttiği gibi, güç ilişkilerini ve hiyerarşiyi bağrında taşıyan toplumsal, tarihsel ve imgesel bir uzamdır. Gene Foucault'nun kullanımında, söylem, hem sözü hem de eylemi içine alan bir kamusal tasarımdır ve aynı zamanda özne ile nesneyi, yani güç ilişkilerini kapsar. Bu anlamda, İslami dinsel söylem de, hem genel olarak bedenleri ve bedensel arzuyu, hem de özel olarak kadın bedenini yönlendirmek ve denetlemek amacı güder (1996, 149).

Bu gruba giren haberlerin daha çok inceleme- araştırma niteliğinde olduğu gözlenmiştir. İnceleme yapılan dönemde, *Hürriyet* gazetesinde kadınların din açısından konularını ele alan herhangi bir araştırmaya

yer verilmediği gözlenmiştir. *Türkiye* gazetesinde ise bu gruba girebilecek tek haber "Müslüman Amerikalı vatandaşların sayısı artıyor" (17 Kasım) başlıklı haberdir. Bu haber ise doğrudan kadın ve din konusunu ele alan bir içeriğe sahip değildir, ancak, görsel malzemesinde İslami usulde giyinmiş kadınlara yer verilmiştir. Bunun dışında, bu konuda herhangi bir habere bu gazetede de rastlanmamıştır. Oysa söz konusu gazetede yer alan Bizim Sayfa başlıklı bölümlerde, kadın ve erkeklerin İslami geleneğe uygun örnek yaşamlarına yer veren kurgusal nitelikte sayılabilecek metinlere büyük ölçüde yer verildiği tespit edilmiştir. *Türkiye* gazetesinin, dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerine, somut ve yaşayan insanların yaşamları üzerine etkisine değinmezken, dini gerekleri yerine getirerek ideal bir hayat sürdürmüş, soyut ve kurgusal nitelikli karakterlerin bulunduğu metinlere sıklıkla yer vermesi dikkate değerdir.

Dinsel kültürün yaydığı değerler ve imgeler, gerçeklik hakkında bize anlattığı öyküler ya da mitoslar, tanrısal alanın tasavvur edilmiş biçimi ve bunun çevresinde örülen tasarımlar, hep, o kültürde yaşayan kadınların rolleri, statüleri ve imgeleri ile yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda, dinin, kadınları, aileyi ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini kapsayan ideoloji ve pratikleri bütünleştirici (homojenleştirici) bir etki yaptığını söyleyebiliriz. "Hıristiyanlık'ta ya da İslam'da kadın" olgusundan söz edebilmemiz de işte bu bağlamda mümkün olmaktadır (Berktaş, 1996, 17).

Din söz konusu olduğunda kadınların yine erkekler tarafından tanımlandığı bir kurumla karşılaşmaktadır. İncelenen dönemin, bu açıdan önemli konularından birini dini referanslara başvurularak, kadının dövülüp, dövülemeyeceğine yönelik açıklamalar getirme çabaları oluşturmaktadır. Bu konunun, incelenen dönemde gündeme getirilmesine yol açan faktörün, Konya Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan *Evlilik ve Düğün Adabı* başlıklı kitapta yer alan "kadının dövülebileceği"ne ilişkin açıklamalar olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyu, incelenen dönemde ilk haber yapan gazetenin *Cumhuriyet* olduğu tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinin, haberi "Kadın Hafifçe Dövülebilir" (17 Eylül) başlığıyla vermesinin ardından, ertesi gün *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin bu konuyla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanı'nın açıklamalarına yer verdikleri gözlenmiştir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinde "Diyanet: Karınızı dövemezsiniz" (18 Eylül) başlığıyla yer alan haber, aynı gün *Yeni Şafak* gazetesinde "İslam'da kadın dövme yok" başlığıyla verilmiştir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinin, "tüm mali sorumluluk erkeğin üzerinde olduğu için İslam'da boşanma yetkisi erkektedir" şeklindeki, söz konusu kitapta yer alan ifadeye de haberde yer verdiği gözlenmiştir.

Ataerkil sistemin yerleşmesi ve tektanrılı dinin doğup kurumlaşması arasında sıkı bir bağ olduğunu ifade eden Berktaş, bu düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır:

Bir kültürün "ethos"u ya da dünya görüşü, kadın imgelerini de içerir ve bunlar kültürün bütünü açısından kadınlara ilişkin düşünceleri biçimlendirmede büyük rol oynarlar. Söz konusu imgeler ise çoğunlukla dinsel kaynaklıdır ve gene çoğunlukla kadınların kendileri tarafından değil, erkekler tarafından oluşturulmuşlardır. Bu bağlamda, kadınların kendi kendilerini tanımlamaları, kendi kimliklerini özerk bir biçimde oluşturmaları, kısacası kendi adlarını kendilerinin koyması söz konusu değildir (Berktaş, 1996, 17).

Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Şeriatçı kadın fanatizmi destekler" (12 Kasım), "Din kisvesiyle kadına zulmediliyor" (20 Ekim) başlıklı haberler gazetenin laik kanatta yer alıyor olmasıyla örtüşürken, *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan "İslami harekette kadının rolü" (8 Kasım), "Müslüman kadının sorunları tartışılıyor" (27 Kasım) başlıklı haberler ise bu gazetenin İslami çizgisiyle uyuşmaktadır. Bu iki gazete, konuya aynı oranda yer vermekte, ancak haber başlıkları ve içerik itibarıyla *Cumhuriyet* gazetesi eleştirel, *Yeni Şafak* gazetesi ile onaylayıcı bir tutum sergilemektedir.

Kadının görünürlüğü, kadının devingenliği ve kadının sesi eskiden olduğu gibi şimdi de hem sözcük anlamıyla, hem de sembolik olarak Türkiye'de ve diğer yerlerdeki modernistlerle İslamcılar arasındaki çatışmanın bahislerini teşkil etmeyi sürdürmektedir (Göle, 32).

Yeni Yüzyıl gazetesinde yer alan "Okur: Cenaze namazımı bir kadın imam kıldırsın" (15 Kasım) başlıklı haber, Müslüman feministleri desteklediğini ifade eden İslamcı yazar Ekmel Ali Okur'un görüşlerine yer vermektedir. Bu haber, kadın ve erkeğin eşitliğine inanan, "gelenekçi İslam'da kadının bastırıldığı ve ezildiği görüşünü" savunan alternatif bir İslamcı yazarın yaklaşımına yer vermesi bakımından dikkate değerdir. Oysa Berktaş, kadınlar açısından, "İslam'ın sınırları içinde kalarak direnmenin ve kadın-erkek eşitliği gibi onun özünü etkileyecek bir değişiklik yapmanın, olanaksız değilse bile, çok zor olacağını" söylemektedir (1996, 125). Benzer bir görüşe Mernissi'de de rastlamak mümkündür:

Ulema, cinsiyet ayrımında diretmekte; kadınlar evlerinden çıkıp erkeğin işlevlerini yüklenirlerse, bunun kıyamet belirtisi sayılacağına ısrar etmekte haklıdır. İslam'la Batı demokrasisinin bağdaşabileceğini (...) söylemeyi deneyenler, yani siyasal alanda kadınla erkek arasında ayrıcalıkların bulunmaması halinin İslam'ı hiç rahatsız etmeyeceğini savunanlar, aslında temel sorunları ortaya koymaktan kaçınıyor; özellikle de karar verme konusunda birey ve bireycilik tartışmasına yanaşmıyorlar. Herkes kendi alanında kalsın görüşü, geleneksel mimarinin ilkesidir. Modern

demokrasinin mesajı ise, bütün bireylerin, bütün alanlara girme hakkına sahip olduğu yolunda. Evrensel bir çatışmadır bu (79).

Yukarıda örneklenen haberler, diğer pek çok konuda olduğu gibi din söz konusu olduğunda da kadınlar üzerinden yapılan tartışmaların aktörlerinin büyük oranda erkekler olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun dışında verilebilecek tek örnek, Mathilde Dubesset adlı kadın tarihçinin açıklamalarına yer veren "Şeriatçı kadın fanatizmi destekler" (*Cumhuriyet*, 12 Kasım) başlıklı haberdır.

V.8. SPOR HABERLERİ

Gazetelerde kadınların en az görünürlük kazandıkları bölümlerden birinin spor sayfaları olduğunu söylemek mümkündür. İncelenen gazetelerde, spor haberlerinin büyük bir kısmını futbol haberlerinin oluşturduğu, bunun dışındaki spor alanlarına ilişkin haberlere çok az yer verildiği gözlenmektedir. Futbol ise, bugün kadınların da varlık gösterdikleri bir spor alanı olmasına karşın halen bir erkek sporu olarak değerlendirilebilir. Futbola ilişkin haberlerde kadınlar sporcu olmaktan ziyade, sporcunun eşi, sevgilisi olarak yer almaktadırlar. Bugün kadınlar, futbol, tenis, yüzme, atletizm, jimnastik, voleybol gibi çok çeşitli spor dallarında faaliyet gösterenler olarak haber konusu olabilmektedirler. İncelemede kadın sporculara ilişkin haberlere en çok %10 oranında *Yeni Yüzyıl*, en az ise %1 oranında *Yeni Şafak* gazetesinin yer verdiği tespit edilmiştir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinin diğerlerinden farklı olarak ayrı bir spor eki vermesi, bu gazetede kadınlara ilişkin spor haberlerinin de daha çok yer almasının nedenlerinden biri olabilir.

Başta *Yeni Yüzyıl* gazetesi olmak üzere kadınların spor haberlerine konu olma oranlarının pek düşük olmadığı, ancak, genel olarak kadınlarla ilgili spor haberlerinin tüm gazetelerde, birkaç satırla kısaca geçildiği ve bu haberlerin gazetelerin daha az önemsenen bölümlerinde yer aldığı söylenebilir. Ayrıca, erkek sporcularla karşılaştırıldığında, kadın sporcularla ilgili haberlerin, genellikle tüm gazetelerde çok az ve çok kısa işlendiği, çoğu zaman görsel malzeme kullanılmadığı gözlenmektedir. Erkeklerle karşılaştırıldığında, "kadınlar spor, ekonomi dahil bir çok haber alanında önemli ölçüde daha az temsil edilmektedirler" (Ross, Dakovic, Derman, 26). Erkek oyuncuların oynadığı bir futbol maçı gazetelerde sayfalarca yer alabilmekte ve oyundan çeşitli pozisyonlara büyük boy birçok fotoğrafla yer verilmekteyken, kadınların yaptıkları futbol maçları "Bayanların zor sınavı" (*Yeni Yüzyıl*, 17 Kasım), "Bayan milliler

Sapanca'da" (*Hürriyet*, 28 Ekim), "Bayanlar tarih yazdı" (*Cumhuriyet*, 26 Eylül), "Bayanlar fark yedi" (*Türkiye*, 31 Ekim), "Bayan Genç Milli Takımı pusuya yattı" (*Yeni Şafak*, 11 Kasım) gibi haber örneklerinde görüleceği gibi bütün gazetelerde kısaca geçilmekte, bu haberlerde genel olarak görsel malzeme kullanılmaktadır. Erkek futbolcuların, sert pozisyonlardaki görüntülerine sık sık, kadın futbolcuların ise en fazla takım olarak çok küçük bir fotoğraflarına yer verilmektedir. Futbol dışında kadın sporcuların görüntülerinin yer aldığı spor haberlerinde ise, erkek sporcuların sert hareketlerinin görüntülenmesinden farklı olarak, kadın sporcuların, yumuşak, estetik ve -özellikle *Hürriyet* gazetesinde- erotik görüntülerle resmedildiği gözlenmiştir.

Yeni Şafak gazetesinin futbol kadar diğer spor alanlarındaki kadın sporculara ilişkin haberlerde de görsel malzeme kullanmama eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Ancak, "Avrasya rekora doymadı" (13 Ekim) başlıklı bir haberde tesettürlü bir grup kadının fotoğrafına ve "maratona katılan türbanlı hanımların çokluğu dikkat çekti" ifadelerine yer vermektedir.

"Aysel'in olimpiyat rüyası" (21 Kasım), "Süper Seyhan" (26 Kasım) gibi örneklerde görüldüğü üzere *Türkiye* gazetesinde daha çok milli sporculara ilişkin haberler, Türkiye'nin yurt dışında temsil edilmesi bağlamında işlenmektedir.

"Sekssiz spor olmaz" (8 Ekim), "Alanya şenlendi" (26 Ekim), "Gap'ta şenlik var" (4 Ekim) başlıklı haberler, *Hürriyet* gazetesinde, kadınların, spor haberlerinde de cinsel kimliklerinin vurgulanarak verildiği örneklerdendir. *Hürriyet* gazetesinin spor sayfalarında kadınlar sıklıkla -mesela kameranın arkadan kalça bölgesine odaklandığı veya oyuncunun külotunun görüldüğü- erotik sayılabilecek fotoğraflarla görüntülenmektedirler.

Cumhuriyet gazetesinin spor haberlerinde ise, diğer gazetelere oranla kadın sporcuların estetik görüntülerin yer aldığı fotoğraflara daha sık yer verdiği gözlenmektedir. "Vitrichenko'dan muhteşem gösteri" (27 Ekim), "Cimnastikte Rusya farkı" (26 Ekim) başlıklı haberler bu tür örnekleri oluşturmaktadır.

V.9. CİNSELLİK

Temelkuran, 68'lerin Avrupa'sında cinsel özgürlük adına yaşananlar ile 80'li yıllarda özellikle İstanbul'da yaşananlar arasında benzerlikler kurmakta, cinsel özgürlük söyleminin bir aldatmaca olduğuna değinmektedir. Ona göre "bedenlerimiz değişmeden hiç bir şey" değişmeyecek" (40). Millett'e göre ise

cinsellik sıkıntılarımızın canevine oturmuştur. Ve eğer baskı sistemlerimizin en habis olanını ortadan kaldırmazsak, cinsel politikayı ve onun iktidar ile şiddete dayalı hastalıklı hezeyanlarını tam kalbinden vurmazsak, kurtuluş yönündeki bütün çabalarımızın dönüp dolaşp bizi götüreceği yer, yine o en baştaki, en temel korkular ve sıkıntılar olacaktır (Temelkuran, 39).

Günümüzde, çoğu Avrupa dergilerinden alınarak magazin dergileri ve gazetelerde çevirilerine yer verilen "Seks niye vazgeçilmez" (*Hürriyet*, 22 Ekim) türünde yazılarda, cinselliğe ilişkin daha çok biyolojik temelli açıklamalara rastlanmakta, kadın dergileri ve gazetelerin kadın sayfalarında, kadınlara, cinsel yaşamlarına dair önerilerde bulunmaktadır. Magazin türündeki bu haberlerde resmedilen kadınlar, gündelik hayattaki kadınlardan farklı bir dünyada yaşar gibidirler. Gazetelerin katı olarak nitelenen haberlerinde yer alan kadınlar ile karşılaştırıldığında da bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır. Bekaret kontrolüne zorlanan, "AIDS saç"masıyla (*Hürriyet*, 14 Ekim) 'zanlı cins' olarak teşhir edilen kadınların durumu, magazin haberlerinde, özgürce cinselliklerini yaşıyor ve istediği erkeği elde etmeyi biliyor görünen kadınlardan hayli farklıdır.

Gerçekte, sözü edilen cinsel özgürlük, kadınları boyunduruk altında tutmak için kullanılan bir başka kurnazlıktır. Seks (ve başka radikal feministlerin ileri sürdüğü gibi, aşk), yokluğunda

tatsızlaşan yaşantıları mazur göstermesi umulan büyük bir deneyim olarak satılır. Halbuki o, kadınları, kendi koşullarını bütünüyle düşünmekten alıkoyan bir uyuşturucu olarak işlev görür (Donovan, 271).

Gazetelerde yer alan çok çeşitli konulardaki haberlerde kadınların bedenlerinin açıkça teşhir edildiği çok sayıda habere rastlanmaktadır. Bu tür örnekler, özellikle moda, sanat, magazin turizm, spor başta olmak üzere çok çeşitli haber kategorilerinde rastlanmaktadır. "Kadınların ya cinsel kimliklerine indirgenmeleri veya bir erkekle ilişkileri bağlamında tanımlanmaları"nın en yaygın temsil biçimlerinden ikisi olduğu gözlenmektedir (Ross, Dakovic, Derman, 26). *Hürriyet* gazetesinde, kadın bedenine, yaygın bir biçimde pek çok haberin görsel malzemesinde çıplaklığı vurgulanarak yer verilmesi söz konusudur. Bu tür kullanımlara, daha az olmakla birlikte, *Yeni Yüzyıl* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde de yer verildiği tespit edilmiştir. *Hürriyet* gazetesinin arka sayfasında her gün, magazin nitelikli bir haber yer almakta, bu haberin görsel malzemesinde çıplaklığıyla dikkat çeken bir kadın yer almaktadır. *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinin arka sayfalarında yer verilen bu tür kadın fotoğrafları ise daha çok moda ve sanat haberleriyle ilgili olmaktadır. *Türkiye* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde ise kadınların çıplak görüntülerine rastlanmamaktadır. *Türkiye* gazetesinde ağırlıklı olarak geleneksel kıyafetler içindeki kadınlara kültürel göstergeler olarak yer verildiği saptanmıştır. *Yeni Şafak* ise, tesettürlü kadınlara büyük ölçüde yer veren, ancak bunun dışında, kadının görünmezliğinin en somut olduğu gazetedir.

Cinselliğe ilişkin konulardaki haberlere en çok %3 oranında *Hürriyet* gazetesinin yer verdiği gözlenmiştir. *Yeni Şafak* gazetesi ise bu konuya ilişkin hiç bir habere yer vermemesiyle son sırada yer almaktadır.

Bu bölümdeki haberlerin *Türkiye* gazetesinde hepsini, diğer gazetelerde ise önemli bir kısmını fuhuş ile ilgili haberler oluşturmaktadır. Hepsi yabancı uyruklu olan bu kadınlardan bir kısmının, "Ukraynalı polis AIDS'li çıktı" (*Yeni Yüzyıl*, 3 Eylül), "AIDS'li hayat kadını" (*Cumhuriyet*, 23 Kasım), "Ukraynalı Olga AIDS dağıttı" (*Hürriyet*, 23 Eylül), "Bir AIDS'li Romen daha" (*Türkiye*, 23 Kasım) gibi haber örneklerinde görüleceği gibi açıkça teşhir edildiği, *Cumhuriyet*

hariç, diğer gazetelerde mutlaka fotoğraflarına da yer verildiği, ancak AIDS'li heteroseksüel erkekler için böyle bir teşhirin söz konusu edilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum ise, kadınların, AIDS şeklinde somutlaşan toplumsal bozulmanın tek sorumlusu olarak görülmesine olanak sağlayacak bir sunumdur.

Beden toplumun en iyi metaforu olduğu için, hastalık da yapısal bunalımın en çarpıcı metaforu sayılır. Her türlü hastalık mecazi olarak, gerçek olarak, sosyal ve politik olarak düzensizliktir (disorder). Bedenin 'anarşisinin', 'düzene başkaldırdığının' ifadesi olan hastalıklar ise, çoğu kez, toplumsal sistemin bozukluğunun göstergeleri kabul edilir. (Ortaçağ'da veba ve cüzzam, günümüzde de AIDS bu anlamda apaçık örneklerdir.) Sözü ettiğimiz denetim hiyerarşisinde, 'aşağıda' olanların tıbbi 'sorunları'nın cinselliğin siyasal ve ideolojik düzenlenimi ile olan ilişkisi bazı 'rahatsızlıklar'da özellikle belirgindir (Berktaş, 1996, 143).

İncelenen dönemde *Hürriyet* gazetesinin, 23, 24 ve 25 Eylül tarihlerinde çıkan "Seks işçileri örgütleniyor" başlıklı yazı dizisi ile fahişelerin görüşlerine yer veren tek gazete olduğu gözlenmiştir. *Yeni Yüzyıl* gazetesinde 14 ve 15 Eylül tarihleri arasında yer alan "Laleli hikayeleri" başlıklı yazı dizisi ise, fahişeliğe farklı açılardan yaklaşmaktadır. Bu yazı dizilerinin, bu konuda yer alan pek çok haberdan farkı, yargı yüklü olmamalarıdır.

Yeni Yüzyıl, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde, fuhuş sektörünün ticari yönünü de ele alan haberlere yer verilmektedir. "Seks ticaretinde Türk-Rus ortaklığı" (*Yeni Yüzyıl*, 19 Eylül), "75 milyar marklık 'kadın ticareti'" (*Cumhuriyet*, 25 Kasım), "Genelev hisseleri borsaya girdi" (*Hürriyet*, 30 Kasım) başlıklı haberler bu tür örnekleri oluşturmaktadır. Öte yandan "RTÜK'ü fuhuş için uyardı" (*Hürriyet*, 17 Kasım), "Fuhuşla savaşıyorum" (*Hürriyet*, 19 Kasım), "Emniyet vesikasız fuhuşla uğraşsın" (*Cumhuriyet*, 15 Eylül) başlıklı örneklerin de ortaya koyduğu gibi, fuhuşa yönelik bir savaş da söz konusudur. Bir yandan ticari yönü düşünülen fuhuşun, bir yandan da yok edilmeye çalışılan bir olgu olduğunu, "Pasaport Yasası'nda Nataşa'ya izin çıktı"²³ (*Hürriyet*, 20 Ekim) başlıklı haber açıkça ortaya koymaktadır.

23. Nataşa ismi, eski Doğu Bloğu ülkelerinden Türkiye'ye gelip, fahişelik yaparak hayatlarını kazanan kadınları ifade etmek için geniş bir kesimce benimsenmiş, türkülere dahi konu olmuş ve böylece fahişe yan anlamı yüklenmiş bir isimdir. Ayşe ismi ile bütün kadınların genellenmesi gibi, Nataşa isminin kullanımıyla da bu kadınların genellenmesi ve birey olarak farklılıklarının reddedilmesi söz konusudur.

Bu gruba giren haberlerde dikkate değer bir diğer nokta, cinsel hayattan kastedilenin erkek cinselliği olduğudur. "Borsa krizi cinsel hayatı vuruyor" (*Hürriyet*, 30 Ekim) başlıklı haberde yer alan "borsa korkunç bir şekilde düşüşe geçtiğinde, erkeklik organları da düşüyor" şeklindeki ifade, burada tümüyle erkek cinselliğinin konu edildiğini ortaya koymaktadır. O halde, haber başlığında değinilen "cinsel hayat" erkek cinselliğine gönderme yapmaktadır. Cinsellikte dahil, pek çok alanda normların erkeklere göre belirlendiği açıkken bir yandan da bu normların tarafsız olduğu iddia edilmektedir.

Erkeklerin fizyolojisi çoğu sporu tanımlar, onların sağlık gereksinimleri sigorta kapsamını belirler, onların toplumsal olarak çizilmiş biyografileri işyeri beklentilerini ve başarılı kariyer kalıplarını belirler, onların bakış açıları ve ilgileri bursların niteliğini belirler, onların deneyim ve takıntıları faziletleri belirler, onların askerlik hizmeti yurttaşlığı belirler, onların varlıkları aileyi belirler, onların biraraya gelmedeki yeteneksizlikleri -ve antlaşmalar- tarihi belirler, onların imgesi Tanrı'yı belirler, onların genital organları cinselliği belirler. Bunlar, cinsiyet açısından tarafsız olarak sunulan standartlardır (Donovan-365).

"Çapkın erkeklerin testisi büyükmüş" (*Hürriyet*, 12 Eylül) başlıklı bilimsel bir haber ise cinsel kimliklerin oluşum sürecindeki toplumsal süreçleri gözardı eden, biyolojik determinist bir yaklaşıma yer vermektedir. Bu tür bilimsel açıklamaları, egemen ideolojilerin dayanak noktaları olarak görmek mümkündür.

Bir toplumun biliminin o toplumun ideolojisini de, şu ya da bu ölçüde yansıttığını göz önünde tutarsak, biyolojik determinist görüşlerin her toplumsal dönemde farklı kisveler altında da olsa yeniden dile getirilmesine şaşırmayız. Çünkü toplumsal davranışın bireye içkin değişmez ve kalıtımsal etkenler tarafından denetlendiğini ve kişinin toplumsal ve ekonomik statüsünün de söz konusu etkenlerce belirlendiğini öne süren bu yaklaşım, bir toplumsal grubun hegemonyasına dayalı olan ilişkilerin korunup sürdürülmesi açısından gerekli bir düşünme biçimidir ve o toplumun bilimcilerinin genel olarak dünyayı kavrayışlarına da sinmiştir (Berktaş, 1996, 146).

Bu gruba giren haberlerde, kadınların sıklıkla resmedildikleri bir diğer durum ise tacize uğrayan taraf olarak haberde yer almalarıdır. Bu ise, kadınların yine 'mağdur' olarak haber konusu olmaları ile örtüşmektedir. "Kokpitte cinsel tacize 157 milyar tazminat" (*Hürriyet*, 18 Ekim), "Hollywood'da cinsel taciz iddiası" (*Cumhuriyet*, 13 Kasım), "Clinton'un metresi:'Kırıldım'" (*Yeni Yüzyıl*, 16 Kasım) başlıklı haberler, taciz edilen olarak habere konu olan kadınları konu edinen örneklerdir.

Özetle, bu kategoride yer alan haberlerin çoğunda kadınlar ya 'zanlı' ya da 'mağdur' olarak yer almaktadırlar. Böyle bir profilin ortaya koyduğu, en azından kadınlar açısından, cinsel özgürlüğün varlığından bahsedilemeyeceğidir. Bunun dışında kadın cinselliğini tanıyan tek haber "Kadınlara 'Kama Sutra' matinesi" (*Hürriyet*, 26 Kasım) başlıklı haberdir. Bu habere konu olan durumu, kadınların, seks yöntemlerini 'erkeklerini' memnun etmek için öğreniyor olmaları şeklinde yorumlamak mümkündür. Çünkü, kadınların cinselliğinin, erkeklerinkinden farkı, bir ihtiyaç olarak değil, bir görev olarak algılanagelmiş olmasından söz edilebilir.

VI. MAGAZİN HABERLERİNDE KADINLAR

Erkeklerle oranla kadınların, magazin niteliğindeki haberlerde yer alma oranlarının, katı haberlerden daha yüksek olduğu söylenebilir. Fotoğraflara en çok yer verilen magazin haberlerine kadınların daha çok konu olmaları, kadınların haberlerde, fikir beyan eden kişiler olarak yer almaktan çok, görsel açıdan değer taşımalarıyla açıklanabilir. Özellikle magazin niteliği taşıyan haberlerde, "kadınların temsili büyük ölçüde basmakalıptır" ve bunların, "kadınların ne olduğu ve ne yaptığı yönündeki geleneksel nosyonları devam ettirmeye hizmet" ettikleri daha açık bir şekilde gözlenebilmektedir (Ross, Dakovic, Derman, 26). Bu gruba giren haberlerin çoğundaki basmakalıp temsiller ev, aşk ve cinsellikle ilişkilidir. Williamson'a göre

kitle kültüründeki 'kadınlık' imgelerinin en önemli özelliklerinde biri, ortaya koydukları değil, gizledikleridir. Eğer 'kadın' ev, aşk ve cinsellik anlamına geliyorsa, anlamına gelmediği şeyler, genel olarak para, iş, sınıf ve siyasettir. Bu, hayatın ailevi, kişisel ya da cinsel boyutlarının siyasi olmadığı anlamına gelmez. Bilakis, sınıf iktidarı sorunları genellikle, hep var olan, varlığı su götürmez toplumsal cinsiyet farklılıklarının arkasına saklanır; bu farklılıkların bireysel büyümesi de unutmayı tercih edebileceğimiz... siyasi ve politik ayrımları gölgede bırakır (139-40).

Burada, temelde, kültürün erkeksi ve kadınsı olarak kutuplaştırılmasından yola çıkılmakta, "gerçek ve otantik kültürün erkeklerin ayrıcalığı olmaya devam ederken, kitle kültürünün her nasılsa bir biçimde kadınla ilişkilendirilmesi"ne (Huysen, 77) değinilmektedir. Bu kutuplaştırma haberler için de geçerlidir. Para, iş, sınıf ve siyaset gibi konulara ilişkin katı haberlerin -kadınları da içeriyor olmasına karşın- halen 'erkek ilgileri'ni kapsadığı yönünde bir kanaatin varlığından söz edilebilir. Buna karşın -çok daha az olmakla birlikte erkeklerin de konu edildiği- magazin türü haberlerin ise 'kadın ilgileri'ni kapsadığı düşünülür. Bu tür ayrıştırmaların, 'doğal' olmadığı, tarihsel, toplumsal ve siyasal bir sürecin ürünü oldukları açıktır.

VI.1. MAGAZİN DÜNYASININ ÜNLÜ KADINLARI

Magazin türü haberlerin başlıca konusunu, basın kadar, televizyon ve magazin dergileri gibi çeşitli medyalarda hatırı sayılır bir yere sahip olan kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınları başta şarkıcılar, güzellikleri yarışmalarla onaylanmış mankenler, oyuncular, sosyete dünyasının tanınmış simaları, kraliçe ve prensesler, haberlerin konusunu ise, bunların aşkları, özel yaşamları, eğlence hayatları gibi konular oluşturmaktadır.

Bu tür bireylerin söz edilmeye değer görülmelerinin nedeni, yaptıkları etkinliklerden çok varlıklarıdır. Bu tip kadınlar düzenli bir şekilde haberlere konu olurlar ve genelde bu haberler büyük fotoğraflarla verilir. Bu kadınlar hem seks simgeleri hem de tüketim toplumunu simgeleyen büyüleyici rol-modelleri olarak işlev görürler. Basının bir kısmı moda ve eğlence endüstrisiyle işbirliği yaparak jet sosyete yaratmıştır. Süper tüketiciler olan bu zarif kadınlar her tür tüketimi teşvik etmek amacıyla kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla bunların haber değeri, basına sağladıkları potansiyel ekonomik yararda yatmaktadır. Bu kadınlar her şeyin ötesinde modaya öncülük eden kadınlardır; gazeteler bunlara oldukça geniş yer ayırırlar ve böylece moda ve diğer endüstrilere hizmet ederler; dolayısıyla, reklam akışının sürmesini de güvence altına almış olurlar (Smith, 357-8).

Hürriyet gazetesi, bu tür haberlere %24 oranla birinci sırada yer vermekte, bu açıdan diğer gazetelerden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Magazin dünyasının ünlü kadınlarını konu edinen haberlerin oranı *Yeni Yüzyıl* gazetesinde %9, *Cumhuriyet* gazetesinde %6, *Türkiye* gazetesinde %5'tir. Bu tür haberlere %3'lük bir oranla en az yer veren gazete ise *Yeni Şafak*'tır. Yine *Hürriyet* gazetesinin, diğer gazetelerden çok daha fazla ve büyük fotoğraflarla bu tür haberleri verdiği, özellikle *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin ise nispeten daha az görsel

malzeme kullandığı ve bunların daha küçük boyutlarda olduğu tespit edilmiştir.

"Sibel'in Paris şoku" (*Hürriyet*, 9 Ekim), "Hollywood şıklığında top 10" (*Yeni Yüzyıl*, 23 Ekim), "Spice Girls konseri bugün" (*Cumhuriyet*, 12 Ekim), "Sibel Can'ın çocuk sevgisi" (*Türkiye*, 28 Eylül), "Ne var canım, cami halıları Sibel'in altına serilmişse" (*Yeni Şafak*, 3 Kasım) başlıklı haberler bu tür haber örneklerini oluşturmaktadır. Bu haberlerden *Yeni Şafak* gazetesinde yer alanı eleştirel bir tutum sergilemesi bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu haberde görsel malzeme bulunmamakta, "dansözlükten şarkıcılığa mütehavvil Sibel Can isimli cins-i latif" ifadeleri yer almakta, şarkıcının konserinde cami halılarının kullanılmasının meclis gündemine taşındığına değinilmekte, ancak haberde "manevi kirlenme" olarak nitelenen bu durumun mecliste umursanmamasına yönelik eleştiriler getirilmektedir. Benzer eleştirel tutuma, aynı gazetenin 2 Kasım tarihli Pazar ekinde yer alan "Sertap Erener "uygarlık dersi" verdi!" başlıklı haberinde de rastlanmaktadır. Bu haberde yer alan "Sanatla ayakta duramayanların da böyle isim yaptıran skandallara ihtiyaçları vardır... 'Kültürel Çöküş'ünü sevsinler, danişıklı şaşkın..." ifadelerinden, şarkıcı Sertap Erener'in kültürel çöküşten bahsetmeye hakkının olmadığı, kendisinin de bizzat bunun sorumlularından biri olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu haber gazetenin ideolojisinin kültüre bakışını, özellikle popüler kültüre yönelik tepkisel yaklaşımını göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Magazin dünyasının ünlü simaları olan kadınlara yönelik eleştirel bir tutuma incelenen diğer gazetelerde rastlanmamaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinin bu türde haberleri kısaca, ayrıntılara girmeden verdiği söylenebilir. *Hürriyet* gazetesinde ise, bu kategoride haber konusu edilen kişilerin özel yaşamlarına ilişkin daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. *Hürriyet* gazetesinin magazin haberlerinde yer alan bu kadınların, çoğunlukla kadın okurlar için tüketimi teşvik edici, güzellikleri ve şıklıkları, yani görünümleri ile yerinde olunması arzulabilecek "rol modeller" olarak sunulduklarını söylemek mümkündür. Bu durum nispeten *Yeni Yüzyıl* gazetesi için de geçerlidir. Bu anlamda, Coward'ın Avrupa kültürüne yönelik değerlendirmeleri, *Türkiye*'deki duruma da uymaktadır.

Her yerde , kültürümüz kadının değerini egemen ideale uygunluk itibarıyla ölçer; her yerde dil, kadınlar hakkında görsel olarak düşünmenin terimlerini sunar; her yerde iletişim araçları görünümü mükemmelleştirmenin önemini vurgular. Ve cinselliğimiz de bu modeli izler. Etkin, arayıcı, karar verici olmamalı, karşılık verici olmalı; cinselliğimiz tepkiyi sağlamayı amaçlamamalıdır (56).

Diğer bir ifadeyle, bu tür haberlerde yer alan kadınların, gazetelerdeki varlıklarını genç ve güzel olmalarının yanı sıra, tüketimleriyle de kazandıkları söylenebilir. "Lüks yaşayanlar" (*Hürriyet*, 5 Kasım) başlıklı haber bu konuyu ele almakta, haber içeriğinde, "altlarında süper lüks arabalar var, bir giydiklerini bir daha giymiyorlar. İstanbul'un en gözde semtlerinde oturuyor, ünlü butiklerden alınan kıyafetlerini, milyarlık takılar tamamlıyor..." şeklinde ifadeler yer verilmektedir.

İnceleme kapsamına alınan gazetelerde, Avrupa ve Asya ülkelerindeki kraliyet ailesi mensubu kraliçe ve prenseslerin özel yaşamlarına dair haberlere de sıkça yer verildiği gözlenmiştir. Bu insanların haber değeri taşımaları yaptıklarının önem ve farklılığından değil, soyluluklarından kaynaklanmaktadır. Coward'ın "aile melodramları" olarak nitelediği bu tür haberler, "aileyi etkilemediği sürece politikayla, işyerlerindeki çatışmalarla ya da toplumsal olaylarla" ilgilenmemektedir (166). Bu melodramların

söyleniş tarzı Kraliyet ailesiyle politik bir kurum olarak ilgilenilmemesini sağlar; sadece insan davranışları, insan duyguları ve aileyle sınırlı seçimler hakkında düşünmeliyiz. Kraliyet Ailesi geleneksel değerleri ebedileştir, kadınların cinsel çekicilik yoluyla iktidara varma yolunu yüceltir ve kadınları sadece bu değerlere bağımlı olarak tanımlar (Coward, 173).

"İsveç halkı panikte: Prenses zayıflıyor!" (*Yeni Yüzyıl*, 28 Kasım), "Hasta prenses" (*Türkiye*, 29 Kasım), "İspanyayı birleştiren düğün" (*Hürriyet*, 5 Ekim), "Prenses Cristina evlendi" (*Cumhuriyet*, 5 Ekim) ve "Kraliçe gençleşiyor" (*Yeni Şafak*, 24 Ekim) başlıklı haberler kraliyet ailesi mensubu soylu kadınlara yer veren örneklerden bazılarıdır. Bu haberlerde yer alan kişilerin özel yaşamlarının, özellikle söz konusu ülkenin halkı tarafından ilgiyle takip edildiği anlaşılmaktadır.

VI.2. MODA

Magazin türü haberlerin incelemede yer alan önemli bir diğer kısmını moda dünyasına dair haberler oluşturmaktadır. Türkiye'de moda endüstrisinin uzun yıllardır genel olarak Batının kriterlerine göre işlediğini söylemek mümkündür. Silverman "seyirlik teşhirin otomatik olarak kadın özneliğiyle eşitlen"diği ve bu teşhirde "daima kadının denetleyici bir erkek bakışına tabi kılın"dığı modanın tarihte farklı bir süreç yaşadığına değinmektedir:

Bazı moda eleştirmenlerinin daha önce gözlediği gibi, süslü giyim, on beşinci, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda öncelikle bir toplumsal cinsiyet değil, sınıf ayrıcalığıydı, yasa tarafından korunan bir ayrıcalıktı. Bir başka deyişle giyimdeki şatafat, aristokratların iktidarının ve ayrıcalığının işaretiydi; bu özelliğiyle de ötekinin (öteki sınıfın) bakışına teslim olmaya değil, ona hükmetmeye yarayan bir mekanizmaydı. Dahası, bu dönemde erkek giyimi en az kadınlarınki kadar şık ve gösterişliydi; bu yüzden cinsiyet giyime damgasını vurduğu ölçüde, görülebilirlik bir kadın özelliğinden çok bir erkek özelliği olarak tanımlanıyordu (179).

Son dönemlerde, kadın ve erkeğe aynı tip kıyafetleri sunma (unisex) yönünde girişimler olsa da, kadın ve erkeğin farklılığını vurgulayan kıyafetler moda endüstrisinde ağırlığını korumaktadır. Connell, "giyinme, süslenme ve benzeri toplumsal pratiklerle" kadınların, erkeklerden farklılığının abartılmasındaki mantığı, mevcut "toplumsal cinsiyet kategorilerini ayakta" tutma çabasına dayandırmaktadır (119). Modaya ilişkin haberler, kadın bedeninin endüstrileştirildiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Kadın bedeni endüstrileşmiştir, çünkü bir kadın seksist toplumda görünebilirliğinin sağlanması için kendini süsleyecek

araçlara ihtiyaç duyar. Reklam bakışın aracı olan bu nesnelere satar, dergiler bu işin öğretilmesini üstlenirler (Derman, 106).

Baudrillard, genelde beden, özeldeyse kadın bedeninin pek çok anlamı yüklenilen, kâr amacıyla üzerine yatırım yapmaya teşvik edilen, aksi halde kişiyi cezalandıracağı vaaz edilen en eşsiz tüketim nesnesi olduğuna değinmektedir.

Tüketilen şeyler arasında diğer nesnelere göre daha güzel, daha kıymetli, daha eşsiz -tüm diğer nesnelere özetlemesine rağmen otomobilden bile daha fazla anlamıyla yüklü- bir nesne vardır: Bu nesne BEDEN'dir. Bin yıllık bir püritanizm çağından sonra fiziksel ve cinsel özgürleşme biçiminde bedenin 'yeniden keşfi' ve reklamda, modada, kitle kültüründeki... mutlak varlığı -bedenin etrafını kuşatan sağlık, perhiz, tedavi kültürü, gençlik, zarıflık, erillik/dişillik saplantısı, bedene ilgili bakımlar, rejimler, fedakarca uygulamalar, bedeni kuşatan arzu söylemleri- bunların hepsi bedenin günümüzde kurtuluş (salut) nesnesine dönüştüğünün tanığıdır. Beden bu ahlaki ve ideolojik işlevde tam anlamıyla ruhun yerini almıştır (155).

İncelemede, özellikle moda, sağlık ve güzelliğe ilişkin haberlerin yarattığı izlenim, 'güzel' bir bedene sahip olmanın, kadınların varoluşlarının adeta tek amacı olması gerektiğidir. Modaya ilişkin haberlere en çok %13 oranında *Yeni Yüzyıl* ve %11 oranında *Cumhuriyet* gazetelerinde yer verildiği, *Yeni Şafak* gazetesinde ise hiç yer verilmediği gözlenmektedir. Bu kategoride yer alan haberlerin bir iki istisna dışında hepsinde görsel malzeme kullanıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak, magazin niteliğindeki haberlerde fotoğrafın, en az yazı kadar önemli olduğundan bahsetmek mümkündür.

Özellikle, *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinin modaya ilişkin haberlerinde, son derece 'güzel, seksi, zarıf ve alımlı' modellerin görüntülerine yer verilmektedir. *Türkiye* gazetesinde yer alan modaya ilişkin haberler diğer gazetelerden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Bu gazetede, ağırlıklı olarak geleneksel Türk ve Osmanlı kıyafetlerinin, daha nadir olarak da tesettür modasının veya spor giyimini sergilendiği defilelere ilişkin haberlere yer verildiği gözlenmektedir. Bu konudaki

haberlere yer veren diğer gazetelerden farklı olarak *Türkiye* gazetesinde, kadın vücudunun çıplaklığının teşhir edilmediği, daha ziyade, kadınların daha çok yöresel kıyafetler içinde ve kültürün taşıyıcıları olarak resmedilmesi eğiliminin ağır bastığı anlaşılmaktadır. "Göz kamaştırıcı defile" (*Türkiye*, 13 Kasım) başlıklı haberde yer alan "Elbise motiflerinin kaynağı tarihimiz" ifadesi de, haberin fotoğrafı gibi, gazetenin, kadınlar üzerinden 'geleneksel' ve kültürel öğeleri vurgulama eğiliminde olduğunu göstermektedir. "Muhteşem defile" (*Türkiye*, 21 Kasım) başlıklı haber ise, tesettür modasını konu almaktadır. *Türkiye* gazetesinin bu haberi verirken kullandığı "muhteşem" ifadesi, kadınların örtünmesinin, gazetenin ideolojisince olumlanmasıyla açıklanabilir. Tesettür modasını konu alan haberlere *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde de rastlanmakta, ancak bu gazetelerin *Türkiye* gazetesinden farklı olarak olumlayıcı bir ifade kullanmadıkları gözlenmektedir. İslami bir çizgide yer alan *Yeni Şafak* gazetesinde ise tesettür modasına ilişkin bir habere dahi rastlanmamaktadır.

Yeni Yüzyıl, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde ise 'modern' bir üslubun benimsendiğinden bahsetmek mümkündür. Bu gazetelerde yer alan fotoğraflar ve kullanılan dil, çağdaş ve laik bir Türkiye tablosu çizmektedir. Kadınların giyim tarzları, geleneksellik ve modernliğin göstergeleri olabildiğinden, gazetelerin haberi verişi biçimi kadar, neyi haber yapacağı konusundaki seçiminin de ideolojik eğilime göre belirlendiği anlaşılmaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin çağdaş ve laik bir ülke olduğunu gösteren en çarpıcı örnekler "Çağdaş Türk kızını tanıttı" (*Yeni Yüzyıl*, 19 Eylül) başlıklı haber ile, modellerin Türk bayrağını temsil eden ay yıldızlı kıyafetlerle sundukları defileyi konu alan "Demirel'den açılışlar" (*Yeni Yüzyıl*, 17 Kasım) başlıklı haber verilebilir.

Yeni Yüzyıl, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin haber fotoğraflarında *Türkiye* gazetesinden farklı olarak, vücudun rahatlıkla teşhir edildiği fotoğraflara sıklıkla rastlanmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan bu tür haber fotoğraflarının daha küçük boyutlarda verilmesinin çıplaklığı daha az görünür kıldığı söylenebilir. "Şeffaf seksidir" (*Hürriyet*, 8 Ekim), "Bu kış 'çin çin' modası" (*Yeni*

Yüzyıl, 13 Eylül), "Seksi kış" (*Cumhuriyet*, 17 Ekim) başlıklı haberler, modellerin vücutlarının açıkça resmedildiği fotoğraflarla verilen örneklerdendir. Bu haberlerin başlıklarında da olduğu gibi, çoğu zaman kullanılan dile bakıldığında, cinsel çağrışımlarla yüklü oldukları, tahrik edici sayılabilecek bir üslupla verildikleri söylenebilir. Hatta, modellerin vücutlarını açıkça sergileyen, çıplaklıklarını vurgulayan kıyafetlerle defileye katılmalarının haber yapımcılarınca takdir edildiği bir üsluba da yer verilebildiği gözlenmiştir. Şeffaf bir kıyafet giymiş modelin fotoğrafına yer verilen "Bravo Stella" (*Hürriyet*, 23 Ekim) başlıklı haber bu durumu örneklemektedir. Ayrıca, *Hürriyet* gazetesinin eklerinde ayrı moda sayfalarına, hatta 24 Ekim tarihinde 12 sayfalık bir moda ekine yer verildiği gözlenmiştir.

Bu tür haberlerin görsel malzemesinde yer alan modeller, zayıf, 'biçimli', ideal vücutlara sahip kadınlardır. "Şişman manken sunucu oldu" (*Hürriyet*, 5 Eylül) başlıklı haberdeki manken, şişmanlığıyla moda dünyasının normlarına uymayan bir istisna olarak sık sık gazete ve televizyonlarda konu edilmiştir. Ancak, bu kişinin kilosunun dışında, mevcut estetik normlara uymadığı söylenemez. Mesela, 'çirkin' ya da özürlü değildir.

İncelenen gazetelerde yer alan bu tür haberlerin, moda endüstrisinin işleyişinden bağımsız olduğu söylenemez. Coward'ın tezinden²⁴ yola çıkılırsa, moda ürünlerinin tüketimini sağlayan kadınlık arzusunun, bu modeller gibi ideal vücutlu, güzel ve zarif olma arzusu olduğu söylenebilir. Modellerin formlarını korumak için yaptıkları diyetler, çeşitli çabalar bu haberlerde genellikle yer almamaktadır. "Gündelik pratikte tüketimin lütufları bir emeğin ya da bir üretim sürecinin sonucu olarak yaşanmaz, mucize gibi yaşanır" (Baudrillard, 23). Bu haberlerin temelde uyandırdığı izlenim, modelin üzerindeki ürüne sahip olduğunda, modelin 'hissettiği gibi' güzel, seksi ve kendinden emin hissedileceğidir. Bunun için ürüne sahip olmak yeterli koşul gibidir.

24.Coward'ın söz konusu tezine dair ayrıntılı bilgi için bkz: Coward, R., Kadınlık Arzuları, Ayrıntı Y., İstanbul, 1993.

VI.3. SAĞLIK VE GÜZELLİK

İncelemede sağlık ve güzelliğe ilişkin haberlerin büyük oranda kadınları konu aldığı, erkek sağlığına çok az, güzelliğine ise hiç yer verilmediği gözlenmiştir. Gazetelerin sağlık köşelerine mektup göndererek, sorunlarına çözüm arayanların da büyük oranda kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. "İstatistiklere göre kadınlar, erkeklere göre daha fazla doktora gidiyor" (*Yeni Yüzyıl*, 14 Ekim) başlıklı haberin de gösterdiği, güzellik gibi sağlığın da daha çok kadınların konusu olduğudur. Sağlığa ilişkin haberlere bakıldığında, sağlık sorunlarını, hemen hemen sadece kadınların yaşadığı düşüncesine kapılmak mümkündür. Oysa, *Hürriyet* gazetesinin Kelebek ekindeki sağlık köşesinde olduğu gibi, bu konuda bilgiye sahip olan ve önerileri alınan kişiler çoğunlukla erkeklerdir. Kadınlara düşen ise öneriler ışığında davranmaktır. "Tıbbi otoriteyi erkeksi kılan iktidarın toplumsal cinsiyet yapısı"na karşın, özelde annelerin "çocukların asıl bakıcılarına" (Connell, 332), geneldeyse kadınların sağlık ve bakım işlerinin düzenleyicilerine dönüştürülmeleri söz konusudur.

Sağlık ve güzelliğe ilişkin haberlere %4 oranında en çok *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yer verildiği tespit edilmiştir. Bu tür haberlere en az yer veren *Cumhuriyet* gazetesinde ise bu oran %0'dır. Ancak, incelenen gazeteler içerisinde, *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinin, kadın sayfalarında düzenli olarak hemen hemen her gün yer alan sağlık köşeleri istatistiklere dahil edilmemiştir. İncelemede, sağlık ve güzellik konularının özellikle *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde çoğu zaman birbiriyle ilişkilendirilerek ele alındığı, bu tür haberlerin fotoğraflarında büyük oranda güzel ve genç kadınlara yer verildiği ve sağlığa dikkat etme koşuluyla güzellik vaatlerinde bulunduğu gözlenmektedir. Sağlıklı, güzel saçlar, sağlıklı bronzlaşma, zayıflama konusunda gazetelerde yer alan haberlerde hitap edilen kitlenin büyük oranda

kadınlar olduğu, bu haberlerin fotoğraflarında büyük ölçüde kadınların yer alması kadar güzellik vaadine yapılan vurgudan da anlaşılmaktadır.

Bu haberlerin bir kısmında ağırlıklı olarak genç kalabilmek ve güzel olabilmek için yapılması gerekenlere, zayıflamak, güzel saçlara, kırışksız bir cilde sahip olmak gibi konularda önerilere yer verilmekte, bunlar çoğu zaman sağlıklı olmanın da koşulu şeklinde sunulmaktadır. Özellikle magazin ağırlıklı haberlerde kadınlar, görünüşlerinin önemine yapılan vurguyla, "başka bir toplumsal cinsiyetin, yöneten cinsiyetin gözleri aracılığıyla kendilerini görmeye (ve anlamlandırmaya) teşvik" edilmektedirler (Fiske, 227).

Kozmetiğe her saat bir milyon dolardan fazlası harcanır. Umutsuzca, ideal ve mümkün olmayan bir standarda uymak için pek çok kadın, yüzlerini ve vücutlarını değiştirmek yönünde büyük çabalar gösterirler. Bir kadın, yüzünü bir maske ve bedenini bir nesne olarak görmeye koşullandırılır. Sanki bunlar birbirinden ayrıymış ve asıl halinden daha önemliymiş gibi, daima değişme, daha iyi olma ve maskeleyme ihtiyacı duyar. Kendisinden memnun olmaması ve utanması sağlanmış; ya 'bakış'ı elde etmeye çalışır ya da çalışmaz. Daima başkaları tarafından nesneleştirilerek, kendisini nesneleştirmeyi öğrenir (Kilbourne, 122-4).

"Kadın teknolojiyle daha da güzel" (*Cumhuriyet*, 5 Kasım) "Neştersiz güzellik" (*Türkiye*, 1 Kasım) "Güzelliğiniz S.O.S. vermesin!" (*Yeni Yüzyıl*, 28 Eylül) "Sağlıklı güzel, parlak" (*Hürriyet* Tatil eki, 22 Kasım) " Zayıflama merkezi hizmete girdi" (*Yeni Şafak*, 5 Kasım) başlıklı haberler ağırlıklı olarak kadınların güzelleşmelerine ilişkin bilgiler içermektedir. Bu tür haberlerin ortaya koyduğu, kadınların "tıpkı yemek pişirerek erkeğin bedenini besledikleri gibi, çekici görünerek erkeğin göz zevkini de beslemek" (Fiske, 230) durumunda olduklarıdır. Ancak *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan haberlerde daha çok sağlıklı olmaya vurgu yapıldığı, zayıflama konusundaki haberlerde dahi güzelliğe değinilmediği, bunun sağlık açısından ele alındığı gözlenmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin ise kadınların güzelliğini konu alan haberlere çok az yer verdiği tespit edilmiştir.

Bugün tıp eğitimi almış, özellikle plastik cerrahi ve jinekoloji alanında çalışan kişilerin, zayıflama, istenmeyen tüylerden kurtulma, ideal normlara uymayan vücut kısımlarını operasyonlarla değiştirme gibi güzelliğe ilişkin tedavi ve bakım vermeleri söz konusudur. Çoğu kadının sağlığından ziyade güzellikleri kaygısıyla bu kişilere başvurmaları da sağlık ve güzellik konularının içiçe geçişliğini doğrulamaktadır. Fiske'e göre

...bilim kültürünün özellikleri ile değerlerine doğrudan değinilmemektedir. Bu zaten varsayılan, elde bir olarak görülendir. Bu değerlerin temel değerler olduğu, yaygın bir şekilde paylaşıldıkları ve doğal oldukları için gönderme yapmaya bile gerek görülmediği varsayımı, Barthes'ın "isimsizleme" (exnomination) adını verdiği şeydir, yani işbaşındaki ideolojidir (215).

"Kırıksıklıklara karşı lazer silahı" (*Yeni Yüzyıl*, 11 Eylül) başlıklı haber plastik cerrahi alanındaki bir gelişmeyi konu almaktadır. Plastik cerrahi bir tıp alanı olduğu için daha çok sağlıkla ilişkilendirilmesi mümkünken, kırışıklıklardan kurtulmanın daha çok güzelliğe ilişkin olduğu açıktır. Çünkü kırışık bir cilde sahip olmak, sağlıklı olmamak anlamına gelmez. Benzer bir örnek, "Liposhaping ile incelin" (*Hürriyet* Tatil, 18 Ekim) başlıklı haber için de geçerlidir. Bu haber gazetenin sağlık sayfasında yer almaktadır. Cerrahi bir yöntem olan liposhaping orantılı bir biçimde zayıflamaya, yani temelde güzelliğe ilişkin bir uygulamadır. Seidenberg ve DeCrow'a göre "kadınlar için, zayıf kalmak sadece estetik ve sağlıkla bağlantılı değildir. Varolabilmenin, ekonomik varoluşun bir parçasıdır" (110). Bu tür yöntemlerin haberlerde tedavi olarak adlandırıldığı gözlenmektedir. O halde, kilolu olmak, kırışık bir cilde sahip olmak, hasta olmakla ilişkilendirilmektedir. Yani, daha genel olarak ideal vücutlara sahip olmak sağlıklı ve normal, bunun dışında olmaksam hasta ve dolayısıyla anormal olmak şeklinde sunulmaktadır.

Bu haberlerde dikkate değer bir diğer nokta vücudun saç, göğüs, bacak gibi parçalara bölünerek "sorun alanı" (Fiske, 232) olarak ele alınması ve buna göre çözümler üretilmesidir. "Aralıksız bir propaganda ilahi terimleriyle bize sadece bir bedenimiz olduğunu ve onu korumak gerektiğini sürekli" hatırlatmaktadır (Baudrillard, 155).

"Bacaklarınız önemliyse sağlıklı olmaları için elinizden geleni yapın" (*Hürriyet*, Pazar eki, 30 Kasım), "Yeni yılda yenilenin Gözlerinizi değiştirin" (*Hürriyet*, 30 Kasım), "Saçınız için Sinameki" (*Türkiye*, 25 Kasım) başlıklı haberlerde yer alan fotoğraflarda hep kadınlar yer almaktadır. Bu haberlerden "kadınların bedenlerinin daima kusurlu" (Smith, D., 47) olduğu, ve her zaman tamamlanması veya düzeltilmesi gereken bir eksik ve kusurun olacağı anlaşılmaktadır. Vücudunun değişik kısımlarıyla sorunları olup bunlardan hoşnutsuzluk duyanların kadınlar kadar erkekler de olması mümkündür. Sadece kadınların bu tür sorunlarının dile getirilmesi, bunları yaşayanların sadece kadınlar olduğu izlenimine yol açmaktadır.

Bunun dışında, sağlık konusundaki haberler daha çok kadın hastalıkları, hamilelik ve çocuk sağlığı konularını ele almaktadır. "Kadınlara özel tedavi" (*Türkiye*, 27 Kasım), "Menapoz kabusu sona eriyor" (*Yeni Yüzyıl*, 10 Kasım), "Emziren anneye ilginç öneri" (*Hürriyet*, 9 Kasım), "Anne sağlığı ve gebelikte kansızlık" (*Yeni Şafak*, 22 Ekim) gibi haberler bu tür örneklerin bir kısmını oluşturmaktadır. Kadın hastalıkları ve çocuk sağlığına ilişkin haberlere *Türkiye* gazetesinde daha sık yer verildiği gözlenmiştir. Bu kategorideki haberlere en az yer veren *Cumhuriyet* gazetesinde ise, "Cinsel sorunlar tartışılıyor" (*Cumhuriyet*, 31 Ekim) başlıklı haber örneğinde görüleceği üzere, sağlık konusundaki haberlerde kadın erkek ayrımı yapılmadan konunun ele alındığı tespit edilmiştir.

VI.4. KÜLTÜR-SANAT

Kadınların, kültür ve sanat haberlerine hem üreten öznelere olarak hem de üretimin nesnesi olarak konu oldukları gözlenmektedir. Özellikle sinemaya ilişkin haberlerde ise kadınların, üretimde oyunculuklarıyla aktif katılımcılar olmakla özne, ama aynı zamanda, seyirlik konumlarından dolayı nesne olarak değerlendirilmeleri mümkündür.

Kadınlar, kültür ve sanat haberlerinin konusu olarak en çok %14 oranında *Cumhuriyet*, en az ise %1 oranında *Hürriyet* gazetesinde yer almaktadırlar. *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer alan kültür-sanat haberlerinde kadınlar büyük ölçüde sanatın hem öznesi hem de nesnesi olarak resmedilmektedir. Türk sinemasının önemli bir siması olan Türkan Şoray'ı konu alan "Sümbül sokağın tutsak kadını" (*Yeni Yüzyıl*, 4 Eylül), "Bir Sultan'ın kitabı" (*Hürriyet*, Kelebek eki, 11 Eylül) ve bir performans sanatçısını konu alan "Vücudum sanatımın tuvali" (*Cumhuriyet*, 7 Ekim)²⁵ başlıklı örnekler kadınların kültür ve sanatın hem öznesi hem de nesnesi olarak değerlendirilebileceği haberlerdir. Özellikle resim sanatına ilişkin haberlerde ise kadınlar, estetik görünüş ve cinsel çekicilikleri ile daha çok nesne konumunda yer almaktadırlar. Bunun dışında kadınlar kültür ve sanatın üretici öznelere olarak da haberlerde yer almaktadırlar.

Yeni Şafak gazetesinin diğer gazetelerden farklı olarak, kadınların sanatın nesnesi olarak yer aldıkları haberlere yer vermediği gözlenmiştir. Bu gazetede yer alan haberlerde kadınların daha çok İslami kültür ürünleri olarak nitelenecek tezhip, ebru, hüsn-i hat ve çeşitli el sanatları gibi alanlarda üretim yapan kişiler oldukları tespit edilmiştir. *Yeni Şafak* gazetesinde kültür ve sanatın üreticisi olarak yer alan bu kadınların, bazen görsel malzemede yer almadıkları, görsel

25.Bu haber, mevcut estetik normlara uymayan bir sanatçıyı konu almaktadır. Sanatta, özellikle görüntüye ve özellikle kadınların bedenine ilişkin, estetik açıdan rahatsızlık yaratabilecek şeylerden kaçınılmaktadır. Burada ise farklı bir durum söz konusudur. Habere konu olan sanatçının, bedeni üzerinde yaptırdığı estetik normları zorlayan operasyonlarıyla izleyicileri rahatsız ettiğine ve gösteri salonunu terk etmelerine yol açtığına değinilmektedir. Bu haberde, sanat kadar kadın bedenine yönelik genel geçer bakışı da zorlayan bir yaklaşım aktarılmaktadır.

malzemede yer alan kadınların ise önemli ölçüde tesettürlü oldukları gözlenmiştir. Tiyatro sanatçısı Asuman Arslan'ın ölümünü "Sanatçı Asuman Arslan öldü" (12 Ekim) başlığıyla işleyen *Yeni Şafak* gazetesi, diğer gazetelerden farklı olarak bu haberde görsel malzeme kullanmamıştır. Bu gazetenin "Gurbet iklimi öyküleri" (18 Eylül), "Film koptu galiba" (4 Eylül) başlıklı haberleri ise görsel malzemede tesettürlü kadınların yer aldığı örneklerdir.

Türkiye gazetesinde yer alan haberlerde ise kadınların sanatın nesnesi olarak yer aldığını söylemek mümkündür. Ancak, *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde farklı olarak *Türkiye* gazetesinde kadınlar, habere, estetik ve cinsel anlamlar yüklenilebilecek yönlerinden ziyade, Anadolu kıyafetleri içinde, başları örtülü resmedilerek konu/nesne olmaktadır. *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinin, özellikle resim sanatıyla ilgili haberlerinin görsel malzemesinde ağırlıklı olarak çıplak kadınlar yer almaktayken, *Türkiye* gazetesinin, mesela "Genç ressamların ilk sergisi"(27 Kasım) başlıklı haberinde, başı örtülü yerel Anadolu kıyafetleriyle resmedilmiş bir kadın görüntüsüne yer verilmektedir. Bu gazetede yer alan haberlerde de sanat ve kültürün üreticisi özneler olarak habere konu olan kadınların, *Yeni Şafak* gazetesinde verilen haberlere benzer biçimde, çoğunlukla ev içinde gerçekleştirilen, sosyalleşmeyi pek fazla gerektirmeyen el sanatları, minyatür gibi sanat alanlarında faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır. "Minyatürü bilmiyoruz" (21 Kasım), "El sanatlarımız yaşatılıyor" (23 Kasım) başlıklı haberler bu tür örnekleri oluşturmaktadır.

Cumhuriyet, *Yeni Yüzyıl* ve *Hürriyet* gazetelerinde yer alan kültür ve sanat haberlerinde kadınların gerek nesne gerekse özne olarak sunumlarının *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinden oldukça farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu gazetelerde, ağırlıklı olarak kadın bedeninin estetik bir nesne olarak sunumu söz konusudur. "Picasso ve Matisse kadınlarıyla İstanbul'da" (*Hürriyet*, 29 Eylül), "Ustaların efsane kadınları" (*Yeni Yüzyıl*, 18 Kasım), "Picasso-Matisse yani kadınlar" (*Cumhuriyet*, 16 Kasım) başlıklı haberler kadın bedeninin sanatın nesnesi olarak haberde yer aldığı örneklerden bir kısmıdır. Kadınların bedenlerinin teşhiriyle nesnesi oldukları sanatların başında resim gelmektedir.

Avrupa nü sanatında ressamlar ve seyirci-sahipler erkekti, nesne olarak işlenen kişilerse çoğunlukla kadın. Bu ters ilişki ekimize öylesine sinmiştir ki bugün bile sayısız kadının bilincine biçim vermektedir. Kadınlar kendilerine karşı, erkeklerin onlara karşı davrandığı biçimde davranmaktadırlar. Kadınlar da, erkeklerin onların karşılarında yaptıklarını yapıp kendi dişiliklerini seyretmektedirler (Berger, 63).

Resim, müzik, şiir gibi pek çok sanat alanı eskiden olduğu gibi erkeklerin tekelinde değildir. Kadınların sanatın üreticileri olarak gazetelerde yer aldıkları örneklerden bir kısmını, " Safiye Çingı resim sergisi" (*Yeni Yüzyıl*, 25 Ekim), "Emeç ayakta alkışlandı" (*Hürriyet*, 16 Ekim), "Soprano Jaklin Çarkçı sanatseverlerle buluştu" (*Cumhuriyet*, 17 Kasım) başlıklı haberler oluşturmaktadır.

VI.5. ÜRÜN TANITIM HABERLERİ

İncelenen gazetelerde yer alan reklamlar bu incelemeye dahil edilmemiştir. Ancak, özellikle yeni çıkan ürünlerin tanıtım işlevini görebilecek türde yazılar haber formatında verildiği için, bunların incelemeye dahil edilmesi uygun görülmüştür.

Bu tür haberlerde, otomobil, saat, telefon, bilgisayar, bisiklet, araba lastiği, nakış ipliği gibi çeşitli ürünlerin tanıtımı konu edilmekte, bu ürünlerin hepsinin yanında dekoratif bir unsur olarak tanıtım hostesi kadınlar yer alabilmektedir. *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer alan bu tür haberlerin görsel malzemelerinde kadın bedeni, *Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazetelerinden farklı olarak, tanıtımı yapılan ürünün yanında çıplaklığıyla teşhir edilmektedir. "En yeni modeller vitrinde" (*Hürriyet*, 28 Kasım) başlıklı otomobil tanıtım haberinde, otomobilin üzerine doğru uzanmış, çırılçıplak bir kadın görüntüsü yer almaktadır. "Pirelli'de 'errrkek!' var" (*Yeni Yüzyıl*, 18 Kasım) başlıklı haberde ise yine çıplak kadın görüntüleri yer almakta, "98 takviminde ilk kez erkekler de yer aldı ama kadınlardan farklı: Hepsi giyimli" açıklamasına yer verilmektedir. *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde yer alan bu tür haberlerin bir kısmında, tanıtımı yapılan üründen çok, tanıtım hosteslerinin görüntüleri fotoğrafın odak noktasını oluşturmaktadır. "Elit araba için elit modeller" (*Yeni Yüzyıl*, 19 Kasım) başlıklı haberde olduğu gibi, modeller, özellikle *Hürriyet* ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde, tanıtımı yapılan ürünün önünde yer alabilmekte, fotoğrafta üründen daha fazla yer işgal edebilmektedirler.

Cumhuriyet gazetesinde verilen bu tür haberlerde ise hosteslerin nispeten ürünün geri planında yer aldıkları tespit edilmiştir. "Twingo tanıtıldı" (*Cumhuriyet*, 21 Kasım) başlıklı bir haber fotoğrafında, hostesler, tanıtımı yapılan otomobilin gerisinde yer almakta, fotoğrafta, otomobilden daha küçük bir yer işgal etmektedirler. *Yeni Şafak*

(Mesela, 18 Ekim günü verilen "Geleceğin otomobilleri" başlıklı haber) ve *Türkiye* gazetelerinde ise 'normal' giyimli hosteslerin yer aldığı fotoğraflara yer verildiği, hatta *Türkiye* gazetesinin "Göz kamaştırdılar" (29 Kasım) başlıklı haberinin görsel malzemesinde, geleneksel Türk kıyafetleri giymiş, başlarına yemeni takmış uzak doğulu kadın hosteslerin yer aldığı gözlenmiştir.

VII. SONUÇ

Din, felsefe, tıp, siyaset, hukuk gibi sayısı çoğaltılabilecek alanlarda egemen söylemin kurucularının erkekler olması, kadınların yaşam ve kendilerini ifade alanlarını büyük ölçüde daraltmıştır. Medyada sunulan kadınlığa ilişkin temsillerin de bundan bağımsız olduğu söylenemez. Medyada kadınlığın sürekli olarak tanımlanması ve yeniden tanımlanması, kadının erkeğin ötekisi olarak kurgulanması ile ilişkilidir. Ancak, kadının erkeğin ötekisi olarak tanımlanması yeni değildir. Tarih boyunca erkeğin 'öteki'si olarak kurgulanan kadın, "kendi öznelliğinden yoksun bırakılmış ve böylece kendisi hiç serbest olmasa bile üzerinde konuşulması serbest bir 'nesne'ye dönüştürülmüş"tür (Berktaş, 1997, 91). Kadının erkeğin ötekisi olarak tanımlanması, kadını ikincil konuma yerleştirirken erkeği egemen bir konuma yerleştirmiştir.

Medya içeriğinde sunulan, kadınlığa ilişkin temsiller kamu imgeleminden bağımsız olmadığı için, medyaya yönelik feminist araştırmalar mücadelenin önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Türkiye'de, özellikle son yirmi yıl içinde, sınırlı bir kesimce desteklenen feminist taleplerin, kadın hakları konusundaki tartışmaların zeminini hazırladığını, ancak, daha temelde, kadınların özgürleşmesi yönündeki taleplerde, büyük bir dirençle karşılaştığını söylemek mümkündür. Medyada yer alan tartışmalar da, büyük ölçüde kadın hakları üzerinden ele alınmakta, kadının özgürleşmesi yönünde bir sorunsal mevzu etmemektedir.

Basında, bir yandan sınırlarını erkek söyleminin tayin ettiği, kadın hakları konusundaki tartışmalara yer verilirken, öte yandan kadınların büyük ölçüde mağdur, kurban, bir erkeğin tabiyetinde, anne, eş olarak büyük ölçüde temsil edilmeleri, siyasetçi veya meslek sahibi kişiler olarak konu oldukları durumlarda dahi ısrarla erkeklerden farklı kelimeler, üslup ve çerçeveler içinde tanımlanmaları, kadının

özgürleşmesi yönündeki taleplere direncin göstergesi olarak düşünülebilir. Ancak, somut/yaşayan kadınların da, burada egemen söylemin kurucularının "değerlerini içselleştirmek ve kendi beninin ve cinsinin sömürgeleştirilmesine aktif olarak katılmak" (Donovan, 307) suretiyle erkekler tarafından tanımlanmayı büyük ölçüde kabul ettikleri, ya da en azından buna güçlü bir itirazda bulunmadıkları söylenebilir. Kadınları, basit bir biçimde, "medya metinlerinde ifade edilen egemen kültürün kurbanları" olarak görmemek gerekir; insanlar medyayı "kadınlar ve erkekler olarak kendileri hakkında bir şeyler ifade etmek için de kullanırlar" (van Zoonen, 1997, 326).

Her bireyin kendi öznel varoluşunu olumlamasının etik zorunluluğunun yanı sıra der de Beauvoir, özgürlükten vazgeçmek ve bir şey olmak için de bir çağrı vardır. Bu ahlaken zararlı bir seçimdir ama genellikle kadınlar için en az direnmenin yoludur. Kolay bir yoldur; bu yolda yürüyen kişi, özgün bir varoluşu üstlenmenin gerektirdiği zahmetten kaçınır...

Bir dereceye kadar, de Beauvoir kadınları, Öteki olarak tanımlanmaya izin vererek danişıklı dövüş yapmakla suçlar... Daha da ileri giderek kadınların korunan nesne olma rolünün getirdiği bilinen avantajlar tarafından baştan çıkarıldığını söyler. Bu, kişinin kendi hayatının sorumluluğunu almasından çok daha kolaydır (Donovan, 236).

Kadınlığa ilişkin, gerek toplumsal düzendeki anlam ve değerlerin, gerekse medyadaki görünümünün, kadınların, erkek söylem ve tanımlarına itiraz etmeleri ve kendi kendilerini tanımlamaları ölçüsünde değişmesi mümkün görünmektedir.

Van Zoonen'e göre, kadınların etkin medya tüketicileri oldukları biçimindeki son araştırmalar, toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasında medyanın oynadığı rolü eleştirmeyi güçleştirmektedir... Ona göre, medyanın kadınlarla ilgili yalnızca cinsiyetçi stereotipler sunduğu ve bu gösterimlerin de kadınların ataerkil toplumdaki ikincil konumlarını pekiştirdiklerini söylemek doğru bir bakış açısı değildir. Aynı zamanda kadınların medya metinlerinden aldıkları hazları ortaya koyarak kültürel popülizme kaymak da var olan

ataerkil sistemin sürdürülmesine hizmet etmekten başka işe yaramayacaktır" (İrvan, 299).

Basına yönelik bu incelemede, ideolojik eğilimlerine göre biçimsel farklılıklar olsa da, beş gazetede de kadının temelde erkeğin ötekisi olarak tanımlandığını söylemek mümkündür. Gazetelerde, çok çeşitli sosyo-kültürel yapılardan kadınlar yer alsada, her gazetenin ideal bir kadın profili olduğunu söylemek mümkündür. Bu kadın, *Hürriyet* gazetesinde, kentli, modern, iyi eğitim görmüş, liberal bir yaşam tarzını benimsemiş, yaşam standardı yüksek, kendisi gibi modern bir erkekle birlikte olduğu varsayılan, olmasa da buna teşvik edilen, ama aynı zamanda, halen ev, çocuk ve aileden birincil derecede sorumlu olduğu da unutulmayan 'özgür' bir iş kadınıdır. *Cumhuriyet* gazetesinde çağdaş, Atatürkçü ve laik kadınlarla, toplumsal olayların aktörleri olan kadınların daha çok görünürlüğü olduğu söylenebilir. *Yeni Yüzyıl*, Türkiye dışında çeşitli ülkelerden kadınlara ilişkin en çok haber veren gazetedir. Diğer gazetelere oranla, farklı sosyo-kültürel ve ideolojik çizgilerde yer alan kadınlara ilişkin temsiller açısından daha geniş bir yelpaze oluşturduğu, bunlar arasında çağdaş görünümlü, laik bir kadın profiline onay verdiği söylenebilir. *Yeni Şafak* gazetesinde, çok büyük bir oranda siyasal İslam'ın aktörü sayılabilecek veya en azından İslami bir yaşam tarzını benimsemiş kadınlar yer almakta, bu çizginin dışında yer alan kadınlara ilişkin çok az habere rastlanmaktadır. *Türkiye* gazetesinde ise dindar, geleneksel değerlere bağlı, milliyetçi ve geleneksel Türk kültür ve değerlerinin taşıyıcısı bir kadın profili çizilmektedir.

Kadınlara ilişkin siyasi içerikli haberler, oran olarak yüksek olsa da, bu haberlerin büyük bir çoğunluğunun her gazetede, sınırlı sayıda milletvekili kadını konu aldığı ve bu kadınların erkek meslektaşlarından farklı olarak, anne ve eş olma gibi konularıyla, güzellik, rejim gibi magazinellerle haberde yer aldıkları, siyasetçi bir kadın olduğunda, bu konulara özel bir vurgu yapıldığı gözlenmiştir. Bir kaç kadın siyasetçi dışında, siyasi faaliyetlerde yer alan kadınların, yönetim kadrolarında ve karar mercilerinde yer almadıkları, partilerin kadın kollarında görevli olan kadınların kermesler düzenlemek, yaşlılara, çocuklara yardımda bulunmak gibi tali faaliyetleri

yürüttükleri, yani siyasi kimliklerinin de annelik ve ev kadınlığı kimliklerinin bir devamı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

Kadınlar, belki de en çok mağdur ve kurban olarak haber değeri taşımaktadırlar. Kadınların, hem özel hem de kamusal olarak nitelenen alanlarda yaygın bir biçimde çeşitli şiddet biçimlerine maruz kaldıkları, şiddetin aktörlerinin çok büyük bir oranını erkeklerin oluşturduğu gözlenmektedir. İncelenen haberlerde, kadınların, erkeklerden farklı olarak, şiddete iktidar kurmak amacıyla başvurmadıkları, şiddeti, ya kendilerini savunmak amacıyla başkalarına, ya da bir olaya tepki olarak kendi bedenlerine yönelttikleri tespit edilmiştir. Bunun dışında hemcinsleri ve çocuklara şiddet uygulayan kadınların bir kısmının ruhsal sağlığının yerinde olmadığı anlaşılmaktadır. Kadınlar, aynı zamanda yakınlarının ya da kendilerinin hastalık ve ölümleri, savaşlar ve doğal afetler gibi pek çok durumlarda mağdur ve kurbanlar olarak basında büyük ölçüde yer almaktadırlar. Suçun zanlısı oldukları durumlarda dahi kadınların mağdur olma konumundan kurtulamadıkları, çünkü suçun faili oldukları durumlarda dahi erkeklerin iradi kararlarının aracı ve uygulayıcısı oldukları anlaşılmaktadır.

Siyasi içerikli haberlerde olduğu gibi, kadınların meslek sahibi kişiler olarak yer aldıkları haberler, oran açısından yüksek görünse de, haberlerin içeriğine bakıldığında, bu kadınların mesleklerinin büyük ölçüde hemşirelik, öğretmenlik, dadılık gibi kadının özel alanda sürdürdüğü görevlerin devamı niteliğinde olduğu gözlenmektedir. Askerlik, polislik gibi erkeklerin varolageldiği mesleklerde başarı gösteren az sayıda kadın ise, haberde şaşkınlık ve takdir ile karşılanmakta, böylece 'erkek gibi' olan bu 'sıradışı' kadınlardan hareketle diğer kadınlar ve 'kadınlık' küçümsenmektedir. Ayrıca, aynı mesleği icra eden kadın ve erkeğin görev dağılımının toplumsal cinsiyet rollerine göre belirlendiği, mesela zihinsel emek gerektiren işlerin erkeklere, bedensel emek ve duygusal iletişim gerektiren işlerin kadınlara verildiği anlaşılmaktadır.

Kadınların bir erkeğin yakını olarak, geleneksel rol ve ilişkileriyle veya hayır işlerinin yürütücüsü olarak yer aldığı haberler, kadının erkeğin 'öteki'si olarak konumlandırılmasının en açık olduğu temsil

biçimleridir. Çünkü, bu üç kategoride yer alan haberlerde, kadınlar 'asıl' işi yapan erkeğin yanında ikincil, tali işleri yapanlardır. Kadınların, bir yandan erkeklerin yaptıkları 'asıl' işler yanında ikincil kılınan bu rolleri mükemmel bir şekilde yerine getirmeye teşvik edildiklerini, öte yandan tam da bu rolleri yüzünden toplumsal itibarlarının erkeklerden daha düşük görüldüğünü söylemek mümkündür.

İncelenen haberler, kadınların hukuk ve din kurumları karşısındaki konumlarının ve eğitimlerine ilişkin tartışmalar ve reform ihtiyaçlarının yine, kadınlara rağmen, erkekler tarafından yapıldığını göstermektedir. Toplumsal kurumlara ilişkin tartışma ve reformlar, kadınlar lehine sonuçlar üretecek de olsa, bunların biçim ve sınırlarının erkeklerce belirlenmesi, bu arada kadınların kendileri hakkında verilen kararlara pasif bir biçimde tabi olmaları, temelde eşitlikçi ve özgürlükçü bir anlayışa engel olacaktır.

Sporcu olarak kadınların yer aldığı haberlerin erkek sporculardan oldukça az olduğu gözlenmiştir. Kadınların sporcu olarak yer aldıkları haberlerin oranının, kadınların yer aldığı diğer haber kategorileriyle mukayese edildiğinde düşük olmadığı, ancak bu haberlerin büyük bir kısmının bir kaç satırdan ibaret, gazetenin daha az dikkate değer bölümlerinde yer alan haberler olduğu tespit edilmiştir. Haberlerde, mesela mağdur olarak resmedilen bir kadına sayfa boyunca, yada sayfanın göbek olarak nitelenen, en çok dikkat çeken kısmında büyük bir yer ayrıldığı, haberin büyük boy fotoğraflarla da desteklendiği, buna karşın kadın bir sporcuya ilişkin haberin, özellikle bu sporcu dişiliğın veya estetik görüntünün elde edilebileceği bir sporla ilgilenmiyorsa, çoğu zaman fotoğraf kullanılmadan, gazetenin daha az dikkat çeken kenar kısımlarında kısaca işlendiği gözlenmiştir.

Cinselliğe ilişkin haberler, yüzde olarak az olsa da, *Hürriyet*, *Yeni Yüzyıl* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde, özellikle magazin nitelikli haberlerde kadın bedeninin açıkça teşhir edildiği çok sayıda habere rastlanmıştır. Sadece *Yeni Şafak* gazetesinde kadınların çıplak görüntülerine yer verilmediği, *Türkiye* gazetesinde ise sınırlı sayıda bir kaç haberde, sınırlı bir biçimde kadın vücudunun görüntülendiği fotoğraflara yer verildiği gözlenmiştir.

Magazin haberlerinin kadınların en çok görünürlük kazandığı haber türü olduğu tespit edilmiştir. Bu haberlerde de kadınlar, katı haberlerde olduğu gibi, görüş bildiren kişiler olmalarıyla değil, daha çok görünümleriyle haber değeri taşımaktadırlar. Ayrıca, kadınlığa dair basmakalıp temsillerin katı haberlere oranla magazin haberlerinde daha açık olduğu tespit edilmiştir.

Özetle, günümüz basınına yönelik bu incelemenin ortaya koyduğu, kadınlık tanımları açısından sınırlı ve görünürde, yani yüzeysel bir değişimden bahsetmenin mümkün olduğu, bunun dışında, Fiske'in belirttiği gibi devrimsel, ya da Gerbner'ın belirttiği gibi yapısal bir değişimden söz etmenin henüz mümkün olmadığıdır.

V.II. GRAFİKLER

Editör'ün notu:

Bu sayfayı izleyen 33 sayfa boyunca, çalışma verilerinin derlenerek düzenlendiği çizimler, çalışmada sunulduğu özgün biçimde basılmıştır.

HABERLERDE KADINLARIN YER ALDIĞI BAĞLAMLARIN GAZETELERE GÖRE ORANLARI

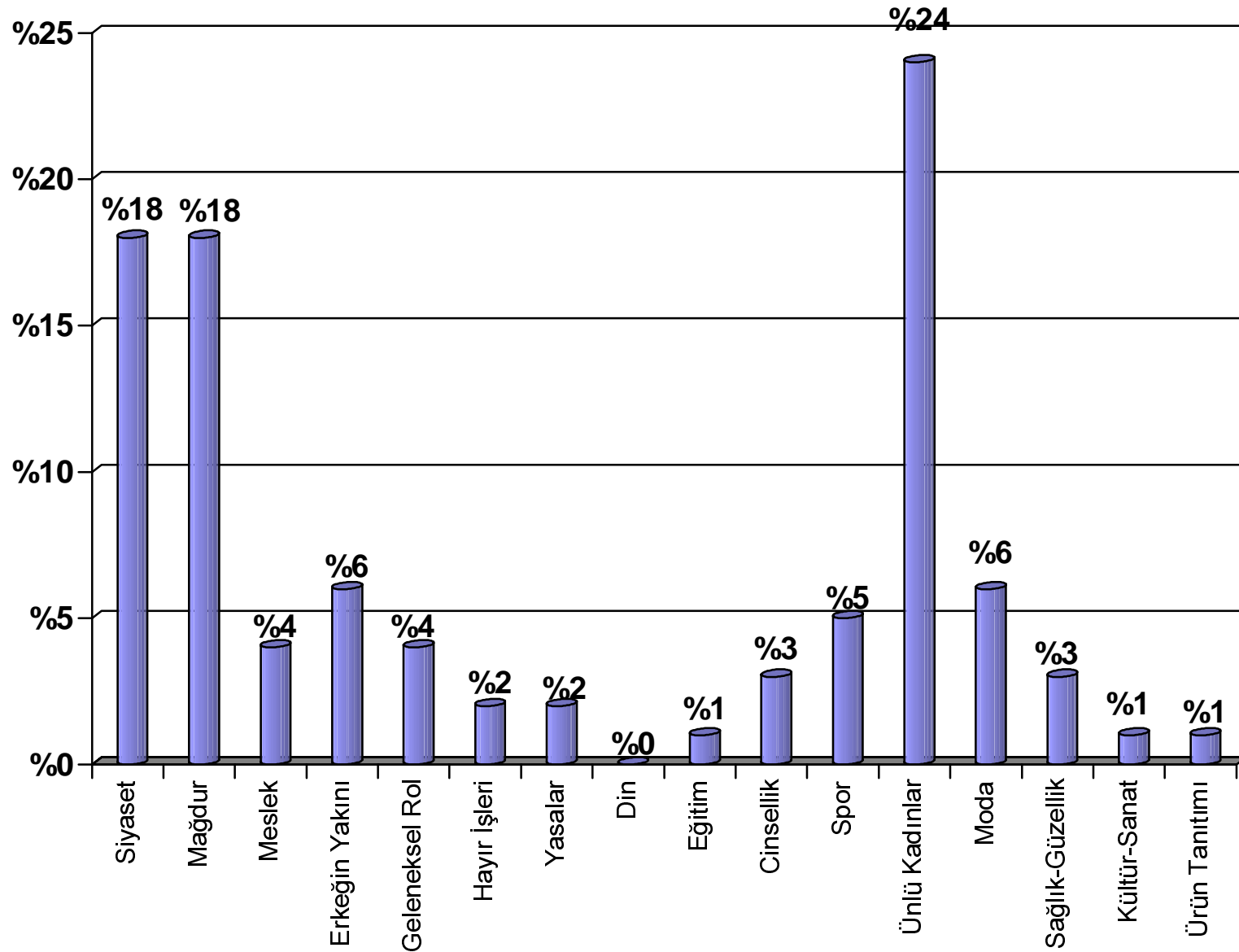
	HÜRRİYET		CUMHURİYET		YENİ YÜZYIL		YENİ ŞAFAK		TÜRKİYE	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Siyaset	244	%18	185	%34	157	%19	243	%60	184	%31
Mağdur	256	%18	54	%10	128	%16	58	%14	203	%34
Meslek	61	%4	38	%7	50	%6	16	%4	34	%6
Erkeğin Yakını	90	%6	16	%3	29	%4	20	%5	48	%8
Geleneksel Rol	58	%4*	4	%1	30	%4	12	%3	18	%3*
Hayır İşleri	29	%2	9	%2	10	%1	4	%1	7	%1
Yasalar	24	%2	11	%2	8	%1	3	%1	3	%1
Eğitim	14	%1	10	%2	6	%1	7	%2	1	%0
Din	0	%0	3	%1	3	%0	3	%1	1	%0**
Spor	63	%5	27	%5	80	%10	5	%1	17	%3
Cinsellik	45	%3	12	%2	16	%2	0	%0	7	%1
Ünlü Kadınlar	338	%24	32	%6	69	%9	12	%3	32	%5
Moda	84	%6	60	%11	106	%13	0	%0	9	%2
Sağlık-Güzellik	48	%3***	2	%0	31	%4	4	%1	14	%2***
Kültür-Sanat	16	%1	77	%14	65	%8	14	%3	11	%2
Ürün Tanıtımı	17	%1	4	%1	17	%2	3	%1	9	%2
	1387	%100	543	%100	801	%100	403	%100	597	%100

* *Hürriyet* gazetesinin *Kelebek* ekinde ve *Türkiye* gazetesinin "Bizim Sayfa" başlıklı sayfalarında ev, aile, çocuk ve kişilerarası ilişkilere dair konularda, kadın okurlar için düzenlenmiş pekçok bölüm, haber niteliği taşımadığı için istatistiklere dahil edilmemiştir. Her iki gazetede de kadınları geleneksel rolleri içerisinde tanımlayan bu tür bölümlerin her gün düzenli olarak yer aldığı gözlenmiştir.

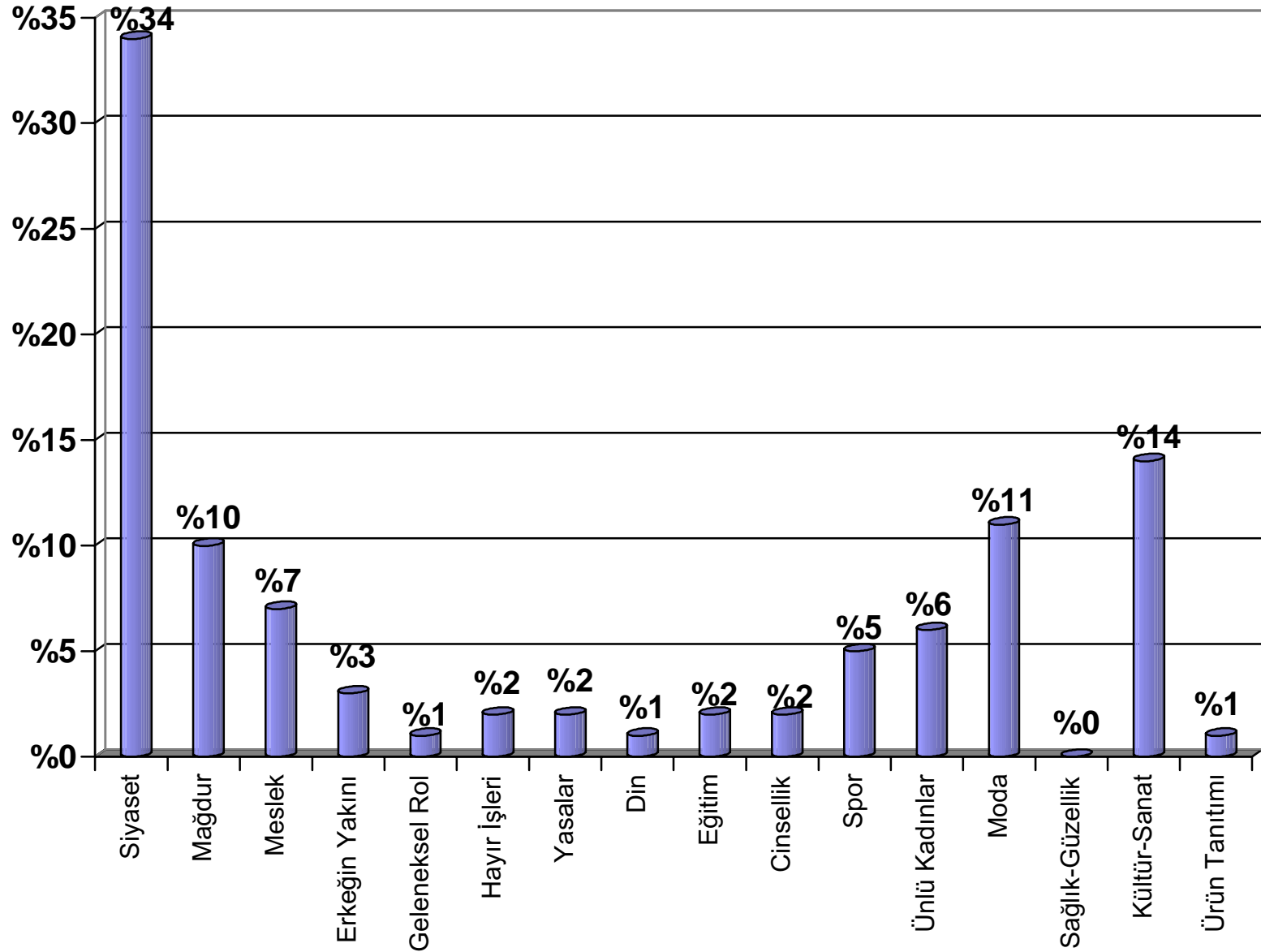
** *Türkiye* gazetesinde, kadınların din kurumu içindeki konumlarına ilişkin hiçbir habere rastlanmamıştır. Ancak, bu gazetenin "Bizim Sayfa" başlıklı bölümlerinde yer alan tefrika romanlarda, sıklıkla, dindar kadın tasvirlerine yer verildiği ve kadınlara öncelikle ailesel ve dinsel değerlerin aşyıcısı olmalarının nasihat edildiği gözlenmiştir.

*** *Hürriyet* ve *Türkiye* gazetelerinde yer alan sağlık köşeleri istatistiklere dahil edilmemiştir.

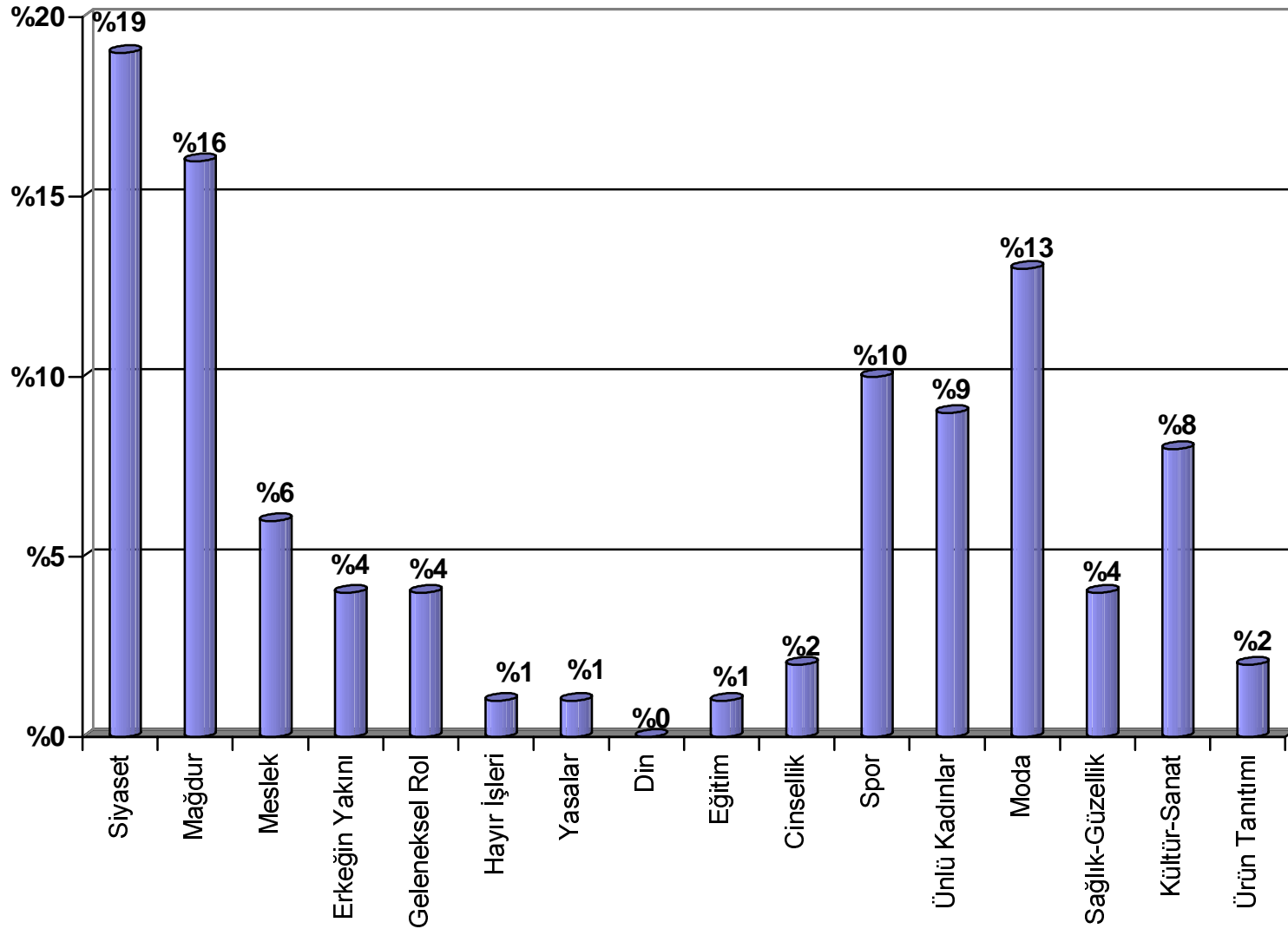
HÜRRİYET GAZETESİNDE HABERLERİN KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

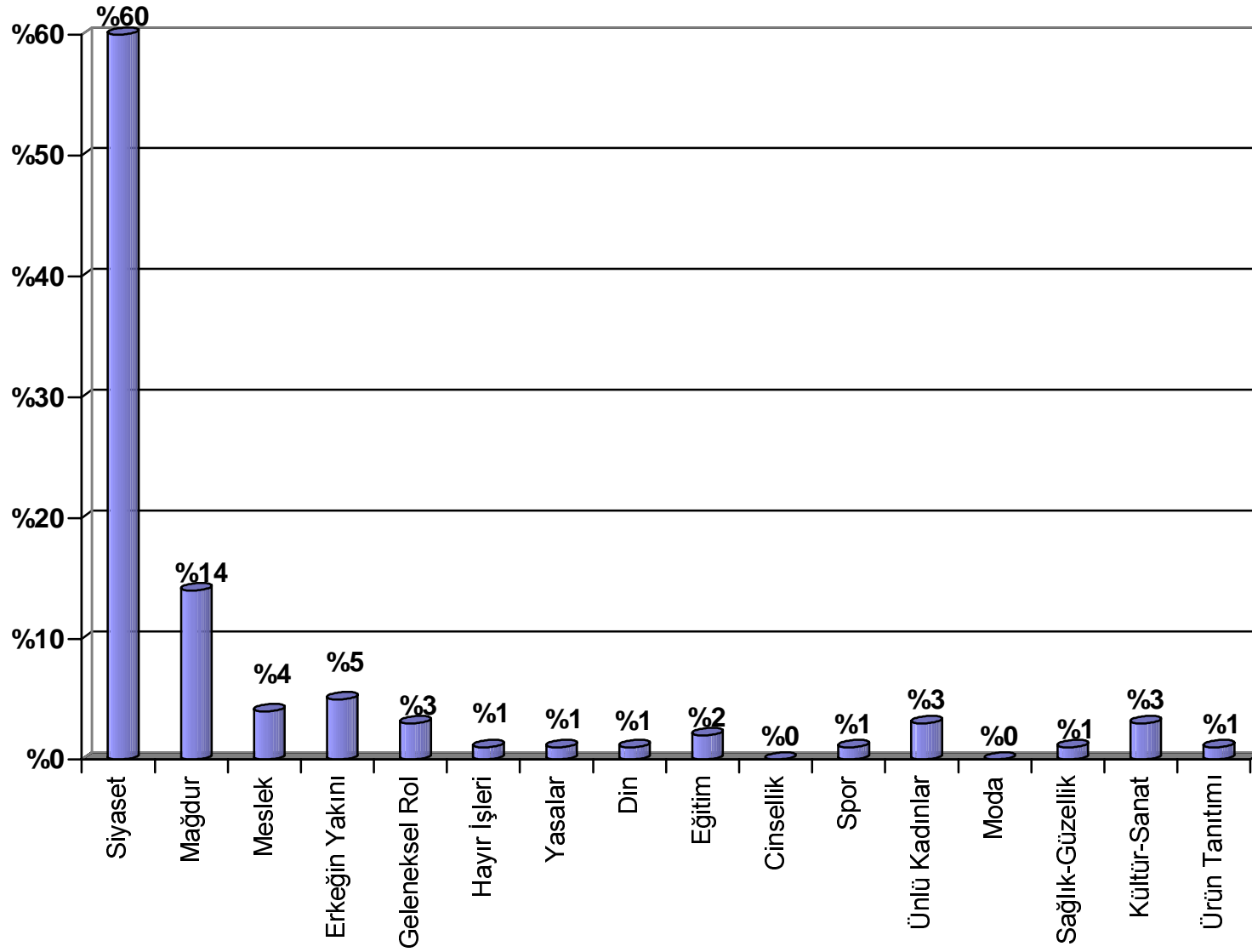
CUMHURİYET GAZETESİNDE HABERLERİN KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

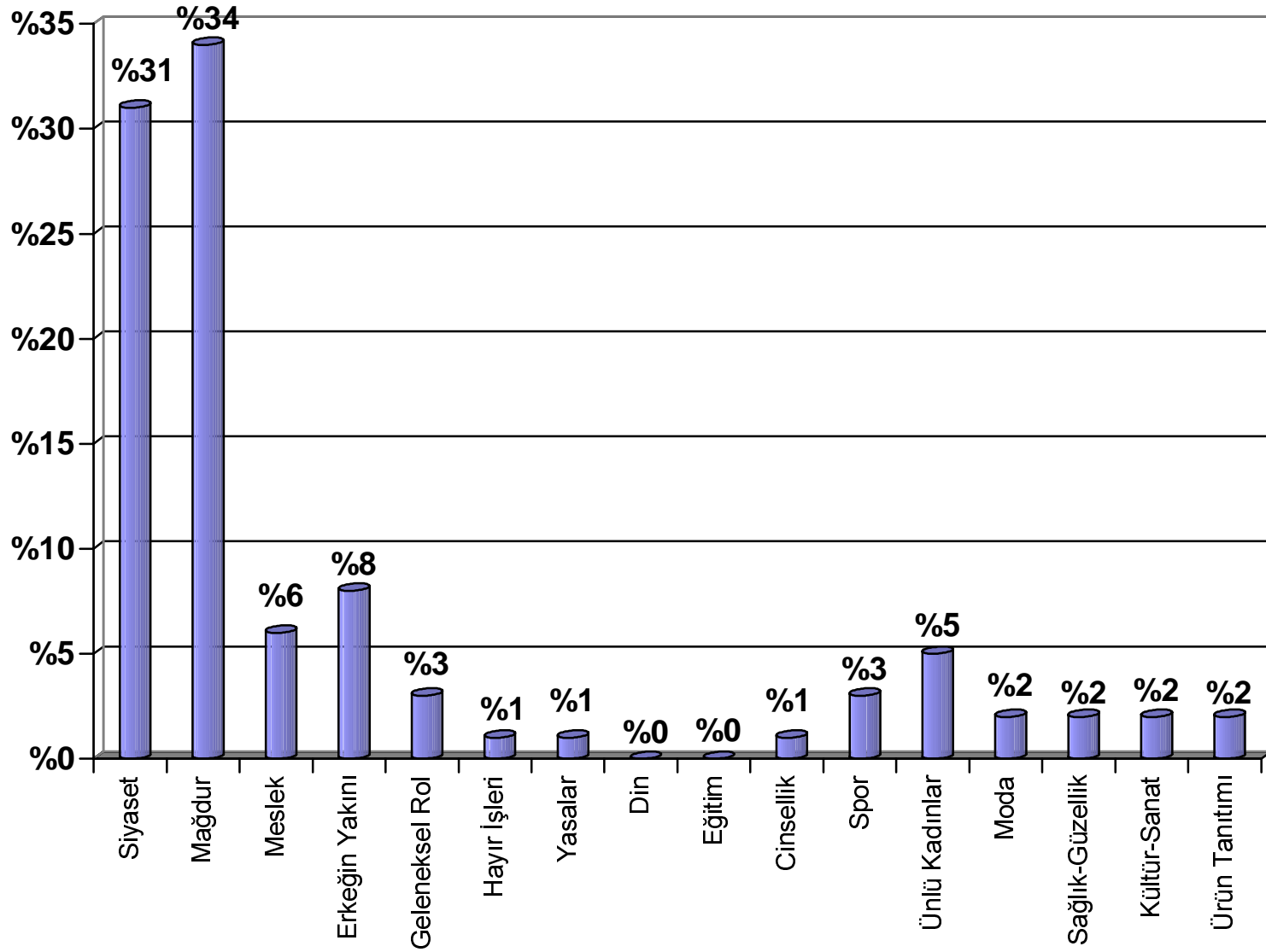
YENİ YÜZYIL GAZETESİNDE HABERLERİN KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

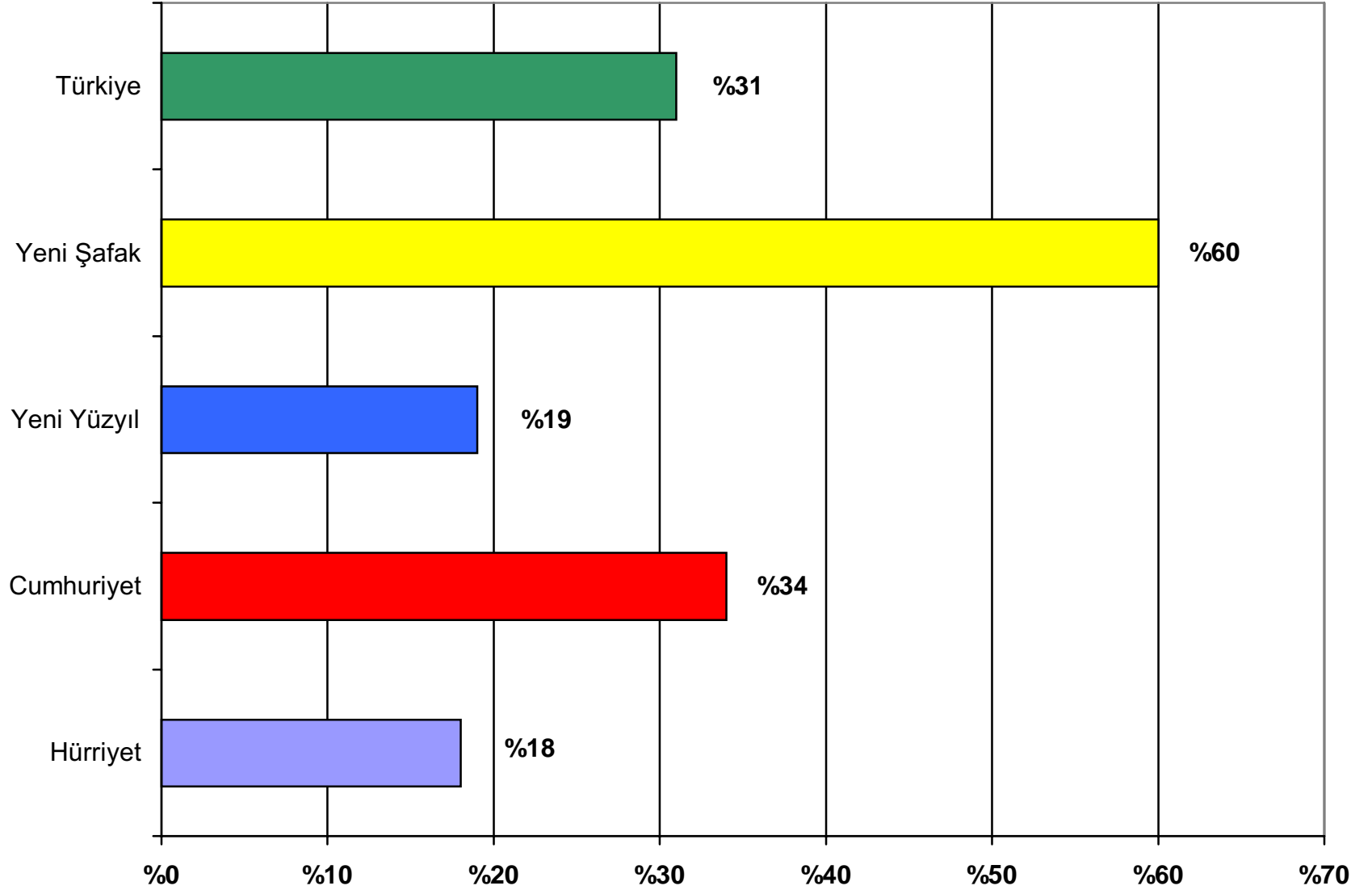

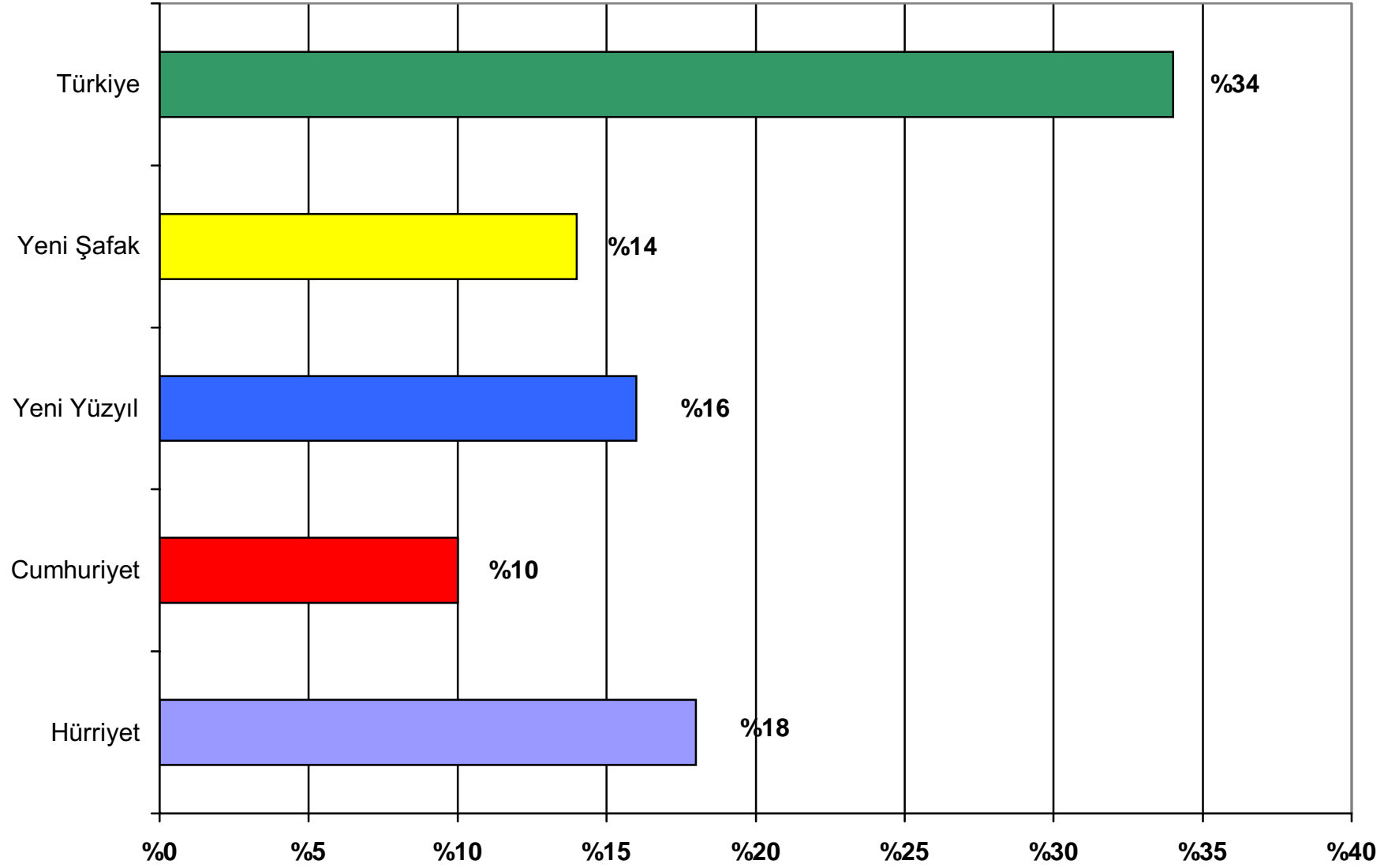
YENİ ŞAFAK GAZETESİNDE HABERLERİN KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

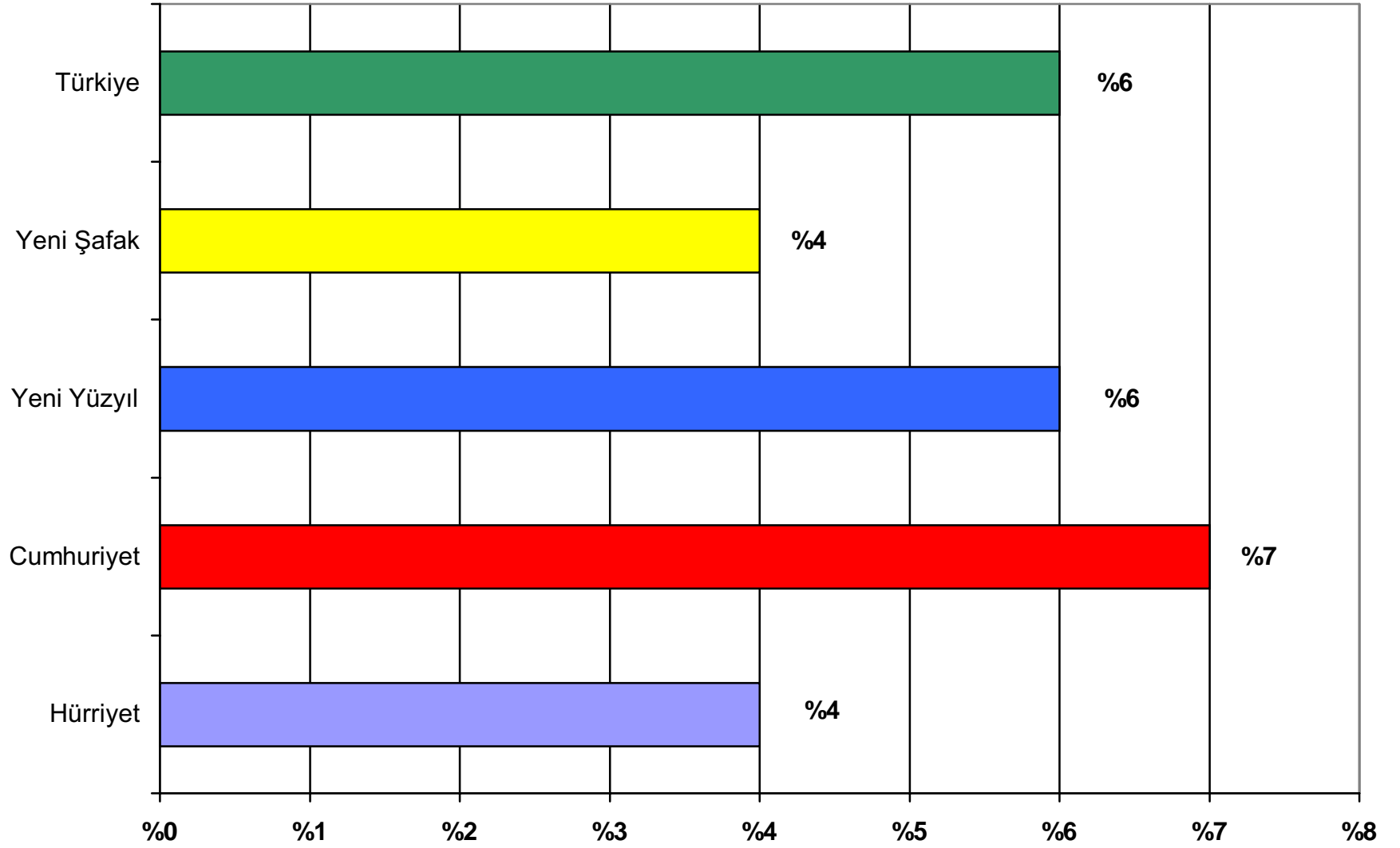

TÜRKİYE GAZETESİNDE HABERLERİN KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

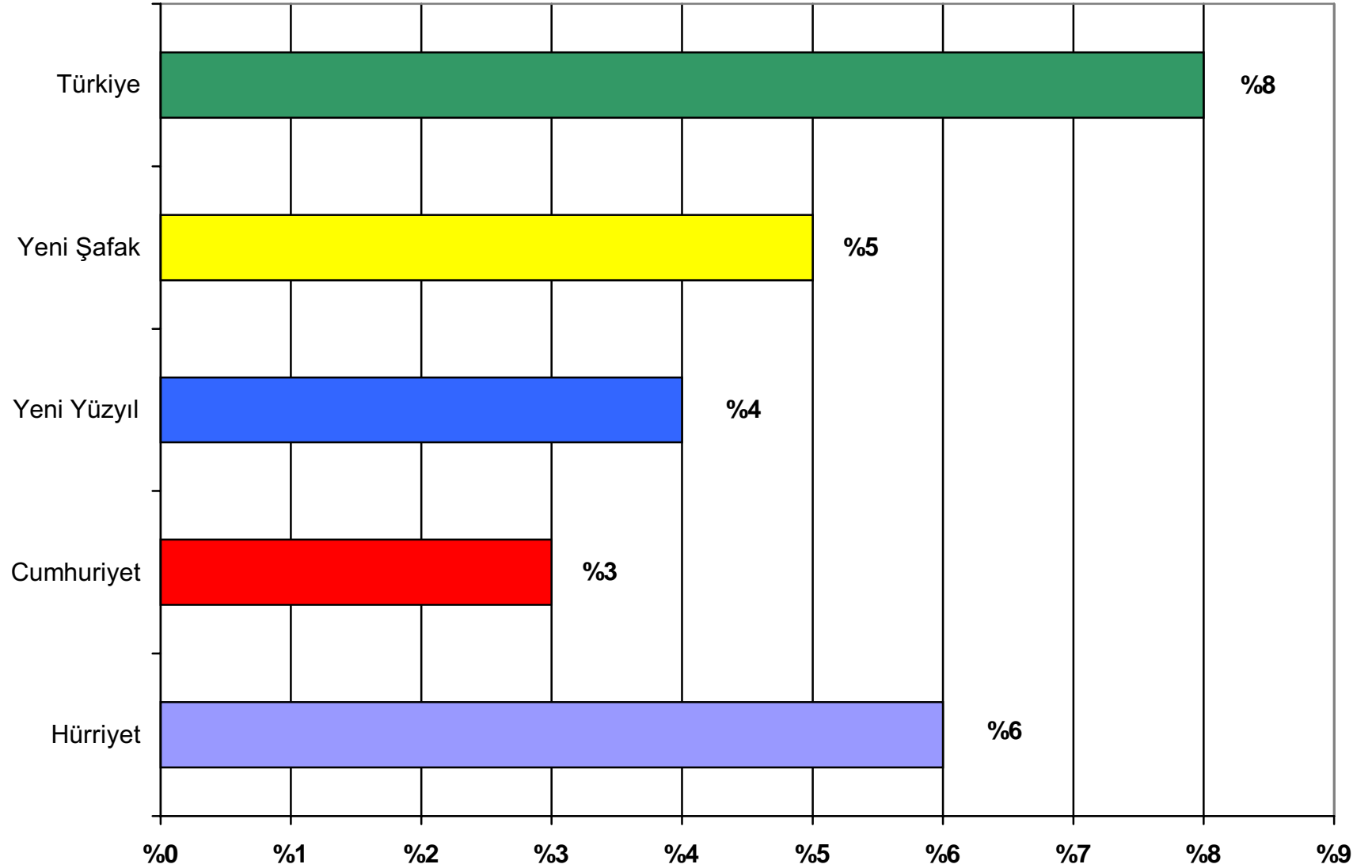

KADINLARIN YER ALDIĞI SİYASETE İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

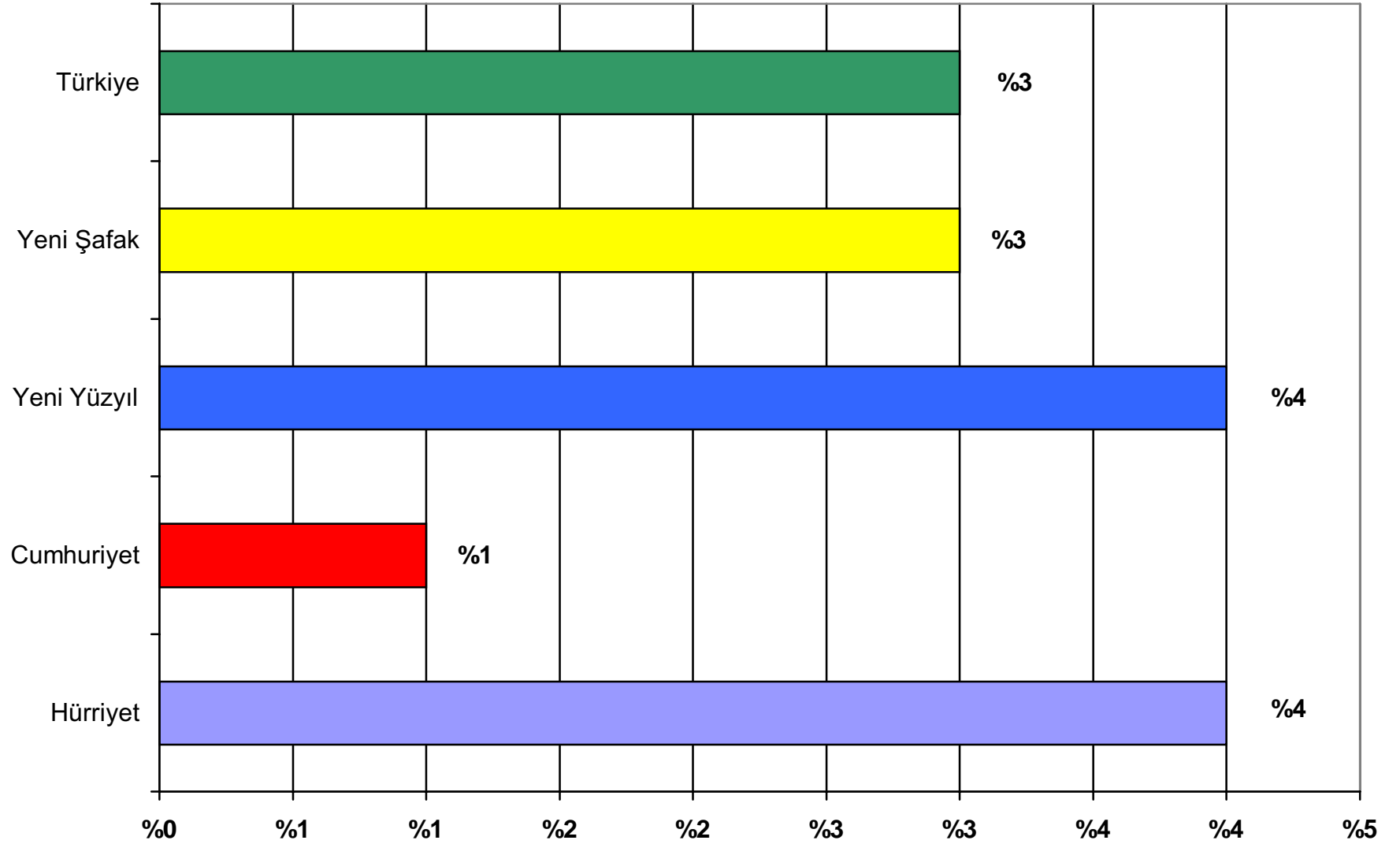
KADINLARIN MAĞDUR OLARAK YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

KADINLARIN MESLEK SAHİBİ OLARAK YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

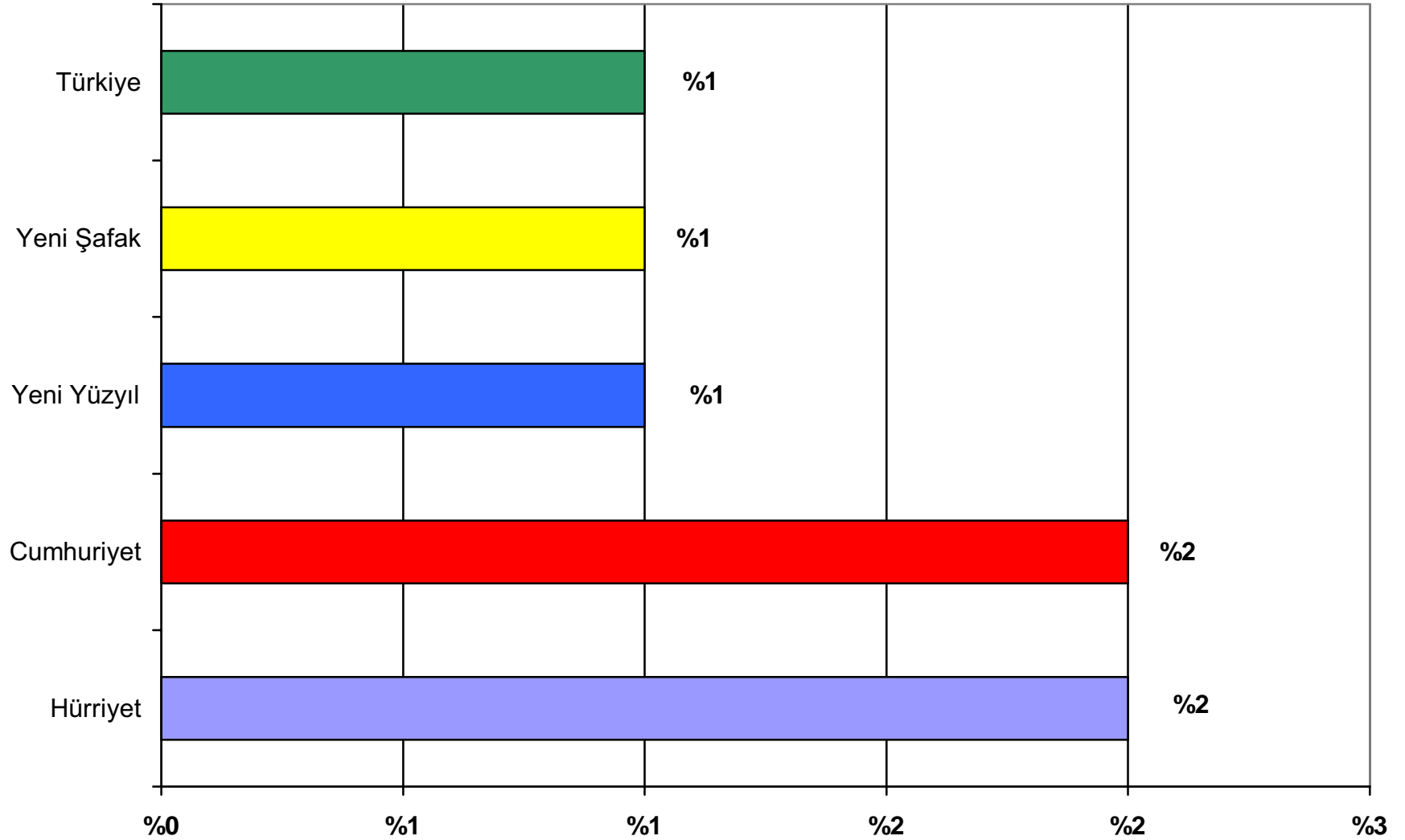
KADINLARIN BİR ERKEĞİN YAKINI OLARAK YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

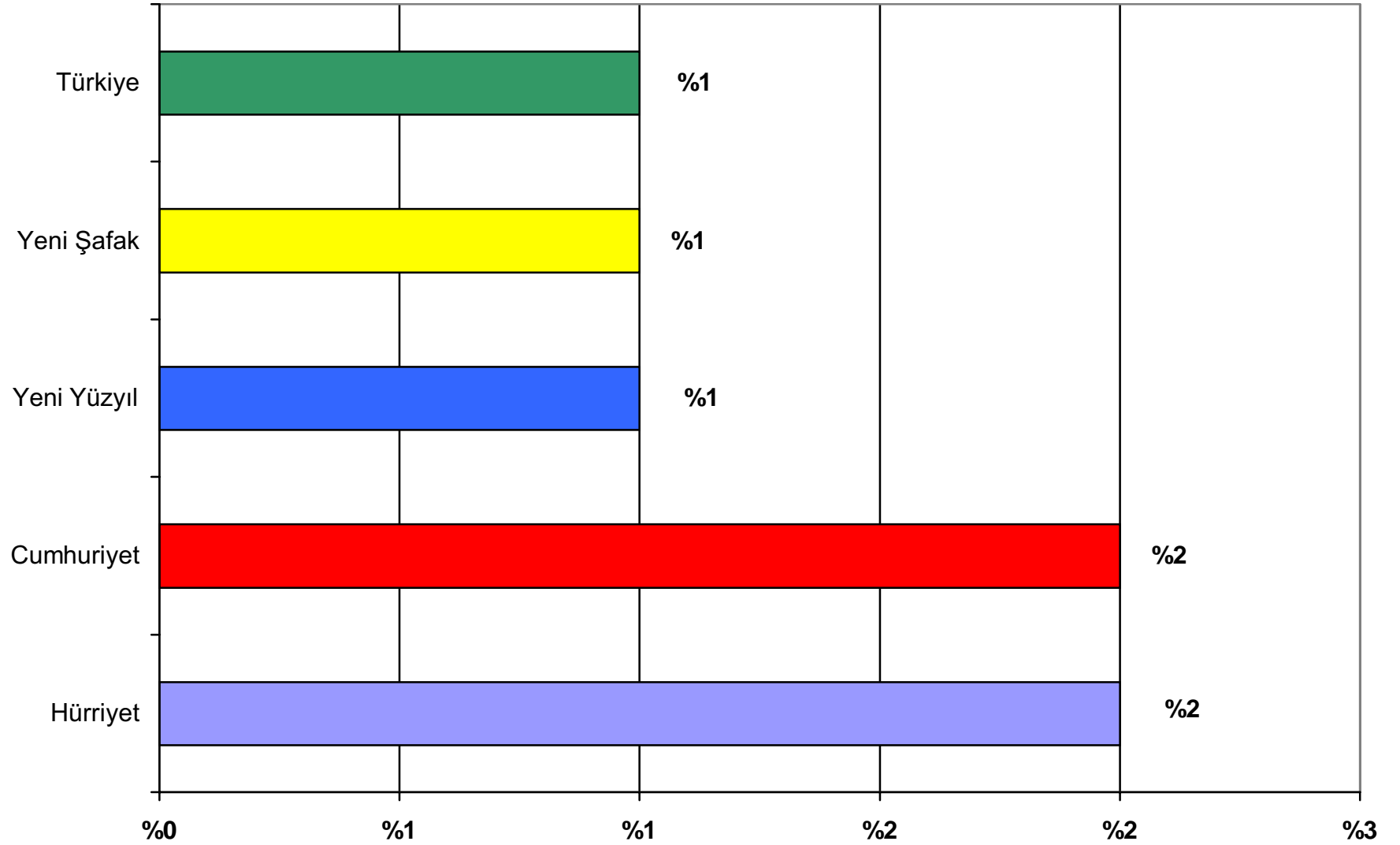
KADINLARIN GELENEKSEL ROL VE İLİŞKİLERİYLE YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

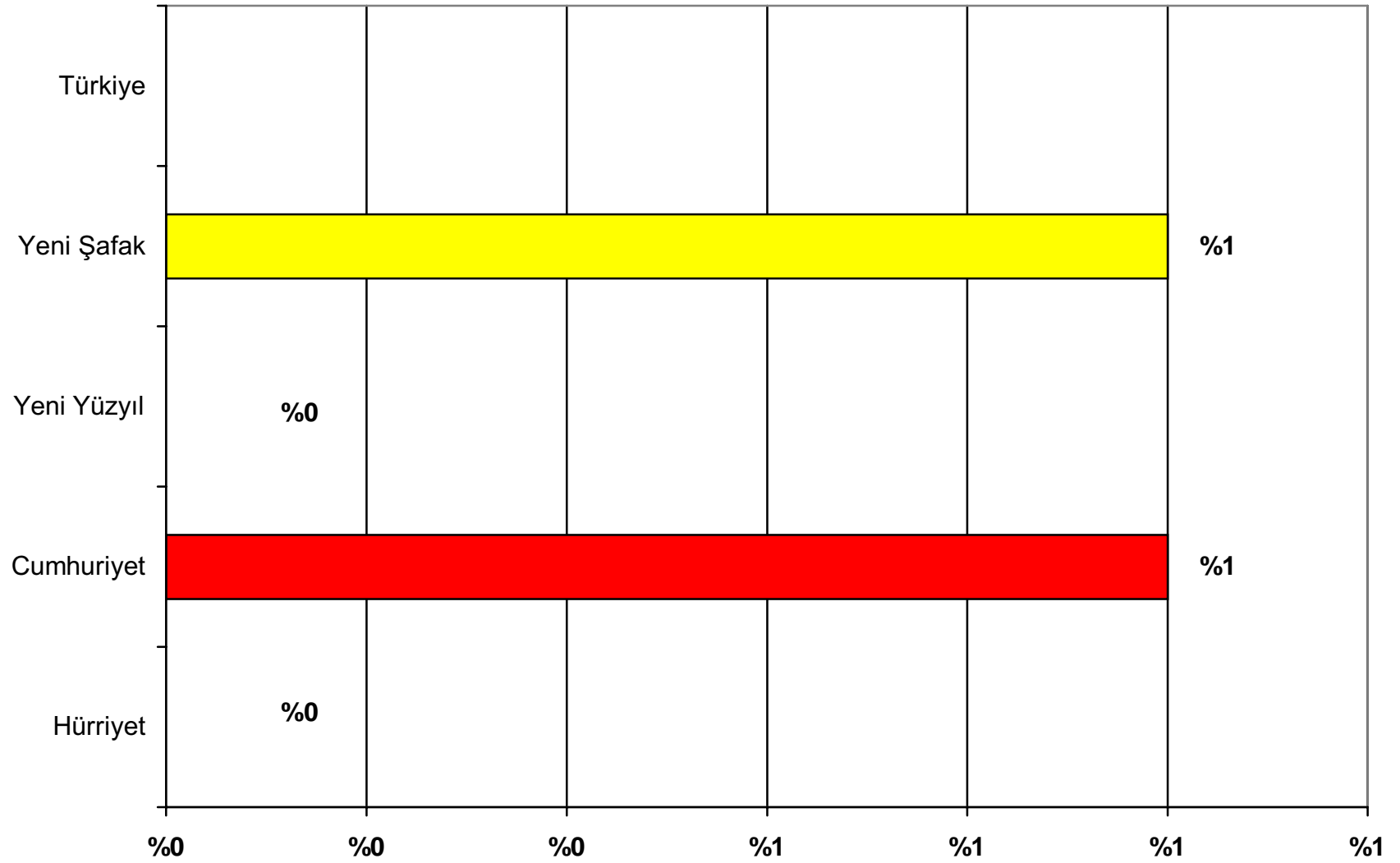

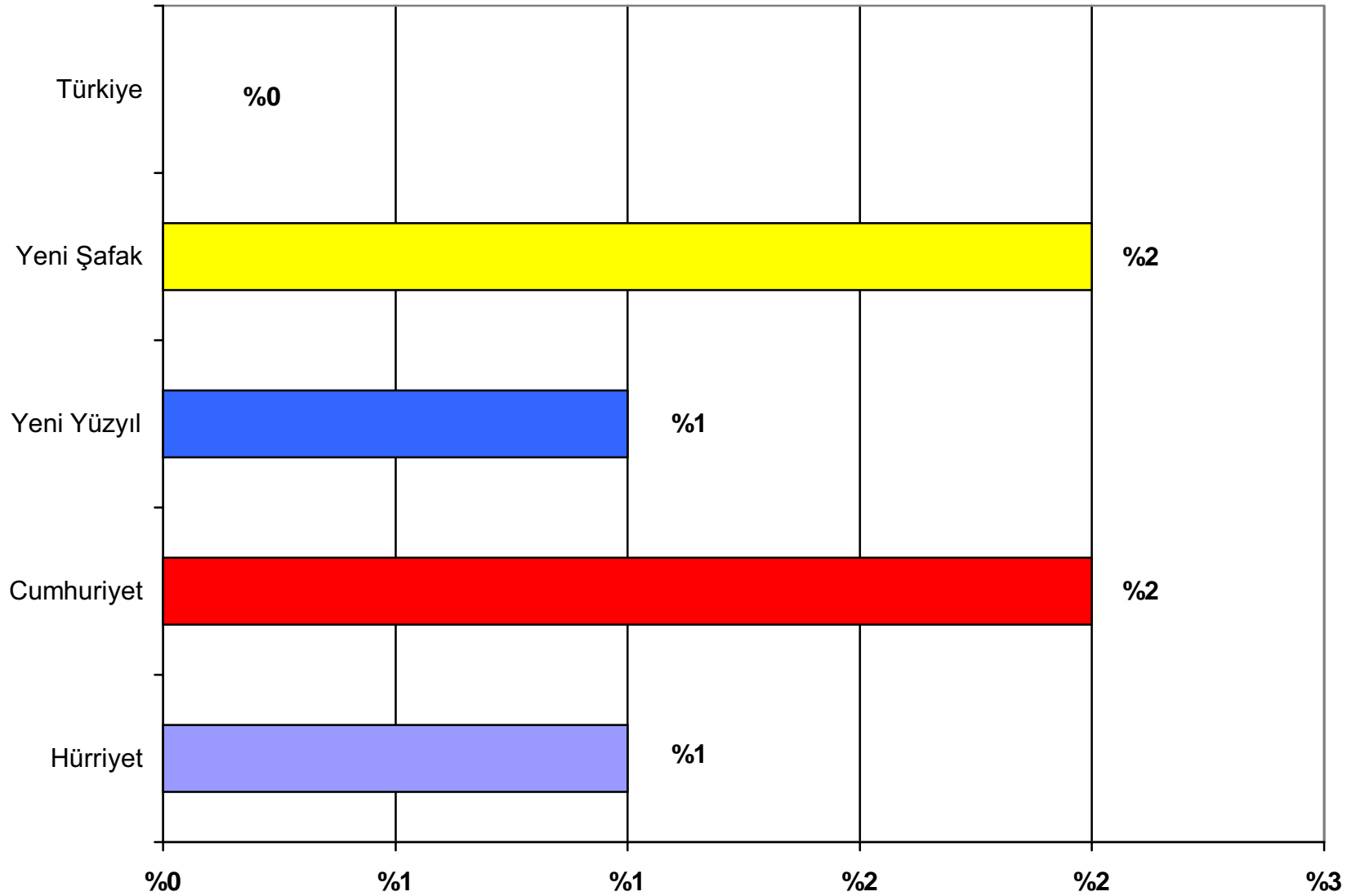
KADINLARIN HAYIR İŞLERİNİN ÖZNESİ OLARAK YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

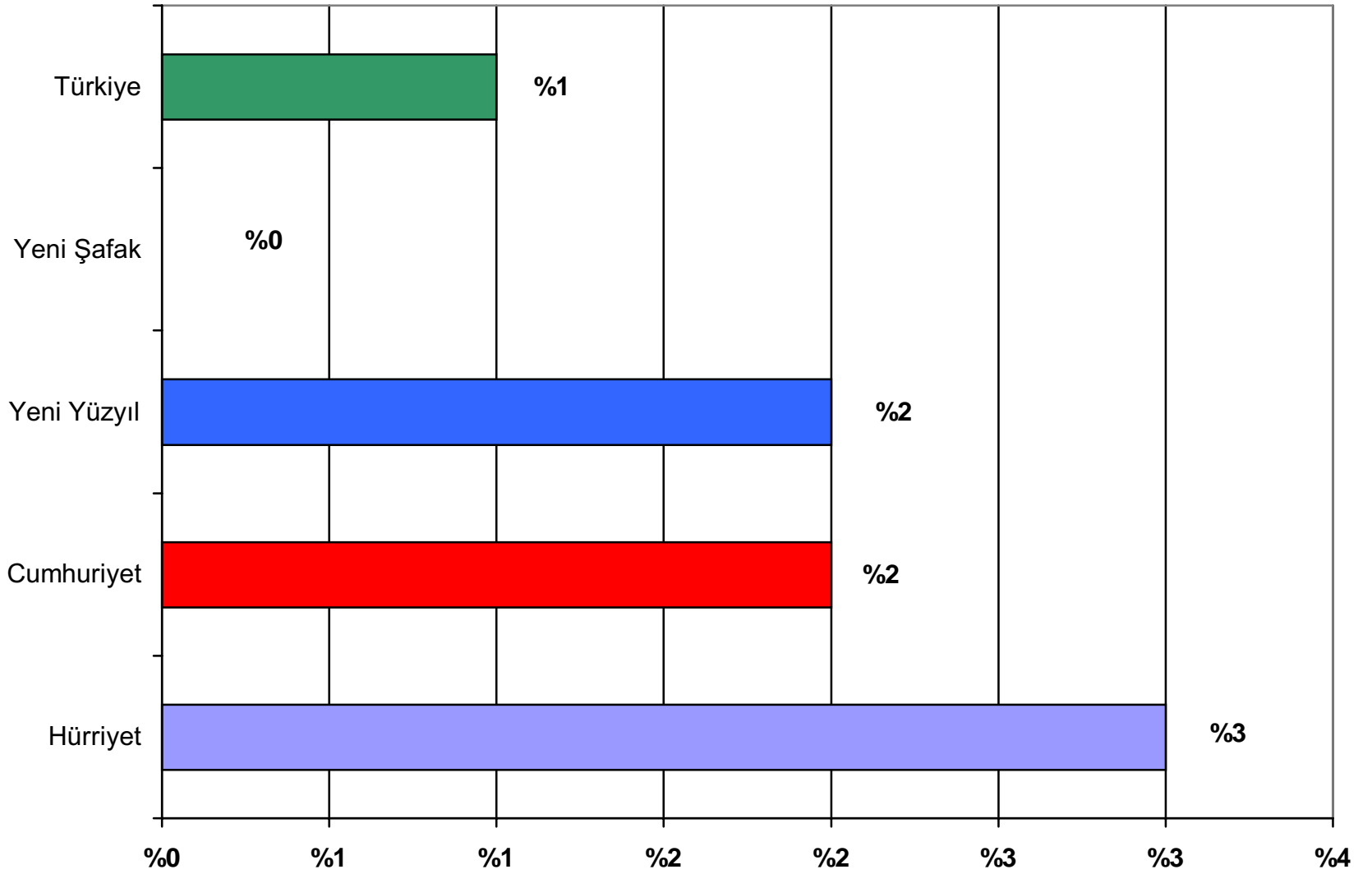

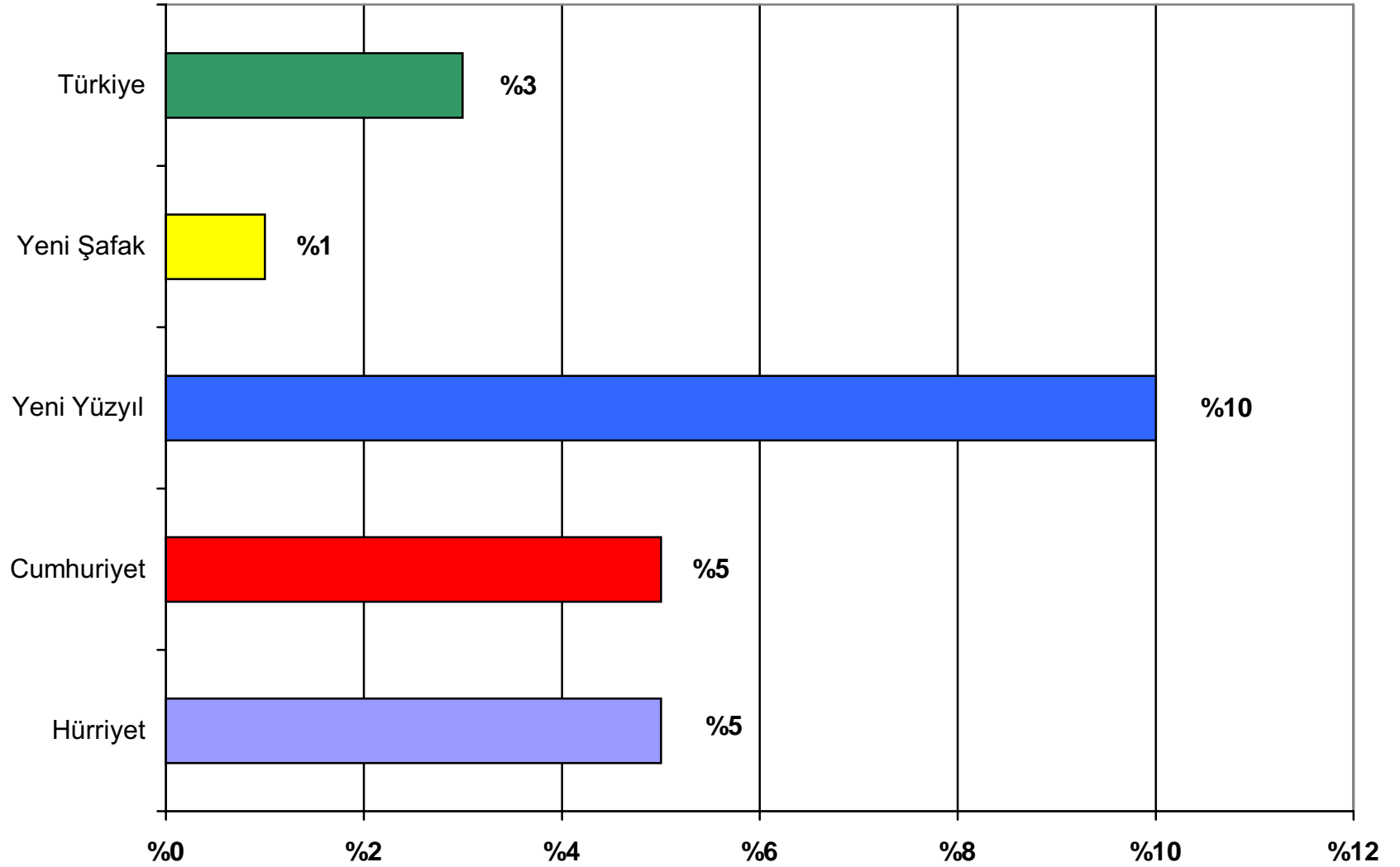
KADINLARIN YASALARDAKİ KONUMUNA İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

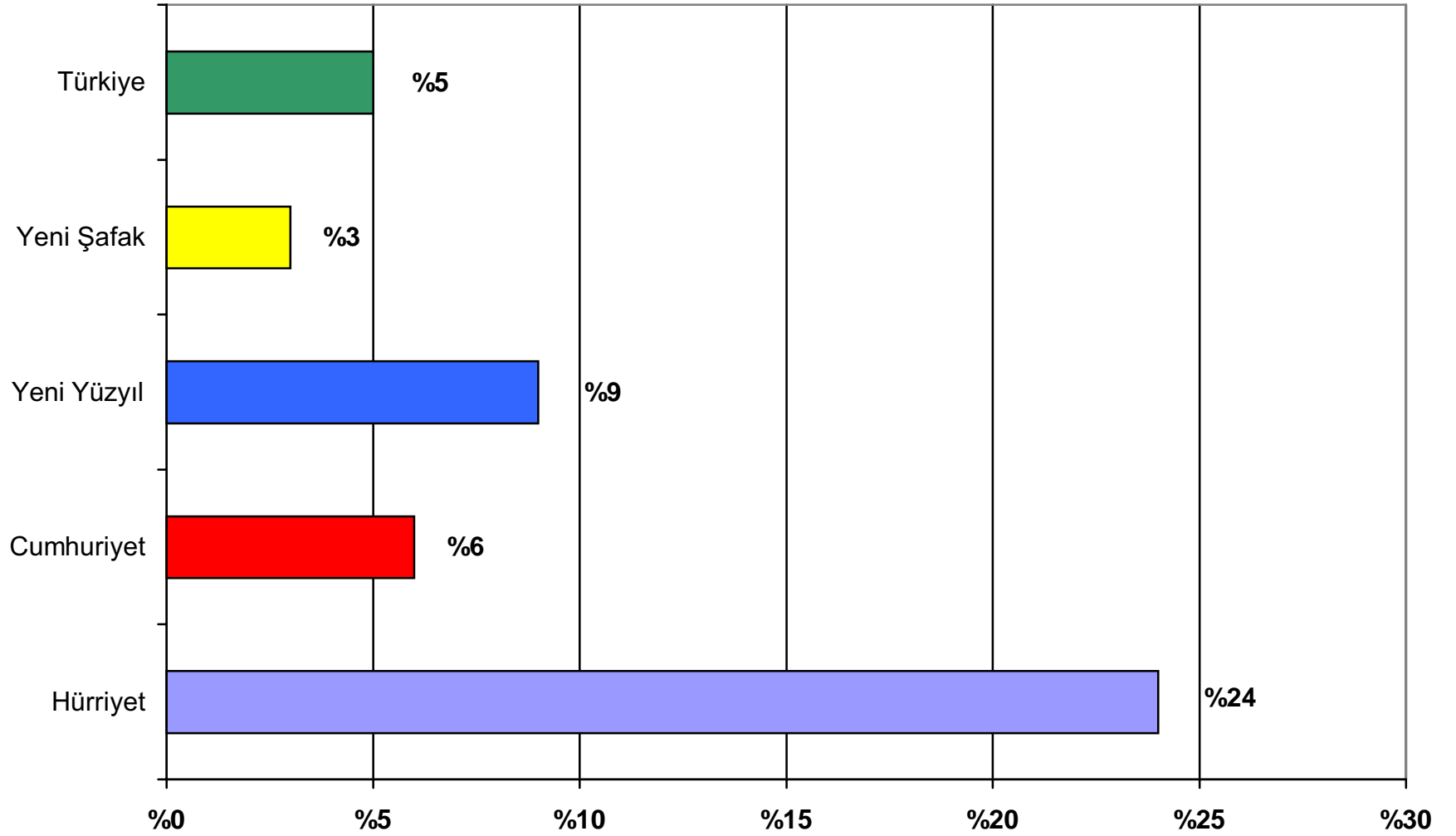
DİNDE KADINLARIN KONUMUNA İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

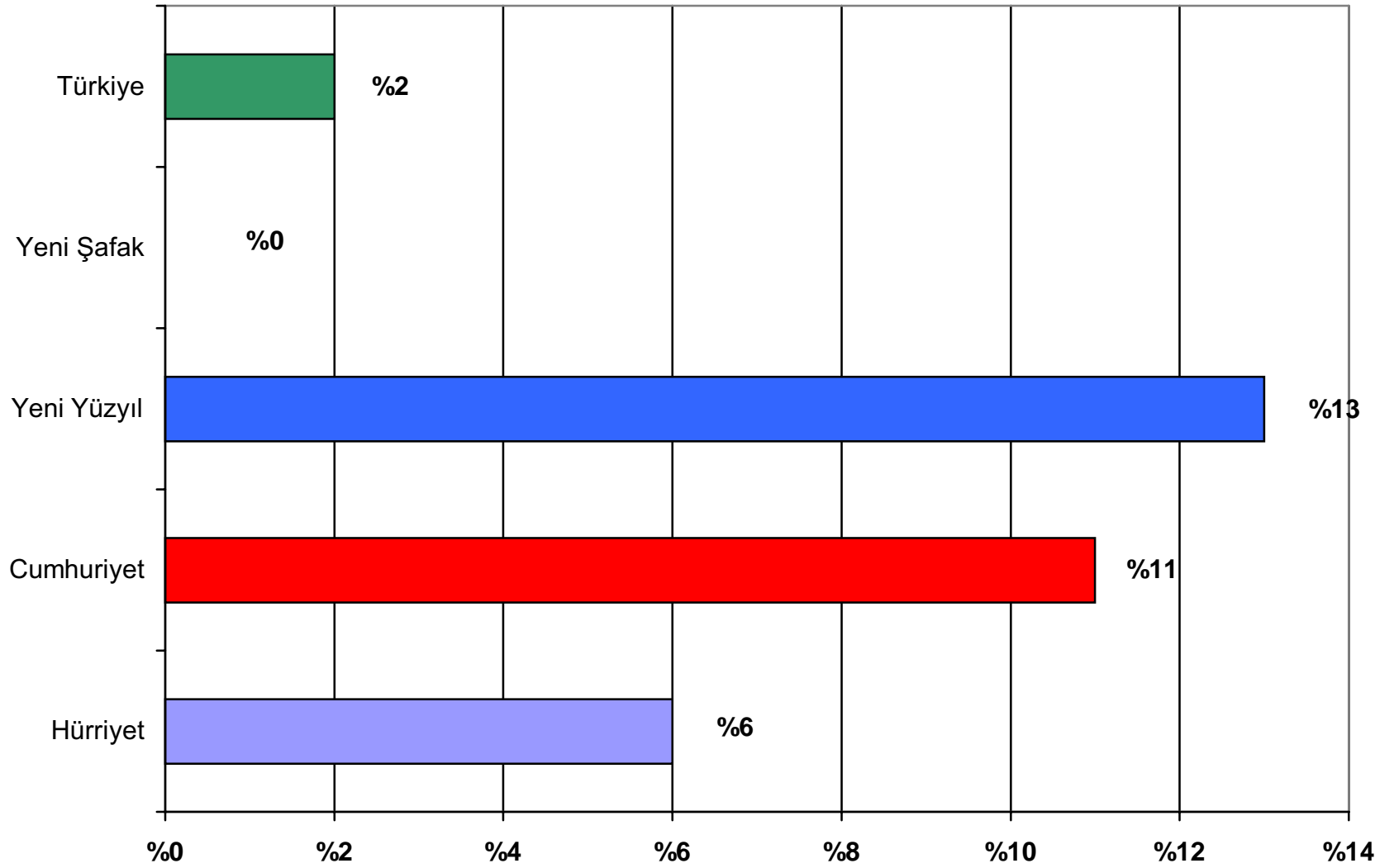
KADINLAR VE EĞİTİME İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

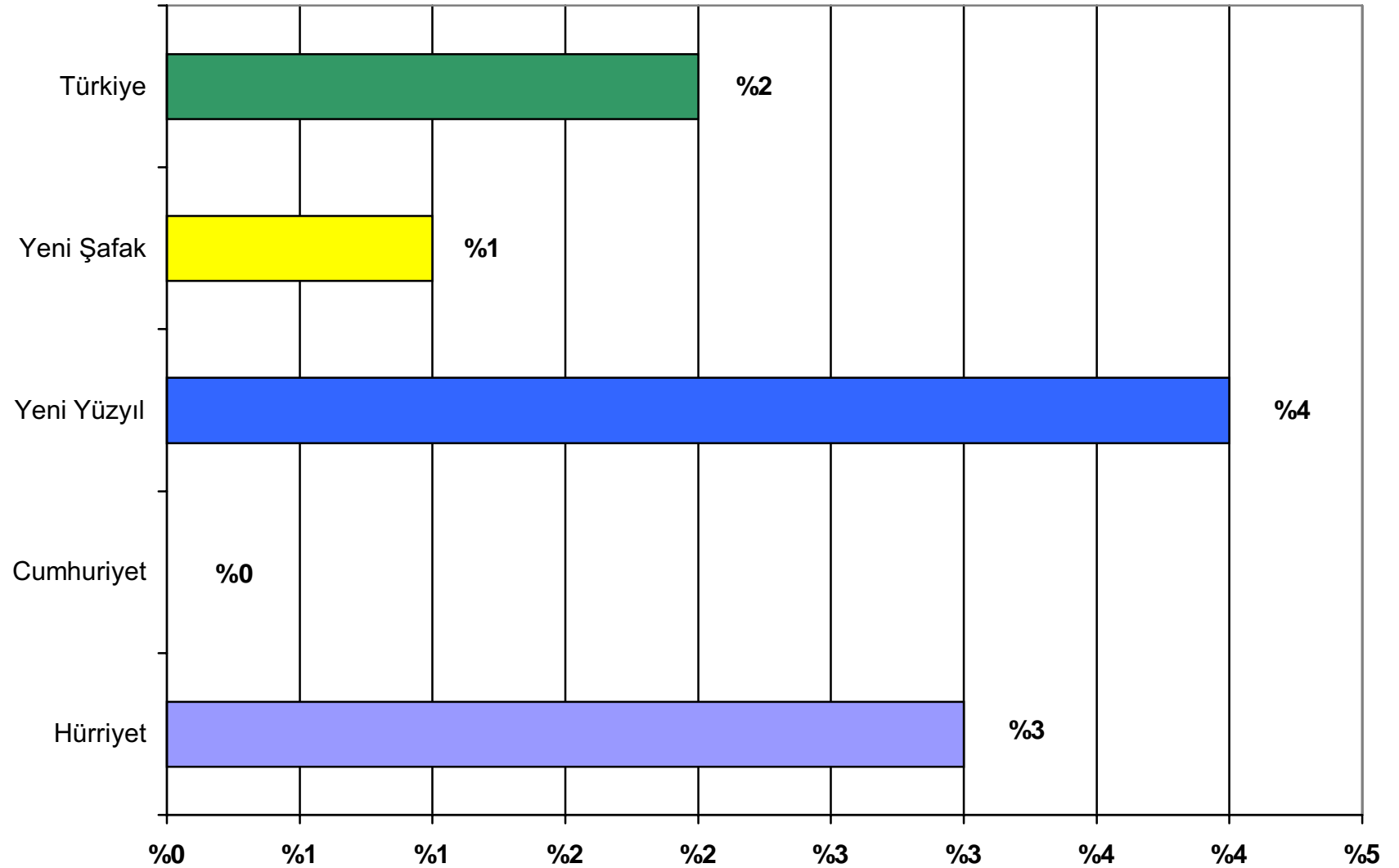
KADINLAR VE CİNSELLİĞE İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

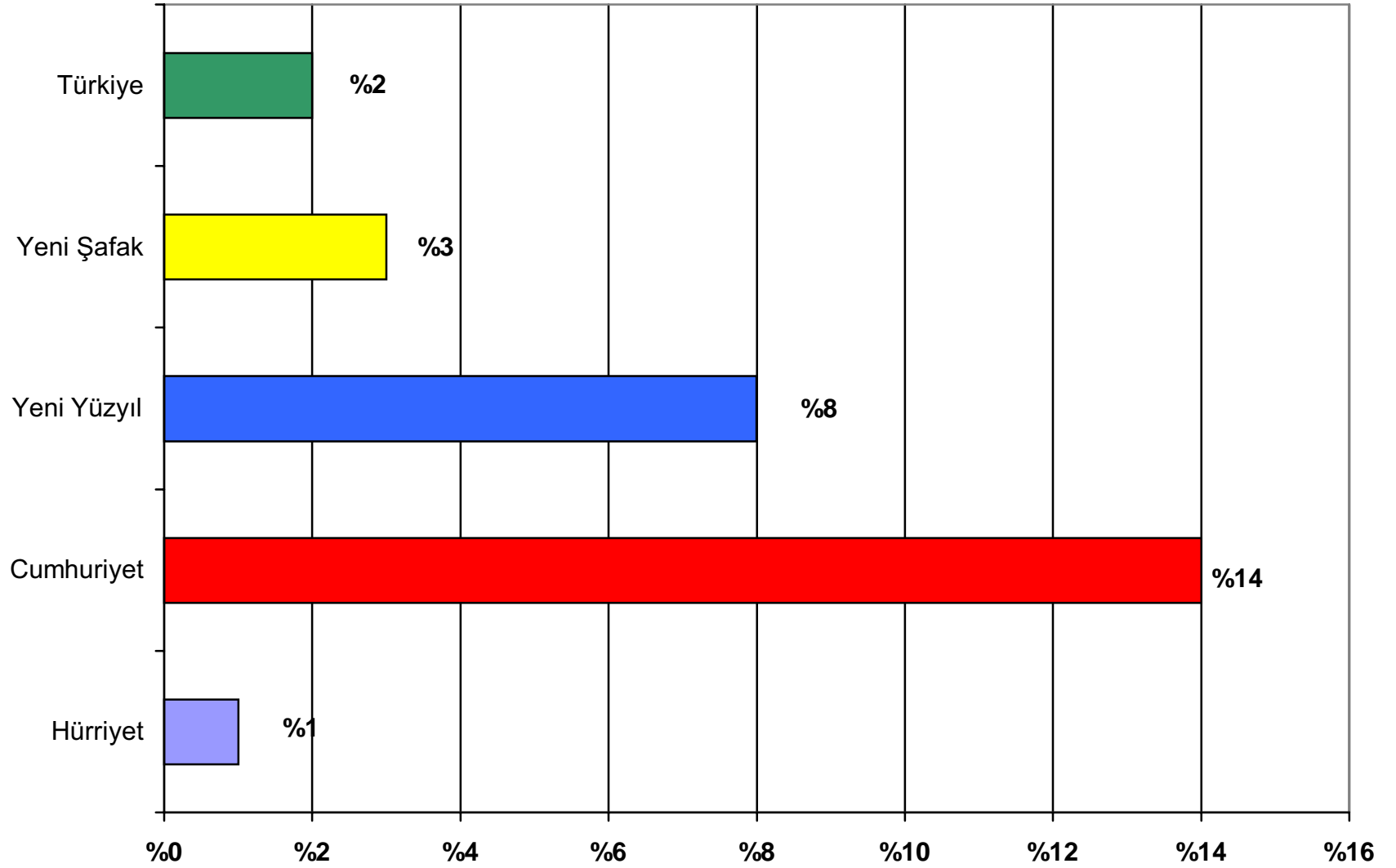
KADINLARIN SPORCU OLARAK YER ALDIĞI HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

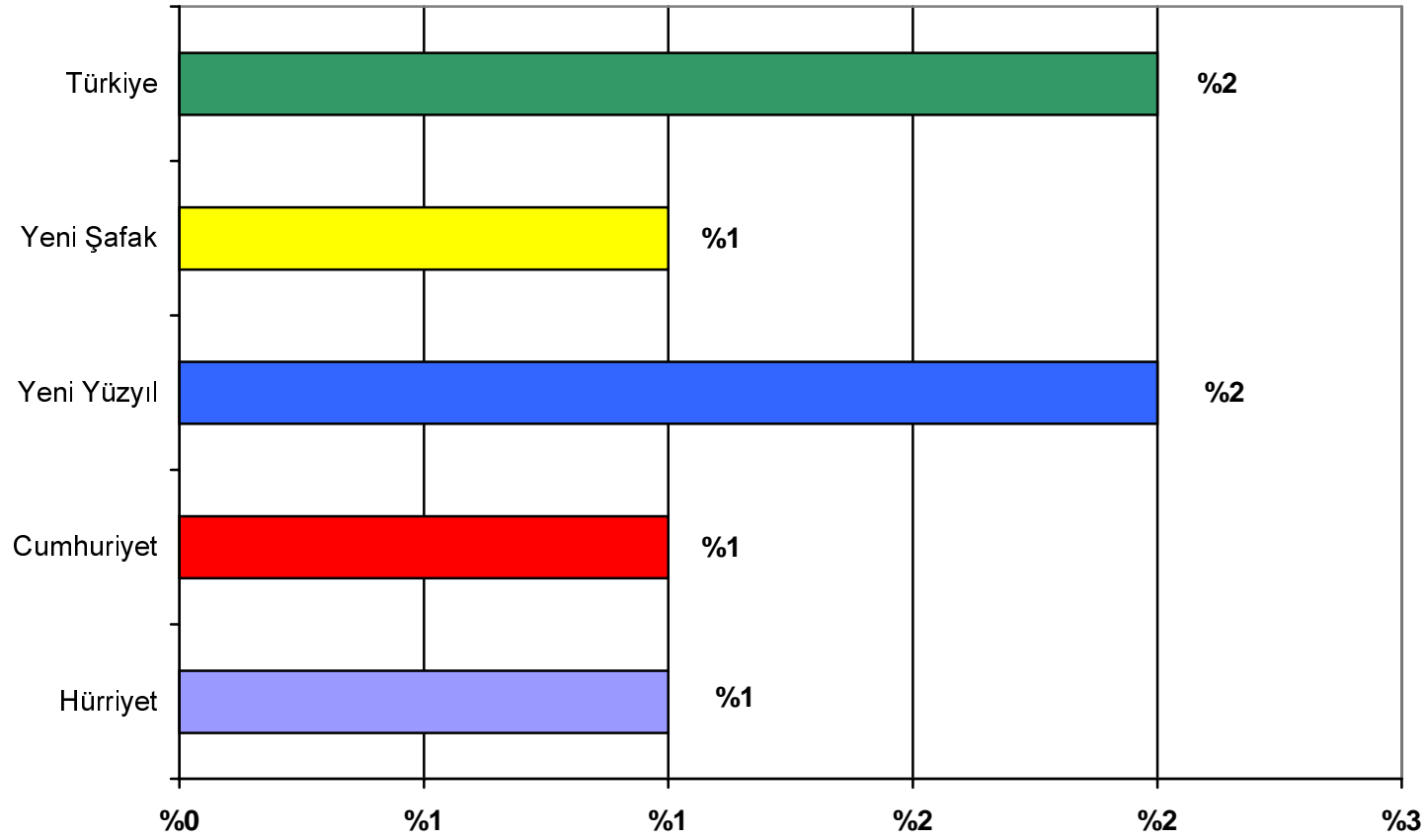
MAGAZİN DÜNYASININ ÜNLÜ KADINLARI İLE İLGİLİ HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

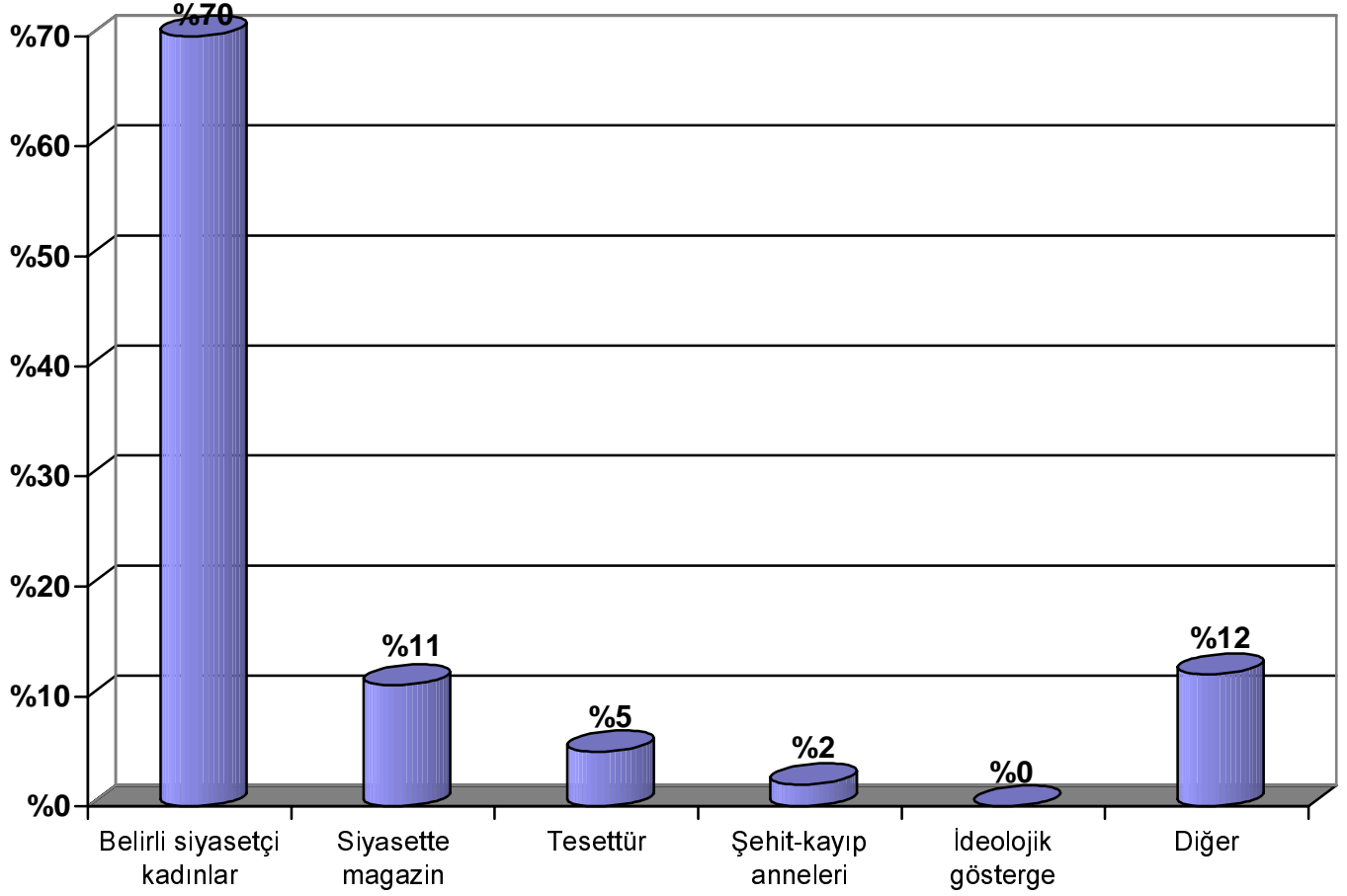
MODA HABERLERİNİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

SAĞLIK VE GÜZELLİĞE İLİŞKİN HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

KÜLTÜR SANAT HABERLERİNİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

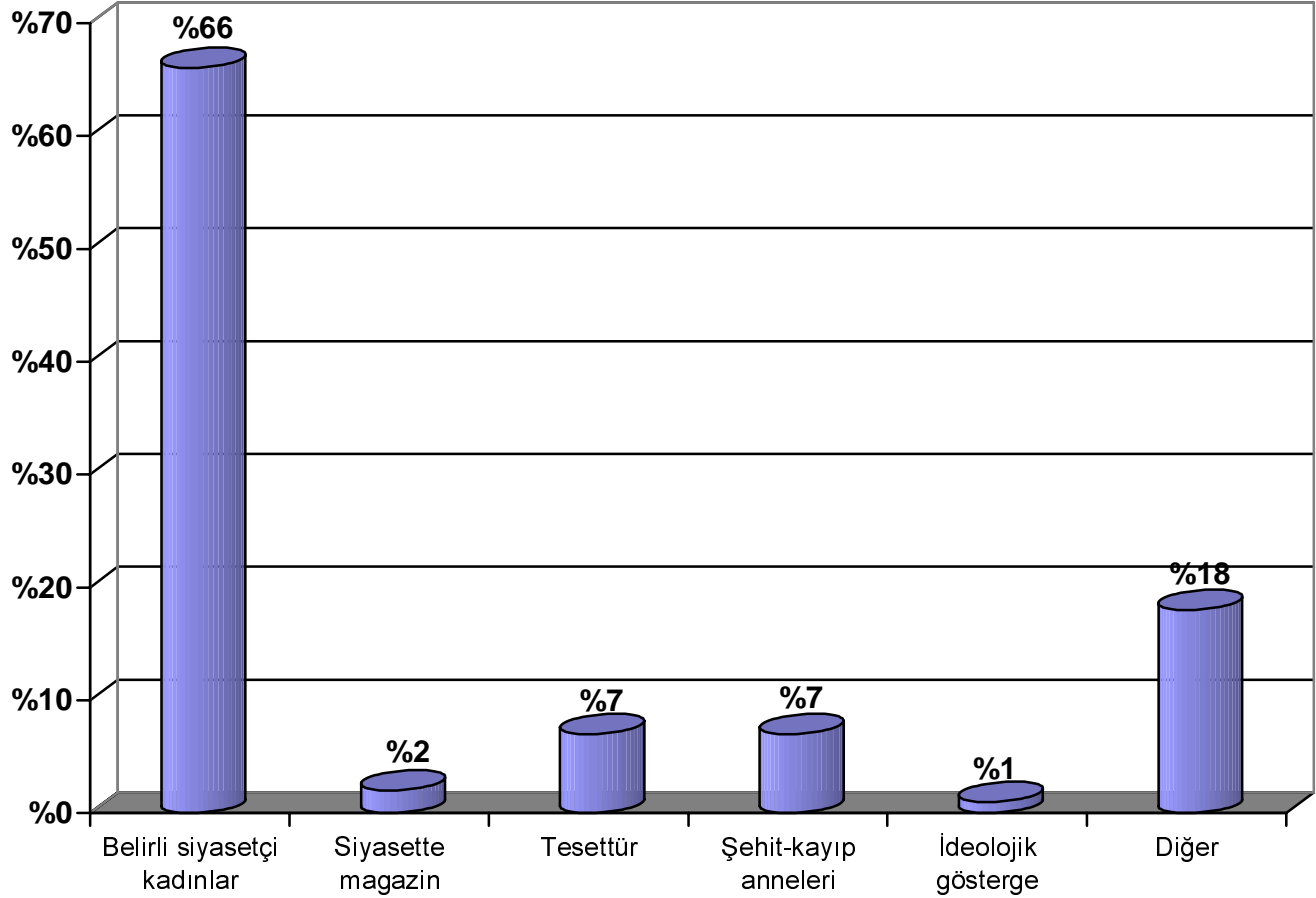
ÜRÜN TANITIMI İLE İLGİLİ HABERLERİN GAZETELERE GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

HÜRRİYET GAZETESİNDE SİYASET HABERLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

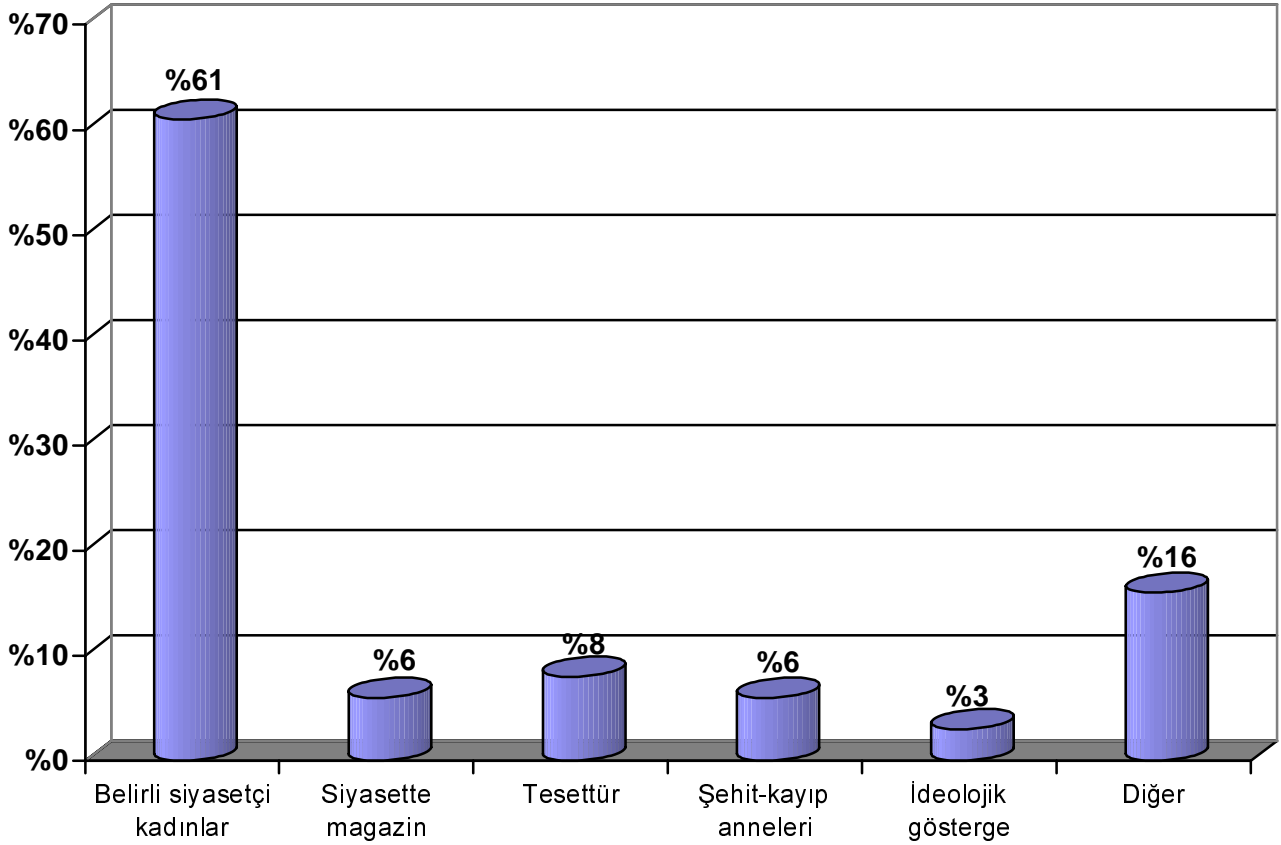
	HÜRRİYET	
	Sayı	Yüzde
Belirli siyasetçi kadınlar	170	%70
Siyasette magazin	28	%11
Tesettür	12	%5
Şehit-kayıp anneleri	5	%2
İdeolojik gösterge	0	%0
Diğer	29	%12
Toplam	244	%100

**CUMHURİYET GAZETESİNDE SİYASET HABERLERİNİN ALT
KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI**

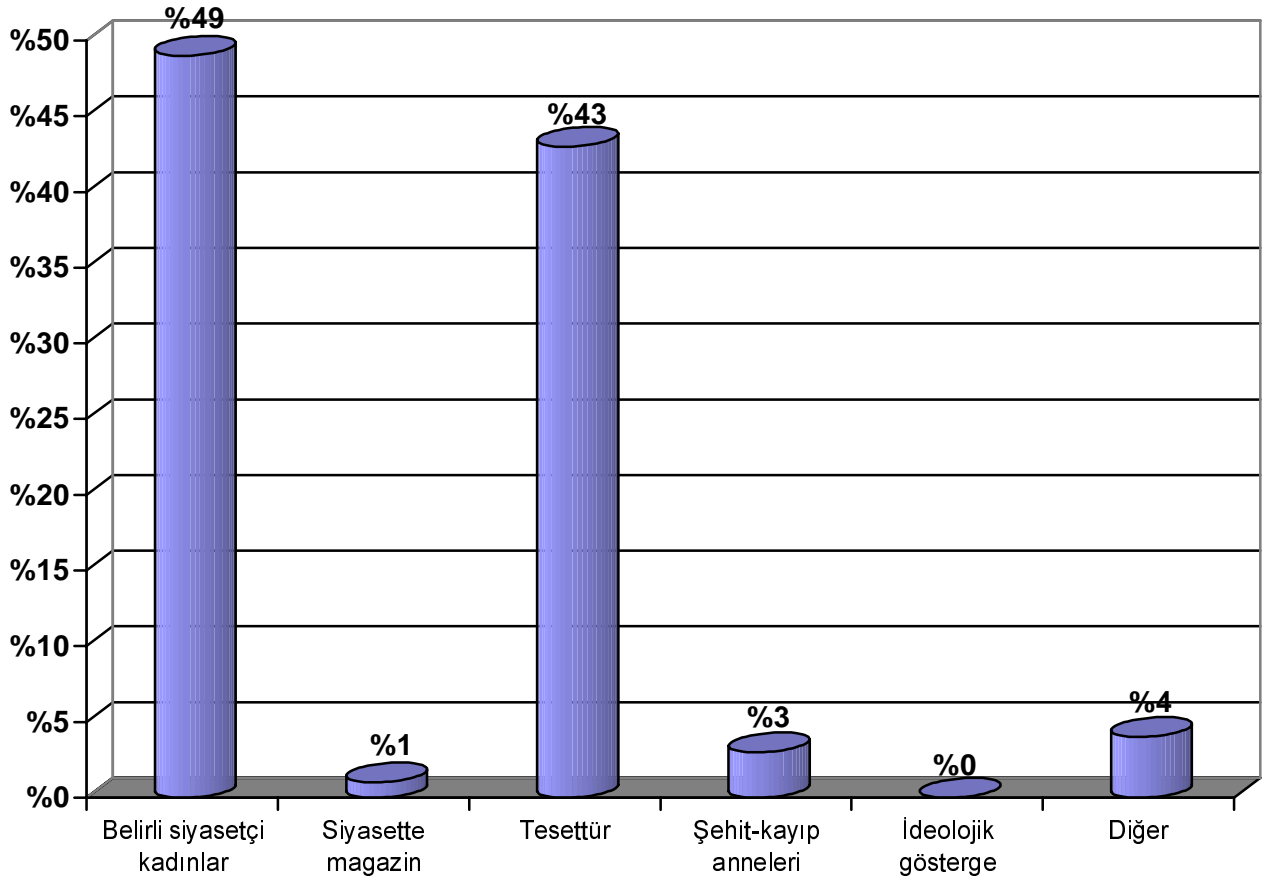
	CUMHURİYET	
	Sayı	Yüzde
Belirli siyasetçi kadınlar	122	%66
Siyasette magazin	3	%2
Tesettür	13	%7
Şehit-kayıp anneleri	13	%7
İdeolojik gösterge	1	%1
Diğer	33	%18
Toplam	185	%100

**YENİ YÜZYIL GAZETESİNDE SİYASET HABERLERİNİN ALT KONULARINA
GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI**

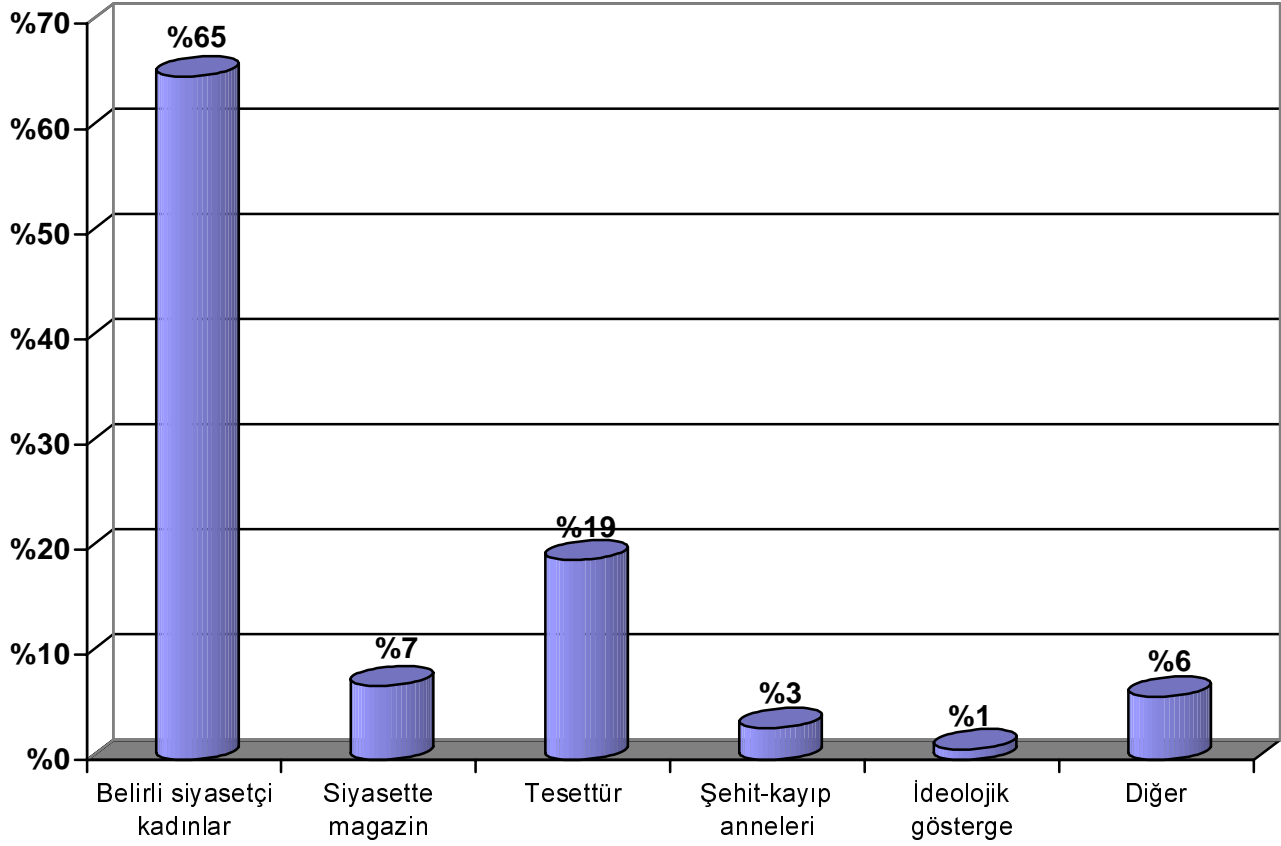
YENİ YÜZYIL		
	Sayı	Yüzde
Belirli siyasetçi kadınlar	96	%61
Siyasette magazin	9	%6
Tesettür	13	%8
Şehit-kayıp anneleri	10	%6
İdeolojik gösterge	4	%3
Diğer	25	%16
Toplam	157	%100

YENİ ŞAFAK GAZETESİNDE SİYASET HABERLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

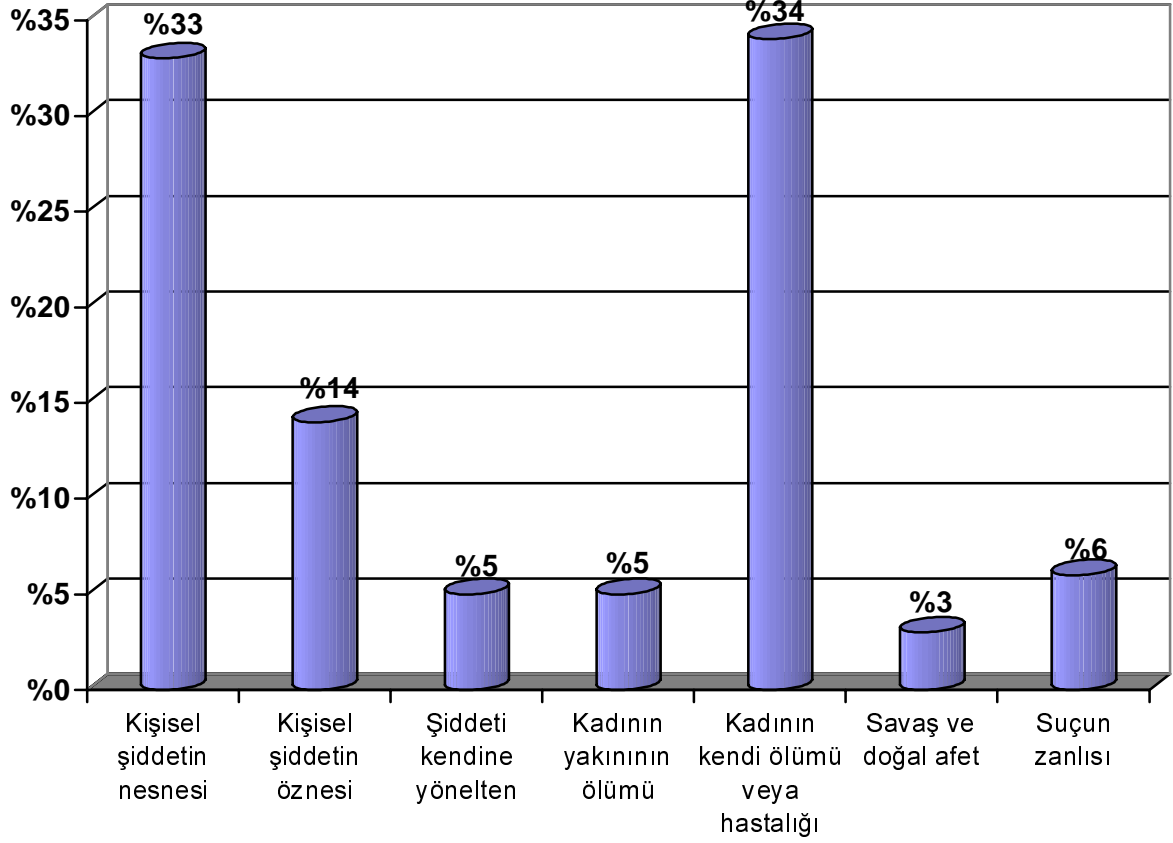
YENİ ŞAFAK		
	Sayı	Yüzde
Belirli siyasetçi kadınlar	118	%49
Siyasette magazin	3	%1
Tesettür	105	%43
Şehit-kayıp anneleri	7	%3
İdeolojik gösterge	1	%0
Diğer	9	%4
Toplam	243	%100

TÜRKİYE GAZETESİNDE SİYASET HABERLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

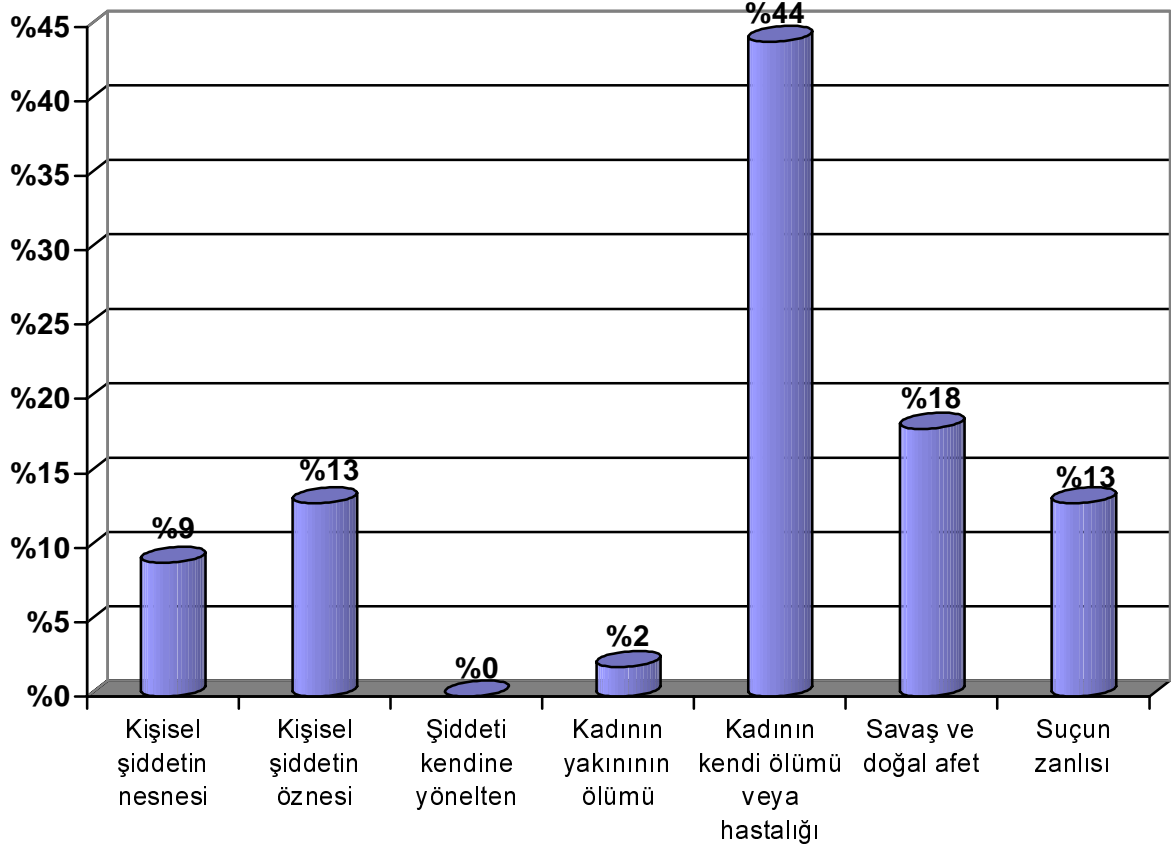
	<i>TÜRKİYE</i>	
	Sayı	Yüzde
Belirli siyasetçi kadınlar	119	%65
Siyasette magazin	12	%7
Tesettür	35	%19
Şehit-kayıp anneleri	6	%3
İdeolojik gösterge	1	%1
Diğer	11	%6
Toplam	184	%100

HÜRRİYET GAZETESİNDE KADINLARIN MAĞDUR VE KURBAN OLARAK TEMSİLLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

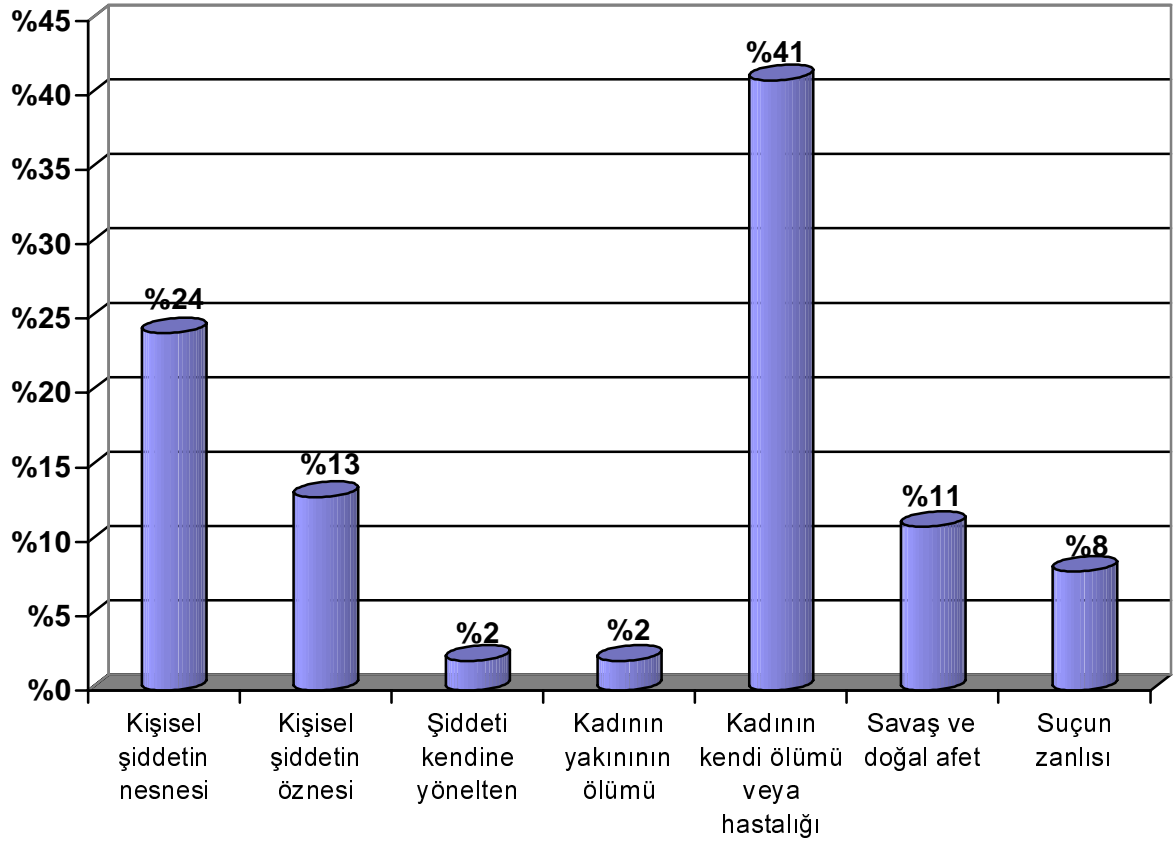
	<i>HÜRRİYET</i>	
	Sayı	Yüzde
Kişisel şiddetin nesnesi	85	%33
Kişisel şiddetin öznesi	36	%14
Şiddeti kendine yönelten	13	%5
Kadının yakınının ölümü	13	%5
Kadının kendi ölümü veya hastalığı	86	%34
Savaş ve doğal afet	8	%3
Suçun zanlısı	15	%6
Toplam	256	%100

CUMHURİYET GAZETESİNDE KADINLARIN MAĞDUR VE KURBAN OLARAK TEMSİLLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

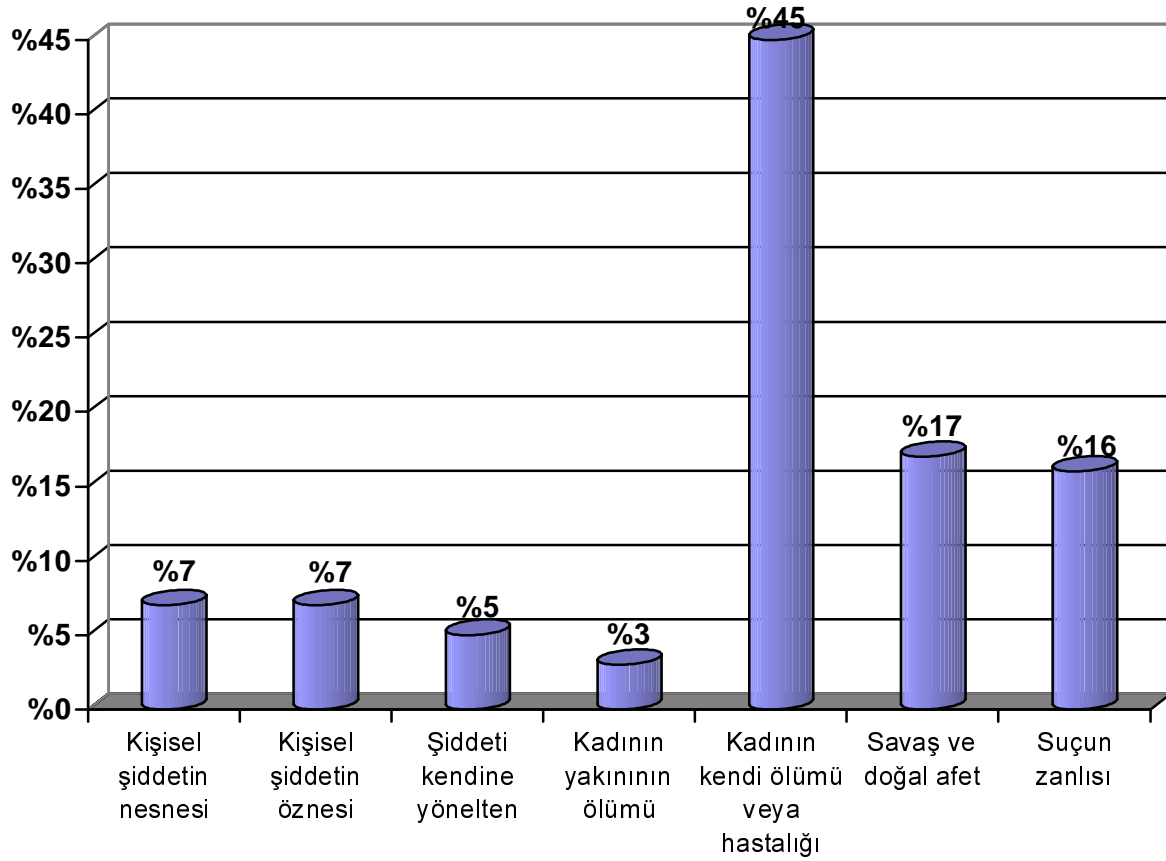
	<i>CUMHURİYET</i>	
	Sayı	Yüzde
Kişisel şiddetin nesnesi	5	%9
Kişisel şiddetin öznesi	7	%13
Şiddeti kendine yönelten	0	%0
Kadının yakınının ölümü	1	%2
Kadının kendi ölümü veya hastalığı	24	%44
Savaş ve doğal afet	10	%18
Suçun zanlısı	7	%13
Toplam	54	%100

YENİ YÜZYIL GAZETESİNDE KADINLARIN MAĞDUR VE KURBAN OLARAK TEMSİLLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

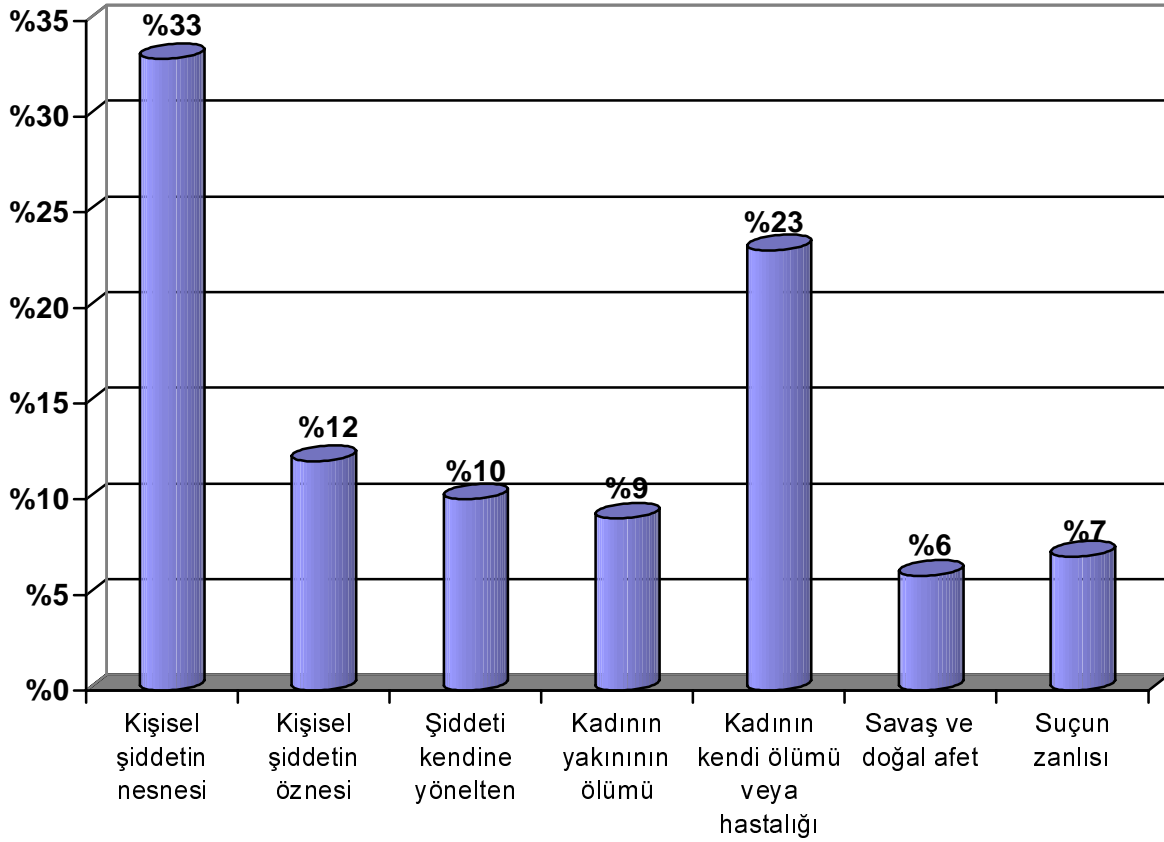
	<i>YENİ YÜZYIL</i>	
	Sayı	Yüzde
Kişisel şiddetin nesnesi	31	%24
Kişisel şiddetin öznesi	16	%13
Şiddeti kendine yönelten	2	%2
Kadının yakınının ölümü	3	%2
Kadının kendi ölümü veya hastalığı	52	%41
Savaş ve doğal afet	14	%11
Suçun zanlısı	10	%8
Toplam	128	%100

YENİ ŞAFAK GAZETESİNDE KADINLARIN MAĞDUR VE KURBAN OLARAK TEMSİLLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Yüzde
Kişisel şiddetin nesnesi	4	%7
Kişisel şiddetin öznesi	4	%7
Şiddeti kendine yönelten	3	%5
Kadının yakınının ölümü	2	%3
Kadının kendi ölümü veya hastalığı	26	%45
Savaş ve doğal afet	10	%17
Suçun zanlısı	9	%16
Toplam	58	%100

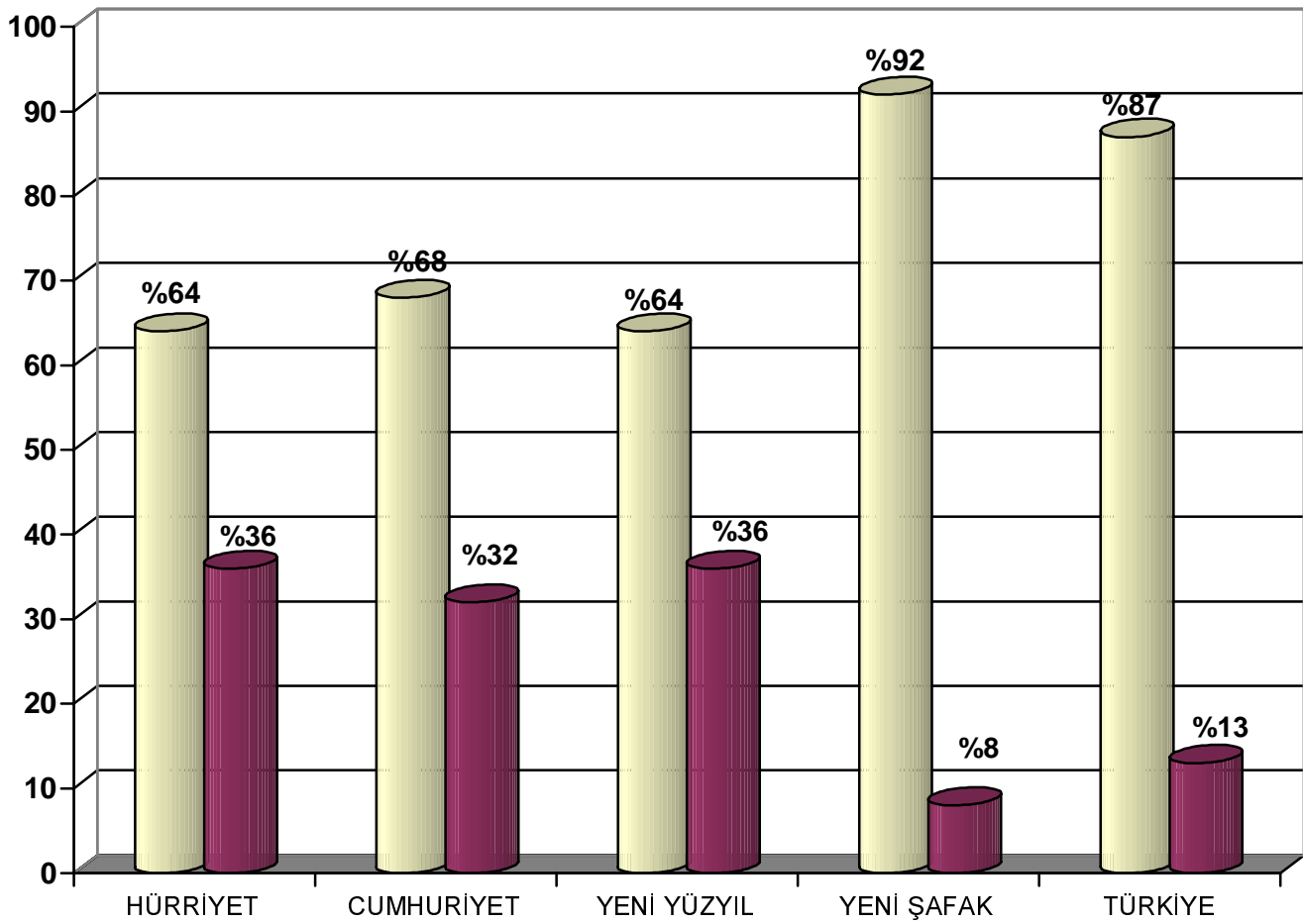
TÜRKİYE GAZETESİNDE KADINLARIN MAĞDUR VE KURBAN OLARAK TEMSİLLERİNİN ALT KONULARINA GÖRE YÜZDELİK DAĞILIMI

	<i>TÜRKİYE</i>	
	Sayı	Yüzde
Kişisel şiddetin nesnesi	66	%33
Kişisel şiddetin öznesi	24	%12
Şiddeti kendine yönelten	21	%10
Kadının yakınının ölümü	18	%9
Kadının kendi ölümü veya hastalığı	47	%23
Savaş ve doğal afet	13	%6
Suçun zanlısı	14	%7
Toplam	203	%100

GAZETELERİN KATI HABER VE MAGAZİN HABERLERİNİN YÜZDELİK DAĞILIMI

	HÜRRİYET		CUMHURİYET		YENİ YÜZYIL		YENİ ŞAFAK		TÜRKİYE	
Katı haber	884	%64	369	%68	517	%64	371	%92	523	%87
Magazin	503	%36	175	%32	288	%36	33	%8	75	%13
TOPLAM	1387	%100	544	%100	805	%100	404	%100	598	%100

“ 'Öteki' kimliklerden biri, aslında başlıcası..”

Leyla Şimşek'le "Günümüz Basınında Kadın(lar)" üzerine söyleşi.

AltKitap: Günümüz basınında kadınları ele alan bir çalışma yapma fikri nasıl oluştu?

Leyla Şimşek: Yüksek lisans eğitimi aldığım dönemde, feminizmle, hem bir hareket hem de akademik bir çalışma alanı olarak ciddi anlamda ilgilenmeye başlamıştım. Günümüz basınında kadınların temsilini inceleyen bir çalışma yapma fikri, Türkiye'de kadınları konu alan çalışmaları taradığım dönemde oluştu. Bu çalışmada sunduğum sosyolojik yaklaşımın önemli olduğunu düşünüyorum. Kültür çalışmaları ve ideoloji teorileri üzerine yaptığım okumalar, hem kuramsal çerçeveyi oluşturmamda, hem de haberlerin söylem ve içerik analizini yapmamda yol gösterici oldu.

AltKitap: Neden haberleri ve özellikle kadınlarla ilgili haberleri incelemeyi düşündün?

Leyla Şimşek: 'Öteki' kimliklerin, yoğun bir biçimde kendini tanımlama, görünür kılma mücadelesi verdikleri bir döneme tanıklık ediyoruz. Mesela İstanbul'da gecekondu bölgelerinde yaşayan insanlar, kadını, erkeği, çocuğuyla kent merkezlerinde kendilerine yaşam olanağı yaratıyorlar. Eskiden, yaşam alanları mahalleleriyle sınırlı insanlar şimdi kentin her yerinde. Eşcinsel, çevreci, feminist pek çok hareket küçüklü büyüklü mücadeleler veriyor. Bütün 'öteki' kimlikleri kapsayan bir çalışma teknik açıdan çok zor olacaktı. 'Öteki' kimliklerden biri, aslında başlıcası kadın kimliği. Türkiye'nin feminizmle ortalama yirmi yıllık bir tanışıklığını da düşünerek, son zamanlardaki toplumsal hareketliliğin, kadınların basında temsil ediliş biçimlerine etki edip etmediği sorusundan yola çıktık. Bunlar, bir ölçüde basına da yansıyor, ama kuşkusuz basının kalıplarına göre kesilip biçildikten sonra. Yani, nereye baktığın değil, nereden baktığın belirleyici oluyor. Oysa haber, 'gerçeği' bire bir sunduğu, 'nesnel' olduğu, dolayısıyla yorum içermediği iddiasını taşıyor. Bu açıdan, gazetelerde yer alan diğer bölümlerden ayrılıyor.

AltKitap: Yani, özellikle son zamanlarda ivme kazanan bu tür toplumsal hareketlerin medyada da bir dönüşüme yol açması gerektiğini mi düşündün?

Leyla Şimşek: Başlangıçta böyle bir sonuçla karşılaşmayı umuyordum. Değişimin olmadığını söyleyemem. Mesela, incelemeye başladığımda, kadınlarla ilgili haberlerin sandığımdan fazla olduğunu gördüm. Ama, haberin belirli kalıpları var. Ne yaparsanız yapın, bu kalıplar içinde tanımlanıyor olmanız, basında ne kadar çok görünürlük kazandığınızdan daha önemli. Böyle olunca, yapısal ya da köklü bir değişimden değil, ancak, yüzeysel bir değişimden söz edilebilir. Pek çok yazarın da değindiği gibi medya, statükoyu, mevcut norm ve değerleri dönüştürücü bir işlev görebilir; ama tersine tanık oluyoruz. Mesela bu çalışmada, kadınlar hakkında üretilen basmakalıp

tanımların, basında mütemadiyen tekrarlandığını gördük. Böylece, bir şekilde, bu tanımların kamu imgeleminde pekiştirilmesine, tabii gerçek/yaşayan kadınların da bunları benimsemesine, içselleştirmesine hizmet ediyor. Giderek daha çok ve değişik kesimlerden kadınların basında görünürlük kazandığını söyleyebiliriz. Ama bu kadınlar medyanın, erkekler tarafından kurulmuş söyleminin çerçeveleri içinde tanımlanıyorlar. Erkeklerden farklı olarak kadınlar fikirleriyle değil, görünüşleriyle haber değeri taşıyorlar. Yani, kadınların aleyhinde işleyen mekanizma ısrarla muhafaza ediliyor.

AltKitap: Basında yer alan kadınlık tanımlarını, toplumda var olan tanımlardan bağımsız düşünemeyeceğimizi söylüyorsun.

Leyla Şimşek: Evet. Aslında bu tanımlar, karşılıklı olarak birbirlerini besliyor. Ama, medyanın toplumu bire bir yansıttığı söylenemez. Mesela, değişik kesimlerden kadınların gündelik yaşam mücadelelerinin basında yer alması zor; çünkü, bunlar haber değeri taşıyor. Kadınların kendileri hakkında üretilen tanımları içselleştirmesi ise sorunu daha karmaşık bir hale sokuyor. Bu şekilde bazı kazançlar elde ediyorlar. Hangi ideoloji içinde yer alırsa alsın, kadınlar, ancak o ideolojinin ideal kadınlık tanımına uyduklarında, o ideolojiyi benimseyen erkeklerin takdir ve onayını görüyorlar. Tesettürlü olmak bir kadını, mesela toplu taşıma araçlarında ayakta yolculuk etme zahmetinden kurtarabiliyor. Muhtemelen aynı ideolojiyi benimseyen bir erkek, kadın çok genç dahi olsa kalkıp ona yer veriyor. Güzelliği için en çok zahmet verdiğini varsaydığımız liberal orta sınıf kadını, erkeğin beğenisini kazanıyor. Ya da daha genel bir örnek verecek olursak, zayıf, edilgen, bağımlı bir görünüm çizen veya dişliliğini vurgulayan kadınlar en azından 'kamusal' alanda daha az zahmet çekiyorlar. Kendi başına, ayakta kalma ve bağımsız olma mücadelesi veren kadınlar ağır bedeller ödüyor.

AltKitap: İdeolojik açıdan değerlendirdiğimizde, incelemeye dahil edilen gazeteler geniş bir yelpaze oluşturuyor. İdeolojik farklılıklar, kadınların tanımlanmasında seçenek oluşturacak bir fark yaratıyor mu?

Leyla Şimşek: İnceleme kapsamına aldığımız ve farklı siyasal ideolojileri temsil eden gazeteler, sanılanın aksine, temelde kadın erkek karşıtlığı üzerine kurulmuş hiyerarşik yapıyı bir şekilde devam ettiriyorlar. Değişik ideolojik yaklaşımların kadınlık tanımlarını karşılaştırmayı hedeflemiştik. Sonuçta her gazetenin, ağırlıklı olarak kendi ideolojisini yansıtan kadın tipine yer ve onay verdiğini gördük. Hatta bazı gazetelerde, neredeyse sadece kendi ideolojisini taşıyacak kadın tipine yer verilmişti. Bu da ideolojilerin kendisini normalleştirme, meşrulaştırma yollarından biri. Kadınlar, görünüşleriyle farklı ideolojilerin göstereni olabiliyorlar. Kuşkusuz bu durum, belki de en meşru ideoloji olduğu için en az sorgulanan liberalizm için de geçerli.

AltKitap: İncelemende kadın hakları ve kadınların özgürleşmesini birbirinden ayırıyorsun.

Leyla Şimşek: Evet. Kadın hakları üzerine yürütülen tartışmalardan rahatsızım. Birileri, kadınlara rağmen, kadınların 'kurtarıcısı' olma işine soyunuyor. Üstelik sınırlarını kendisinin belirlediği ölçüde. Oysa mevcut toplumsal cinsiyet sistemi değişmediği sürece bu haklar kadınları özgürleştirmeyecek. Hiyerarşinin korunduğu yerde, haktan söz edilebilir. Erkek, yetişkin ya da heteroseksüel hakkından bahsetmiyor olmamızsa, bunların hiyerarşinin üst basamağında yer alıyor olmasından kaynaklanıyor. Hayal ettiğim yönde bir değişimse, bu hakların anlamını yitirmesi demek. Soru kadınların nasıl özgürleşebileceği yönünde kurulmalı. Aslında bu çalışma beni iç karartıcı bir tabloyla karşı karşıya bıraktı. Üzerinde

düşündüğümde, sıradan bir okurken görmediğim daha pek çok nokta olduğunu farkettim. Feminist hareketin, sadece kadınlar değil, bütün öteki kimlikler ve erkekler için de daha yaşanabilir bir dünya önerdiğini düşünüyorum. Çünkü kötüye kullandığınız güç ve iktidarın bedellerini sadece karşınızdakiler değil, siz de ödüyorsunuz.
